

**KÂMÛS-I TÛRKÎ'DEN TÛRKÇE SÖZLÛK'E
ANLAM DEĞİŞMELERİ – EYLEMLER**

Fatih DOĞRU

(Yüksek Lisans Tezi)

Eskişehir, 2012

**KÂMÛS-I TÛRKÎ'DEN TÛRKÇE SÖZLÛK'E
ANLAM DEĞİŞMELERİ – EYLEMLER**

Fatih DOĞRU

**T.C.
Eskişehir Osmangazi Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü**

**Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı
Türk Dili Bilim Dalı
YÛKSEK LİSANS TEZİ**

Eskişehir

2012

T.C.
ESKİŞEHİR OSMANGAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Fatih Doğru tarafından hazırlanan Kâmûs-ı Türkî'den Türkçe Sözlük'e Anlam Değişmeleri-Eylemler başlıklı bu çalışma 26.06.2012 tarihinde Eskişehir Sosyal Bilimler Enstitüsü Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliğinin ilgili maddesi uyarınca yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak, Jürimiz tarafından Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Türk Dili Bilim Dalında yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan: Prof. Dr. Hatice ŞAHİN
Akademik Unvanı ve Adı Soyadı

Üye: Prof. Dr. Erdoğan BOZ
Akademik Unvanı ve Adı Soyadı
(Danışman)

Üye: Doç. Dr. Can ÖZGÜR
Akademik Unvanı ve Adı Soyadı

Üye: Doç. Dr. Ferruh AĞCA
Akademik Unvanı ve Adı Soyadı

Üye: Yrd. Doç. Dr. Dilek ATAİZİ
Akademik Unvanı ve Adı Soyadı

ONAY
.../ .../ 2012
(İmza)
Doç. Dr. Hasan Hüseyin ADALIOĞLU
Enstitü Müdürü

ÖZET

KÂMÛS-I TÜRKÎ'DEN TÜRKÇE SÖZLÜK'E ANLAM DEĞİŞMELERİ- EYLEMLER

DOĞRU, Fatih

Yüksek Lisans-2012

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Türk Dili Bilim Dalı

Danışman: Prof. Dr. Erdoğan BOZ

Bu çalışmanın amacı, Kâmûs-ı Türkî (1901) ve Türkçe Sözlük'teki (2011) sözlükbirimlerin anlamlarının karşılaştırılarak bu sözlükbirimlerde var olan anlam değişmelerini ve bunlarının temelinde yer alan anlam olaylarını ortaya koymaktır.

Çalışmanın girişinde sözlükbilimi, sözlük yazımı ve Türk sözlük yazımı tarihi; anlambilim, anlam değişmeleri ve anlam olayları hakkında birtakım genel bilgilere yer verilmiştir. Bu bölümün ardından “Kâmûs-ı Türkî'den Türkçe Sözlük'e Anlam Değişmeleri- Eylemler” bölümünde ise Kâmûs-ı Türkî'de tespit edilen sözlükbirimlerdeki anlam ve anlambirimcik eşleşmeleri gösterilmiş, anlamlar ve anlambirimciklerdeki anlam değişmeleri ve anlam olayları incelenmiştir.

Değerlendirme bölümünde ele alınan sözlükbirimlerdeki anlam eşleşmeleri, anlam değişmeleri ve anlam olayları tablolar halinde verilmiş; bunlarla ilgili istatistiksel bilgiler aktarılmıştır.

Sonuç bölümünde elde edilen bilgilere dayanılarak KT ile TS arasında geçen yüz on yıllık süreçte eylemlerin anlamlarında çeşitli faktörlerle gerçekleşen anlam değişmelerinin genel bir değerlendirilmesi yapılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Kâmûs-ı Türkî, Türkçe Sözlük, sözlükbilimi, anlambilim, anlam değişmeleri, anlam olayları

ABSTRACT**SEMANTIC CHANGES FROM KÂMÛS-I TÜRKÎ TO TÜRKÇE SÖZLÜK –
VERBS****DOĞRU, Fatih****Master Thesis-2012****Turkish Language and Literature Department****Turkish Language Field****Advisor:** Prof. Dr. Erdoğan BOZ

The aim of this thesis is comparing Kâmûs-ı Türkî (1901) and Türkçe Sözlük (2011) in meanings of lexems, semantic changes and their basic semantic events.

In the introduction of this thesis, some general informations about dictionaries, lexicography, history of Turkish lexicography, semantic, semantic changes and semantic events are given. After this chapter, matches of meaning and sense in determined lexems of Kâmûs-ı Türkî are shown and semantic changes and semantic events in meanings and senses are analysed in the chapter of Semantic Changes from Kâmûs-ı Türkî to Türkçe Sözlük – Verbs.

In the chapter of evaluation, meaning matches, semantic changes and semantic events in the lexems are given on the tables and statistics about them are posted.

In conclusion chapter, general consideration of semantic changes in meanings of verbs through some factors in a hundred and ten years period of time in Kâmûs-ı Türkî and Türkçe Sözlük was done.

Key Words: Kâmûs-ı Türkî, Türkçe Sözlük, lexicography, semantic, semantic changes, semantic events

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	iii
ABSTRACT.....	iv
TABLolar LİSTESİ.....	ix
KISALTMALAR LİSTESİ	x
ÖNSÖZ	xi
GİRİŞ	1
ARAŞTIRMANIN AMACI VE KAPSAMI	1
ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI.....	1
ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ.....	2
1. SÖZLÜKBİLİMİ	3
1.1. SÖZLÜĞÜN TANIMI VE ÖNEMİ.....	7
1.2. SÖZLÜKLERİN HAZIRLANIŞI	10
1.2.1. SÖZLÜKBİRİMLERİN BELİRLENMESİ.....	14
1.2.2. TANIMLARIN YAPILMASI.....	14
1.3. SÖZLÜK VE SÖZLÜK YAZIMI TARİHİ	15
1.3.1. TÜRK SÖZLÜK YAZIMI TARİHİ	16
1.3.2. KÂMÛS-I TÜRKÎ.....	25
1.3.3. TÜRKÇE SÖZLÜK	27
2. ANLAMBİLİM	28
2.1. ANLAMIN TANIMI VE ALANLARI.....	31
2.2. ANLAM DEĞİŞMELERİ.....	44
2.2.1. SÖZLÜKBİRİMLERDE ANLAM DEĞİŞMELERİ	46
2.2.1.1. ANLAM GENİŞLEMESİ	46
2.2.1.1.1. YAKIN ANLAMA GEÇİŞ	47
2.2.1.1.2. UZAK ANLAMA GEÇİŞ	48
2.2.1.1.3. KARŞIT ANLAMA GEÇİŞ	48
2.2.1.1.4. DİLBİLGİSEL ANLAMA GEÇİŞ	49

2.2.1.1.5.BAŞKA ANLAMA GEÇİŞ.....	50
2.2.1.2.ANLAM DARALMASI.....	50
2.2.1.2.1. ANLAM BOŞALMASI.....	51
2.2.1.3.ANLAM İYİLEŞMESİ	52
2.2.1.4.ANLAM KÖTÜLEŞMESİ.....	53
2.2.2. ANLAMBİRİMCİKLERDE ANLAM DEĞİŞMELERİ.....	53
2.2.2.1.ANLAM GENİŞLEMESİ	54
2.2.2.2.ANLAM DARALMASI.....	54
2.3. ANLAM OLAYLARI.....	54
2.3.1. SÖZLÜKBİRİMLERDE ANLAM OLAYLARI.....	55
2.3.1.1.BENZETME.....	55
2.3.1.2.AKTARMALAR.....	56
2.3.1.2.1.DEYİM AKTARMASI.....	57
2.3.1.2.1.1.İNSANDAN DOĞAYA DEYİM AKTARMASI.....	57
2.3.1.2.1.2.DOĞADAN İNSANA DEYİM AKTARMASI.....	58
2.3.1.2.1.3.DOĞADAKİ NESNELER ARASI DEYİM AKTARMASI.....	58
2.3.1.2.1.4.DUYULAR ARASI DEYİM AKTARMASI.....	59
2.3.1.2.1.5.SOMUTLAYICI DEYİM AKTARMASI.....	59
2.3.1.2.2.EYLEM AKTARMASI.....	60
2.3.1.2.2.1.BÜTÜNLEYİCİLİĞE DAYALI EYLEM AKTARMASI..	60
2.3.1.2.2.1.1. EKLENİMSSEL BÜTÜNLEYİCİLİĞE DAYALI EYLEM AKTARMASI.....	60
2.3.1.2.2.1.2. NEDENSEL BÜTÜNLEYİCİLİĞE DAYALI EYLEM AKTARMASI.....	60
2.3.1.2.2.1.3. SÜRESEL BÜTÜNLEYİCİLİĞE DAYALI EYLEM AKTARMASI.....	61
2.3.1.2.2.1.4. NİCELİKSEL BÜTÜNLEYİCİLİĞE DAYALI EYLEM AKTARMASI.....	61
2.3.1.2.2.1.4. ÖRTMECESEL BÜTÜNLEYİCİLİĞE DAYALI EYLEM AKTARMASI.....	61
2.3.1.2.2.2. ÖRNEKLENDİRME YOLUYLA EYLEM AKTARMASI.....	62
2.3.1.2.2.2.1. İŞLEVSEL EYLEM AKTARMASI	62

2.3.1.2.2.2.2. BELİRTİ SUNMAYA YÖNELİK EYLEM AKTARMASI.....	62
2.3.1.2.2.2.3. YOKSUNLAŞTIRICI EYLEM AKTARMASI.....	62
2.3.1.2.2.2.4. ÖRTMECESELLİĞE YÖNELİK EYLEM AKTARMASI.....	63
2.3.1.2.3.AD AKTARMASI.....	64
2.3.1.2.3.1.PARÇA-BÜTÜN İLİŞKİSİ.....	64
2.3.1.2.3.2.BÜTÜN-PARÇA İLİŞKİSİ.....	64
2.3.1.2.3.3.NEDEN-SONUÇ İLİŞKİSİ.....	65
2.3.1.3. GENELLEŞME	65
2.3.1.4. ÖZELLEŞME	65
2.3.1.5. MECAZLAŞMA	66
2.3.1.6.SÖZ EKSİLTME	66
2.3.1.7.KIRPMA.....	67
2.3.1.8.KAYBOLMA	67
2.3.1.9.ARGOLAŞMA	68
2.3.1.10.TERİMLEŞME.....	69
2.3.1.11.SÖZCÜK TÜRÜ DEĞİŞMESİ.....	70
2.3.1.12.HALK AĞZINA GEÇİŞ	71
2.3.1.13.GERİ DÜZENLEME	71
2.3.1.14.ŞAKA YOLLU İFADE	72
2.3.1.15.ANLAM DİRİLMESİ/UYARILMASI	72
2.3.1.16.ÇATI DEĞİŞTİRME.....	73
2.3.1.17.ÇOKANLAMLI KÖKTEN TÜREME	74
2.3.1.18.ANLAM BİRLEŞMESİ	74
2.3.1.19.ANLAM AYRIŞMASI	75
2.3.2. ANLAMBİRİMCİKLERDE ANLAM OLAYLARI.....	75
2.3.2.1.EKLENME	75
2.3.2.2.EKSİLME	75
2.4. ANLAM EŞLEŞMELERİ.....	76
2.4.1. ANLAM-ANLAM EŞLEŞMESİ.....	76
2.4.2. ANLAMBİRİMCİK-ANLAMBİRİMCİK EŞLEŞMESİ	76

KÂMÛS-I TÜRKÎ'DEN TÜRKÇE SÖZLÜK'E ANLAM DEĞİŞMELERİ-	
EYLEMLER.....	77
DEĞERLENDİRME	294
SONUÇ.....	309
TERİM DİZİNİ.....	311
KAYNAKLAR	315

TABLULAR LİSTESİ

Tablo 1	294
Tablo 2	295
Tablo 3	296
Tablo 4	297
Tablo 5	298
Tablo 6	298
Tablo 7	299
Tablo 8	300
Tablo 9	300
Tablo 10	301
Tablo 11	301
Tablo 12	302
Tablo 13	302
Tablo 14	302
Tablo 15	303
Tablo 16	303
Tablo 17	304
Tablo 18	305
Tablo 19	305
Tablo 20	306
Tablo 21	306
Tablo 22	307
Tablo 23	307
Tablo 24	308

KISALTMALAR LİSTESİ

alay	:	alay yollu
Ar.	:	Arapça
argo	:	argo söz
den.	:	denizcilik
EYTS	:	En Yeni Türkçe Sözlük
Far.	:	Farsça
fc.	:	fi'l-i meçhul (edilgen fiil)
fl.	:	fi'l-i lâzım (geçişsiz fiil)
Fr.	:	Fransızca
fş.	:	fi'l-i müşâreket (işteş fiil)
ft.	:	fi'l-i müte'addî (geçişli fiil)
haz.	:	hazırlayan
hlk.	:	halk ağzında
İng.	:	İngilizce
kim.	:	kimya
KT	:	Kâmûs-ı Türkî
Lat.	:	Latince
mat.	:	matematik
MBTS	:	Misalli Büyük Türkçe Sözlük
mc.	:	(KT'de) mecaz
MEB	:	Milli Eğitim Bakanlığı Sözlüğü
mec.	:	(TS'de) mecaz
MO	:	milattan önce
Osm.	:	Osmanlıca
sp.	:	spor
şaka	:	şaka yollu
TDK	:	Türk Dil Kurumu
tıp.	:	tıp
tkz.	:	teklifsiz konuşmada
TS	:	Türkçe Sözlük
vb.	:	ve benzeri
vd.	:	ve diğer
yar.	:	yardımcı eylem
YTL	:	Yeni Türkçe Lugat

ÖN SÖZ

Dil, insan yaşamının en önemli unsurlarından biridir. Pek çok kaynakta insanı diğer canlılardan ayıran özelliklerin başında gösterilen dil, aynı zamanda canlı bir varlık gibi gelişir ve değişir. Dildeki bu değişimler doğadaki pek çok varlıkta görülen değişimler gibi farklı sebeplere dayanmaktadır. Toplumun paylaştığı en temel öğelerden biri olan dil, toplumdaki değişimlere paralel bir şekilde tarihsel olarak çeşitli değişimler yaşar.

Dildeki bu değişimler şekil, kurallar, yazım, noktalama gibi unsurlarda görülebildiği gibi anlamlarda da görülmektedir. Bu anlam değişimleri toplum yapısındaki değişimlerden, teknolojik gelişmelerden, kültürler arası alışverişten, dil planlaması çalışmalarından ve bunlar gibi pek çok farklı nedenden kaynaklanabilmektedir.

Bir dile ait eski bir sözlük açıldığında, o sözlüğün içerdiği söz varlığıyla bugüne ait yeni bir sözlüğün söz varlığının çok farklı olduğu, aynı sözlükbirimlerin de zamanla daha farklı kavramları ifade etmeye başladığı ya da ifade ettiği bazı kavramları artık ifade etmez olduğu görülecektir. Bu şekilde sözlüklerde yer alan sözlükbirimlerin anlamlarında daralmalar ya da genişlemeler söz konusu olmaktadır. Anlam değişimleri, bir göstergenin daha önce gösterdiği kavrama göre bütünüyle başka bir kavramı göstermesi olarak gerçekleşebileceği gibi, o göstergenin gösterdiği kavramın yanında çokanlamlı duruma gelerek (ya da çokanlamlı özelliğini yitirerek) yeni kavramları da karşılaması (ya da karşıladığı başka kavramları artık karşılamıyor olması) durumlarında gerçekleşebilir.

Dilde yaşanan bu anlam değişimlerinin gerçekleşmesinde rol oynayan bir takım anlam olayları da bulunmaktadır. Anlamlar değişirken farklı evreler geçirirler ve farklı yollarla içeriklerinde bazı değişiklikler söz konusu olur. Anlam değişimlerinden bahsederken anlam değişimlerini etkileyen bu anlam olaylarından da bahsetmek kaçınılmazdır. Her anlam değişimi bir anlam olayı yoluyla gerçekleşir.

Bu çalışmada Türk dilinin önemli sözlükleri arasında yer alan Kâmûs-ı Türkî ve Türkçe Sözlük, içerdikleri eylem türündeki sözlükbirimlerin sahip olduğu anlamlar karşılaştırılmak suretiyle bu anlamlardaki eşleşmeler, anlam olayları ve bu anlam olayları yoluyla yaşanan anlam değişimleri ele alınmıştır. Sözlük, sözlükbilimi, sözlüklerin hazırlanışı, sözlük ve sözlük yazımı tarihi, Türk sözlük yazımı tarihi, Kâmûs-ı Türkî, Türkçe Sözlük hakkında bir takım bilgilere yer verildikten sonra anlam, anlambilim, anlam değişimleri, anlam olayları ve anlam eşleşmeleri hakkında bilgilere yer verilerek “Kâmûs-ı Türkî’den Türkçe Sözlük’e Anlam Değişimleri- Eylemler” başlıklı inceleme bölümüne geçilmiştir. Bu bölümde Kâmûs-ı Türkî’de tespit edilen eylem türündeki sözlükbirimlerin sahip olduğu anlamları Türkçe Sözlük’teki durumları incelenmiştir. Değerlendirme ve sonuç bölümünde ise anlam eşleşmeleri, anlam olayları ve değişimleri ile ilgili elde edilen sayısal değerler tablolar halinde verilmiş ve bunlardan yola çıkılarak değerlendirmeler yapılmıştır.

Çalışmanın oluşturulması aşamasında bilgi, tecrübe ve görüşleriyle bana rehberlik eden danışman Hocam Prof. Dr. Erdoğan Boz’a, çalışma süresince maddi ve manevi desteklerini benden esirgemeyen aileme ve Erasmus öğrenci değişim programı kapsamında İsveç’te bulunduğum sırada yardımlarıyla çalışmaya önemli katkılar sağlayan Prof. Dr. Éva Ágnes Csató Johanson’a ve Doç. Dr. Birsal Karakoç’a teşekkürlerimi sunarım.

Fatih DOĞRU

Eskişehir, 2012

GİRİŞ

Bu çalışmanın birinci bölümünde “sözlük” kavramı ile ilgili bilgilere yer verilmiştir. Sözlük için yapılan çeşitli tanımlara yer verildikten sonra sözlüğün önemi belirtilmiş, sözlükbilim hakkında da çeşitli bilgiler aktarılmış ve bir sözlüğün nasıl hazırlanması gerektiği anlatılmıştır. Daha sonra sözlük yazımı tarihi, dönemlerine göre Türk sözlük yazımı tarihi, Kâmûs-ı Türkî ve Türkçe Sözlük ile ilgili bilgiler yer almıştır.

Çalışmanın ikinci bölümünde “anlam” kavramı ile ilgili bilgilere yer verilmiştir. Anlamın tanımı ve alanları açıklandıktan sonra anlambilim ele alınmış, daha sonra anlam değişimleri, anlam olayları ve anlam eşleşmeleri ayrıntılarıyla incelenmiştir. Anlam değişimleri ve bu değişimlere neden olan anlam olayları ayrı ayrı başlıklar altında ele alınmış, tanımları örneklerle desteklenmiştir.

Bu bölümden sonra çalışmanın inceleme bölümü başlar. Bu bölümde KT ile TS arasında, daha önce tespit edilen eylemlerdeki anlam eşleşmeleri ve burada görülen anlam değişimleri ve anlam olayları incelenmektedir.

ARAŞTIRMANIN AMACI VE KAPSAMI

Bu çalışmanın amacı ve kapsamı, Şemseddin Sami'nin 1901 yılında hazırlamış olduğu, Türk sözlükbilimi açısından önemli bir aşama olarak kabul edilen ve sözlük yazımı tekniği olarak bugünkü pek çok sözlüğe kaynaklık eden “Kâmûs-ı Türkî” ile Türk Dil Kurumu'nun 2011 yılında yayımladığı “Türkçe Sözlük”ün on birinci baskısı arasında, eylemlerde gerçekleşen anlam değişimlerini tespit etmek ve bu anlam değişimlerine neden olan anlam olaylarını ortaya koymaktır.

ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI

Bu çalışmanın evrenini Kâmûs-ı Türkî ve Türkçe Sözlük oluşturmaktadır. Örneklemi ise sözlüklerdeki eylemlerdir. Ancak çalışmada ele alınan eylemlerin

tespitinde sözlükte bulunan bütün eylemler değil, çift sayı ile biten her sayfadaki ilk eylem dikkate alınmıştır.

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Kaynak sözlük olarak ele aldığımız Kâmûs-ı Türkî'nin çift sayı ile biten sayfalarında bulunan ilk eylem tespit edilmiş ve bu eylemin Türkçe Sözlük'teki karşılığı bulunmuştur. Söz konusu sayfada herhangi bir eylem bulunmuyorsa bir sonraki çift sayı ile biten sayfaya geçilmiştir.

Belirlenen sözlükbirimin KT'de ve TS'de kaçır anlam taşıdığı saptanmıştır. Bu sözlükbirimler arasındaki anlam eşleşmeleri ve bu eşleşmelere bağlı anlambirimcik eşleşmeleri tespit edilmiştir. Eşleşen anlamların sözlüklerin kaçınıcı anlamı oldukları gösterilmiştir. Böylece sözcüklerin kullanım sıklığında yaşanan değişme de gözler önüne serilmiştir.

Anlam eşleşmelerine bağlı gerçekleşen anlambirimcik eşleşmeleri, olayları ve değişimleri de tespit edilmiştir.

İki sözlükte de yer alan sözlükbirimlerin eşleşmeyen anlamları ortaya konduktan sonra bu anlamlarda gerçekleşen anlam değişimleri ve anlam olayları belirlenmiştir.

1. SÖZLÜKBİLİMİ

Sözlükbilimi kısaca sözlük yazma, hazırlama işi veya sözlük araştırmaları bilimi olarak tanımlanır. Bu tanımdan da anlaşılacağı gibi hem tanımda hem de terimlerde genel bir anlaşmaya varılmış değildir. Pek çok kaynakta farklı terimler ve bu terimler için farklı tanımlar yapılmıştır. Sözlükbilimi başlangıçta sözcük bilimi (İng. lexicology) terimi ile karşılanmıştır ve bazı kaynaklarda halen bu terimle beraber anılmaktadır. Ancak günümüzde sözlükbilimi ve sözlükçülük için “sözlük yazma” anlamına gelen leksikografi (İng. lexicography) teriminde genel bir anlaşma söz konusudur. Buna rağmen bu terimin Türkçe karşılığı olarak sözlükbiliminin mi yoksa sözlükçülüğün mü kullanılması gerektiği henüz çözüme kavuşmamıştır. Türkçe karşılığına geçmeden önce leksikografinin bazı kaynaklarda ne şekilde tanımlandığına yer vermek gerekir.

Hartmann&James leksikografiyi şu şekilde tanımlamışlardır: “Sözlüklerle ve diğer başvuru kaynakları ile ilgilenen profesyonel bir iş ve akademik bir çalışma alanıdır. İki temel bölüme ayrılır: Sözlük yapımı (ya da uygulamalı sözlükbilim) ve sözlük araştırması (ya da kuramsal sözlükbilim). İlki genellikle ticari anlamda kitap yayıncılığı ile ilişkiliyken ikincisi dilbilim (özellikle de sözcükbilim) gibi disiplinlerin de içinde olduğu bilimsel çalışma alanlarıyla ilişkilidir” (Hartmann-James, 1998; 85).

Crystal, leksikografi için ayrıca bir tanım yapmamış, leksikolojinin tanımına göndermede bulunmuştur. Leksikoloji için de “bir dilin sözcüklerinin (tarihini içeren) tüm çalışmaları için anlambiliminde kullanılan terim” tanımını yapmıştır (Crystal, 2008; 278). Leksikolojinin leksikografiden ayrılan tarafını açıklarken de “sözlükçüler tarafından ortaya konan sözlük yapmanın bilimi ve sanatı, leksikografiden şu şekilde ayırt edilir. Leksikografi uygulamalı sözcükbilimin bir dalı olarak görülebilir” ifadelerini kullanır (Crystal, 2008; 278).

Brown ise leksikografiyi şöyle tanımlamıştır: “Leksikografi pek çok kültürde uzun bir geçmişi olan bir çalışma alanıdır. Genellikle derinlikten ziyade kapsam genişliğini amaçlamaktadır. Derinlik, sözlükteki kilit öğelerin detaylı çalışılması

yoluyla leksikolojinin ilgili alanlarında sağlanır. Leksikografinin amacı bir dilin bütün sözcüklerinin sistematik olarak derlenmesi ve açıklanmasıdır (daha doğrusu bir dilin bütün sözcüksel öğelerinin, tekil sözcüklerin yanı sıra deyimlerin, çok sözcüklü ifadelerin ve biçimbirimlerin)” (Brown, 2002; xxxiv).

Svensén, leksikografiyi ikiye ayırarak ilkinin tanımını yaparken “leksikografi bir ya da daha fazla dile ait bir dizi sözcüksel öğeyi (sözcükler, söz öğeleri ve söz birleşmeleri), bir sözlükte; gözlemlemeye, derlemeye, seçmeye, tahlil etmeye ve tanımlamaya dayanan bir uğraş alanıdır. Eş zamanlı olarak iki ya da daha fazla dili içerdiği durumlarda, söz konusu dillerin söz varlığından seçilen açıklama öğeleri arasında bir karşılaştırma niteliği alır. Konunun bu bölümü, “uygulamalı leksikografi” veya “sözlük yapımı” adı verilen sözlüklerin derlenmesidir” ifadelerine yer verir (Svensén, 2009; 2-3). İkinci bölümü tanımlarken ise “leksikografi ayrıca sözlüklerin derlenmesi, özellikleri, amaçları ve kullanımlarına ilişkin kuramların incelenmesini ve geliştirilmesini içermektedir. Konunun bu bölümü, genellikle “kuramsal leksikografi” veya “metaleksikografi”dir (= ‘kuramsal sözlükbilimi inceleyen sözlükbilim’)” ifadelerini kullanır ve kendi eserini (A Handbook of Lexicography) metaleksikografiye örnek olarak gösterir (Svensén, 2009; 2-3).

Bussman, leksikografi kavramını açıklarken şu ifadeleri kullanır ve sözlükler hakkında şu bilgileri verir: “Sözlük derlemenin kuramı ve uygulamasıdır. Leksikografi, pazarlama, kullanım kolaylığı gibi bir takım pratik kaygıları dikkate alarak kuramsal temelleri ve malzemeleriyle sözcükbilimin bir alt dalı olarak, bir dile, bir ağıza ya da bir uzmanlık alanına ait söz varlığını göstermek için gerekli ilkeleri hazırlar. Sunuluş şekli, tek dilli ya da çok dilli bir sözlük olup olmayacağına, belirli bir söz varlığının art zamanlı ya da eş zamanlı bir kaydı veya açıklayıcı ya da kuralcı bir başvuru kaynağı hazırlamak niyetinde olup olmadığına bağlıdır. Sözlüklerin farklı tiplerinin asıl amacı malzemelerin nasıl düzenlendiğini belirlemektir. Alfabetik sıralama büyük bir farkla en sık karşılaşılan tip iken bazı sözlükler sistematik olarak anlambilimsel ilkelere göre derlenmektedir. Alfabetik dizinin bir örneği Ortaçağ’ın kafiyeli sözlüklerine dayanan ‘geriye sözlük’tür. Madde başları (lemma) sözcüğün son harflerine ya da hecelerine göre alfabetik olarak

sıralanır. Sözlüğün bu tipi, sunuluşlarıyla şeffaf hâle gelen sözcüklerin arasındaki biçimsel ilişkilerden ötürü özellikle faydalıdır. Bu paradigmatic odaklı sözlüklerin aksine, tarz sözlükler, sözdizimsel yapılar (deyimler ve söz öbekleri vb.) içinde kilit sözcükleri listeleterek dizimsel ilkelere göre malzemeleri düzenlerler. ‘Değerlik sözlükleri’ (İng. valence dictionaries) olarak adlandırılan sözlükler ayrıca sözdizimsel odaklıdır; eylemler, adlar ya da sıfatlar değerliklerine göre düzenlenirler (örneğin, zorunlu tümleçlerle olan uyumluluklarına göre)” (Bussmann, 1998; 682).

Malmkjær ise leksikografi hakkında “Sözlükbilimciler, genel sözlükler, sözlükçeler (İng. glossary), kavram dizinleri (İng. thesaurus) gibi farklı türlerde başvuru kaynaklarını sözcük odaklı olacak şekilde ortaya koyarlar. Leksikografik bir sözlük sözcüklerle ilgili uygun bilgileri sağlayan sözlüktür (örneğin, telaffuz ve anlam, sözcüksel ayırıcı birimler (İng. lexically items) ve sözcükler gibi). Bu sözcüksel ayırıcı birimler bağımsız tanımların (madde başlarının) bir dizisi olan büyük ölçekli yapıda gösterilirler, bu yüzden bazı tanımlar açık bir şekilde belirtilebilir bir arama yöntemi (bir algoritma) yoluyla bulunabilsin diye sıralanırlar. Tipik sözlük algoritması, alfabetik düzenlidir, sözcüksel ayırıcı birimlerin anlamlarından ziyade onların yazılı şekillerine dayalıdır ve tipik bir sözlükteki madde başı anlambilimseldir – burada addan kavrama doğru bir gidiş söz konusudur. Buna karşın bir kavram dizinindeki madde başı adbilimseldir – burada ise kavramdan ada doğru bir gidiş söz konusudur” der (Malmkjær, 2002; 331).

Leksikografi hakkında söylenenler bu şekildeyken, bu terimin Türkçe karşılığı olarak sözlükbilimin mi yoksa sözlükçülüğün mü kullanılması gerektiği konusunda farklı görüşler söz konusudur. Akalın, leksikografinin karşılığı olarak sözlükçülük terimini benimsemektedir. Bunun sebebi olarak leksikografinin sözcük anlamının ‘sözlük yazma’ olmasını, bu işi yapan kişi için leksikolog, Türkçe karşılığı olarak da sözlükçü teriminin kullanılmasını göstermektedir (Akalın, 2010; 165).

Boz ise, leksikografinin karşılığı olarak sözlükbilim(i)nin kullanılmasının daha uygun olacağını söyler. Sözlükçülük teriminin yalnızca uygulamalı leksikografiyi (sözlük yazımı ve düzenlemesi), yani leksikografinin meslek tarafını

karşılayabileceğini; ancak kuramsal leksikografiyi (sözlük araştırması; tarih, tipoloji, eleştiri vd.), yani leksikografinin bilim tarafını karşılayamayacağını söyler (Boz, 2011a; 13). Boz, sözlükbilimin; sözlükleri hazırlama tekniklerini ve türlerini belirleme, sözlüklere veri toplamadaki ölçütleri ve veri toplanacak metinlerin türlerini saptama gibi daha nice konuyu çalışma içine alan, iyi bir sözlük için temel ilkeleri ortaya koymaya çalışan, sözlükleri biçim ve içerik yönünden geliştirip insanlığın yararına sunmayı amaç edinen çalışma sahası olduğunu belirtir (Boz, 2006: 5-6).

Aksan da leksikografinin karşılığı olarak sözlükbilim terimini tercih eder ve sözlükbilimi şöyle açıklar: “Bir dilin ya da karşılaştırmalı olarak çeşitli dillerin söz varlığını sözlük biçiminde ortaya koymaya yönelik, bu amaçla yöntemler koyarak uygulama yollarını gösteren bir bilim dalıdır” (Aksan, 2009b; 69).

1.1. SÖZLÜĞÜN TANIMI VE ÖNEMİ

Sözlükler bir dilin söz varlığını barındıran temel başvuru kaynaklarıdır. Söz varlığı ise bir dilin sözcüklerini, deyimlerini, atasözlerini, terimlerini, kalıplaşmış sözlerini, ağız unsurlarını barındıran, kısaca bir toplumun bütün duygu, düşünce ve kültür dünyasını yansıtan dilsel birimlerden oluşur.

Bugüne kadar “sözlük” kavramının pek çok tanımı yapılmıştır. Bu tanımlardan bazıları şu şekildedir:

“Bir dilin bütün veya belli bir çağda kullanılmış kelime ve deyimlerini alfabe sırasına göre alarak tanımlarını yapan, açıklayan, başka dillerdeki karşılıklarını veren eser, lûgat” (TDK Türkçe Sözlük, 2011; 2157).

“Bir dile ait kelimelerin tamamının veya bir kısmının tarifleriyle birlikte, ekseriya alfabe sırasına göre toplandığı kitap, lûgat, kamus” (Doğan, 1982; 906).

“Lûgat kitabı bir lisanın hazinesi hükmündedir. Lisan kelimelerden mürekkeptir, ki bu kelimeler dahi her lisanın kendisine mahsus birtakım kavaide tevfikân, tasrif ve terkip edilerek, insanın ifade-i merâm etmesine yararlar. İmdi

lisanın sermayesi kelimelerle kavâ'id-i sarfiyye ve nahviyyesinden ibarettir” (Şemseddin Sami, 2010; 9).

“Başvuru kaynaklarının en yaygın olanıdır” (Hartmann-James, 1998; 41).

“Bir dildeki sözlüksel birimlerin tümünü ya da bir bölümünü, genellikle abecesel düzene, kimi durumlarda da konulara ya da kavramsal alanlara göre tanımları, tanıkları, söylenişleri, kökenleri, kullanımları, dilbilgisi ulamları, eşanlamlıları, vb. ya da bir başka dildeki karşılıklarıyla sunan yapı” (Vardar, 2002; 183).

“Bir dildeki kelimeleri esas alarak, onların temel anlamlarını, kazandıkları yan anlamlar ile başka kelimelerle kurdukları ifadelerdeki anlam inceliklerini, değişik kullanımlarını, deyimlerini gösteren ve o dilin bütün söz varlığını içine alan kitaptır” (Korkmaz, 2010; 199).

“Sözlükler kültürel bir olgudur. Basitçe denilebilir ki bir sözlük, içinde var olduğu kültürün bir ürünüdür; ancak o kültürün gelişmesinde önemli bir rol oynadığını söylemek çok uygun bir söylem olmayacaktır” (Svensén, 2009; 1).

“Bir dilin (ya da birden çok dilin) sözvarlığını, söyleyiş biçimleriyle, yazımlarıyla veren, bağımsız biçimbirimleri temel alarak bunların, başka öğelerle kurdukları söz öğeleriyle birlikte anlamlarını, değişik kullanımlarını gösteren bir sözvarlığı kitabı” (Aksan, 2009b; 75).

“Sözlük, bir veya birden fazla dilin kelimelerinin bütünü veya bir bölümünü, genel amaçlı veya özel amaçlı olarak içeren, anlam, açıklama ve örnekleriyle ortaya koyan ve daha çok alfabetik olarak düzenlenmiş eserlerin genel adıdır” (İlhan, 2007; 15).

“Sözlük: ‘Genellikle bir dilin (veya karşılaştırmalı olarak birden çok dilin) belli bir döneminin –özellikle de son döneminin- söz varlığının bütünü veya çeşitli uzmanlık alanlarını ilgilendiren özel bir bölümünün, alfabetik veya kavramsal olarak ortaya konulmasını amaçlayan; içerdiği söz varlığındaki sözlüksel birimlerin (İng. lexeme) ölçünlü dildeki (veya kullanıldığı alandaki) ana biçimlerini, bu biçimlerin vurgu ve tonlamaya göre geçirdiği ses temelli değişiklikleri, kökenlerini, bağlam içindeki kullanım alanlarını, dâhil olduğu çeşitli dilsel tabakaları; bir dil

birimi olarak ait olduğu sınıf ve türleri, bağlam içinde gösterdiği çeşitli dil bilgisel özellikleri, anlam/anlamalarını –genellikle- ortak yazı dilinden taranarak belirlenmiş tanıklı (imzalı) örneklerle tanımlayarak veren, bu sözlüksel birimlerin geçtiği deyim, atalar sözü, kalıp söz, birleşik şekilli dil öğelerini de kapsayan, ana dili ve yabancı dil öğrencileri için temel başvuru kaynağı’dır” (Yılmaz, 2009; 45-46).

“Sözlükler sözcükler hakkında bilgi veren koleksiyonlardır” (Uzun, 2003; 281).

“Sözlük, bir dilin temel malzemesini yani söz varlığını toplayan ve koruyan bir hazinedir. Bir dilin iyi işlenmiş olup olmadığını araştırırken ve bu konuda bir yargıya varırken göz önünde tutulması gereken ölçütlerin başında sözlükler gelir” (Parlatır, 1995; 3).

“Bir dilin ya da bir dilin bir bölümünün genel olarak veya belirli bir zamanda kullanılan kelime ve deyimlerini umumiyetle alfabe sırasına, bazan da kavram alanlarına göre ele alıp aynı dille tanımlarını yapan, örnek vererek açıklayan veya başka bir dildeki karşılıklarını yazan kitap” (Topaloğlu, 2010; 25).

“Genel olarak bir sözlük, bir dilin sahip olduğu sözcükleri ve deyimleri, tanımları ile barındıran gerek metin üretmede gerekse bir metni anlamada yardımcı olan, toplumun her kesiminin ihtiyaçlarına cevap verebilecek nitelikte bir kaynak olarak tanımlanabilir” (Çetinkaya, 2009; 197).

Levend, sözlük kavramı için şu tanımı yapar ve bir sözlüğün nasıl olması veya olmaması gerektiği hakkında bir takım bilgiler verir: “Sözlükler sürekli çalışmalardır ve büyük emeklerle meydana gelen eserlerdir” (Levend, 1957; 365). “Sözlük, dilin kelime hazinesini derleyip bir arada toplayan temel kitaptır. Bu temel kitapta, yazı ve konuşma dilinde geçen – has isimlerden başka – bütün kelimeler yer alır. Sözlük bir ahlâk kitabı olmadığına göre, hiçbir kelime çirkin ve kötü diye atılmaz. Kelimelerin tanımları yapılır, okunuşları, yazılışları, belirtilmek istenilen anlama göre söylenişteki vurguları gösterilir. Uzak ve yakın, gerçek ve mecaz bütün anlamları örnekleriyle anlatılır. Gerekirse kökenleri açıklanır. Dilbilgisiyle ilgili çeşitli halleri ve türeyişleri belirtilir. Sözlük, yalnız dilin kelime hazinesini toplamakla kalmaz; dili korur, onu bozulup yozlaşmaktan kurtarır. Bu özellikleriyle

bir bakıma dilbilgisiyle birlikte, dilin anayasası denilebilecek üstün bir değer taşıır” (Levend, 1971; 4).

Yavuzarslan, sözlüğün tanımını yaptıktan sonra sözlüğün, dildeki değişmeleri takip edip kayda geçirmesi gibi önemli bazı özelliklerini şu ifadelerle vurgular: “Sözlükler, yeni kavramların karşılığı olan kelimelerin girdisiyle ve dilde kullanılmaz duruma gelen kelimelerin çıktıklarıyla sürekli yenilenen eserlerdir. Dildeki değişmeleri takip edip kayda geçirmesiyle, sözlükler dil bilimi çalışmalarında birinci elden kaynak olarak sayılırlar. Sözlükler sadece bu özellikleriyle değil, dili kullananlara, o dildeki kelimelerin temel dil bilgisi özellikleri hakkında bilgi vermesi bakımından da vazgeçilmez öneme sahiptirler” (Yavuzarslan, 2009; 3).

Uzun, sözlüğün hangi açılardan değer taşıdığını açıklarken şunları söyler: “Sözlük, hem bir dilin sözcük varlığının büyük ölçüde ortaya konmasındaki, hem sözcükler ve yansıttıkları kavramlar aracılığıyla kültürün belirleyici özelliklerinin ve kaynağının sergilenmesindeki, hem de diller arasındaki etkileşimlerin saptanmasındaki rolleri açısından değer taşımaktadır” (Uzun, 1999; 53).

Akalın da sözlüğün insanoğlu için önemli işlevlerini şu sözlerle anlatır: “Sözlükler, aslında dillerin ve insanoğlunun belleğidir. İnsanoğlunun ortaya koyduğu ilk sözlükten günümüze gelene değin geçen yüzlerce yıllık süre içerisinde hazırlanan binlerce sözlük, dillerin söz varlığının yanı sıra insanoğlunun binlerce yıllık bilgi birikimini bugünün ve geleceğin insanına ulaştırıyor” (Akalın, 2010; 163).

“Sözlük” kavramı dilimizde önceleri “lügat”, “kamus”, “tuhfe”, “mucem” gibi sözcüklerle karşılanırken 1932 yılında -o yıllardaki adıyla- Türk Dili Tetkik Cemiyeti’nin (Türk Dil Kurumu) kurulmasından sonra Lugat İstılah Kolu başkanı olan Celal Sahir Erozan’ın önerisiyle Türkçe sözlüklere girmiştir. Ölmez, bu öneriden üç yıl önce Türkmenlerin “Orısça-Türkmençe Sözlük” adındaki sözlüğü hazırlamış olduğunu ve sözlük adının Türk Dili Tetkik Cemiyeti’nin kuruluşunda daha önce de kullanılmış olduğunu söyler (Ölmez, 1998a; 110).

1.2. SÖZLÜKLERİN HAZIRLANIŞI

Sözlüklerin hazırlanma teknikleri, hazırlanacak olan sözlüğün kullanım amacına göre değişmektedir. Bir sözlüğü hazırlamadan önce mutlaka o sözlüğün hazırlanış amacı ortaya konmalıdır. Aksan, sözlüklerin hazırlanış amaçları ve taşıdıkları nitelikler bakımından çok çeşitli olduklarını söyler ve sözlükleri şu şekilde öbeklendirir:

“1. Bir ya da birden çok dilin sözvarlığını işleme bakımından:

a) tekdilli, b) çokdilli sözlükler.

2. Abece sırasının temel alınıp alınmamış olmasına göre:

a) abecesel sözlükler, b) kavram (ya da kavram alanı) sözlükleri.

3. Ele alınan sözvarlığının niteliğine göre:

a) Genel sözlükler (ortak dil, yazı dili sözlükleri, ansiklopedik sözlükler).

b) Lehçebilim sözlükleri.

c) Eşanlamlı, eşadlı, tersanlamlı öğeler sözlükleri.

ç) Yabancı öğeler sözlükleri.

d) Tarihsel sözlükler,

e) Kökenbilgisi sözlükleri.

f) Uzmanlık alanı sözlükleri (terim sözlükleri).

g) Argo sözlükleri.

h) Deyim ve atasözü sözlükleri.

ı) Anlatıbilim sözlükleri.

i) Sanatçı ve metin sözlükleri.

j) Yanlış yerleşmiş öge sözlükleri.

k) Tersine sözlükler ve başka sözlük türleri” (Aksan, 2009b; 76).

Bir sözlüğün amacı belirlendikten sonra sıra o sözlüğü hazırlama aşamalarına gelmiştir. Svensén, bir sözlüğün hazırlanmasının genellikle şu aşamalardan oluştuğunu söyler:

“A. Planlama (gereksinmenin saptanması, kaynak sağlanması, sözlüğün boyutunun belirlenmesi, uzmanların örgütlenmesi vb.)

B. Uygulama

- a) Veri toplanması
- b) Seçme ve düzenleme
- c) İlk metnin yazılması
- d) Metnin gözden geçirilmesi, düzeltmelerin yapılması
- e) Yeniden inceleme ve düzeltme
- f) Sayfa düzeni
- g) Sayfanın birkaç kez denetlenmesi
- h) Basıma hazırlık
- i) Basım ve ciltleme” (Svensén, 1993; 236-250).

Kocaman, bu basamaklardan en belirleyici olanının, sözlüğün hedef kitlesinin saptanması ve buna göre verilerin toplanması olduğunu, geleneksel yöntemlerde verilerin sözlük uzmanının kişisel seçimleri sonucu belirlendiğini, bu yaklaşımın günümüzde bilgisayarın da yardımıyla daha nesnel hale geldiğini söyler. Sözlüğün bilimsel ve güvenilir olması için veri seçiminde aşağıdaki ölçütlerin kullanılması gerektiğini belirtir:

“1. Gerçeklik: sözlük salt düzenleyicisinin dil yetisinde bulunan sözcükleri değil, gerçekte kullanılan sözcükleri (yaygın anlamları ile birlikte) içermelidir. Sıklıkta tutarlılık: ilgili alanın en sık ve yaygın kullanımları sözlükte bulunmalıdır.

2. Uygunluk: salt anlamca uygun sözcükler seçilmelidir.

3. Kuralcılık: sözlük gerektiğinde yaygın kullanım kurallarını açıklamalıdır.

4. Kullanım/biçem düzlemleri: sözlükte argo, yerel ağız, resmi, gündelik, eski vb. nitelgeler bulunmalıdır.

5. Eski/yeni sözcükler: eski diye nitelenen ama günümüzde de yaygın olarak kullanılan sözcüklere yer verilmeli, bir ölçüde benimsenmiş yeni yapımların sözcükler de sözlüğe eklenmelidir.

6. Yerel sözcükler: dilin kurallarını yansıtan, ortalama konuşurun anlayabileceği yerel sözcüklere sınırlı bir yer ayrılabilir.

7. Kapsam: dildeki bütün sözcükler ya da amaca uygun belli bir kesitin bütünü sözlükte yer almalıdır.

8. Genel/teknik sözlükler: son derece teknik olanlar dışında, uzmanlık alanı dışında kalan, günlük dile girmiş teknik sözcükler genel sözlüklerin kapsamına alınabilir.

9. Sözlü/yazılı dil: sözlük gereçleri genellikle yazılı dilden toplanır; oysa sözlü dilden veri toplamak, yazılı biçimlerin sözlü dildeki değişimlerini göstermek önemlidir. Gerçekten de veri seçiminde en önemli ilke, dilin bütününe olabildiğince yaklaşmaya çalışmak, bu amaçla sözlü ve yazılı dil kesitlerinden veri toplamaya özen göstermektir” (Kocaman, 1998; 112).

Kocaman, D.Crystal’ın (1987) iyi bir sözlük için 20 soru sormayı önerdiğini; böylece bilimsel, iyi temellendirilmiş bir sözlük seçimine ve hazırlanmasına yaklaşılabileceğini söyler. Bu 20 soru şöyledir:

- “1. Cilt dayanıklılığı
2. Kâğıdın niteliği
3. Madde başlarının açık yazılması
4. Aranılan sözcüklerin bulunması (amaca uygunluk)
5. Uluslararası genel sözcükleri kapsamı
6. Ansiklopedik bilgi içermesi
7. Zor kavramlara ilişkin resim bulunması

8. Tanımların birbirinden açıkça ayrılması ve temelden ikincil anlamlara doğru sıralanması

9. Tanımların anlaşılır olması

10. Örneklendirmelerin gerçekçi ve yapaylıktan uzak olması

11. Kullanım bilgileri içermesi

12. Argo, resmi vb. biçem açıklamaları bulunması

13. Kökenbilgisi vermesi

14. Heceleme, noktalama vb. konularda bilgi vermesi

15. Söyleyiş açıklamaları bulunması

16. Deyim, atasözü vb. içermesi

17. Eş-zıt anlamlı sözcükleri göstermesi

18. İlişkili sözcükleri çapraz gönderimle nitelemesi

19. Sözcüklerle ilgili dilbilgisi bilgilerini sağlaması

20. Yararlı ekleri (kısaltmalar, ölçüler vb.) bulunması” (Kocaman, 1998; 113).

Aksan’a göre başarılı sayılan, okuyucuya gerçekten yararlı olan sözlüklerde şu nitelikler bulunmalıdır:

“Eğer bir dilin (bir yazı dilinin, bir ortak dilin) bütün sözvarlığını içeren bir sözlük hazırlamak söz konusu ise (örneğin günümüz Türkiye Türkçesinin yazı dili) bu sözlüğe temel olacak sözcükler ve bunların kullanımları, doğrudan doğruya dilin yazılı ürünlerinin taranması yoluyla seçilip fişlenmelidir. Böylece, belli bir süre içinde bir dilde kullanılmakta olan sözcüklerle birlikte, bunların değişik kullanımları, deyim, kalıplaşmış söz, atasözü, terim gibi öğelerin güncel görünüşleri elde edilecektir. Ancak bu çalışmada, genelleşip yaygınlaşmamış kullanımların saptanmasından çekinilmelidir” (Aksan, 2009b; 84).

1.2.1. SÖZLÜKBİRİMLERİN BELİRLENMESİ

Sözlüğün amacının belirlenmesi ve hedef kitlesinin saptanması, kuşkusuz bir sözlük hazırlamadan önceki en önemli aşamadır. Bu ölçütlere göre dilin söz varlığı belirlenmeli ve bunlara göre de sözlükte yer alacak sözlükbirimler (madde başları) oluşturulmalıdır. Boz, sözlükbirimlerin belirlenmesine ilişkin olarak şu tespiti yapar:

“Sözlükbirimlerin belirlenmesinde genelde geçerli olan “bilinirlik” ve “kullanım sıklığı” ölçütleri, sözlüklerin hazırlanmasında belirlenen “amaç” ve “hedef kitle”ye göre değişebilmektedir. Ancak elimizde “bilinirlik” ve “kullanım sıklığı”nı belirleyecek güvenilir bir kaynak bulunmamaktadır” (Boz, 2006; 26).

Sözlükbirimlerin belirlenme ve düzenlenme aşaması sözlük hazırlamanın önemli aşamalarından biridir. Farklı özelliklerdeki bağımsız biçimbirimlerden oluşan öğeler sözlüklerde sözlükbirim (İng. entry, headword, lemma) olarak yer alırlar. Aksan, bu öğelerin dilde kesinleşmiş yazım biçimlerine uygun olarak, vurgu özellikleri, sözcük türleri açısından dildeki yerleri (ad, eylem, ünlem gibi) gösterilerek sözlükte yer alması gerektiğini söyler ve özel adlarla birlikte eylemlerin çekimli biçimlerinin sözvarlığına katılmayacağını belirtir. Ayrıca değişik söyleyiş biçimlerinin yaygın olduğu durumlarda yapılması gerekenin, en yaygın biçimin, abece sırasında madde başı olarak açıklanması, ötekinde açıklama yapmadan buna göndermede bulunulması olduğunu aktarır (Aksan, 2009b; 84).

1.2.2. TANIMLARIN YAPILMASI

Sözlükbirimler belirlendikten sonra bu sözlükbirimlerin tanımlanması aşamasına geçilecektir. Bu aşamada sözlük hazırlayıcısının yapacağı tanımlar ve bu tanımları yaparken izleyeceği yol son derece önemlidir. Özellikle çok anlamlı (İng. polysemic) sözlükbirimlerin tanımlarında hangi anlamlara yer verileceği, verilecek anlamların sıraları gibi hususlar sözlük hazırlayıcıları için önemli bir sorun teşkil etmektedir. Aksan, sözlük hazırlamadaki en önemli aşamanın tanımların verilmesi aşaması olduğunu söyler ve bununla ilgili olarak şu bilgileri verir:

“Sözlük hazırlamada en önemli, en çok özen isteyen iş, tanımların verilmesidir. Kolayca yanlışlığa düşmeye ya da eksik anlatıma çok elverişli olan bu işlem ayrı bir uzmanlığı ve geniş bir kültürü gerektirir. Tanım sırasında öğelerin ‘temel anlam’ı başta verilecek, yan anlamları, bununla ilişkisine ve kullanım sıklığına göre sıralanacaktır. Her bir açıklama içinde deyimlere ve öteki öğelere yer verilmeli, bunlar, yazılı ürünlerden derlenen örneklerle tanıklanmalıdır” (Aksan, 2009b; 85).

Topaloğlu da sözlüklerde sözcüklere verilen anlamların sahip olması gereken nitelikleri sıralarken, bu anlamların doğru, anlaşılabilir ve dilde kullanılıyor olması gerektiğini söyler. Sözcüklerin deyim içinde kazandığı anlamların bağımsız anlam gibi gösterilmesinin bir hata olacağını belirtir. Sözlüğün taramaya dayalı olduğu durumlarda taranan eserden seçilen örneklerin ait oldukları anlamdan sonra yazılması gerektiğini, taramaya dayalı olmadığı durumlarda ise yazar tarafından belli kalıplar halinde bazı örnekler verilebileceğini aktarır (Topaloğlu, 2010; 27). Boz da sözlükbirimlerin tanımlanması konusunda anlambilimsel yöntem ve ölçütlerin kullanılması gerekliliği hatırlatırken dilbilim çevrelerince kabul edilmiş herhangi bir yöntem ve ölçüt kullanılmadan yapılan tanımların eksik, yanlış veya çelişkili olabileceğini (Boz, 2009; 173) ve sözlükbirimlerin tanımlarında ortak kavram alanı oluşturan sözlükbirimlerin bir arada değerlendirilmesi gerektiğini söyler (Boz, 2009; 183).

Sözlükte yer alan ve birbiriyle farklılık gösteren tanımlar, eğer tanımlanan sözcük çok anlamlıysa art arda numaralandırılarak sıralanırlar. Bu çalışmada farklı numaralandırılmış her bir tanım “anlam”; kendi içinde tutarlı bir bütün oluşturan her bir anlamın içinde yer alan farklı anlam belirleyici unsurlar da “anlambirimcik” adıyla yer alacaktır.

1.3. SÖZLÜK VE SÖZLÜK YAZIMI TARİHİ

Yazının icadı, Önasya ülkelerinde bazı bilimsel çalışmaların yapılması ve bunların, Anadolu aracılığı ile eski Batı tarafından alınması, özümlemesi ve

sistemleştirilmesi sonucunda, uzun süren bir birikim ile sözlük ve ansiklopediler yazılmasına ihtiyaç duyulmuştur (Yıldız, 1998; 189). Dünyada bilinen en eski sözlük Durmuş'un verdiği bilgiye göre Samiler (Asurlar/Akkadlar) tarafından milattan önce üç binli yılların başlarında Sümerce-Akadca olarak kil tabletlere yazılmıştır. Bu sözlüğün bir nüshası Asur Kralı Banibal'ın (ö.669-633) Ninova'da kurduğu kütüphanedeyken günümüzde bazı parçaları British Museum'da bulunmaktadır (Durmuş, 2010; 337). Demiriş, sözlüğü bir kelime listesi olarak tanımlar ve bugünkü anlamda sözlüğün en ilkel biçimi olarak kabul edebileceğimiz kelime listelerinin aynı coğrafyada yaşayan farklı dilleri konuşan Mezopotamya halklarının, özellikle ticari alışverişlerde anlaşabilmeleri açısından pratik bir amaca hizmet ettiğini aktarır (Demiriş, 2010; 383). Akalın'a göre sözlük kavramına ilk kez milattan önce beşinci yüzyılda rastlanır. Sözlük anlamına gelen "glossai" sözcüğü Yunanlıların, Homeros gibi eski yazarlarının eserlerinde yer alan ama unutulmuş olan sözcükleri açıklamak üzere hazırladıkları sözlüğe ad olarak verilmiştir (Akalın, 2010; 168). Aksan, bugünlere benzer olarak hazırlanan ilk sözlüğün İskenderiye kütüphanecisi Aristophanes'in yaklaşık olarak MÖ II.-III. yüzyılda hazırladığı yapıt olduğunu belirtmektedir. Aksan'ın aktardığı bilgilere göre sözlük terimi (Lat. dictionarium) 1225'te John Garland tarafından ilk kez kullanılmış, bu yüzyıla gelinceye değin birkaç önemli kökenbilgisi sözlüğü de hazırlanmıştır (Aksan, 2009b; 69-70). Hartmann&James sözlük adının bir esere başlık olarak verilmesine ilk kez 16. yüzyılda rastlanıldığını söyler. Sözlük "ilk kez Sir Thomas Elyot'un Latince'den İngilizce'ye sözlüğünde (Londra, 1538) ve Henry Cockeram tarafından hazırlanan tek dilli İngilizce sözlükler: ya da, Zor İngilizce Sözcüklerin Bir Tercümanı (İng. An Interpreter of Hard English Words) (Londra, 1623) çalışmalarında bir başlık olarak kullanılmıştır" (Hartmann-James, 1998; 41).

1.3.1. TÜRK SÖZLÜK YAZIMI TARİHİ

Türklerde sözlük yazımı tarihinin başlangıcı olarak, günümüzdeki bilgiler ışığında, 11. yüzyılda Kaşgarlı Mahmud'un yazmış olduğu Karahanlı dönemine ait olan "Divân-ı Lugati't-Türk" adlı eserin yazılışı kabul edilir. Levend, Türk dilinin ilk

gelişme çağlarından başlayarak ortaya konulan eserlerin gözden geçirilmesi durumunda dini eserlerden sonra sözlüklerin büyük bir yer tuttuğunu belirtir (Levend, 1971; 4) ve bizde ilk sözlük olarak 13. yüzyılda Mehmet b. Mustafa b. Zekeriyya, b. Hoca Hasan Fahrettin Salgurî (d.1233-ö.1313)'nin Selçuklular devrinde Türk dilinin başlıca kurallarını ve kelimelerini kaside halinde toplayan eserini gösterir (Levend, 1971; 5).

Türk dilinin tarihi dönemlerine bakacak olursak, bu dönemlerde sözlük ve sözlük yazımı ilgili gelişmeler dönemlere göre şu başlıklar altında incelenebilir:

Köktürk ve Uygur Dönemi Sözlükleri:

8. ve 9. yüzyılları kapsayan bu dönemde yazılmış herhangi bir sözlüğe günümüzde ulaşamamıştır. Ancak İlhan, bu döneme ait ilk sözlüğün Kök Türkçe dönemine ait olduğunu bilindiğini söyler (İlhan, 2007; 72). Köktürk döneminde yazılan Orhun Abideleri'nin diline ve söz varlığına bakıldığında Türk dilinin o dönemde zengin bir söz varlığına sahip olduğu anlaşılabilir. Ancak bu döneme ait bir sözlükten bahsetmek güçtür. Uygurlardan kalan metinlerin büyük kısmı dini özelliktedir ve çeviridir. Manzum parçaların dışında çeviri olmayan mensur eser sayısı oldukça azdır. Din dışı metinler de dönemin toplum yapısını yansıtan hukuk belgeleri, mektuplar, tıp metinleri gök bilimi, takvim ve fallarla ilgili metinlerdir Bu dönemlerde yazılmış herhangi bir sözlük elimizde olmasa da dönemin diline ait, sözvarlığını gösteren sözlükler yazılmıştır. Ölmez, Orhon Türkçesinin ilk sözlüğünün yazıtların bulunmasından kısa bir süre sonra W. Radloff tarafından yayımlanmış olduğunu ve Radloff'un yalnızca runik harfli iki metnin sözlüğünü vermekle kalmayarak yazıtlarda geçen sözcükleri o dönemki Türk dil ve diyalektleriyle karşılaştırdığını söyler (Ölmez, 1998b; 119). Runik harfli metinlerin ülkemizdeki bütünlüklü ilk sözlüğünü ise 1941 yılında Hüseyin Namık Orkun yayımlamıştır (Ölmez, 1998b; 120).

Uygur Türkçesinin ilk bütünlüklü sözlüğü ise W. Bang ve A. von Gabain'in birlikte yayımladıkları "Turkish Turfantexte"nin ilk beş cildindeki sözcüklerin

dizinedir. Türkiye’de ilk Uygurca sözlük çalışması 1934’te ‘‘Uygur Sözlüğü’’ adıyla yayımlanan Ahmet Caferoğlu’na ait sözlüktür (Ölmez, 1998b; 122).

Karahanlı Dönemi Sözlükleri:

Karahanlı Türkçesi, 11. ve 12. yüzyıllarda Kaşgar ve Balasagun gibi Müslüman Türk merkezlerinde kullanılmıştır. Türk dilinin önemli bir devresini teşkil eden Karahanlı döneminde, sözlükbilim açısından Türk dilinin en önemli eseri meydana gelmiştir.

İlk Türk sözlükçüsü sayılan Kaşgarlı Mahmud’un yazmış olduğu, sözlük yazımı tarihimizin de başlangıcı olarak kabul edilen Divânu Lugati’t-Türk (1077), Karahanlı dönemine ait bir sözlüktür. Araplara Türkçeyi öğretmek amacıyla yazılan sözlük, Türk lehçelerinin sözvarlığıyla birlikte döneme ait önemli pek çok bilgiyi de içermektedir. Alfabetik olarak düzenlenmemiş olan sözlük Arapça dilbilgisi kalıplarına göre sınıflandırılmıştır.

Eser 25 Ocak 1072’de yazılmaya başlanmış, 12 Şubat 1074’te tamamlanıp Bağdat’ta Halife Muktedî Biemrillâh’ın oğlu Ebü’l-Kâsım Abdullah’a sunulmuştur (Kültürel, 2009, 805). Özer, Divânu Lugati’t-Türk hakkında şu bilgileri verir: ‘‘Divan’ın orijinal nüshası yoktur ama yazıldıktan 200 yıl kadar sonra aslından kopya edilmiştir. Tek bir el yazması vardır ve bu nüsha Ali Emiri tarafından satın alınmış, daha sonra da Kilisli Muallim Rıfat tarafından Arap harfleriyle 3. cilt halinde bastırılmıştır’’ (Özer, 1998; 125). Ölmez de Divânu Lugati’t-Türk hakkında yapılan çalışmaları şöyle sıralar: ‘‘Kilisli Rıfat’ın bastırđđı esere dayanarak ünlü Arapbilimci C. Brockelmann tarafından 1928’de Divan’daki sözcükleri kapsayan bir sözlük hazırlanmıştır. Daha sonra, B. Atalay Orta Türkçe – Arapça bu sözlüğü bugünkü Türkçeye çevirmiş ve bu çeviri de TDK yayımları arasında çıkmıştır. TDK ayrıca Divan’ın bir tıpkıbasımını yayımlamıştır. Dehri Dilçin de Arap harfleri ile Divan’daki Türkçe sözcükleri Atalay çevirisine göre sayfa numarasını gösteren bir dizin hazırlamıştır. TDK 1972’de kolay kullanım amacıyla ayrıca kısa bir Divan dizini/sözlüğü de hazırlamıştır. Divan daha sonra Amerikalı Türkbilimciler R.

Dankoff ve J. Kelly tarafından tekrar ele alınmış ve Türkbilimindeki yeni ilerlemelere bağlı olarak daha sağlam bir çeviri ortaya konulmuştur” (Ölmez, 1994; 88-89).

Harezmi Dönemi Sözlükleri:

Harezmi dönemi, 13. ve 15. yüzyıllar arasını kapsayan dönem olarak kabul edilir. Kalsın, bu dönem üzerine çalışan araştırmacıların dönemi, Karahanlı yazı dili geleneğine dayalı, Kanglı, Oğuz (Türkmen), Kıpçak yerli ağızlarından kaynaklanan bir yazı dili olarak tanımlamış olduklarını söyler. Dil özelliklerine bakıldığında Eski Türkçe döneminin sözvarlığının büyük oranda korunduğu ancak Arapça ve Farsça sözcüklerin de yoğun olarak dile girmeye başladığı görülür. Çok genel olarak bu dönemin sözvarlığının başlıca nitelikleri şöyle özetlenebilir: Başta dinsel terimler olmak üzere, Arapça ve Farsça sözcükler yaygın biçimde kullanılmıştır. Moğolca kökenli sözcükler çoğalmıştır. Türkçe sözcükler açısından, daha önceki dönemlerin söz varlığı genel olarak korunmuş, bunun yanı sıra, Oğuz, Kıpçak, Kanglı ve bölgede yaşayan Türk boylarının ağızlarından sözcükler bu yazı dilinde yoğun biçimde yer almışlardır (Kalsın, 1998; 131).

Harezmi Dönemini en iyi temsil eden eserlerden olan Nehcü'l-Feradis adlı eser dönemin söz varlığını yansıtmakta ve Kaşgar, Kıpçak ve Oğuz şiveleri unsurlarından meydana gelmiştir. Nehcü'l-Feradis, o devir Harezmi şivesini en iyi yansıtan eser olarak göze çarpar (Caferoğlu, 2000; 113-114). Zemahşerî'nin Harzemşahlar Devleti hükümdarı Atsız b. Muhammed için kaleme aldığı Arapça kelimelerle kısa cümlelerden oluşan, isimler, fiiller, harfler, isim çekimi ve fiil çekimi olmak üzere beş bölüme ayrılan *Mukaddimetü'l-Edeb* ve 14 yüzyılda Cemâlü'd-dîn İbn Muhannâ tarafından yazılmış olup Arapça-Farsça, Arapça-Türkçe ve Arapça-Moğolca olmak üzere üç bölümden oluşan *Kitâb hilyetü'l-insân ve halbetü'l-lisân* bu döneme ait bir sözlüklerdir (Yavusarslan, 2009; 7).

Kıpçak Dönemi Sözlükleri:

Memlûk Kıpçakçası 13-15. yüzyıllar arasında Mısır ve Suriye'ye hâkim olan Memluk Devleti'nin asker sınıfının konuştuğu ve yazdığı Türk şivesinin adıdır (Özgür, 2012; 1781). Memlûkların Mısır'da yönetimi ele almalarından sonra Kıpçak Türkçesi önem kazanmış ve karşılıklı olarak çok sayıda sözlük ve gramer yazılmıştır (Ölmez, 1994; 90). Kıpçakçanın edebi dil yadigârları az olmasına rağmen, Türk dilini öğretmek amacıyla yazılmış olması, pratik amaç bakımından daha verimli sayılmıştır (Çatıkkaş, 1986; 211). Türk sözlükçülüğü üç sahada ekol oluşturacak biçimde karşımıza çıkar ve bunlar Kıpçak, Çağatay ve Osmanlı sahalarıdır. Bu bakımdan Kıpçak dönemi önemli bir aşama sayılmaktadır. Kıpçak sözlüklerinden Codex Cumanicus dışında diğerleri Kıpçakların tarihî olaylar sonucu gelip yerleştikleri Mısır ve civarında meydana getirilmişlerdir (Demirci, 1998; 145).

Önde gelen Memlûk Kıpçak sözlüklerinden bazıları, Houtsma'nın çalıştığı "Tercümân-i Türkî ve Arabî", Caferoğlu'nun çalıştığı "Kitabü'l-İdrâk", Atalay'ın çalıştığı "Ettuhfetü'z-Zekiyye"dir (Ölmez, 1994; 90).

Türk dili ve kültür tarihi bakımından en önemli eserlerden biri olan "Codex Cumanicus"un 13. yüzyıl sonları ile 14. yüzyıl başlarında yazılmış olduğu düşünülmektedir. Kıpçak Türkçesine ait olan bu sözlüğün tek yazma nüshası Venedik'te Saint Marcus Kütüphanesinde olup İtalyan tüccarlar tarafından yazılan İtalyan bölümü ve Alman rahipler tarafından yazılan Alman bölümü olmak üzere iki ayrı kısımdan oluşmaktadır. İtalyan kısmı; biri alfabe sırası, diğeri de konularına göre tasnif edilmiş olan iki sözlükten oluşurken Alman kısmı karışık bir biçimde, Almanca-Kıpçakça ve Latince-Kıpçakça sözlükleri içermektedir (Toparlı, 2003b; V).

Konyalı Halil b. Muhammed b. Yusuf tarafından 28 Ocak 1245'te Mısır'da yazılan "Kitâb-ı Mecmû'u Tercümân-ı Türkî ve 'Acemî ve Mugaffî" adlı sözlük Araplara Türkçeyi öğretmek amacıyla yazılmıştır. Eser, kelime çeşitlerine göre hazırlanmış bir sözlük-gramer olup yaklaşık olarak 2000 kelime içermektedir (Toparlı, 2000; V-VI).

Ebu Hayyan tarafından Türkçeyi öğretmek amacıyla 18 Aralık 1312'de Kahire'de yazılan “Kitâbü'l-İdrâk li-Lisâni'l-Etrâk”da Mısır'da konuşulan genel Türkçe alınmış ve farklı diyalekt malzemeleri “Kıpçakça” ve “Türkmence” kayıtlarıyla verilmiştir. (Özyetgin, 2001; 49). Eserin yazarının asıl adı Esireddin Abu Hayyan Muhammed ibn Yûsuf ibn Ali ibn Yûsuf'dur (İlhan, 2007; 78). Sözlük ve gramer olmak üzere iki kısımdan oluşan eser, sözlük, tasrik (morfoloji), ve nahiv (sentaks) olmak üzere üç konuda toplanmıştır. Üç nüshası vardır: biri Bayezid Umumî Kütüphanesi, diğeri İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, ve üçüncü nüsha da Kahire'de Dârü'l-Kütüb Kütüphanesinde (Demirci, 2003; 54). İlk baskısı 1891 yılında İstanbul'da İdadi Müdürü Mustafa Bey tarafından, ikincisi Ahmet Caferoğlu tarafından 1931'de yapılmıştır (Özyetgin, 2001; 52).

Önemli Kıpçak sözlüklerinden biri olan “Et-Tuhfetü'z-Zekiyye fi'l-Lugati't-Türkiyye”nin ne zaman yazıldığı ve kimin yazdığı bilinmemektedir. Ancak 1425'ten önce yazıldığı tahmin edilmekte olup Mısır'da bulunduğu kesin olarak bilinmektedir. Eser Araplara Türk-Kıpçak dilini öğretmek amacıyla yazılmış ve Arapça kelimelere Türkçe karşılıklar gösterilmiştir. Başlıca iki bölümden oluşur: 78 sayfalık sözlük ve gramer bölümleri. Bu eserde üç bine yakın Türkçe kelime bulunmaktadır. Eserin tek nüshası İstanbul'da Beyazıd Camii yanındaki Veliddin Efendi Kütüphanesinde 3092 No. da kayıtlıdır (Atalay, 1945; X-XV).

Memlûk döneminde (1250-1517) Türkçeyi öğretmek amacıyla sözlük türünde yazılan eserlerden biri de Ed-Dürretü'l-Mudiyye fi'l-Lügati't-Türkiyye'dir. Zajaczkowski tarafından bulunan bu eser her sayfasında 15-16 satır bulunan 24 yapraktan meydana gelmektedir. Eserin başlığı Türk dilinin parlayan incisi anlamındadır. Orijinal yazması ise Floransa'da Medicea Bibliotheca Laurenziana'da Orient 130 numara ile kayıtlıdır (Toparlı, 2003a; V).

Bunların yanında önemli Kıpçak sözlüklerinden bazıları da 14. yüzyıl sonu ile 15. yüzyıl başlarında Cemalüddin Ebu Muhammed tarafından yazılan “Kitâbü Bülgatü'l-Müştâk fi Lügati't-Türk ve'l Kıpçak”; 15. yüzyıl başlarında Mısır'da yazılan bir gramer olan “El-Kavânînu'l-Küllîyye li-Zabti'l-Lugati't-Türkiyye”;

Memlûklar devrinde Türkçeyi öğretmek amacıyla yazılan “Ed-Dürretü’l-Muzî’a fi’l-Lugati’t-Türkiyye”dir (Demirci, 1998; 147-148).

Çağatay Dönemi Sözlükleri:

Çağatay dönemi, 15. yüzyıldan başlayarak 20. yüzyıla kadar olan dönemi kapsayan bir yazı dili olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu dönemde yazılmış pek çok sözlük bulunmaktadır. Kargı Ölmez, Thury’e göre Çağataycaya ait en eski sözlüğün “Abuşka” olduğunu söyler (Kargı Ölmez, 1998; 138). Eren de Abuşka’nın, Ali Şir Nevai’nin ölümünden sonra yazıldığını ve Çağatay dilinin en eski lûgati olduğunu belirtir (Eren, 1950; 145). Eser 16. yüzyılın ortalarında Anadolu sahasında Çağatay Türkçesi ile yazılmıştır Abuşka sözlüğü 2000 kadar sözcük içermektedir ve alfabetik sıralıdır (Arap alfabesine göre). Madde başlarında eylemlere çekimli biçimleriyle yer verilmiştir. Sözcüklerin anlamları ayrıntılı olarak verildikten sonra hangi eserde geçtiği de belirtilmiş ve örnek beyit çevirisiyle birlikte yer almıştır. İlk kez 1862 yılında Peşte’de yayımlanmıştır (Kargı Ölmez, 1998; 138-139). Abuşka’nın en eski nüshası 1560 yılında yazılmıştır. Zaman itibariyle Bedaiü’l-Lûgat’e eş sayıldığından aralarında bazı benzerliklerin mevcut olduğu iddia edilmektedir. Fakat tertip ve tanzim bakımından ayrılırlar (Caferoğlu, 2000; 225).

Bu döneme ait bir başka sözlük de “Badaiü’l-Lugat”tir. Bu sözlük Çağatayca-Farsça olarak yazılmıştır. Kargı Ölmez, Thury’nin dönemin en eski sözlüğü olarak Abuşka’yı göstermesine rağmen 60 yıl sonra Borokov’un en eski sözlük olarak Badaiü’l-Lugat’ı gösterdiğini söyler. Sözlüğün tek yazma nüshası N. N. Hanıkov koleksiyonundadır. Sözlük, Ali Şir Nevai’nin şiirlerini anlayabilmek için düzenlenmiştir ve yaklaşık 1000 sözcük içerir. Sözlüğe alınan her sözcüğün ünlüsü gösterilmemiş ve sözcükler harekelenmemiştir. Ancak okunuşlarına dair açık bilgiler vardır. Eylemler mastar biçimleriyle alınmış ve müştakları hakkında da bilgiler verilmiştir. Sözcükler Arap alfabesine göre düzenlenmiştir (Kargı Ölmez, 1998; 140).

Bu dönemin önemli sözlüklerinden bir diğeri de Senglâh'tır. Kargı Ölmez, sözlüğü hazırlayan Mirza Mehdi Han'ın 1172 veya 1173 yıllarında sözlüğü tamamladığını söyler. 6 yazma nüshası olan sözlük üzerinde henüz çalışılmamıştır. 16. yüzyılda meydana getirilen bu sözlük de Abuşka gibi Ali Şir Nevai'nin eserlerini anlayabilme amacıyla yazılmıştır. Sözlükte Ali Şir Nevai'nin yanında Lütfî, Hüseyin Baykara, Babür Divanı, Babürnâme, Çağatayca bir Kelile ve Dimne de taranmıştır. Çağataycanın yanında diğerk Türk lehçelerinden ve Moğolcadan da sözcükler içeren, 6000 kadar sözcük barındıran bu sözlükte yüzlerce örnek beyit ve mensur parça da yer almaktadır. Sözlükte eylemlerin mastar biçimi, daha sonra eğer varsa ettirgen, edilgen, dönüşlü ve işteş çatılı biçimleri verilir (Kargı Ölmez, 1998; 140-141). “Senglah üç bölümden oluşur. Mâbani'l-Lûgat adını taşıyan giriş bölümü, küçük bir Çağatayca gramerdir. İkinci bölümü asıl sözlük oluşturur. Üçüncü bölüm ise, Nevaî'nin kimi eserlerinde geçen bir takım Arapça ve Farsça sözcük ve tabirlerin açıklaması yer alır” (İlhan, 2007; 83).

Bunların yanında Çağataycaya ait sözlükler: Şeyh Süleyman Efendi'nin yazdığı “Lûgat-i Çağatay ve Türkî-i Osmânî (İstanbul 1298)” (Kargı Ölmez, 1998; 142), 17. Yüzyılın başlarında Hindistan imparatoru Babür şahın halefi Muhammed Evrengzib'in tavsiyesi üzerine Fazullah Han tarafından yazılan “Fazullah Han Lûgati”, Fazullah Han'ın çağdaşlarından Muhammed Yakub Çingî tarafından yazılan “Kitab-ı Zeban-ı Türkî”, 19. yüzyılın ilk yarısında Mirza Mehdi Han'ın tesiriyle Mehmed Hoyî adlı biri tarafından yazılıp İran şahı Feth-Ali'nin oğlu Abbas Mirza'ya ithaf edilen “Hulâsa-i Abbâsî”, 19. yüzyılın sonlarında Şeyh Muhammed Salih tarafından düzenlenen “El-tamğa-yı Nasîrî”, 19. Yüzyıla ait olan ve asıl İran sahasındaki Çağatay lûgatlerinden en büyüğü sayılan Feth-Ali bin Kelbali bin Mürşid-Kulî bin Feth-Ali Kacar Kazvinî tarafından yazılan “Feth-Ali Kacar Lûgati”, Şeyh Süleyman Efendi tarafından yazılan ve Lûgati Çağatay ve Türki Osmani adına rağmen içerisine aldığı malzemenin Şeyh Süleyman Efendi'nin mensub olduğu Özbek Türkçesine ait olduğu “Şeyh Süleyman Efendi Lûgati”dir (Caferoğlu, 2000; 225-229).

Osmanlı Dönemi Sözlükleri:

Bu dönemde Arapça veya Farsçadan Türkçeye birçok iki dilli sözlükler ve Türkçe tek dilli sözlükler yazılmıştır. Bu eserlerden Lehçetü'l-Lugat, Kitâb-ı Müntehabât-ı Lûgat-ı Osmaniye ve Kâmûs-ı Türkî, Arapça ve Farsça kelimelerin yanında Türkçe kelimeleri de madde başı olarak alırlar. Diğer sözlüklere Türkçe kelimeler hemen hiç alınmamıştır (Boz, 2006; 7-8). Bizde Türkçe sözcüklerin sözlüğe girişi Lehçe-i Osmanî ile gerçekleşmiştir (Çeri, 1998; 169).

Osmanlı döneminde mensur ve manzum pek çok sözlük meydana getirilmiştir. 15. yüzyıldan itibaren örneklerine rastlanılan mensur sözlüklerin büyük bir kısmı Farsça kelimelerin madde başı yapıldığı sözlüklerdir. Lücetü'l-Acemi Miftahü'l-Edeb, Lugat-ı Halimî, Tuhfetü'l-Hâdiye ve Minyetü'l Mübtedî, Miftahü'l-Luga, Dekâyiku'l-Hakâyık, Lugat-ı Nimetullah, Câmiu'l-Fürs, Tuhfetü's-Seniyye, Sihâhü'l-Acem, Mi'yâr-ı Cemâlî, Lugat-ı Müşkilât-ı Eczâ, Lisânü'l-Etubbâ, Müretteb Müfredât-ı Siyah, Terceme-i Kâmusü'l-Etubbâ ve Nâmusü'l-Etubbâ, Lugat-ı bî-Cevher, Düstürü'l-Amel, Nevâdirü'l-Emsâl, Tuhfetü'l-Emsâl, Müntehab-ı Ferheng-i Şuûrî, Lugat-ı Tedkîkât-ı Fursiyye-yi Necib, İnkişâf-ı Kâmus-ı Fârisi Farsça merkezli sözlükler arasındadır (Akçay, 2011; 295-298).

Devrin belli başlı sözlükleri şunlardır:

Lehçetü'l-Lügât (1795/1801), Lügat-i Şinasi/ Kâmûs-ı Osmânî, Kitâb-ı Müntehabât-ı Türkiyye (1842), Kitâb-ı Müntehabât-ı Lügât-i Osmâniyye (1852), Lügât-i Osmâniyye (1853), Kitâb-ı Müntehabât-ı Lügât-i Osmâniyye (1859), Kitâb-ı Müntehabât-ı Lügât-i Osmâniyye (1863), Lügât-i Osmâniyye (1864), Lügât-i Osmâniyye (1865), Müntehabât-ı Lügât-i Osmâniyye (1868), Lügât-i Osmâniyye (1869), İlâveli Müntehabât-ı Lügât-i Osmâniyye (1869), İlâveli Müntehabât-ı Lügât-i Osmâniyye (1875), İlâveli Lügât-i Osmâniyye (1885), İlâveli Lügât-i Osmâniyye (1905), Eser-i Şevket (1852), Zubdetü'l-Lügât (1866), Lügât-i Kâmûs (1869), Lügât-i Azîziyye (1869), Zübdetü'l- Lügâti'l-Lehce (1870), Kenzü'l-Lügâti'l-Osmâniyye (1872), Tercümânü'l-Lügât (1871/1872), Lehce-i Osmânî (1876), Lehce-i Osmânî (1889), Mir'atü'l-Lügât (1876), Lügât-i Ecnebiyye İlâveli Lügât-i Osmâniyye (1880), Lügât-i Remzî (1887), Ünsü'l-Lügât (1887), Çocuklar İçin Lügat Kitabı

(1888), (Tetimme-i) Lügat-i Nâcî (Çocuklar İçin Lügat Kitâbı) (1898), Lügat-i Nâcî (1900/1904), Lügat-i Ebu'z-Ziyâ (1888), Lügat-i Şemseddin (1889), Resimli Lügat (1891), Mükemmel Kâmûs-ı Osmânî (1891), Kâmûs-ı Osmânî (1895), Kâmûs-ı Türkî (1901), Mükemmel Osmanlı Lügati (1903), Resimli Kâmûs-ı Osmânî (1906/1912), Türkçe Lügat (1912), Yeni Türkçe Lügat, Lügat-i Cûdî (1914), Yeni Resimli Türkçe Kâmûs (1927) (Yavuzarslan, 2009; I-II).

Şemseddin Sami'ye kadar olan sözlükler Şemseddin Sami'ye göre Türkçenin sözlüğü olamayacağı gibi teknik açıdan da bu sözlükleri kullanmak oldukça zordur. Şemseddin Sami Kâmûs-ı Türkî adlı sözlüğü yeni bir tarzda Osmanlı Türkçesinin bütün sözvarlığını içerecek şekilde hazırlamıştır ve modern Türk sözlükçülüğünün temellerini atmıştır (Yavuzarslan, 2009; 278-279).

1.3.2. KÂMÛS-I TÜRKÎ:

Bu çalışmada ele alacağımız sözlüklerden biri olan Kamus-ı Türkî, Şemseddin Sami'nin 1901'de hazırladığı Türkçe sözlüktür. Yayımlandığı tarihten itibaren başta TDK'nin hazırladığı Türkçe Sözlük olmak üzere pek çok Türkçe sözlüğe kaynaklık etmiştir. Kamus-ı Türkî'nin Cumhuriyet döneminde birkaç kez Latin harflerine aktarılması ve sadeleştirilmesi yapılmış, son olarak Paşa Yavuzarslan, 2010 yılında bu eseri, söz varlığını olduğu gibi yansıtacak şekilde Latin harflerine aktarmıştır. Yavuzarslan bu baskının önsözünde Kamus-ı Türkî hakkında şu bilgileri vermektedir:

“Osmanlı Türkçesinin temel söz varlığını bugünkü sözlük ilkeleri doğrultusunda işleyen ilk eserdir. Şemseddin Sami'nin uyguladığı sözlükçülük sistemiyle, Türk sözlükçülüğünün yönünü Arap sözlükçülük geleneğinden Batı sözlükçülük geleneğine çevirmiştir. Şemseddin Sami, Kamus-ı Türkî'yi oluştururken, o zamanki Osmanlı Türkçesinin temel söz varlığını eserine almaya çalışmıştır. Şemseddin Sami, iyi bir Türkçe sözlüğün hazırlanması için sadece Osmanlı sahasında kullanılan Türkçe kelimelerin değil, Sibiryâ içlerindeki Türklerin kullandıkları kelimelerin de derlenip sözlüğe konulması gerektiğini savunmuştur.

Kamus-ı Türkî Osmanlı Türkçesinin etimoloji sözlüğü niteliğindedir. Şemseddin Sami'nin Osmanlı Türkçesinin söz varlığında yer alan Arapça, Farsça, Rumca, İtalyanca, İngilizce, Yunanca, Macarca, Slav dillerinden geçen alıntı kelimelerin etimolojileri üzerine yaptığı açıklamaları bugünkü etimolojik sözlüklerde yer alan bilgilere denk durumdadır. Hatta birçok kelimenin ilk etimolojik açıklaması onun tarafından yapılmıştır” (Şemseddin Sami, 2010; 6).

Eser pek çok açıdan Türk sözlükbiliminde bir ilk durumundadır. Bugünkü pek çok sözlüğe de temel teşkil etmekle birlikte yazıldığı devirde batıda düzenlenen pek çok sözlükten de üstün nitelikler taşımaktadır. Sadece Türkçenin söz varlığıyla ilgili değil, aynı zamanda da Türkçe dilbilgisi için de önemi büyüktür. Yine Yavuzarslan eserin önsözünde bu önemi şöyle vurgular:

“Kamus-ı Türkî’de yalnız kelimelerin kökenleri hakkında değil, kelimelerin dilbilgisi özellikleri hakkında da ayrıntılı bilgi bulunmaktadır. Bir kelimenin söz dizimindeki kullanımına göre çeşitlenen kelime türleri işaretlerle ayrı ayrı tanımlanmış ve örneklendirilmiştir. Özellikle bugünkü Türkçe sözlüklerin hiçbirinde Türkçe fiillerin çatıları belirtilmediği hâlde, Kamus-ı Türkî’de fiillerin çatıları ayrıntılı olarak gösterilmiştir. Kısacası Şemseddin Sami, kaleme aldığı Kamus-ı Türkî adlı sözlüğüyle, modern Türk sözlükçülüğünün temelini atmış ve koyduğu ilkelerle Türk sözlükçülüğünü zamanında Batıda düzenlenen Türkçe iki dilli sözlüklerin de üzerine çıkarmıştır. Cumhuriyetten sonra özel veya resmî kurumlarca basılan bütün Türkçe sözlükler, ya Kamus-ı Türkî’nin esas alınmış biçimidir ya da onun geliştirilmiş varyantlarıdır” (Şemseddin Sami, 2010; 6).

Şemseddin Sami Kamus-ı Türkî’nin önsözünde eserin hazırlanışında temel almış olduğu kaynaklardan bahseder. Bu kaynakların neler olduğunu doğrudan söylemese bile bir Türkçe sözlüğün hazırlanmasında sözlük için temel alınması gereken kaynakların neler olabileceğini şu şekilde anlatır:

“... Türkçede muharrer kâffe-i âsârın tetebbuuyla iktifa olunmayıp, bu lisanın söylendiği memâlikin cümlesine tûl-i müddet seyhat, ve lisanlarını iyi bilen sunûf-ı muhtelif-i ahâlî ile sohbet edilerek, en nadirlerine varıncaya kadar kâffe-i lügât zapt ve kaydolunmak iktiza eder” (Şemseddin Sami, 2010; 12).

Kamus-ı Türkî'nin Türk dili ve Türk sözlükçülüğü açısından öneminin ne kadar büyük olduğu ortadadır. Çiçek de Kamus-ı Türkî'nin önemini şöyle ifade etmiştir: “Bu eser gelişmiş bir sözlükte bulunması gereken hemen her şeyi içinde bulundurmaktadır. 29.085 madde başından oluşan Kâmûs-i Türkî bugün de ihtiyaç duyulan sözcüklerin büyük bir kısmının karşılığını doğru bir biçimde vermekte ve ilmî çalışmalara olan katkısını da hâlen sürdürmektedir” (Çiçek, 2009: 191).

1.3.3. TÜRKÇE SÖZLÜK

Bu çalışmada ele alacağımız diğer sözlük olan Türkçe Sözlük, Türk Dil Kurumu'nun 2011 yılında yayımladığı Türkçe Sözlük'tür.

Türkçe Sözlük'ün Türk Dil Kurumu tarafından 1945 – 2011 yılları arasında 11 baskısı yapılmıştır. 11. baskı, Türk Dil Kurumu Başkanı Şükrü Haluk Akalın başkanlığındaki Güncel Türkçe Sözlük ve Yazım Kılavuzu Çalışma Grubu tarafından hazırlanmıştır. 11. baskı Türkçe Sözlük'te; söz, terim, deyim, ek ve anlamdan oluşan 122.423 söz varlığı, madde başı ve madde içi toplam 92.292 söz, Türk edebiyatından seçilmiş 34.664 örnek cümle, 1.454.903 sözden oluşan sözlük metni bulunmaktadır (TDK, 2011; XXI).

10. baskı Türkçe Sözlük'ün önsözünde 1945 yılında yayımlanan 1. baskı sözlük hazırlanırken takip edilen yol, temel alınan ve taranan eserler şu şekilde açıklanmıştır:

“Çeşitli kaynakların taranmasıyla sözlüğe alınacak söz varlığı taslağı ortaya konulmuş, bu söz varlığı genel dilin sözleri ve terimler olarak ikiye ayrılmıştır. Terimler, ilgili bilim dallarına göre; genel dilin söz varlığı ise aralarındaki anlam ilgisine göre tasnif edilmiştir. Canlı dilin söz varlığının sözlüğe yansıtılması için de son yirmi otuz yıl içerisinde yayımlanan belli başlı eserlerden taranan sözler alınmıştır. Bu yollarla ortaya konulan söz varlığındaki terimler ayrı ayrı listeler hâlinde uzmanlarca ele alınarak anlamlandırılmış, genel dilin söz varlığı yazarlar, dil ve edebiyat öğretmenlerince işlenmiştir. Bu verimler “Lûgat Kolu Merkez Bölüğü”nde elden geçirilerek düzenlenmiş, alfabe sırasına göre dizilmiştir.

Denetleyicilerin söz varlığı ile ilgili görüşleri Merkez Bölüğünce karşılaştırılıp incelendikten ve gerekli düzeltme, çıkarma ve eklemeler yapıldıktan sonra ortaya çıkan sözlük müsveddesi TDK Genel Sekreterliğine sunulmuştur. Sözlüğün son denetimi TDK Genel Sekreteri ve “Lûgat Kolbaşı”sı tarafından yapılmıştır” (TDK, 2005; VII).

Bu ilk baskıdan sonra TDK'nin hazırladığı diğer baskılar da bu baskıya dayanılarak yapılmış, edebî ürünlerin, ortaöğretim kitaplarının, gazete ve dergilerin taranması, değişik alanlardaki bilim terimlerinin genel dile girmiş olanlarının tespitiyle bazı düzeltme, ekleme ve çıkarmalar yapılarak her baskıda sözlük geliştirilmeye ve güncellenmeye çalışılmıştır. 1945'te yayımlanan Türkçe Sözlük'ün 1. baskısından sonra 1955'te 2. baskı, 1959'de 3. baskı, 1966'da 4. baskı, 1989'da 5. baskı, 1974'de 6. baskı, 1983'de 7. baskı, 1988'de 8. baskı, 1998'de 9 baskı, 2005'de 10. baskı ve son olarak 2011'de 11. baskı yayımlanmıştır.

10. baskı Türkçe Sözlük'ün önsözünde bu baskının söz varlığının Güncel Türkçe Sözlük veri tabanına dayandığı söylenmektedir. Bu veri tabanı da, daha önceki baskılara ve sonrasında internet ortamında sözlük kullanıcılarının katkılarına dayanmaktadır. 11. baskı da aynı şekilde Türk Dil Kurumu'nun daha önce hazırlamış olduğu Türkçe Sözlük'lerden faydalanılarak ve bunlara katkı yapılarak hazırlanmıştır. Bu baskıda aynı zamanda ilk kez, ek bilgiler bölümünde Türkçe, Yazışmalar, Çevrimler, Evren, Dünya, Türkiye, Kısaltmalar ve Kaynaklar başlıkları altında sözlük bölümünde bulunmayan bir takım bilgilere yer verilmiştir.

2. ANLAMBİLİM

Genel olarak sözcüğün, anlamın ve çeşitli dilsel birimlerin anlamını inceleyen bilim dalı diyebileceğimiz anlambilim (İng. semantic) hakkında çeşitli dilbilimcilerin yapmış olduğu farklı tanımlar vardır.

Guiraud, anlambilimi hakkında şu bilgileri verir: “Semantik (Fr. sémantique), “sema” (gösterge) kökenli Yunanca semainô (şu ya da bu anlama gelmek, anlam aktarmak) sözcüğüne bağlanır. Başlangıçta anlamın sıfatıdır, anlamsal demektir.

Sonra sözcük sınırları aşılarak terim her türlü göstergeye uygulanır. Kısacası, bir bildirişim göstergesinin anlamını, özellikle de sözcükleri ilgilendiren her şey semantik ya da anlamsaldır” (Guiraud, 1999; 16).

Anlambilimi için yapılan belli başlı tanımları şöyle sıralayabiliriz:

“Anlambilim ya da semantik sözcüklerin anlamını inceler” (Guiraud, 1999; 15).

“Semantik, “kullanan” faktörünü hiç hesaba katmadan, dilsel ifadeleri sadece dile getirdikleri nesnelere (yani “dil dışı karşılıkları”) açısından inceleyen semiotik dalıdır” (Grünberg, 1999; 8).

“Dildeki birimleri anlam bakımından ele alıp inceleyen bilim dalı” (Korkmaz, 2010; 18).

“Göstergelerin gösterilen alanlarını inceleyen dilbilim dalına anlambilim denir” (Huber, 2008; 141).

“Sözcüklerin anlamlarıyla, anlamların değerlendirilmesi ve yorumlanmasıyla ilgilenen dilbilgisi dalı anlambilimdir” (Erkman-Akerson, 2008; 108).

Anlambilimin görevini Toklu, şu ifadelerle belirtir: “Anlambilim, dilsel göstergelerin, gösterge dizilerinin anlamını, diğer bir deyişle anlamın anlamını inceler” (Toklu, 2007; 91).

Tamba-Mecz “anlambilimi, konusu, dillere özgü anlamların ve bunların kuramsal düzenleniminin betimlenmesi olan bir dilbilim dalı biçiminde tanımlanabilir” dedikten sonra dilbilimcilerin anlambilimi üç biçimde tasarladıklarını söyler: “1. “Anlambilim, anlamın incelenmesidir” (Lyons, 1978) 2. “Anlambilim, sözcüklerin anlamının incelenmesidir” (Guiraud, 1955) 3. “Anlambilim, sözcüklerin, tümceler ve sözceler anlamının incelenmesidir” (Lerat, 1983. (Tamba-Mecz, 1998; 6-9).

Palmer anlambilimin konusu hakkında görüşlerini anlatırken “semantiğin konusu anlam denilen kavranması güç varlığı araştırmak değildir ve olamaz da... Semantiğin konusu, kelime ve cümlelerin nasıl olup da bir şeyler ifade

edebildiklerini –belki de daha iyi bir ifadeyle, onların nasıl anlamlı olabildiklerini-anlamaya çalışmaktır” ifadelerini kullanır (Palmer, 2001; 43).

Anlambilimin iki alt dala ayrıldığını söyleyen Korkmaz, bu alt dallar hakkında şu bilgileri verir: “Anlam bilimi kendi içinde de 1. Durgun veya eş zamanlı anlam bilimi, 2. Gelişmeli veya art zamanlı anlam bilimi olarak iki alt dala ayrılmaktadır. Dilin belirli bir zaman kesitindeki durumunu tarihî değişme ve gelişmelere girmeden inceleyen anlam bilimi dalı eş zamanlı anlam bilimi (synchronische semantik) adını alır. Bu dalda, dilin kelimeleri; anlamları, kavram alanları ve kapsamları ile eş anlamlılık, çok anlamlılık, eş seslilik vb. açılardan ele alınmaktadır. Art zamanlı anlam bilimi (diachronische semantik) ise, dilin anlamla ilgili olaylarını tarihî değişme ve gelişme süreci içinde ele almaktadır” (Korkmaz, 2010; 18-19).

Aksan, pek çok bilginin anlambilimi “dilnin anlam yönünü inceleyen bilim” tanımında uzlaştığını ve kendisinin Lerat’ın “anlambilim sözcüklerin, tümcelerin ve sözcüklerin anlamının incelenmesidir” tanımını uygun bulduğunu belirtir (Aksan, 2009a; 20) ve dünyadaki incelemelerin ışığında anlambilimin bugün şu alt alanlarının bulunduğunu söyler:

a. “Sözcük anlambilimi,

b. Tümce anlambilimi,

c. Genel anlambilim,

Ele alınan yöntemler göz önünde tutulunca;

a. Yapısal anlambilim,

b. Yorumlayıcı anlambilim,

c. Üretimsel anlambilim,

d. Mantıksal anlambilim” (Aksan, 2004; 311).

Bunların yanında şu ayrıma da gidilebilir;

a. Durgun anlambilim ya da eşzamanlı anlambilim,

b.Gelişmeli anlambilim ya da artzamanlı anlambilim” (Aksan, 2004; 311).

Anlambilimin dilcilikte yeni bir alan duruma gelmesini Aksan, Alman dilcisi K. Reising’in 1839’da basılan “Latin Dilbilimi üzerine Dersler” adlı kitabına borçlu olduğumuzu fakat doğrudan doğruya bu dalın konularına eğilip geniş kapsamlı bir yayın hazırlayan ve ona ayrı bir alan niteliği kazandıranın Fransız dilcisi M. Bréal’in yazdığı 1897’de basılan “Essai de Sémantique” adlı yapıtı olduğunu söyler (Aksan, 2004; 309).

Tamba-Mecz, anlambilim tarihinin üç büyük eğilim evresine bölündüğünü söyler: “1. Tarihsel anlambilimin egemen olduğu ‘evrimci dönem’; 2. Tarihsel ve yapısal nitelikli karma bir sözlüksel anlambiliminin kendini kabul ettirdiği ‘karma dönem’; 3. Bir tümce ve sözceleme anlambiliminin geliştiği ‘biçimselleştirilmiş kuramlar dönemi” (Tamba-Mecz, 1998; 13).

Anlambilim öğretimi de bugün önemli bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Wilson, birçok insanın anlambilim öğretiminin arzu edilen bir şey olduğunu kabul ettiğini fakat uygulanabilir olmadığına inandıklarını aktarırken kendisinin bu görüşü desteklemediğini, konunun olağanüstü bir zekâ gerektirdiğini ve özel bir tekniği öğrenme sabrı ile konunun anlaşılır ve başarılı bir biçimde işlenebileceğini söyler (Wilson, 2002; 19).

2.1. ANLAMIN TANIMI VE ALANLARI

“Anlam” (İng. meaning, sense, signification) kavramı, soyut bir olgu olması, çoğu zaman belirsiz ve değişken olması nedeniyle somut ve açık bir tanımının yapılması oldukça güç olan bir kavramdır. Toklu, Ullman’ın (1962) “anlam, anlam kuramının en bulanık ve en çok tartışılan konularından biridir” (Toklu, 2007; 91) sözünü aktarırken anlamın bu yönüne dikkat çekmiştir. Toklu, dilbilimsel anlambilimde çeşitli bakış açılarına göre anlamın tanımlanmaya çalışıldığını söyler ve anlamın tanımı yapılırken dayanılan ölçütleri şöyle sıralar:

“1. Biçimin maddesel, tözsel yanı olan ses ve yazıbirimler.

2. Kavramsal tasarımların ve zihindeki anlamın üretimine katılan ruhsal etmenler.

3. Dilsel biçimlerin gönderimde bulunduğu dil dışı dünyadaki nesnelere, durumlar ve görünüşler, kısacası göndergeler.

4. Konuşucu ve dilsel biçimlerin kullanıldığı özel durum” (Toklu, 2007; 93).

Belli başlı anlam tanımlarını şöyle sıralayabiliriz:

“Dilde birer “gösterge” niteliğiyle yer alan, insanın dünya bilgisine dayalı birtakım belirleyicileri bulunan sözcüklerin belli bir bağlam ve belli bir konu içinde ilettikleri kavram” (Aksan, 2009a; 48).

“Dildeki bir birimin aktardığı ya da uyandırdığı kavram, tasarım, düşünce ve içeriktir” (Vardar, 2002; 18).

“Sözcükler ya da söz öbekleri ile onları belirleyen nesnelere ya da düşünceler arasındaki ilişkidir” (Hartmann-James, 1998; 92).

“Beş duyu organıyla gerçekler dünyası olan doğadan, dil yoluyla da saymacalardan oluşan yapay bir dünya olan dil ve düşünce dünyasından alınan bilgilerin kişinin önceki bilgileri ışığında yorumlanmış biçimine anlam denir” (Karaağaç, 2012; 529).

“Kelimenin tek başına veya söz içindeki öteki öğeler ile bağlantılı olarak zihinde yarattığı kavramlardan her biri” (Korkmaz, 2010; 18).

Palmer, anlam teriminin hepimizin aşına olduğu bir terim olduğunu söyler fakat sözlüklerde bu terimin farklı birçok anlamının bulunduğunu belirtir. İlgili terimlerin genel kullanımına bakmakla, anlam çalışmalarında pek bir ilerleme kaydedilemeyeceğini, anlamın ne olduğu ve olması gerektiğini belli bir akademik veya bilimsel disiplin çerçevesi içerisinde anlaşılmaya çalışılması gerektiğini söyler (Palmer, 2001; 13-15).

Kılıç, anlamın, göstergenin iki bileşeni olan gösteren yani ses imgesi ile onun dünyada gönderme yapmış olduğu şey, insan, olaylar ve bunların nitelikleri arasındaki sürtüşmeden doğduğunu söyler, anlam sözcüğünün kendisinin de değişik

bağlamalarda farklı anlamlara geldiği gerçeğini belirtir ve Cruse'nin (2004) şu tanımını aktarır. “Bir bakıma anlam, dilbilgisel anlatımların gerekli, normal durumlarını etkileyen her şeydir” (Kılıç, 2009; 18-19).

El-Cürcânî, “anlam terimiyle, herhangi bir anlam bulunmaksızın doğrudan lafzın zâhirinden anlaşılan şey kastedilir” açıklamasını yapar (El-Cürcânî, 2008; 235).

Anlamın tanımını yaparken “kavram”dan yola çıkan Toklu da şu açıklamayı yapar: “Dilselleştirilmiş, bir sözcük biçimiyle kaplanmış kavram, anlam demektir. Her anlam bir kavramdır ancak her kavram bir anlam değildir” (Toklu, 2007; 92). Buradan hareketle anlamın ne olduğunu daha açık bir şekilde anlayabilmek için kavramın ne olduğunu da bilmek gerekir.

Kavram: Kavram (İng. concept, notion) da anlam gibi tanımlanması oldukça güç olan bir terimdir. Pek çok araştırmacı farklı tanımlar yapmış, herkesçe kabul gören ortak bir tanıma gidilememiştir.

Geleneksel olarak kavramın “bir objenin zihindeki tasarımı” olarak tanımlandığını söyleyen Aksan, bunun yanında “ortak nitelikleri olan nesnelere verilen ad” tanımını yapar. Özet olarak kavramı iki ayrı şekilde şöyle tanımlar:

“1. Kavram, dünyadaki nesnelere, biçimlerin, olgu, durum ve devinimlerin dilde anlatım buluşudur. Bu anlatım, tuz, ip, su; yüreklilik, çöpçatan, açlık; hasıraltı, tepeden inme, açıkgöz gibi değişik ses ve biçimlerle, değişik yollardan gerçekleşir; somut ve soyut diye nitelediğimiz kavramları oluşturur.

2. Kavram, dünyadaki nesnelere ortak niteliklerine dayanan, dile özgü bir genelleme, bir soyutlamadır: ağaç, bitki, hayvan, çiçek, memeli... gibi” (Aksan, 2009b; 151).

Diğer tanımları şöyle sıralayabiliriz:

“Bir terimi ifade etmek için tasarlanmış temel kavram. Belirli bir konu alanının sistematik çerçevesinde, terim ve kavram arasındaki bütünlük uzman

uygulayıcılar tarafından hemfikir olunan tanımlar ve eşanlamlıların göz ardı edilmesiyle güçlendirilen net iletişimin temel bir gerekliliği olarak dikkate alınır. Terim, zaman zaman anlambilimde bir sözcüğün anlam (meaning) için alternatif bir formu (ve sözlükbilimde mânâ (sense) için alternatif bir formu) olarak kullanılır” (Hartmann-James, 1998; 27).

“Kavramlar sahip olduğumuz bilgilerin temel taşlarıdır. Zihne özgü birimler olan kavramlar, dünyada çevremizle olan ilişkiler sonucunda edindiğimiz deneyimlere dayanır. Dünyaya ilişkin bilgimiz uzun süreli bellekte depolanmış durumdadır ve bu bilgi hem ulamsal hem de bireyseldir. Anlamı kavramsal birimler belirlemektedir” (Toklu, 2007; 92).

“Ortak özellikler taşıyan bir dizi olgu, varlık ya da nesneye ilişkin genel nitelikli bir anlam içeren, değişik deneyimlere uygun düşen, dilsel kökenli her türlü tasarım, düşünü, imge; bir nesne, varlık ya da oluşun anlaksal imgesi; gösterilen” (Vardar, 2002; 132).

Anlam ve kavram iç içe girmiş gibi görünen ve aralarında ince bir çizgi bulunan iki terimdir. Toklu, bu ince çizgiyi belirtirken bir kavramın bir dilsel biçimle bağlanmışsa anlamdan söz edilebileceğini ve bu açıdan bakıldığında dilselleştirilmiş, bir sözcük biçimiyle kaplanmış kavramın anlam demek olduğunu, her anlamın bir kavram olacağını fakat her kavramın bir anlam olmayacağını söyler (Toklu, 2007; 92).

Anlam ile kavram arasındaki ayrımı yaparken Erkman-Akerson, göstergenin tek başına ele alındığında, kavramın, bir genelleme, bir soyutlama olacağını ve oldukça kaypak olduğunu, bir sözcüğün daha keskin bir anlam ve değer kazanmasının ise ancak bir bağlam içine girdiğinde gerçekleşeceğini söyler (Akerson, 2005; 104).

Palmer de anlam ve kavram arasındaki ilişkiye dikkati çekerken tam anlamıyla döngüsel bir tanımla karşılaşılacağını söyler ve her nerede ve ne zaman bir kelime varsa, orada ve o anda bir kavram bulunacağını, bu kavramın o kelimenin anlamı olacağını belirtir (Palmer, 2001; 40).

Anlambirimcik: Anlam konusunda karşımıza çıkan önemli terimlerden biri de anlambirimcik (İng. seme) terimidir. Aksan, her *sözcüksel birimin* (İng. lexical item) bünyesinde bir veya daha fazla *anlam belirleyici* (İng. semantic marker) özellikleri bulunduğunu ve bu anlam belirleyicilerin yapısal dilbilimciler (Pottier, Coseriu, Greimas gibi) tarafından anlambirimcik (Fr. sème) olarak ele alındığını söyler (Aksan, 2009a; 49).

Vardar, anlambirimcik terimini “anlambirimcin gösterilen bölümünü oluşturan en küçük anlamsal özelliklerin her biri” olarak tanımladıktan sonra *koltuk* anlambiriminin “arkalıklı”, “iki, üç... kişilik”, “oturmak için” ve “ayaklı” anlambirimciklerinden oluştuğunu söyler ve sandalye anlambiriminde de “iki, üç... kişilik”in yerini “bir kişilik”in aldığını belirtir (Vardar, 2002; 20).

Huber, yapısal dilbilim kapsamında kavramları oluşturan ayırıcı özelliklerin anlambirimcik çözümlemesi adı altında yapıldığını, benzer kavramların alınarak aralarındaki ayrımı yapan ayırıcı özelliğin belirlenmeye çalışıldığını aktarırken (Huber, 2008; 157), Boz, “broşür” sözlükbirimi için farklı sözlüklerde yapılan tanımlardaki anlambirimcik tablosunu şöyle gösterir (Boz, 2009; 178):

Broşür	Sayfa sayısı az, küçük kitap	Bir şeyi tanıtmayı amaçlayan yayın	Risale
TDK	+	+	+
MEB	+	-	+
Doğan	+	+	+
Püsküllüoğlu	+	-	-
EYTS	+	-	-

Bu çalışmada ele alınan eylemlerden **bastırılmak** sözlükbiriminin KT’de 1. anlamı “baskı altına konmak, ezdirilmek”te iki ayrı anlambirimcik bulunmaktadır. Bunlar “baskı altına konmak” ve “ezdirilmek” şeklindedir.

“Sözcüğün anlam çerçevesi” Aksan tarafından şöyle gösterilmiştir:

“1. Temel anlam,

2. Yan anlamlar,

- a. Somuta eklenen yeni somut kavramlar,
- b. Somuta eklenen yeni soyut kavramlar,
- c. Soyuta eklenen yeni soyut kavramlar (somutlaştırma ürünleri),
- ç. Soyuta eklenen yeni somut kavramlar,

3. Tasarımlar,

- a. Genel
- b. Özel

4. Duygu değeri” (Aksan, 2009b; 180).

Temel Anlam: Bir sözcük söylendiği zaman zihinde canlanan tasarıma temel anlam (İng. denotation) denilmektedir. Göndergesel anlam, asıl anlam, sözlük anlamı, nesnel anlam, düz anlam, başat anlam, konuluş anlamı, ilk anlam gibi farklı terimlerle de karşılanan bu kavramı Korkmaz, “bir kelimenin karşıladığı ilk kavram, ana kavram” (Korkmaz, 2010; 26), Aksan, “belli bir bağlam ve konu içinde olmaksızın tek tek sözcüklerden yola çıkarak göstergelerin söylendiğinde zihnimizde oluşturdukları görüntüler” (Aksan, 2009a; 50), Vardar, “1. Bir gösterenin gösterilenini oluşturan kavramın kaplamı, gösterenin belirttiği nesnel sınıfı 2. Yananlama karşıt olarak, bir birimin mantıksal, bilişsel, nesnel anlamı” (Vardar, 2002; 85), Karaağaç, “dil birimlerinin nedensiz kullanımları, onların düz anlamlarını verir, bir dil biriminin en yaygın anlamı onun düz anlamıdır” (Karaağaç, 2012; 542-543) şeklinde tanımlamışlardır. Huber de sözcüklerin bir yandan bir kavramı dile getirirken bir yandan da belli bazı duyguları ve beğenileri canlandırabildiğini ve bu durumda dile getirilen kavramın düz anlam olduğunu belirtir (Huber, 2008; 175).

Yan Anlam: Kelimenin temel anlamı dışında değil, onun yanında kullanıma bağlı olarak kazandığı, çeşitli duygu ve çağrışımlara yol açan yeni anlamlarına yan anlam (İng. connotation) denmektedir (Arslan Erol, 2008; 30). Hartmann&James yan anlamı açıklarken “öznel duygusal anlamlarla bağıntılı bir sözcüğün ya da deyim anlamının bir görünüşü ve çağrışımlarıdır. Duygusal (affective) veya duyusal (emotive) anlam olarak da adlandırılır” demektedir (Hartmann-James, 1998; 28). Aksan, her dilde, her göstergenin başlangıçta bir kavramın simgesi olduğu düşünülürse öteki kavramların sonradan eklendiği, sözcüklerin kullanıla kullanıla çok anlamlı duruma geldiğini, bu şekilde yan anlamların oluştuğunu söyler (Aksan, 2009a; 60) ve bir göstergenin temel anlamı dışında yansıttığı bir başka kavramı değil, onun yanı sıra dile getirdiği çeşitli duyguları, çağrışımına yol açtığı değişik tasarımları duygu değeri terimiyle karşıladığını belirtir (Aksan, 2009b; 171). Karaağaç, yan anlam için “bir varlığı, kendi adıyla değil, neden-sonuç, parça-bütün, benzerlik-aykırılık vb. ilişkilerde bulunduğu komşu bilginin adıyla anmağa yan anlam denir” tanımını yaparak yan anlamın oluşumu hakkında da bilgi verir (Karaağaç, 2012; 543). Huber de sözcüklerin bir yandan bir kavramı dile getirirken bir yandan da belli bazı duyguları ve beğenileri canlandırabildiğini ve bu durumda meydana gelen çağrışımsal anlamın yan anlam olduğunu belirtir (Huber, 2008; 175). Yaman, yan anlamın bir kelimenin yakıştırma yolu ile başka bir kelimenin anlamını yüklenerek kullanılmasına dendiğini belirtmektedir (Yaman, 2007; 94). Aksan’ın tasnifine göre yan anlamlar genellikle şu dört doğrultuda göstergelere bağlanmaktadır:

- “1. Somuta yeni somut anlamlar eklenmesi
2. Somuta yeni soyut anlamlar eklenmesi
3. Soyuta yeni soyut anlamlar eklenmesi
4. Soyuta yeni somut anlamlar eklenmesi” (Aksan, 2009a; 60).

Çok Anlamlılık: Çokanlamlılığı (İng. polysemy) “sözcüklerin birden çok kavramı yansıtır duruma gelmiş olmalarına çokanlamlılık denir” (Aksan, 2009b; 188) şeklinde tanımlayan Aksan, hangi dilde olursa olsun, bir sözlüğü karıştıracak

olursak onun içinde yer alan sözcüklerin pek çoğuna birden fazla anlam verildiğini ve bu anlamların numaralanarak açıklandığını göreceğimizi, kimi dilcilere göre evrensel nitelikli ve dilin temel niteliklerinden birini sergileyen bu duruma çokanlamlılık adı verildiğini söyler (Aksan, 2009a; 58). Hartmann&James çok anlamlılık için “bir sözcük ya da söz öbeğinin farklı anlamları arasında bağlantı edinmesi” tanımını yapar (Hartmann-James, 1998; 110).

Alt Anlamlılık: “Sözlüksel birimler arasındaki anlamsal içerilme bağıntısı” (Vardar, 2002; 17) ve “aralarında anlamsal yakınlık bulunan ya da aynı kavram alanına giren göstergelerin bir üst kavram altında toplanarak betimlenmesi” (Toklu, 2007; 99) olarak tanımlanan alt anlamlılık (İng. hyponymy) Hartmann&James tarafından “sözcüklerin ya da söz öbeklerinin ve onların üstanlamlarının (İng. hyperonym) üyeleri arasında anlam edinme ilişkisi” olarak açıklanır (Hartmann-James, 1998; 70). Alt anlamlılık, aralarında sahip oldukları özellikler bakımından ortaklık gösteren ve belli bir üst kavrama sahip dil birimlerinin bir küme oluşturacak şekilde sınıflandırılması durumu olarak görülebilir.

Eşanlamlılık: Eşanlamlılık (İng. synonymy), aynı ya da benzer anlamları veren sözcükler arasındaki durum olarak tanımlanmıştır. Karaağaç, eşanlamlılığı “anlam veya işlevce birbirinin aynı veya benzeri olan dil birimlerinin ilişkisi eş anlamlılık olarak bilinir” şeklinde açıklar ve eş anlamlılık çok seslilikle, eş seslilik çok anlamlılıkla var olabilen süreçlerdir diyerek eş anlamlılığı oluşturan yolları ikiye ayırır:

“1. Çok anlamlılığın yol açtığı eş anlamlılık

2. Alıntı sözlerin yol açtığı eş anlamlılık” (Karaağaç, 2012; 636).

Eşanlamlılık, iki sözcüğün aynı anlamı iletmesi şeklinde tanımlansa da bazı dilbilimciler iki farklı sözcüğün birebir aynı anlamı iletmesinin mümkün olamayacağını düşünürler. Aksan, bu kavramın eskiden beri pek yerinde olmayan bir terimle anlatıldığını, hiçbir dilde birbirinin tam aynı, eşi anlama gelen birden fazla

yerli sözcüğün bulunmadığının bütün bilginlerce benimsenmiş bir gerçek olduğunu söyler ve eşanlamlı kabul edilen pek çok sözcüğün (bir ögesi yabancı kökenli olanlar dışında) aslında yakın anlamlı olduğunu belirtir (Aksan, 2009b; 190). Toklu da günümüzde iki ayrı göstergenin tamamıyla aynı anlama geleceği görüşünün pek kabul görmediğini, bazı göstergelerin yakın ya da benzer anlam taşıyabileceğinin düşünüldüğünü söyler (Toklu, 2007; 97).

Aksan'a göre bir dil içinde yerli kökenli eşanlamlıların bolluğu dilin anlatım gücünü artırmaktadır. Bunun yanı sıra dilin eldeki en eski ürünlerinde anlamca birbirine çok yakın eşanlamlılar bakımından görülen zenginlik dilin eskiliğine de ışık tutmaktadır (Aksan, 2009b; 191).

Karşıt Anlamlılık: Birbirleriyle karşıt (zıt) anlam oluşturan dil birimlerinin durumudur. Zıt anlamlılık, ters anlamlılık gibi terimlerle de karşılanan karşıt anlamlılığı (İng. antonymy) Toklu “dereceli karşıtılık, kutupsal karşıtılık, ilişkiyel karşıtılık” şeklinde bölümlere ayırırken (Toklu, 2007; 98), Aksan da “yön gösteren, dereceli, ilişkiyel, ikili, kutupsal, biçimsel ilişkiyel (ve ilişkiyely)” bölümlerinden bahseder (Aksan, 2009a; 81). Huber ise karşıt anlamlılığı iki büyük öbekte toplar; “bütünleyici karşıtılıklar ve görece karşıtılıklar” (Huber, 2008; 174).

Eşadlılık: Sözlüklerde anlamı etkileyen ve dikkat edilmesi gereken önemli ögelerden biri de eşadlılıktır. Eşadlılık (İng. homonymy) Hartmann&James tarafından “şekil olarak aynı fakat anlam olarak farklı olan iki ya da daha fazla sözcük arasındaki ilişki” (Hartmann-James, 1998; 69) şeklinde tanımlanırken Vardar tarafından “gösterilene ayrı, göstereni özdeş olan sözcüklerin özelliğı” olarak tanımlanır (Vardar, 2002; 93). Aksan da eşadlılığı “bir dil içinde, birbirinden bütün bütün ayrı iki ya da daha çok kavramın ses ya da yazım açısından aynı nitelikteki göstergelerle dile getirilmesidir” şeklinde tanımlar ve eşadlılığın oluşmasında genel olarak iki etken ileri sürülebileceğini söyler. Bunlardan birincisi farklı anlamlardaki iki ya da daha çok sözcüğün, zaman içerisinde geçirdikleri ses ya da biçim değışikliğiyle yaklaşması; ikincisi ise yabancı dilden alınan bir sözcüğün yerli

dildeki bir başkasıyla sesteş olarak birlikte yaşar duruma gelmesidir (Aksan, 2009a; 72-73).

Türkçe sözlüklerde eşadlı sözlükbirimlerin tanımlanması ve bunların anlamlarının belirlenmesi sözlük yazarları ve sözlük kullanıcılarının karşılaştığı önemli bir sorun olarak göze çarpmaktadır (Doğru, 2011; 133). Özellikle çokanlamlı sözlükbirimlerin içerdiği anlamların gerçekten çokanlamlılığa bağlı olarak mı yoksa eşadlılığa bağlı olarak mı ortaya çıktığını tespit etmek, sözlükbirimin yeni anlamlar mı kazandığını yoksa rastlantısal olarak farklı kavramların aynı göstergeyle mi ifade edildiğini söyleyebilmek ve tanımları buna göre yapmak bu sorunu ortadan kaldıracaktır.

Aksan, eşadlı öğelerin çokanlamlı öğelerden önemli bir ayrımı olduğunu şöyle belirtir: “Eşadlılarda, sesçe aynı olan göstergeler arasında anlam açısından hiçbir ilişki bulunmazken çokanlamlılıkta aynı sözcüğün değişik anlamları arasında mutlaka bir ilişki vardır” (Aksan, 2009b; 192).

Bu çalışmada ele alınan eylemlerden **aylamak** ve **güçlendirmek** sözlükbirimleri, KT’de ve TS’de farklı kavramları ifade eden fakat aynı adlarla karşılanan eşadlı özellikteki sözlükbirimlerdir: **aylamak** (KT’de 1. anlamda “dolaşmak, devretmek”; TS’de 1. anlamda “beklemek”) ve **güçlendirmek** (KT’de 1. anlamda “zor hâle koymak, tas’ib etmek”; TS’de 1. anlamda “güçlü duruma getirmek, güç kazanmasını sağlamak”). Burada görülen durumun anlam değişmesi olmadığı açıktır. Bu sebeple bu sözlükbirimlerde anlam değişmesinden söz edilemez.

Aksan, bugün Türkçede sesçil bir yazımın kullanılmakta olduğunu ve yazımdaki eski biçimlerin genellikle yazıya yansıtılmadığını söyleyerek kimi dillerde eşadlılığın eşyazımlı ve eşsesli olmak üzere iki türünden söz edildiğini hatırlatır (Aksan, 2009a; 73). Bu iki tür ve Türkçenin kullandığı bu sesçil yazı özelliği Türkçede bir terim sorununa neden olmuş, eşadlılık, eşseslilik ve eşyazımlılık terimleri kimi zaman birbirinin yerine kullanılmış, kimi zaman da bu terimlerin tanımlarında tutarsızlıklar ortaya çıkmıştır.

Eşadlılık bir diğeriyle aynı sesletime sahip olan sözcük, genel olarak eşyazımlılık kavramı ve aynı adı taşıyan iki kişinin özelliği olarak tanımlanıp bu sözcüklerin birbirlerinden anlam, köken ve genellikle sesletim yönüyle ayrıldıkları söylendiği gibi (sil.org 02.05.2012) Hartmann&James, eşseslilik, eşyazımlılık ve eş işlevlilik kavramlarını da eşadlılığa dâhil eder ve bunların her birini ayrı ayrı bir eşadlılık örneği olarak sunar (Hartmann-James, 1998; 69).

Eşseslilik: Pek çok araştırmacı tarafından değişik tanımları yapılan, ortak bir tanımın yapılamadığı kavramlardan biri de eşseslilik (İng. homophony) kavramıdır. Bu tanımlardan bazıları şu şekildedir:

“Ayrı anlam veya görevdeki kelime ve eklerin ses ve yazılış bakımından aynı olmaları durumu” (Korkmaz, 2010; 88).

“Yazılışları, okunuşları, söylenişleri aynı, anlamları farklı olan kelimelerdir” (Yaman, 2007; 96).

“Kimi dillerde görülen yazılışı ayrı, söylenişi aynı olan sözcüklerin özelliği” (Vardar, 2002; 95).

“Sesçe aynı, anlamca farklı olan dil birimlerinin ilişkisi, bir eşseslilik durumudur. Yeterince karışık olan dil ve sözlük çalışmaları, eş yazılı, eş sesli ve çok anlamlı şekillerle daha karmakarışık hale gelir ve bu şekiller, sözlüklerde yoğun bir rahatsızlık kaynağı oluştururlar. Eşsesli bir dilde yer alan, anlam ve işlevce farklı; fakat aynı ses değerine sahip biçimlere denir” (Karaağaç, 2012; 637).

Görüldüğü gibi eşseslilik kavramının tanımında, bu türden sözcüklerin söylenişlerinin aynı olduğu görüşündeki ortaklık, yazılışlarının aynı mı yoksa farklı mı olduğu görüşünde sağlanamamıştır. Biz yazılışı aynı olan sözcükleri eşyazımlılık başlığı altında inceleyeceğiz ve eşsesliliği, söylenişi aynı yazılışı farklı olan sözcüklerin durumu olarak tanımlayacağız. Eşseslilik, “aynı konuşma sesini temsil eden iki ya da daha fazla harf grubu” olarak ve “bir diğeriyle aynı sesletime sahip olan sözcük” olarak da tanımlanır (sil.org 02.05.2012).

Karaağaç, eş sesliliğin üç temel kaynağının olduğunu söyler:

- “1. Çok anlamlılığın yol açtığı eş seslilik
2. Ses değişmelerinin yol açtığı eş seslilik
3. Alıntı biçimlerin yol açtığı eş seslilik” (Karaağaç, 2012; 640-642).

Eşyazımlılık: Genellikle eşseslilik ve eşadlılıkla karıştırılan, bu ikisinden temel olarak ayrılan özelliğinin “yalnızca sözcüklerin yazılışındaki ortaklığı” ifade etmesi olan eşyazımlılık (İng. homography) Vardar tarafından “kimi dillerde görülen, söylenişi ayrı, yazılışı aynı olan göstergelerin özelliği” (Vardar, 2002; 96) olarak tanımlanırken Huber bu kavramı “sesletimi ayrı, yazılışı aynı sözcüklere eşyazımlı sözcükler denir” şeklinde tanımlar ve yalnızca yazılışları aynı, sesletim ve anlamları farklı olan *ge'lin* ve *gelin* diye sesletilen “gelin” örneğini verir (Huber, 2008; 175). Bir eşyazımlı sözcük bir diğeriyle aynı yazıma sahip olan sözcüktür ve bu sözcükler anlam, köken ve bazen de sesletimleri bakımından birbirlerinden farklıdır. (sil.org 02.05.2012) Eşyazımlılık da sözlüklerde önemli bir sorun olarak karşımıza çıkar. Yavuzarslan, eşyazımlılığın Arap harfleriyle düzenlenmiş Çağatay ve Osmanlı Türkçesi sözlüklerinde bir sorun oluşturduğunu ancak Latin harfli Türkçe sözlüklerde hemen hemen sorun olmaktan çıktığını belirtir (Yavuzarslan, 2010; 66).

Eşadlılık, eşseslilik ve eşyazımlılık konularının birbiriyle çok karıştırılan konular olduğu ve araştırmacılar tarafından bunlar üzerinde ortak bir tanıma gidilemediği görülmektedir. Bu konunun daha net bir biçimde anlaşılabilmesi ve bu üç kavram arasındaki farkın daha kolay ayırt edilebilmesi için yazılışlarının ve/veya söylenişlerinin ortaklığı bakımından bu kavramları şu şekilde gösterebiliriz:

Eşadlı Sözcükler: Yazılışları ve sesletimleri aynı,

Eşsesli Sözcükler: Yazılışları farklı, sesletimleri aynı,

Eşyazımlı Sözcükler: Yazılışları aynı, sesletimleri farklı.

Eş işlevlilik: Hartmann&James'in, yazılışı ve sesletiminin ortak olduğu *band* (bant) ve *band* (müzisyen grubu) örnekleriyle açıkladığı (Hartmann-James, 1998; 69)

eş işlevlilik (İng. homologue), farklı anlamda olmasına rağmen şekil ve köken olarak birbirine benzeyen dil birimleri arasındaki ilişkidir. İşlevdeşlik (Rifat, 2010; 26) olarak da ele alınan eş işlevlilik, yapı, değer ve durum itibarıyla aynı olan, bir başkasının tam olarak yerini tutan, iki farklı dil ya da lehçenin paylaştığı sözcüklerde görülür. “Canavar” (Far. cānver) sözcüğü Farsçada “canlı, hayvan” anlamındayken Türkiye Türkçesinde “korkunç yaratık” anlamında, Başkurt Türkçesinde “vahşi hayvan, yırtıcı hayvan” anlamında, Tatar Türkçesinde “vahşi hayvan, canlı” anlamında, Kırgız Türkçesinde “1. hayvanlar, 2. canlılar” anlamında ve Kazak Türkçesinde “1. hayvan, 2. evcil hayvanlardan övgü ile bahsedilirken kullanılır” anlamlarıyla verilir (Özşahin, 2011; 1635). Sözcüğün kökeni aynı olmasına rağmen farklı dil ve lehçelerdeki anlamlarında değişimler olmuştur.

Genellikle tanımları ve özellikleri konusunda sıkıntılar yaşanan ve pek çok karışıklığa neden olan yukarıdaki terimleri, daha iyi anlamak ve yorumlamak amacıyla, aralarındaki ortaklıklar ve farklılıkları temel alarak aşağıdaki şekilde tablo haline getirebiliriz:

	Anlam	Köken	Yazılış	Sesletim
Çokanlamlılık	İlişkili	+	+	+
Eşanlamlılık	+ (Benzer)	-	-	-
Eşadlılık	-	-	+	+
Eşseslilik	-	-	-	+
Eşyazımlılık	-	-	+	-
Eş işlevlilik	-	+	+	+

+: (aynı)

-: (farklı)

2.2. ANLAM DEĞİŞMELERİ

Anlam değişmeleri (İng. semantic change) geleneksel anlambilimin en çok üzerinde durulan konularından biridir. Bir sözcüğün daha önceki anlamına göre zamanla farklı etkenlerle anlamında değişiklikler meydana gelmesi olayı olarak tanımlayabileceğimiz anlam değişmeleri daha çok anlam genişlemesi ve anlam daralması temelinde ele alınır. Vardar, anlam değişmesini “anamlı dil birimlerinin içerik düzlemlerinde ortaya çıkan değişiklik” olarak tanımlar ve *erik* örneğini vererek bu sözcüğün önceleri çeşitli meyvelerin ortak adyken anlam değişmesi geçirerek bir tek meyveyi belirtmeye başladığını söyler (Vardar, 2002; 20). Korkmaz da anlam değişmesi için “bir kelimenin gösterdiği anlamdan az veya çok uzaklaşarak yeni bir anlam kazanması olayı” tanımını yapar ve geniş kapsamlı olarak anlam genişlemesi, anlam daralması, anlam iyileşmesi, anlam kötüleşmesi gibi konuları içine alabilirse de asıl olarak bir anlamdan başka bir anlama geçiş yani bir kavramdan başka bir kavrama geçişle ilgili değişmeleri içine alacağını söyler (Korkmaz, 2010; 20-21).

Anlam değişmelerinin farklı nedenleri ve türleri bulunmaktadır. Aksan, kimi zaman sözcüklerin taşıdıkları, insanda uyandırdıkları duygu değerlerinin etkili olduğunu, kimi zaman toplumdaki değişmeler, kullanılan araç gereçlerdeki gelişmelerin anlam değişmelerine neden olduğunu söyler (Aksan, 2009a; 89). Anlam değişmeleri kimi durumlarda, toplumdaki değişmeler, özellikle Türkiye’de dili özelleştirme sırasında olduğu gibi, dil planlaması çabaları nedeniyle çok daha kısa zaman dilimi içinde de meydana gelebilmektedir. Bunun yanında anlam değişmeleri yabancı kökenli öğelerde de görülür; bir dilden başka bir dile geçen bir sözcük kimi zaman girdiği dilde yeni bir anlam kazanabilir (Aksan, 2009a; 92-93). Vardar da anlam değişmelerinin nedenleri ve türleri hakkında şu bilgileri aktarır: “Anlam değişmeleri genellikle tarihsel, dilbilimsel, toplumbilimsel, ruhbilimsel nedenlerle açıklanır. Bilimlerde, kurumlarda, törelerde görülen değişimler nesnelere değiştirerek dil dizgesini dolaylı olarak etkiler (tarihsel nedenler). Soslere, biçimlere, sözdizime ilişkin nedenler bulaşmaya, köken yakıştırmaya ya da yerlileştirmeye, eşadlı çatışmasına yol açar (dilbilimsel nedenler). Sözcüğün dar bir toplumsal kesimden geniş bir kesime aktarılmasıyla anlamca genişlemesi ya da bunun tersine bir süreç

sonunda anlamca daralması içerik alanını etkiler (toplumbilimsel nedenler). Anlatımlılığı artırma çabaları da anlam değişimine yol açar (ruhbilimsel nedenler). Kimi dilbilimciler daha yalın bir sınıflandırmayla yetinerek dış nedenlerle iç nedenlerden söz ederler. Değişim biçimleri de birçok sınıflandırmaya konu olmuştur. A. Darmesteter, M. Bréal, H. Paul: Daralma, genişleme, kayma; G. Stern: Dış değişimler, iç değişimler: Sözcük bağıntısının ya da anlamın yer değiştirmesi; S. Ullmann: Dilsel tutuculuktan doğan değişimler: Tarihsel ve dil dışı değişimler, dilsel yenileştirmeden doğan değişimler: Ad aktarımları – anlamsal benzerlikle bitişiklikten doğan değişimler-, anlam aktarımları: Adlar arasındaki benzerlik ve bitişiklikten doğan değişimler, karma değişimler bu alanda görülen başlıca değişim türleridir” (Vardar, 2002; 21).

Guiraud da anlam değişimlerinin nedenlerini açıklarken “anlam değişir, çünkü mantıksal ya da anlatımsal amaçlarla bir kavrama bilinçli olarak bir ad verilir, nesnelere adlandırılır; anlam değişir, çünkü çağrışımlardan biri ikincildir, (bağlamsal anlam, anlatımsal anlam, toplumsal değer) ve yavaş yavaş temel anlama doğru kayarak onun yerini alır, anlam evrim geçirir” (Guiraud, 1999; 67) der ve anlam değişimlerinin nedenlerini şu şekilde sınıflandırır:

1. “Tarihsel nedenler,
2. Dilsel nedenler,
3. Toplumsal nedenler,
4. Ruhsal nedenler,
5. Dış nedenler,
6. İç nedenler” (Guiraud, 1999; 82).

El-Cürcânî, “anlamaların suretleri, anlam genişlemesi ve mecaza başvurulmadıkça ve lafızlardan, tahsis edildikleri sözlük anlamları kastedilmeyip anlamlarıyla başka anlamlara işaret ediliyor olmadıkça bir lafızdan başka bir lafza aktarılmakla değişmez” diyerek anlam değişimlerinin sınırlarını göstermiştir (El-Cürcânî, 2008; 236).

Anlam değişmeleri, bir göstergenin daha önce gösterdiği kavrama göre bütünüyle başka bir kavramı göstermesi olarak gerçekleşebileceği gibi, o göstergenin gösterdiği kavramın yanında çokanlamlı duruma gelerek (ya da çokanlamlı özelliğini yitirerek) yeni kavramları da karşılaması (ya da karşıladığı başka kavramları artık karşılamıyor olması) durumlarında gerçekleşebilmektedir.

2.2.1. SÖZLÜKBİRİMLERDE ANLAM DEĞİŞMELERİ

Sözlükbirim düzleminde gerçekleşen anlam değişmeleri, anlam genişlemesi, anlam daralması, anlam iyileşmesi ve anlam kötüleşmesi başlıkları altında ele alınmaktadır.

2.2.1.1. ANLAM GENİŞLEMESİ

Anlam genişlemesi (İng. semantic extension/ broadening/ generalization) herhangi bir sözcüğün temel anlamının dışında bağlama göre yeni anlamlar karşılayacak şekilde kullanılması durumudur. Bir sözcüğün çokanlamlı duruma gelerek daha önce karşıladığı anlamın yanında yeni anlamları da karşılaması durumunda anlam genişlemesi meydana gelir. Bunun yanında Aksan'ın tanımına göre “bir gösterge, başlangıçta bir nesnenin, bir varlığın, bir eylemin bir bölümü ya da türünü anlatırken zamanla onların bütününe anlatır duruma gelmişse bu olaydan söz edilir” (Aksan, 2009a; 91).

Traugott da bu kavramı şu şekilde açıklar: “Nispeten sınırlı bir anlamın daha az sınırlı hale gelmesidir” (Traugott, 2006; 125). Vardar ise “anlamlı bir birimin daha geniş bir kapsam içermeye başlaması; dar bir anlamdan geniş bir anlama geçiş sonucu gerçekleşen değişim” tanımını yapar (Vardar, 2002; 21). Karaağaç, anlam genişlemesinin “anlam kapsamı dar olan bir sözün zamanla ilgili bulunduğu kavram alanı içinde yayılarak daha geniş, daha genel bir anlam kazanması olayı” olduğunu söyler ve anlam genişlemesini iki gruba ayırır. “1. Sözlüklük anlam genişlemesi, 2. Söz dizimlik işlev genişlemesi” (Karaağaç, 2012; 576).

Anlam değişmelerinin Türkçedeki örneklerinin Türkiye Türkçesi döneminde daha fazla olduğuna değinen Aksan, 11. yüzyılda “düz ve alçak yer” anlamına gelen ve Eski Anadolu Türkçesinde bu anlamıyla görülen *alan* sözcüğünün Arapça saha sözcüğü yerine kullanılarak, onun da etkisiyle “iş, meslek, araştırma – inceleme konusu, uzmanlık” gibi çeşitli anlamlara gelmeye başlaması örneğini verir (Aksan, 2009a; 135).

Bu çalışmada ele alınan eylemlerden **alevlendirmek** sözlükbiriminde KT’deki “alev çıkarır hâle getirmek, tutuşturmak” anlamına ek olarak TS’de 2. anlamda “etkisini, şiddetini arttırmak, çoğaltmak” mecazlaşma yoluyla *anlam genişlemesi* olmuş ve TS’de yeni bir anlam daha türemiştir.

2.2.1.1.1. YAKIN ANLAMA GEÇİŞ

Gösterdikleri kavram ve taşıdıkları anlam bakımından birbirine yakın olan (Karaağaç, 2012; 747), bir anlam ayırtısıyla yakın kavramları anlatan (Bilgin, 2006; 52) sözler yakın anlamlı sözlerdir. Bir sözlükbirimin çokanlamlılığa geçiş sürecinde genellikle temel anlamın edindiği yeni anlam(lar) veya tarihsel olarak eski anlamın kazanmış olduğu yeni anlam(lar) birbirine yakın özellikte ise, o anlam(lar) bir öncekinin yakın anlamlısıdır. Sahip oldukları kavram alanı büyük ölçüde ortak ya da benzer olan bu sözcükler çeşitli anlam olaylarının gerçekleşmesiyle birbiriyle pek çok kesişen noktası bulunan ancak birbirinden farklı anlamları yansıtır. Bir anlamın kendisine yakın anlama sahip yeni bir anlama geçmesiyle bu anlamda anlam genişlemesi yaşanması durumunda burada *yakın anlama geçiş* söz konusudur diyebiliriz.

Bu çalışmada ele alınan eylemlerden **bozarmak** sözlükbiriminde KT’deki “boz rengini almak” anlamına ek olarak TS’de 2. anlamda “renk değiştirmek, rengi atmak” benzetme yoluyla *yakın anlama geçerek* anlam genişlemesi olmuş ve TS’de yeni bir anlam daha türemiştir.

2.2.1.1.2. UZAK ANLAMA GEÇİŞ

Bir sözlükbirimin çokanlamlılığa geçiş sürecinde genellikle temel anlamın edindiği yeni anlam(lar) veya tarihsel olarak eski anlamın kazanmış olduğu yeni anlam(lar) birbirine uzak özellikte ise, o anlam(lar) bir öncekinin uzak anlamlısıdır. Sahip oldukları kavram alanı büyük ölçüde farklı olan bu sözcükler çeşitli anlam olaylarının yaşanmasıyla birbiriyle çok az kesişen noktaları bulunan ve birbirinden farklı anlamları yansıtır. Bir anlamın kendisine uzak anlama sahip yeni bir anlama geçmesiyle bu anlamda anlam genişlemesi yaşanması durumunda burada *uzak anlama geçiş* söz konusudur diyebiliriz.

Bu çalışmada ele alınan eylemlerden **ağlamak** sözlükbiriminde KT'deki 1. anlam “gülmenin zıddı olan fi’l-i ma’lûmu icra etmek, gözyaşı dökerek sesle veya sessiz bükâ ve girye etmek” ve TS'deki 1. anlam “üzüntü, acı, sevinç, pişmalık vb.nin etkisiyle gözyaşı dökmek” anlamına ek olarak TS'de 2. anlamda “ağaç budağında kesilen yerlerden besi suyu veya öz su akmak” insandan doğaya deyim aktarması yoluyla *uzak anlama geçerek* anlam genişlemesi olmuş ve TS'de yeni bir anlam daha türemiştir. Bu örnekte iki anlam arasında yalnızca “su akmak” anlambirimciği ortaklık gösterirken, bunun dışında kalan anlambirimcikler birbirinden farklı kavram alanlarına sahiptir.

2.2.1.1.3. KARŞIT ANLAMA GEÇİŞ

Bir sözlükbirimin çokanlamlılığa geçiş sürecinde genellikle temel anlamın edindiği yeni anlam ya da anlamlar veya tarihsel olarak eski anlamın kazanmış olduğu yeni anlam ya da anlamlar birbirine karşıt (zıt) özellikte ise, o anlam ya da anlamlar bir öncekinin karşıt anlamlısıdır. Bir anlamın kendisine karşıt anlama sahip yeni bir anlama geçmesiyle bu anlamda anlam genişlemesi yaşanması durumunda burada *karşıt anlama geçiş* yaşanmıştır diyebiliriz.

Karşıt anlama geçiş şu yollarla gerçekleşir:

1. “*İkili (kutupsal) karşıtlık* (gitmek-gelmek, alçalmak-yükselmek, ağarmak-kararmak, çıkmak-inmek, ısıtmak-soğutmak, çok-az, dolu-boş, iyi-kötü, doğru-yanlış, hafif-ağır, güzel-çirkin gibi),
2. *Biçimsel ilişkili karşıtlık* (sorumlu-sorumsuz, akıllı-akılsız, görmüş-görmemiş, beceriklilik-beceriksizlik gibi),
3. *İlişkisel karşıtlık* (almak-satmak, ısıtmak-kaynatmak, amir-memur, satılık-kiralık, profesyonel-amatör, imam-cemaat gibi),
4. *Dereceli karşıtlık* (küçük-orta-büyük, sıcak-ılık-soğuk, kapalı-aralık-açık, kısa-orta-uzun gibi),
5. *Yön gösteren karşıtlık* (sağ-sol, doğu-batı, alt-üst, yukarı-aşağı, ileri-geri, ön-arka gibi)” (Aksan, 2009a; 129-131).

Bu çalışmada ele alınan eylemlerden **esenlemek** sözlükbiriminde KT’deki 1. anlam “veda etmek, afiyette kalın deyip bırakmak” ve TS’deki 2. anlam “birine esenlik dileyerek ayrılmak, veda etmek” anlamına ek olarak TS’de 1. anlamda “selamlamak” *ilişkisel karşıtlık* yoluyla *zıt anlama geçerek* anlam genişlemesi olmuş ve TS’de yeni bir anlam daha türemiştir.

2.2.1.1.4. DİLBİLGİSEL ANLAMA GEÇİŞ

Yeni bir anlam kazanan bir sözcüğün bu yeni anlamında eğer sözcük türü olarak da bir değişme söz konusu ise bu anlamda *dilbilgisel anlama geçiş* söz konusudur diyebiliriz.

Bu çalışmada ele alınan eylemlerden **göstermek** sözlükbiriminde KT’deki 1. anlam “gördürmek, izhar, ibraz etmek” ve TS’deki 1. anlam “birini veya bir şeyi işaretle belirtmek” anlamına ek olarak TS’de 11. anlamda “etmek” *sözcük türü değiştirme* yoluyla *dilbilgisel anlama* geçerek anlam genişlemesi olmuş ve TS’de yeni bir anlam daha türemiştir.

2.2.1.1.5. BAŞKA ANLAMA GEÇİŞ

Dünya dillerindeki örneklerine bakılacak olursa bir göstergenin kimi zaman, başlangıçtaki anlamından bütün bütün uzaklaşarak farklı bir anlamı yansıtır duruma gelmesi durumuyla karşılaşılır (Aksan, 2009a; 89). Göstergenin, eskisinden bambaşka, yeni bir kavramı yansıtmaya söz konusudur (Aksan, 2009b; 214). Bu yolla bir göstergenin başlangıçtaki anlamında tümüyle başka bir anlamı karşılaması durumunda başka anlama geçiş gerçekleşir. Bir sözlükbirimin çokanlamlılığa geçiş sürecinde genellikle temel anlamın edindiği yeni anlam ya da anlamlar veya tarihsel olarak eski anlamın kazanmış olduğu yeni anlam ya da anlamlar birbirinden tamamen başka özellikte ise, o anlam ya da anlamlar bir öncekine göre başka anlamlıdır. Sahip oldukları kavram alanı tamamen farklı olan bu anlamların birbiriyle neredeyse hiç kesişen noktası bulunmaz ve bunlar birbirinden farklı kavramları yansıtırlar. Bir anlamın gösterdiği kavramdan tamamen başka bir kavramı gösteren yeni bir anlama geçmesiyle bu anlamda *başka anlama geçiş* yaşanmıştır.

Bu çalışmada ele alınan eylemlerden **beslemek** sözlükbiriminde KT'deki 1. anlam “yiyip içeceğini tedarik etmek” ve onunla eşleşen TS'deki 1. anlam “yiyecek ve içeceğini sağlamak” anlamlarına ek olarak TS'de 7. anlamda “bir duyguyu gönülde yaşatmak” mecazlaşma yoluyla *başka anlama geçerek* anlam genişlemesi olmuş ve TS'de yeni bir anlam daha türemiştir.

2.2.1.2. ANLAM DARALMASI

Anlam daralması (İng. semantic restriction/narrowing) herhangi bir sözcüğün daha fazla ya da daha kapsamlı bir kavramı ifade ediyorken daha az kavramı ifade etmesi ya da kapsamı daha sınırlı bir anlam içermeye başlaması durumudur. Anlam daralması hakkında aralarında bir takım değişiklikler olan tanımlar yapılmıştır. Traugott bu kavramı “nispeten daha genel bir kavramı karşılayan bir anlamın daha özel bir anlamı karşılar hâle gelmesi” şeklinde açıklar (Traugott, 2006; 125). Aksan, “bir göstergenin önceden anlattığı nesne ya da devinimin ancak bir bölümünü, bir türünü anlatır duruma gelmesidir” (Aksan, 2009a; 90) derken Vardar, “anamlı bir

birimin daha sınırlı bir kapsam içermeye başlaması; genel bir anlamdan dar bir anlama geçerek değişmesi durumudur” (Vardar, 2002; 20) tanımını yapar. Karaağaç, anlam daralması için “sözün kavram ve anlam kapsamı bakımından bir daralmaya uğrayarak, eskiden anlattığı şeyin ancak bir bölümünü, bir türünü anlatır duruma gelmesi, bir sözün genel bir anlamdan özel bir anlama, geniş bir anlamdan daha dar bir anlama geçişi” şeklinde bir tanım yapar (Karaağaç, 2012; 575). Korkmaz da “kelimenin kavram ve anlam kapsamı bakımından bir daralmaya uğrayarak, eskiden anlattığı şeyin ancak bir bölümünü, bir türünü anlatır duruma gelmesi; bir kelimenin genel bir anlamdan özel bir anlama geçişi” diyerek anlam daralmasını tanımlar (Korkmaz, 2010; 19).

Anlam daralmasının birbirinden farklılık gösteren ve sorunlu olduğu belli olan bu tanımları konunun anlaşılmasını ve sözlükbirimlerde yaşanan anlam daralmalarının tespitini güçleştirmektedir. Arslan Erol “anlam daralması, kelimenin anlam alanının daralması, daha sınırlı bir kapsam içermeye başlamasıdır” tanımını yaptıktan sonra bu kavramın tanımında bölüm-tür, genel-özel, parça-bütün gibi anlam ilişkilerini düşündürecek ifadelerden kaçınılması gerektiğini söyleyerek bu sorunun çözülebileceğini söylemektedir (Arslan Erol, 2008; 71).

Bu çalışmada ele alınan eylemlerden **bayramlaşmak** sözlükbiriminin KT’deki 2. anlamı “tebrîk-i îd makamında öpüşmek” TS’de bulunmamaktadır. Bu anlam kullanımdan düşerek ya da kullanım sıklığı azalarak anlama sözlükte yer verilmemiş, anlam kaybolmuştur. KT’de 2. anlamda kaybolma yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

2.2.1.2.1. ANLAM BOŞALMASI

Sözlükbirimlerin sözlükte yer alan anlamlarının değişerek sözlükte olmayan, daha çok kişinin kendi tecrübeleriyle ilgili başka bir anlamı yansıtması durumudur. Karaağaç, anlam boşalması için “genel sözlük veya söz dizimi birimlerinden birini alıp, toplumun tanıdığı bu söz veya yapıyı, toplumun tanımadığı tek bir varlığa verme eylemidir” tanımını yapar ve sosyal, genel ve nedensiz olan söz veya yapının

bireysel, özel ve nedenli olarak kullanımının anlam boşalmasını sağlayan yol olduğunu söyler (Karaağaç, 2012; 575).

2.2.1.3. ANLAM İYİLEŞMESİ

Anlam iyileşmesi (İng. melioration/amelioration) herhangi bir sözcüğün anlamında daha kötü bir anlamdan daha iyi bir anlama geçiş olması durumudur.

Traugott bu kavramı şu şekilde açıklar: “Anlamın daha olumlu (pozitif) bir hâle gelmesidir” (Traugott, 2006; 125).

Aksan, anlam iyileşmesi hakkında “göstergenin eskiden taşıdığı anlamda bir iyileşmenin meydana geldiğini anlatır” (Aksan, 2009a; 91) ve “bir sözcüğün eskisine göre daha iyi bir anlam taşır duruma gelmesidir” (Aksan, 2009b; 215) tanımlarını yapar.

Karaağaç da bu kavram için “kötü anlamlı bir sözün zamanla iyi bir anlam kazanması olayı, anlam iyileşmesi olarak bilinir ve bir sözün gösterdiği anlamdan az veya çok uzaklaşarak yeni bir anlam kazanmasıdır” der. Ayrıca Karaağaç, sözlüklerde sayıca adlardan daha az olmalarına karşın eylemlerin anlam zenginliğinin çok daha fazla olduğunu belirtir (Karaağaç, 2012; 578).

Yaman, bu kavramı anlam güzelleşmesi adıyla ele alır ve “kötü anlamlı bir sözün zamanla iyi bir söz olması ya da korkulan ürkülen sözler yerine başka sözlerin geçmesidir” (Yaman, 2007; 100) şeklinde tanımlarken Sav da “sözcüğün eskisine göre daha iyi bir anlam taşır duruma gelmesine anlam iyileşmesi, anlam güzelleşmesi, anlamın soylulaşması diyoruz” diyerek bu kavramı tanımlar (Sav, 2003; 163).

Anlam iyileşmesinin de tanımlarında ve bu kavram için kullanılan terimde bir takım sorunlar vardır. Özellikle “iyi” kavramının göreceli olması ve kesin sınırlarının olmaması bu konudaki sorunların temelini oluşturur. Bunun yanında konuyla ilgili yapılan çalışmalarda verilen örneklerin de genellikle birbiriyle aynı örnekler olması ve çoğu zaman kötüden iyiye bir gidişin mi yoksa değişen anlamın daha iyi olması durumunun mu kastedildiğinin netleştirilmemesi sorunun çözümünü güçleştirir.

2.2.1.4. ANLAM KÖTÜLEŞMESİ

Anlam kötüleşmesi (İng. pejoration) herhangi bir sözcüğün anlamında daha iyi bir anlamdan daha kötü bir anlama geçiş olması durumudur.

Traugott bu kavramı şu şekilde açıklar: “Anlamın daha olumsuz (negatif) bir hâle gelmesidir” (Traugott, 2006; 125).

Korkmaz, “iyi anlamlı bir kelimenin zamanla kötü veya kötüye doğru giden bir anlam kazanması; bu yönde bir zayıflamaya uğraması olayı” tanımını yapar (Korkmaz, 2010; 21).

Karaağaç da bu kavram için “iyi anlamlı bir sözün zamanla kötü veya kötüye doğru giden bir anlam kazanması olayıdır” tanımını yapar ve anlam kötüleşmesinin eski devirlerde totemistik inançlarda ve alıntılarda bolca görülen bir anlam değişmesi olduğunu belirtir (Karaağaç, 2012; 578).

Bilgin, “bir sözcüğün gerçek anlamının kötü bir anlama kayması olayına anlam kötüleşmesi denir” diyerek bu kavramı tanımlamıştır (Bilgin, 2006; 46).

Aksan ise anlam kötüleşmesinde anlam iyileşmesinin tersi bir gelişme söz konusu olduğunu söylemekle yetinir (Aksan, 2009b; 216).

Anlam iyileşmesinin tanımında ve kullanılan terimde olan sorun aynı şekilde anlam kötüleşmesi için de geçerlidir. Bu sorunların çözümü için yeni terimlere, daha açıklayıcı tanımlara ve doyurucu pek çok örneğe ihtiyaç duyulmaktadır.

2.2.2. ANLAMBİRİMCİKLERDE ANLAM DEĞİŞMELERİ

Anlambirimecik düzleminde gerçekleşen anlam değişimleri, anlam genişlemesi ve anlam daralması başlıkları altında ele alınmaktadır.

2.2.2.1. ANLAM GENİŞLEMESİ

Bir sözlükbirimde anlam eşleşmesi durumunda tanımda bulunmayan bir ya da daha fazla anlambirimciğin eşleştirilen diğer tanımda bulunması durumudur. Eklenme yoluyla gerçekleşir.

Bu çalışmada ele alınan eylemlerden **andırmak** sözlükbiriminin KT'deki 3. anlamı “müşebbehün-bihi hatıra getirecek surette çok benzemek” ile TS'deki 1. anlamı “benzer yanları bulunmak, çağrıştırmak” eşleşmektedir. Ancak TS'deki 1. anlamın 2. anlambirimciği “çağrıştırmak” KT'de yoktur ve eşleşen iki anlamın eşleşmeyen kısmıdır. TS'deki bu anlamda anlambirimcik düzleminde KT'ye göre bir değişme söz konusudur. TS1.2. “çağrıştırmak” *eklenme* yoluyla *anlam genişlemesi* olmuştur.

2.2.2.2. ANLAM DARALMASI

Bir sözlükbirimde anlam eşleşmesi durumunda tanımda bulunan anlambirimciklerden biri ya da daha fazlasının eşleştirilen diğer tanımda bulunmaması durumudur. Eksilme yoluyla gerçekleşir.

Bu çalışmada ele alınan eylemlerden **bayramlaşmak** sözlükbiriminin KT'deki 1. anlamı “birbirine bayram tebriki etmek, muayede eylemek” ile TS'deki 1. anlamı “birbirinin bayramını kutlamak” eşleşmektedir. Ancak KT'deki 1. anlamın 2. anlambirimciği “muayede eylemek” TS'de yoktur ve eşleşen iki anlamın eşleşmeyen kısmıdır. KT'deki bu anlamda anlambirimcik düzleminde TS'ye göre bir değişme söz konusudur. KT1.2. “muayede eylemek” *eksilme* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

2.3. ANLAM OLAYLARI

Anlamlar değişirken aynı zamanda bu anlamlarda bir takım anlam olayları da meydana gelir. Her anlam değişmesi mutlaka bir anlam olayı yoluyla

gerçekleşmektedir. Kısacası anlam değişmelerinden bahsedilen bir durumda anlam olaylarından bahsetmemek olmaz. Biz bu çalışmada anlam olaylarını temel olarak “sözlükbirimlerde anlam olayları” ve “anlambirimciklerde anlam olayları” başlıklarında ele alacağız.

2.3.1. SÖZLÜKBİRİMLERDE ANLAM OLAYLARI

Sözlükbirim düzleminde gerçekleşen anlam olaylarıdır. Anlam değişmelerinde önemli rol oynayan ve pek çok farklı türü bulunan bu anlam olayları şu başlıklarda karşımıza çıkar.

2.3.1.1. BENZETME

Benzetme (Osm. teşbih, İng. simile) her dilde, anlatımı güçlendirmek, canlı kılmak için yararlanılan dil olaylarından, söz sanatlarından biridir. Bir nesnenin niteliğini, bir eylemin özelliğini daha iyi anlatabilmek, canlandırabilmek için bir başka nesneden, bir başka eylemden yararlanarak, onu anımsatma yoluyla gerçekleştirilir (Aksan, 2009a; 61). Bir nesnenin, varlığın niteliğini daha güçlü, daha etkili biçimde anlatmak üzere bir başka nesneden, daha belirgin niteliği olan bir varlıktan yararlanma eğilimi Türkçede de değişik yollardan, yaygın olarak gerçekleşmektedir (Aksan, 2009a; 111).

Benzetme, bir varlıktaki ya da bir eylemdeki herhangi bir özelliğin daha etkin belirtilebilmesi için, onunla andırma ilişkisi içinde bulunduğu varsayılan başka bir varlığın ya da eylemin örnek gösterilmesidir (Uğur, 2007; 49).

Benzetme, kavramlar ve nesnelere arasındaki yakınlıklardan, benzerliklerden yararlanarak bunlardan birinden söz ederken diğerinin anılmasıdır. Tam bir benzetmede dört öge bulunur: Genellikle ortak özellikte zayıf olan öge benzeyen, güçlü olan ve gerçek anlamından sıyrılan sözcük ise benzetmelik, kendisine benzetilendir. Benzetmenin yapılmasına neden olan ortak özelliğe benzetme yönü

denir. Benzetmedeki karşılaştırmayı sağlamada kullanılan ilgeçlere ise benzetme ilgeci denir (Toklu, 2007; 99-100).

Benzetmeler, gerçek anlamdan değişmece (=mecaz) anlama geçişin eşiklerinden birisini oluşturur. Benzetmenin değişmece anlam içermesinin koşulu, benzeyenin ya da kendisine benzetilenin, diğerine göre daha baskın bir nitelik taşıması gerektiğidir. Bu iki temel öge nitelikçe eşit ya da eşite yakın ise değişmece oluşmaz (Uğur, 2007; 49).

Belirli şeyler için belirli benzetmelerin yapıldığı Türk dilinde bu benzetmeler, çoğu zaman deyimleşmiş olarak adları ve fiilleri niteler şekilde karşımıza çıkmaktadır. Benzetmeler yapı olarak “gibi”, “kadar”, ve “diye” edatları ile kurulup edat grubu oluştursa da, bazı durumlarda edatlarını düşürebilirler. Edatlar dışında benzetmelerde “benzemek” ve “dönmek” fiilleri de kullanılır (Savran, 2010; 494).

Bu çalışmada ele alınan eylemlerden **ezmek** sözlükbiriminin KT’deki 2. anlamı “basıp veya sıkıp yassılatmak” ile TS’deki 1. anlamı “üstüne basarak veya bir şey arasına sıkıştırarak yassılaştırmak” eşleşmektedir. Bunlara ek olarak TS’de yeni bir anlam daha türemiş, TS’de 2. anlamda “ağır bir şey, başka bir şeyin üzerinden geçmek, çiğnemek” *benzetme* yoluyla yakın anlama geçerek anlam genişlemesi olmuştur.

2.3.1.2. AKTARMALAR

Bir sözlükbirimin çokanlamlılığa geçiş sürecinde başrolü oynayan etkenlerden birisi aktarmalardır. Pek çok değişik türü olduğu kabul edilen aktarmalar, anlam değişmelerini sağlayan en etkin öğelerden biridir.

Aktarmalarda anlatılmak istenen kavram, onunla bir yönden ilişkisi, benzerliği, yakınlığı olan başka bir kavramla anlatılmaya çalışılır; böylece yeni bir anlam kazanır (Aksan, 2009a; 62).

2.3.1.2.1. DEYİM AKTARMASI

Deyim aktarması, sözcüğün dile getirdiği kavramla, onun gösterileniyle bir başka kavram arasında çoğu kez benzetme yoluyla bir ilişki kurarak sözcüğü o kavrama aktarma olayıdır (Aksan, 2009b; 183).

Deyim aktarmaları farklı yönlerde olabilir. Bunlar:

2.3.1.2.1.1. İNSANDAN DOĞAYA DEYİM AKTARMASI

Sadece insanlara ait olan bir takım özelliklerin doğadaki nesnelere adına ya da onlara ait özelliklere aktarılması olayıdır.

Deyim aktarmaları en çok insanoğlunun kendine en yakın bulunduğu kendi organ adlarında, vücuduyla ilgili kavramlarda görülür; deyim aktarmasının bu türü bütün dillerde çok yaygındır (Aksan, 2009b; 183).

İnsandan doğaya aktarmanın bir türü, insana ait fiziksel ve ruhsal özelliklerin doğadaki varlıklara aktarılmasıyla gerçekleştirilir. Özellikle yazın ve şiir dilinde görülen bu tür, doğadaki varlıkları bir bakıma kişiselleştirdiği için kişileştirme adıyla da anılır (Aksan, 2009a; 65).

İnsandan doğaya deyim aktarmaları çoğu zaman organ adlarında görülür ancak bunun yanında sadece insanların yaptığı pek çok eylem daha sonraları doğadaki diğer nesnelere de aktarılmış ve eylemlerde de insandan doğaya deyim aktarmalarına sıklıkla rastlanıldığı görülmüştür.

Bu çalışmada ele alınan eylemlerden **ağlamak** sözlükbiriminde KT'deki 1. anlam “gülmenin zıddı olan fi'l-i ma'lûmu icra etmek, gözyaşı dökerek sesle veya sessiz bükâ ve girye etmek” ve TS'deki 1. anlam “üzüntü, acı, sevinç, pişmalık vb.nin etkisiyle gözyaşı dökmek” anlamına ek olarak TS'de yeni bir anlam daha türemiş, TS'de 2. anlamda “ağaç budağında kesilen yerlerden besi suyu veya öz su akmak” *insandan doğaya deyim aktarması* yoluyla uzak anlama geçerek anlam genişlemesi olmuştur. İnsana ait olan ağlamak eylemi, eylemin içerdiği su akmak özelliğine paralel olarak ağaç budağına aktarılmıştır.

2.3.1.2.1.2. DOĞADAN İNSANA DEYİM AKTARMASI

Doğadaki nesnelere ait olan bir takım özelliklerin insana ya da insana ait özelliklere aktarılması olayıdır.

Doğadan insana deyim aktarması için Aksan, doğadaki nesnelere adlarının ve bunlarla ilgili sıfatların insanlar için kullanılmasıyla oluştuğunu (Aksan, 2009a; 64) söylese de doğadaki varlıklara ait olan pek çok eylemin insanların yaptığı eylemlere aktarıldığı da görülmektedir.

Bu çalışmada ele alınan eylemlerden **kurulmak** sözlükbiriminde KT'deki 1. anlam “rekz ve tesis olunmak” ve TS'deki 1. anlam “kurma işine konu olmak veya kurma işi yapılmak” anlamına ek olarak TS'de yeni bir anlam daha türemiş, TS'de 2. anlamda “rahatça oturmak, yerleşmek” *doğadan insana deyim aktarması* yoluyla uzak anlama geçerek anlam genişlemesi olmuştur. Doğaya ait olan kurulmak eylemi, insana aktarılmıştır.

2.3.1.2.1.3. DOĞADAKİ NESNELER ARASI DEYİM AKTARMASI

Doğadan insana aktarmalar gibi, doğadaki varlıklar arasında da yine, benzerliklere dayanan ve benzetmenin ileri bir aşaması olan aktarmalar her dilde görülür. Bunlar arasında hayvandan bitkiye, hayvandan hayvana, nesnelere bitkiye, nesnelere hayvana gibi aktarmalara rastlanır (Aksan, 2009a; 66-117).

Bu çalışmada ele alınan eylemlerden **yağmak** sözlükbiriminde KT'deki 1. anlam “cevv-i havâdan yere yağmur ve kar gibi şey düşmek” ve TS'deki 1. anlam “yağmur, kar, dolu gökten düşmek” anlamına ek olarak TS'de yeni bir anlam daha türemiş, TS'de 2. anlamda “toz, mermi vb. yüksekten çokça düşmek” *doğadaki nesnelere arası deyim aktarması* yoluyla yakın anlama geçerek anlam genişlemesi olmuştur. Doğadaki bir nesneye, (yağmur, kar, dolu gibi) ait olan yağmak eylemi, doğadaki başka bir nesneye (toz, mermi gibi) aktarılmıştır.

2.3.1.2.1.4. DUYULAR ARASI DEYİM AKTARMASI

Deyim aktarmalarının bir türü de, değişik duyu alanlarına ait bazı özelliklerin bir diğer duyu alanına verilmesiyle oluşur. Beş duyunun herhangi birine ait bir kavramın bu duyulardan herhangi bir diğerine aktarılması ve sanki o duyuya ait bir özellikmiş gibi kullanılması durumunda duyular arası deyim aktarması gerçekleşir.

Bu çalışmada ele alınan eylemlerden **görmek** sözlükbiriminde KT'deki 1. anlam “kuvve-i bâsıra istimaliyle bir şeyin şekil ve hey’et-i hâriciyyesini hissetmek, rüyet, müşahede eylemek” ve TS'deki 1. anlam “göz yardımıyla bir şeyin varlığını algılamak, seçmek” anlamına ek olarak TS'de yeni bir anlam daha türemiş, TS'de 15. anlamda “gözlerin görmediği durumlarda başka duyu organlarıyla algılamak” *duyular arası deyim aktarması* yoluyla uzak anlama geçerek anlam genişlemesi olmuştur.

2.3.1.2.1.5. SOMUTLAYICI DEYİM AKTARMASI

Soyut, anlatılması güç düşünce ve duyguların, soyut kavramların somut kavramlar aracılığıyla anlatıldığı aktarma türüdür (Aksan, 2009b; 185).

Somutlaştırmanın en yaygın türünü, belli bir durumu, davranışı, bir tutumu insan gözünde çok somut bir biçimde canlandırmak üzere, çoğu kez, bir sahnede izlercesine dile getirmek amacıyla oluşturulan deyimlerde görürüz (Aksan, 2009a; 118).

Somutlaştırma içeren deyimlerin bir bölümünü de insanoğlunun yaşamında karşılaştığı çeşitli durumların, güçlüklerin, sorunların anlatımında yine benzetmeye dayanan ve çoğunlukla tamlamalardan oluşmuş öğelerdir. Somutlaştırmaların bir türü de her dilde görülen ve dilimizde de önemli yer tutan, soyut kavramları somut devinim ve işlemlerle dile getiren eylemlerdir (Aksan, 2009a; 119).

Bu çalışmada ele alınan eylemlerden **kapmak** sözlükbiriminde KT'deki 1. anlam “birden bire elini uzatıp şiddetle almak” ve TS'deki 1. anlam “birdenbire yakalayarak, çekerek almak” anlamına ek olarak TS'de yeni bir anlam daha türemiş, TS'de 4. anlamda “iştir iştirmez veya görür görmez bellek ve öğrenmek”

somutlayıcı deyim aktarması yoluyla uzak anlama geçerek anlam genişlemesi olmuştur.

2.3.1.2.2. EYLEM AKTARMASI

Eylem aktarması, eylem türündeki bir sözcüğün dile getirdiği kavramla bir başka kavram arasında bir ilişki kurarak sözcüğü o kavrama aktarma olayıdır.

2.3.1.2.2.1. BÜTÜNLEYİCİLİĞE DAYALI EYLEM AKTARMASI

“Eylemlerin, benzerlik ve çağrışımsallık ilişkisi dışında kalan ilişkilerle, başka deyişle, eklenimsel bütünleyiciliğe, nedenselliğe, niceliksel ilişkiye ve örtmeceelliğe dayanarak yeni anlamlara aktarılmasıdır” (Uğur, 2007; 182).

2.3.1.2.2.1.1. EKLENİMSSEL BÜTÜNLEYİCİLİĞE DAYALI EYLEM AKTARMASI

“Parça-bütün, genel-özel gibi düzdeğişmece ilişkileri içeren eylemlerin, birbirinin yerine kullanılmasıdır” (Uğur, 2007; 182).

Bu çalışmada ele alınan eylemlerden **bandırmak** sözlükbiriminde KT’deki 1. anlam “sulu şeyin içinde bırakıp ıslatarak yumuşatmak” ve TS’deki 1. anlam “banmak” anlamına ek olarak TS’de yeni bir anlam daha türemiş, TS’de 2. anlamda “üzüm salkımlarını, inciri çabuk kuruması ve renginin parlak olması için küllü veya potaslı ılık suya daldırıp çıkarmak” *eklenimsel bütünleyiciliğe dayalı eylem aktarması* yoluyla yakın anlama geçerek anlam genişlemesi olmuştur.

2.3.1.2.2.1.2. NEDENSEL BÜTÜNLEYİCİLİĞE DAYALI EYLEM AKTARMASI

“Biri, diğerinin gerçekleşmesinin nedeni, sonucu, gerekçesi ya da sonraki gerçekleşmesi olan eylemlerden birinin, diğeri yerine kullanılmasıdır” (Uğur, 2007; 182).

Bu çalışmada ele alınan eylemlerden **kazmak** sözlükbiriminde KT'deki 1. anlam “kazma vesair aletle toprağı eşmek, açmak, hafr etmek” ve TS'deki 1. anlam “herhangi bir araçla toprağı açmak, oymak” anlamına ek olarak TS'de yeni bir anlam daha türemiş, TS'de 2. anlamda “bu yolla çukur, kuyu, yol vb. oluşturmak” *nedensel bütünleyiciliğe dayalı eylem aktarması* yoluyla yakın anlama geçerek anlam genişlemesi olmuştur.

2.3.1.2.2.1.3. SÜRESEL BÜTÜNLEYİCİLİĞE DAYALI EYLEM AKTARMASI

“Öncelik-sonralık ilişkisi gösteren eylemlerin birbiri yerine kullanılmasıyla gerçekleşen eylem aktarmalarıdır” (Uğur, 2007; 182). Eylemin oluş zamanı ile eylemde kullanılan zaman eki birbirinden farklıdır. Sözlüksel olarak değerlendiremeyeceğimiz bir aktarma türü olan bu aktarma çeşidi ancak tümce düzleminde karşımıza çıkabilmektedir. “Yarın Eskişehir'e dönüyoruz” tümcesinde eylem “döneceğiz” anlamında kullanılmış ve süresel bütünleyiciliğe dayalı eylem aktarması gerçekleşmiştir.

2.3.1.2.2.1.4. NİCELİKSEL BÜTÜNLEYİCİLİĞE DAYALI EYLEM AKTARMASI

“Tekilin çoğul, çoğulun tekil ya da tikel yerine kullanılmasıyla gerçekleşir. Saygı, alay, söyleyiş kolaylığı gibi nedenlerle eylemlerin niceliksel anlamlarında değişimler olur” (Uğur, 2007; 183). “Müdürümüz bu belgeyi imzalayacaklar” tümcesinde eylem “imzalayacak” anlamında kullanılmış ve saygı belirtmek amacıyla bu eylemde niceliksel bütünleyiciliğe dayalı eylem aktarması gerçekleştirilmiştir.

2.3.1.2.2.1.5. ÖRTMECESEL BÜTÜNLEYİCİLİĞE DAYALI EYLEM AKTARMASI

“Eylemin daha yumuşak, daha uygun, sakıncayı giderici başka eylemlerle dile getirilmesi” olan örtmeceli eylem aktarmalarına, “Midesi bozulmuştu, yediklerini sık sık çıkarıyordu” örneği verilebilir (Uğur, 2007; 183).

2.3.1.2.2.2. ÖRNEKLENDİRİLME YOLUYLA EYLEM AKTARMASI

“Eylemlerin, benzerlik ve çağrışımsallık ilişkisiyle yeni anlamlara aktarılmasıdır. Eylem türü sözcüklere yeni anlamlar yükleme, eylemin anlamını değiştirme ya da genişletme olgusudur” (Uğur, 2007; 179).

2.3.1.2.2.2.1. İŞLEVSEL EYLEM AKTARMASI

“İşlevsel örneklendirme yoluyla eylemin içeriğinin değiştirilmesi ya da genişletilmesidir. Benzetme ve eğretilmelerin bir kısmı bu yolla gerçekleştirilir” (Uğur, 2007; 179).

Bu çalışmada ele alınan eylemlerden **derinleşmek** sözlükbiriminde KT’deki 1. anlam “derin ve amîk olmak, derinliği artmak, ta’ammuk etmek” ve TS’deki 1. anlam “derin duruma gelmek” anlamına ek olarak TS’de yeni bir anlam daha türemiş, TS’de 2. anlamda “ses kaynağı uzaklaşarak az duyulur duruma gelmek” *işlevsel eylem aktarması* yoluyla uzak anlama geçerek anlam genişlemesi olmuştur.

2.3.1.2.2.2.2. BELİRTİ SUNMAYA YÖNELİK EYLEM AKTARMASI

“Eylem içeren sözcüğün, sözcük öbeğinin ya da tümcenin, gerçek anlamı yanı sıra, değişmece anlam içerecek özellikte kullanılmasıdır. Bu aktarımlar da değinmece (=kinaye) oluşumuna ilişkindir. “Terlemeyi göze almayan bu işe soyunmaz” tümcesinde “terlemek” sözcüğü “yorulmak” anlamını çağrışım yoluyla vermektedir” (Uğur, 2007; 181).

2.3.1.2.2.2.3. YOKSUNLAŞTIRICI EYLEM AKTARMASI

“Eylemin, karşıtı ya da çelişenini belirtmek amacıyla kullanılmasıdır. “O beni tanımaz” diyen biri bilinçli olarak görmezliğe ya da bilmezliğe yönelmiş, aslında “tanır” anlamını amaçlamıştır. Bu durumda karşıtlama türünden yoksunlaştırıcı eylem aktarması yapmış olur. “O bu konuyu bilir” diyen biri “biraz

bilir, iyi bilmez” anlamlarını vermek istediği için de çeliştirme türünden eylem aktarması yapmış olur” (Uğur, 2007; 181).

2.3.1.2.2.2.4. ÖRTMECESELLİĞE YÖNELİK EYLEM AKTARMASI

Utanma duygusu her türlü açık saçık ya da iğrenç imgeyi kullanmamızı önler. Bir takım kötü çağrışımlardan da toplumsal incelik gereci kaçınılmaktadır. Örtmece olarak adlandırılan bu gibi sözcükler her zaman ruhsal-çağrışımsal bir oluşa dayanırlar; ama özel nitelikli bir oluştur bu, çünkü bu durumda söz konusu olan, bir çağrışımı nedenli kılmak değil, tam tersine onu ortadan kaldırmaktır (Guiraud, 1999; 72).

Kabalığı, ayıplığı, sakıncayı vb. örtme, yumuşatma amaçlı anlam olgusu, eylem aktarmalarında da yaygın olarak görülür (Uğur, 2007; 182).

Örtmecenin yanında *tabu* ve *güzel adlandırmanın* da pek çok dilde çeşitli sebeplerle fazlaca kullanıldığı görülmektedir.

Tabularda söz konusu olan yalın bir çağrışım değildir, adın nesneye özdeş kılınmasıdır. Mantık öncesi düşünce biçimlerine dayalı olan ilkelerin dillerinde, dilsel tabular bütün kutsal ve tehlikeli şeylerin adlarının anılmasını yasaklar. Bunlar kullanmakta olduğumuz dillerde pek çok iz bırakmıştır (Guiraud, 1999; 73).

Güzel adlandırmada tehlikeli ruh ya da hayvanı bir sevgi adıyla anarak yatıştırma. Örneğin etobur memeli küçük hayvan (gelincik) Fransızcada “belette” (güzel hanımcık), İtalyancada “donnola” (küçük hanım), Rumencede “nevasta” (nişanlı kız), İsveççede “jungfru” (genç kız) diye anılır (Guiraud, 1999; 73).

Bu çalışmada ele alınan eylemlerden **gitmek** sözlükbiriminde KT’deki 1. anlam “yakından uzağa intikal etmek, varmak, zehâb, rihlet eylemek” ve TS’deki 1. anlam “bir yere doğru yönelmek” anlamına ek olarak TS’de yeni bir anlam daha türemiş, TS’de 15. anlamda “ölmek” *örtmeceselliğe yönelik eylem aktarması* yoluyla uzak anlama geçerek anlam genişlemesi olmuştur.

2.3.1.2.3. AD AKTARMASI

Ad aktarması (İng. metonymy) anlatımı kolaylaştıran ve ona güç kazandıran aktarmalardan biridir. Bu aktarmalar yazın ve şiir dilinde çok yararlanılan bir anlatım biçimidir (Aksan, 2009a; 69). Ad aktarması, bir kelimenin herhangi bir benzetme amacı güdülmeden aralarındaki değişik bağlantılar sebebiyle başka bir kelimenin yerine, daha doğrusu başka bir kavramın yerine geçmesidir (Yaman, 2007; 101). Adlara yeni anlamlar yüklenmesi, bir başka deyişle, adların başka kavramlara da ad olarak aktarılmasıdır (Uğur, 2007; 174).

Ad aktarmalarında anlatılmak istenen kavram yerine, onunla ilişkili bir başka kavram ya da kavramlardan yararlanılarak yine güçlü ve canlı bir anlatım sağlanmaya yönelir (Aksan, 2009a; 121).

Aksan ad aktarmasının bir türünün Yunancada *sünekdokhé* adı verilen (Fr. synecdoque) aktarmaları kapsadığını ve bunun iki yolla gerçekleştiğini söyler. “1. Bütün yerine parçanın anılması, 2. Parça yerine bütünün anılması” (Aksan, 2009a; 69). Biz bu aktarmaların yanında neden-sonuç ilişkisine dayalı ad aktarmalarından da bahsedebiliriz.

2.3.1.2.3.1. PARÇA-BÜTÜN İLİŞKİSİ

Nesnenin bir parçası onun bütününü anlatmak üzere kullanılır (Aksan, 2009a; 69). “Futbolcu” için “usta ayak”, “yazar” için “kalem” denilmesi bu aktarma türüne örnek olarak gösterilebilir.

2.3.1.2.3.2. BÜTÜN-PARÇA İLİŞKİSİ

Bir nesnenin bütününün, onun bir parçası yerine kullanılması, bir sanatçının ürününün onun adıyla anılması söz konusudur (Aksan, 2009a; 70). Sobanın içindeki yakacakların yakılması için “sobayı yak”, bir eserden bahsederken o eserin sanatçısının adını söylemek (Namık Kemal’i okudum) bu aktarma türüne örnek olarak gösterilebilir.

2.3.1.2.3.3. NEDEN-SONUÇ İLİŞKİSİ

Bir adın yeni bir anlam kazanırken neden-sonuç ilişkisine dayanarak nedenin söylenip sonucun anlaşılması ya da sonucun söylenip nedenin anlaşılmasıyla oluşan aktarma türüdür.

“*Terbiye* ‘besleyip yetiştirme, büyütmeye’: TS’deki 2. anlamın ‘görgü’ *neden sonuç ad aktarmasıyla yakın anlama geçmesiyle sözlükbirimde anlam genişlemesi* olmuştur” (Oğuz, 2011; 28).

2.3.1.3. GENELLEŞME

Genelleşme (İng. generalisation), özel adların tür adına dönüşerek çeşitli dillerin sözvarlığına girişinde görülür. (Aksan, 2009b; 214). Birçok dilde bir özel adın genelleşmesi sonunda bir tür adına ya da sığata dönüştüğü görülmektedir (Aksan, 2009a; 91). Vardar, genelleşmeyi “anamlı bir birimin içeriğinin daha kapsamlı bir duruma gelmesi” olarak tanımlar (Vardar, 2002; 101). Sözlükten bir anlam boşaltılması işleviyle çıkarılan ve bir varlığa verilen özel ad, adı olduğu özel bir varlığın herhangi bir özelliğinin adı, yani yeni bir bilginin adı olarak genelleşir ve yeniden sözlüğe döner (Karaağaç, 2012; 647). Konfeksiyoncu Muhteşem Kot’un adından “kot” (Ayverdi, 2010; 698), Röntgen özel adından “röntgen” gibi.

2.3.1.4. ÖZELLEŞME

Dillerin genel adlandırmalardan oluşan sözlükleri yanında, ayrıca bir özel adlar dağarcığı yoktur; genel adların anlam boşalmasına uğratılarak kullanılması söz konusudur. Bu kullanımlar her dile zamanla bir özel adlar sözlüğü armağan etmiştir; fakat bu özel ad sözlüğündeki sözlerin ve yapıların tamamı, genel sözlükten veya sözdiziminden alınmıştır (Karaağaç, 2012; 647). Vardar, özelleşmeyi “anamlı bir birimin içeriğinin daha dar bir kapsama geçmesi” olarak tanımlar (Vardar, 2002; 157). Bu durumda genel sözlüklerdeki şekli kullanımdan düşerek ya da değişerek özel ad olan söz ya da yapıların durumunu özelleşme (İng. specialisation) olarak tanımlayabiliriz. Bu tanıma göre bütün özel adlar özelleşme yoluyla oluşmuştur.

2.3.1.5. MECAZLAŞMA

Bir kelimenin gerçek anlamı dışında başka bir anlamda kullanılmasına mecaz anlam denir (Yaman, 2007; 94). Mecaz (değişmece) anlam bir kelimenin, kullanım içinde bir başka kelimenin anlamını “geçici” olarak üstlenmesiyle edindiği, ancak bir bağlam (tamlama, deyim, cümle) içinde oluşan anlamdır. “Bu işleri başımıza sen sardın” cümlesindeki “baş” kelimesi, kelimenin gerçek anlamlarından birini vermemekte, parça-bütün ilişkisi yoluyla “bütünü” (kişileri) anlatmaktadır (Çolak Bostancı, 2009; 151, Uğur, 2003; 23-25). Bir kelimenin cümledeki temel anlamı düşünüldüğünde kelime imkânsız bir durum anlatıyorsa mecaz anlam ortaya çıkar (Yaman, 2007; 94).

El-Cürcânî mecazda âlimlerin genelinin “nakledilme” kavramını merkeze alarak “gerçek anlamdan nakledilen (çıkarılan) bütün lafızlar” diye tanımladığını (El-Cürcânî, 2008; 71) belirtir ve her istiarenin mecaz olduğunu ancak her mecazın istiare olmayacağını söyler (El-Cürcânî, 2008; 384).

Bu çalışmada ele alınan eylemlerden **beslemek** sözlükbiriminde KT’deki 1. anlam “yiyip içeceğini tedarik etmek, iâşe ve infak etmek” ve TS’deki 1. anlam “yiyecek ve içeceğini sağlamak” anlamına ek olarak TS’de yeni bir anlam daha türemiş, TS’de 7. anlamda “*mec.* bir duyguyu gönülde yaşatmak” *mecazlaşma* yoluyla başka anlama geçerek anlam genişlemesi olmuştur.

2.3.1.6. SÖZ EKSİLTME

Sözlerin anlam değiştirme yollarından biri de, çeşitli söz öbeklerini eksiltmeli yapılara dönüştürmektir. Söz dizimi kaynaklı bir anlam değiştirme olayı olarak, iki sözden oluşan herhangi bir söz öbeğinin bir ögesinin eksilmesiyle elde edilir ve kalan tek söz, söz öbeğinin anlamını taşır (Karaağaç, 2012; 633). “Tulumba tatlısı > tulumba” örneğinde öbekten bir öge (tatlısı) atılarak söz eksiltme yapılmıştır.

Guiraud, bu tür kısaltmada bileşik bir deyimden birinin atıldığını söyler (Guiraud, 1999; 58).

Söz eksiltme, dilin en az çaba ilkesinin bir gereği olarak ortaya çıkar. Konuşmada fazla olan, gerekli görülmeyen her şey konuşmacı tarafından atılır ve bu yolla dile yerleşen bir ögesi eksik söz öbekleri karşımıza çıkar. Bu türden ifadelerin dilde aslında daha çok şey anlattığını söyleyenler de vardır.

El-Cürcânî söz eksiltme ile ilgili “bu; nükteli, olağanüstü ve sihre benzer bir konudur. Çünkü burada bir kelimenin zikredilmemesinin (hazfedilmesinin / sözden düşürülmesinin) bazen zikredilmesinden daha fasih olduğunu (anlamı daha açık ifade ettiğini); bir şeyi söylemeyip susmanın, maksadı daha iyi ifade ettiğini, konuşulmadığında daha çok şey söylendiğini, açıklama yapılmadığında konunun daha açık ortaya konduğunu görürsün” ifadelerine yer vermiştir (El-Cürcânî, 2008; 134).

Bu çalışmada ele alınan eylemlerden **batmak** sözlükbiriminde KT’deki 1. anlam “bir şeyin içine sokulmak, aşağıya gitmek, dalmak” ve TS’deki 1. anlam “bir sıvının üstündeyken içine gömülmek” anlamına ek olarak TS’de yeni bir anlam daha türemiş, TS’de 4. anlamda “kirlenmek” söz *eksiltme* yoluyla uzak anlama geçerek anlam genişlemesi olmuştur (kire batmak > batmak).

2.3.1.7. KIRPMA

Kırpma (İng. clipping), anlamında ve sözcük türünde değişiklik olmadan sözcüğün belirli bir parçasının atılması sürecidir. Türkçede İbo, Apo, Memo gibi biçimler kırpma örneği olarak görülebilir (Uzun, 2006; 45).

2.3.1.8. KAYBOLMA

Dilde daha önce var olan bir ögenin farklı sebeplerle artık o dilde kullanılmıyor olması durumudur. Sözlüklerde bulunan anlamların kaybolması,

anlamın kullanımdan düşmesi, kullanım sıklığının azalması, farklı bir göstergeyle ifade edilmeye başlamış olması gibi sebeplerle gerçekleşir.

Bu çalışmada ele alınan eylemlerden **argaçlamak** sözlükbiriminde KT'deki 1. anlam “argaç atmak, atkılamak” ve TS'deki 1. anlam “atkılamak” anlamları eşleşmektedir. KT'de bu anlamın dışında bir anlam daha bulunmaktadır ve 2. anlamda “sarmak”a TS'de ve yer verilmemiştir. Bu anlamda *kaybolma* yoluyla anlam daralması olmuştur.

2.3.1.9. ARGOLAŞMA

Argo (İng. argot, slang), her yerde ve her zaman kullanılmayan veya kullanılmaması gereken çoklukla eğitimsiz kişilerin söylediği söz veya deyim (TS, 2011; 148) olarak tanımlanır. Bir sözlükbirimin argo anlam kazanması olayına ise *argolaşma* adı verilir.

Argo kavramı için dilbilimciler değişiklik arz eden bir takım tanımlar yapmışlardır. Bu tanımlardan bazıları şu şekildedir:

“Bir toplumdaki genelgeçer dilden ayrı, ama ondan türeme olan, belli çevrelerce kullanılan ve herkesçe anlaşılmayan, eğretilmelerin büyük bir yer tuttuğu, kendine özgü sözcük ve deyimlerden oluşan özel dil” (Vardar, 2002; 24).

“Farklı bir anlaşma biçimi sağlamak üzere aynı meslek veya topluluktaki insanların ortak dildeki kelimelere özel anlamlar vermek, bazı kelimelerde değişiklik yapmak, dilin lehçelerinden, eskimiş öğelerinden ve yabancı kökenli biçimlerinden de yararlanmak suretiyle oluşturdukları, herkesçe anlaşılmayan kelime ve deyimlerden oluşan, gereğinde mecazlı anlamlara da yer veren özel dil veya söz dağarcığı” (Korkmaz, 2010; 24).

“Geniş anlamıyla argo, ortaklaşa kullanılan ölçünlü dili dışında kalan her türlü dil kullanımınıdır” (Karaağaç, 2012; 581).

“Daha çok alt sosyal grupların kendi aralarında kelimelerin gerçek anlamları dışında, onlara özel anlamlar yükleyerek kullanmalarına “argo” denir” (Yaman, 2007; 98).

“Genel olarak teklifsiz, kaba, vb. çeşitli konuşma biçimlerini de belirten argo terimi, dilbilimde daha sınırlı bir anlam taşır; ya kapalı bir yaşamı olan ya da kendini gizlemek isteyen dar bir topluluğun özel anlaşma aracını belirtir” (Vardar, 2002; 24).

Argonun tanımlarındaki bu farklar hem bu terimin kazandığı yeni anlamlardan hem de kimi zaman kullanımındaki yanlışlıklardan kaynaklanmaktadır. Özellikle argo için “ölçünlü dili dışında kalan her türlü dil” tanımını yapmak oldukça güçtür. Tanımlardaki bu sorun daha çok argo ile mecazın ve terimin birbirleriyle karıştırılması sebebiyle ortaya çıkmaktadır.

Bu çalışmada ele alınan eylemlerden **çarpılmak** sözlükbiriminin KT’deki 1. anlam “eğrilip bükülmek” ve TS’deki 1. anlam “çarpma işine konu olmak” anlamları eşleşmektedir. TS’de 6. anlamda “*argo* bir şeye değerinden fazla para ödemek” *argolaşma* yoluyla başka anlama geçerek anlam genişlemesi olmuş ve eşleşen anlamlara ek olarak TS’de yeni bir anlam daha türemiştir.

2.3.1.10. TERİMLEŞME

Terim (İng. term), bir bilim, sanat, meslek dalıyla veya bir konu ile ilgili özel ve belirli bir kavramı karşılayan kelime, ıstılah (TS, 2011; 2330) olarak tanımlanır. Bir sözlükbirimin terim anlam kazanması olayına ise *terimleşme* adı verilir.

Vardar, terimi, “özel bir bilgi ya da etkinlik alanına, bir bilim, uygulamaya ya da uzmanlık dalına özgü sözcük” şeklinde tanımlar. Terimlerin uzmanlar arasında etkin bir bildirişim sağlanması için gerekli, temel nitelikli öğeler olduğunu ve genel dilde geçerli olan çokanlamlılığa karşın, terim alanında tekanlamlılığa yönelik görüldüğünü belirtir (Vardar, 2002; 192).

Korkmaz, terim için, “bilim, teknik, sanat, spor, zanaat gibi çeşitli uzmanlık alanlarının kavramlarına verilen sınırlı ve özel anlamdaki ad” tanımını yapar (Korkmaz, 2010; 213).

Karaağaç, terim kavramı için “çeşitli insan yapıp etmelerinin herhangi bir alanına ait bilgilerin adları, terimdir” der ve bir alana ait oluşlarıyla, meslek sözlerini de ifade ettiğini belirtir. Terimi özel adlardan ayıran özelliğinin, insanın bilgi alanlarından birine veya birkaçına ait bilgilerden birine, sosyal bir uzlaşa ile verilmiş bir ad olması olduğunu söyler (Karaağaç, 2012; 739-740).

Yaman terimleri, “herhangi bir bilim veya sanat dalına ait sınırlı ve özel anlamlı kelimelerdir” diyerek tanımlar (Yaman, 2007; 97).

Tanımlardan da anlaşılacağı üzere terim kavramında dilbilimciler arasında bir anlaşmazlık yoktur. Kısacası terimler, özel bir alana ait, o alanla ilgili kimselerin ortaklaşa kullandıkları özel sözcüklerdir.

Bu çalışmada ele alınan eylemlerden **kesmek** sözlükbiriminin KT’deki 1. anlam “bir âlet-i kâtı’a ile ayırmak, katetmek” ve TS’deki 1. anlam “bıçak, makas vb. bir araçlabir şeyi ikiye ayırmak, parçalamak, doğramak” anlamları eşleşmektedir. TS’de 26. anlamda “*sp.* oyuncuyu takım kadrosuna almamak” *terimleşme* yoluyla başka anlama geçerek anlam genişlemesi olmuş ve eşleşen anlamlara ek olarak TS’de yeni bir anlam daha türemiştir.

2.3.1.11. SÖZCÜK TÜRÜ DEĞİŞMESİ

Yapıları, görevleri ve nitelikleri bakımından, kelimelerin, cümle içindeki işleyişlerine göre ayrıldıkları her bir bölümü sözcük türü (İng. part of speech) olarak adlandırılır (Korkmaz, 2010; 145). Türkçede sözcükler sekiz türe ayrılır: ad, sıfat, adıl, belirteç, ilgeç, bağlaç, eylem, ünlem. Bulanık ölçütlere dayanan sözcük türü kavramı yerine 20. yüzyıl dilbiliminde biçimsel sınıf, dağılımsal sınıf, işlevsel sınıf vb. kavramları yeğlenmektedir (Vardar, 2002; 182). Sözcük türü değişmesi, bir

sözlükbirimin değişen anlamıyla birlikte sözcük türünde de bir değişme söz konusu olduğunda, o sözlükbirim için geçerlidir.

Bu çalışma içeriği bakımından eylemlerle sınırlı bir çalışmadır. Sözcük türünün tanımından yola çıkılarak, eylem ve yardımcı eylemin ayrı birer sözcük türü olarak ele alabiliriz. Ele aldığımız eylemlerde yalnızca yardımcı eylem anlamı kazanan sözlükbirimler sözcük türü değiştirme kapsamına dahil edilmiş, bunun dışında herhangi bir sözcük türü değiştirme örneğine rastlanmamıştır.

Bu çalışmada ele alınan eylemlerden **gitmek** sözlükbiriminin KT'deki 1. anlam “yakından uzağa intikal etmek, varmak, zehâb, rihlet eylemek” ve TS'deki 3. anlam “çıkarmak, ulaşmak” anlamları eşleşmektedir. TS'de 22. anlamda “(yar) değerlendirmek, saymak, karşılamak” *sözcük türü değiştirme* (eylem > yardımcı eylem) yoluyla *dilbilgisel anlama* geçerek anlam genişlemesi olmuş ve eşleşen anlamlara ek olarak TS'de yeni bir anlam daha türemiştir.

2.3.1.12. HALK AĞZINA GEÇİŞ

Halk ağzı (halk dili) bir dilin ses, biçim ve anlam bakımından ölçünlü dil dışına çıkan, yazı diline oranla bazı değişiklikler gösteren ve halk tarafından konuşulan biçimidir (Karaağaç, 2012; 657). Bir sözlükbirimin anlamının halk ağzı niteliği kazanması olayına ise *halk ağzına geçiş* adı verilir.

Bu çalışmada ele alınan eylemlerden **ikilemek** sözlükbiriminin KT'deki 1. anlam “iki yapmak, işini tedarik etmek” ve TS'deki 1. anlam “bir şeyin sayısını ikiye çıkarmak” anlamları eşleşmektedir. TS'de 3. anlamda “*hık.* tarlayı iki kez sürmek” *halk ağzına geçiş* yoluyla yakın anlama geçerek anlam genişlemesi olmuş ve eşleşen anlamlara ek olarak TS'de yeni bir anlam daha türemiştir.

2.3.1.13. GERİ DÜZENLEME

Geri düzenleme (İng. backformation), bir sözcükten belli bir parçayı atarak başka bir sözcük ortaya çıkarma işidir (Uzun, 2006; 45). Arak “ter” TS'deki 3.

anlamın “çalma”, “arakla-” eyleminden *geri düzenleme* yoluyla türetilmesiyle sözlükbirimde *anlam genişlemesi* olmuştur (Oğuz, 2011; 33).

2.3.1.14. ŞAKA YOLLU İFADE

Bir sözlükbirimin şaka ifade edecek biçimde kullanılması yoluyla yeni anlam kazanması olayına *şaka yollu ifade* adı verilir.

Bu çalışmada ele alınan eylemlerden **çöreklenmek** sözlükbiriminin KT’deki 1. anlam “çörek gibi kıvrılıp kangal olmak” ve TS’deki 1. anlam “yılan halka durumunda kıvrılıp toplanmak” anlamları eşleşmektedir. TS’de 3. anlamda “*alay* rahat bir biçimde yayılıp oturmak” *şaka yollu ifade* yoluyla uzak anlama geçerek anlam genişlemesi olmuş ve eşleşen anlamlara ek olarak TS’de yeni bir anlam daha türemiştir.

2.3.1.15. ANLAM DİRİLMESİ/ UYARILMASI

Bir sözlükbirimde zaman içerisinde kaybolan, tespit edilemeyen veya sıklık ve bilinirliği düşük olan bir anlamın yeniden belirmesidir. Bir sözlükbirimin temel anlamının kullanım sıklığı ve yaygınlığının azalması, dönemin çeşitli şartlarından ötürü sahip olduğu anlamın kullanımdan düşmesi sebebiyle dönem sözlüklerinde yer bulmaması, ancak daha sonra bu anlamın tekrar dilde kullanılmaya başlanması olayıdır.

Bu çalışmada ele alınan eylemlerden **cırıldamak** sözlükbiriminin KT’de 1. anlamı “gevezelik etmek” olarak geçmektedir. Bu anlam TS’de bulunmamaktadır. Bu durumda KT’de 1. anlam “gevezelik etmek” *kaybolma* yoluyla *anlam daralması* olmuştur. TS’de 1. anlam “‘cır cır’ diye ses çıkarmak” olarak geçmektedir. Bu anlam KT’de bulunmamaktadır. TS’deki 1. anlamda KT’ye göre bir geri dönüş söz konusudur. Bu durumda TS’de 1. anlam “‘cır cır’ diye ses çıkarmak” *anlam dirilmesi/uyarılması* yoluyla *anlam genişlemesi* olmuştur.

2.3.1.16. ÇATI DEĞİŞTİRME

Çatı (İng. voice), tümcede yer alan öğelerin, geleneksel anlatımla “tümce öğeleri”nin, sayı ve görev açısından yüklemcil eylemle olan anlamsal ilişkilerine dayanan bir dilbilgisel kategoridir (Uzun, 2006; 75). Kısaca çatı, tümcede eylemin özne ve nesneye göre şekillenmesidir; özne-yüklem ve nesne-yüklem ilişkisini belirler (Boz, 2012; 52).

Geleneksel dilbilgisinde, yüklem, eyleme katılanlarla kurduğu bağıntıları belirtmek için iki ya da daha çok biçim bulunduğunda çatıdan söz edilir. Genellikle, eylemin söz konusu çeşitli değerlerini belirtmek için özel çekim ya da çatı ekleri kullanılır (Vardar, 2002; 58). Çatılar aldıkları eklere ve işlevlerine göre kendi içlerinde etken çatı (yalın çatı), edilgen çatı, meçhul çatı, dönüşlü çatı, işteş çatı, ettirgen çatı diye sınıflandırılır (Korkmaz, 2010; 57).

Çatı değiştirmelerini biçimbilimsel olarak yapan dillerde, sırasıyla, çatıyı “ettirgen” ve “edilgen” diye bilinen çatılara dönüştürürken “dönüşlü”, “işteş”, “karşiedilgen” gibi başka çatılara geçiş süreçleri de vardır ki Türkçe hem bu ilk iki sürecin tipik olarak görüldüğü, hem de süreçlerin aynı eylem üzerinde çeşitli etkileşimlerle birbirini takip edebildiği bir dildir (Uzun, 2006; 76).

Eylem niteliğindeki bir sözlükbirimin, herhangi bir çatıda olan temel anlamının dışında kazandığı yeni bir anlamda, çatısının da değişmesi durumunda o sözlükbirimde *çatı değiştirme* söz konusudur.

Bu çalışmada ele alınan eylemlerden **karşılaştırmak** sözlükbiriminin KT’deki 1. anlam “mukabele etmek” ve TS’deki 2. anlam “kişi ve nesnelere benzer ve ayrı yanlarını incelemek için kıyaslamak, mukayese etmek” anlamları eşleşmektedir. Eşleşen bu anlamların dışında, TS’de 1. anlamda “karşılaştırma işini yaptırmak” *çatı değiştirme* yoluyla yakın anlama geçerek anlam genişlemesi olmuştur. TS’de 1. anlam “karşılaştırtmak” çatılı bir eyleme ait bir çatı olabilir ve bu anlamda *etken çatıdan ettirgen çatıya* bir geçiş söz konusudur.

2.3.1.17. ÇOKANLAMLI KÖKTEN TÜREME

Türemiş özellikte olan bazı sözlükbirimlerin sahip olduğu yan anlamların, sözlükbirimin türediği kökün çokanlamlı oluşuna bağlı olarak oluştukları görülmektedir. Başlangıçta kök durumundaki çokanlamlı sözlükbirimin anlamlarından birinden türeyen yeni sözlükbirim, daha sonra bir takım yan anlam edinirken bu anlamların kök durumundaki çokanlamlı sözlükbirimin diğer anlamlarını da yansıtır duruma geldiği görülür. Burada kök durumundaki sözlükbirimin üzerine gelen ekin işlevi de önemli rol oynamaktadır.

Bu çalışmada ele alınan eylemlerden **hesaplamak** sözlükbiriminde KT'deki 1. anlam “takdir ve tahmin etmek, mülâhaza etmek” anlamına ek olarak TS'de yeni bir anlam daha türemiş, TS'de 1. anlamda “hesap işlemini yapmak, hesap etmek” *çokanlamlı kökten türeme* yoluyla yakın anlama geçerek anlam genişlemesi olmuştur. Çokanlamlı bir sözlükbirim olan “hesap” adından +IA ekini alarak türeyen hesaplamak sözlükbiriminin KT'de 1. anlamı hesap sözlükbiriminin 2. anlamından tüerken TS'de 1. anlamı hesap sözlükbiriminin 1. anlamından türemiş ve bu yolla yeni bir anlam oluşmuştur.

2.3.1.18. ANLAM BİRLEŞMESİ

Bir sözlükbirimin birden çok tanımında geçen anlambirimciklerin birleşerek bir anlamda yer alması olayıdır.

Bu çalışmada ele alınan eylemlerden **kazandırmak** sözlükbiriminin KT'de 2, TS'de 1 anlamı bulunmaktadır. Ancak KT'de iki ayrı anlamda verilen anlambirimcikler TS'de bir anlamda verilmiş, dolayısıyla KT'de 1. anlam ve 2. anlam TS'de 1. anlamla eşleşmektedir. KT'de 1. anlamda “kâr ettirmek, kazanmasını mucip olmak” ve 2. anlamda “istihsal ve iktisap ettirmek, aldirmek” TS'de 1. anlam “kazanmasını sağlamak” ile eşleşmiş ve bu anlamlarda *anlam birleşmesi* yoluyla sözlükbirimde sayısal olarak anlam daralması olmuştur.

2.3.1.19. ANLAM AYRIŞMASI

Bir sözlükbirimin bir anlamında geçen anlambirimciklerin ayrışarak birden çok anlamda yer alması olayıdır.

Bu çalışmada ele alınan eylemlerden **kaçmak** sözlükbiriminin KT'de bulunan bir anlamı TS'deki iki farklı anlamla eşleşmektedir. KT'de bir anlamda verilen anlambirimcikler TS'de iki farklı anlamda verilmiştir. KT'de 1. anlamda “fırar etmek, gizliden gitmek” ile TS'de 2. anlam “fırar etmek, kimseye bildirmeden bulunduğu yerden ayrılmak” ve 9. anlam “görünmeden gitmek” eşleşmiş ve *anlam ayrışması* yoluyla sözlükbirimde sayısal olarak anlam genişlemesi olmuştur.

2.3.2. ANLAMBİRİMCİKLERDE ANLAM OLAYLARI

2.3.2.1. EKLENME

Bir sözlükbirimin eşleşen anlamlarında bulunan anlambirimciklere yeni bir anlambirimciğin eklenmesi olayıdır.

Bu çalışmada ele alınan eylemlerden **geçirmek** sözlükbiriminin KT'de 10. anlamı ile TS'de 5. anlamı eşleşmektedir. Ancak eşleşen bu anlamların anlambirimciklerine bakıldığında, birer anlambirimciğin eşleştiği, buna ek olarak TS'de yeni bir anlambirimciğe yer verildiği görülür. KT'de 10. anlamın 1. anlambirimciği (KT10.1.) “takmak” ile TS'de 5. anlamın 2. anlambirimciği (TS5.2.) “takmak” eşleşmekte iken TS'de 5. anlamın 1. anlambirimciği (TS5.1.) “bir şeyi kendisine ayrılmış olan yere yerleştirmek” *eklenme* yoluyla anlam genişlemesi olmuştur.

2.3.2.2. EKŞİLME

Bir sözlükbirimin eşleşen anlamlarında bulunan anlambirimciklerden birinin eksilmesi olayıdır.

Bu çalışmada ele alınan eylemlerden **iliklemek** sözlükbiriminin KT’de 1. anlamı ile TS’de 1. anlamı eşleşmektedir. Ancak eşleşen bu anlamların anlambirimciklerine bakıldığında, birer anlambirimciğin eşleştiği, bunun dışında KT’de bulunan bir anlambirimciğe TS’de yer verilmediği görülür. KT1.1. “düğmeyi iliğe geçirerek esvabı tutturmak” ile TS5.2. “bir şeyin düğmesini iliğine geçirmek” eşleşmekte iken KT1.2. “kavuşturmak” *eksilme* yoluyla anlam daralması olmuştur.

2.4. ANLAM EŞLEŞMELERİ

2.4.1. ANLAM-ANLAM EŞLEŞMESİ

İki farklı sözlükte birbirleriyle karşılaştırılan sözlükbirimlerin anlamlarının aynı içeriği ifade etmesi halidir.

Bu çalışmada ele alınan eylemlerden **kabuklanmak** sözlükbiriminin KT’de ve TS’de birer anlamı vardır ve bu anlamlar birbirleriyle eşleşmektedir. Bu eşleşme 1→1 şeklinde gösterilmiştir. KT’de 1. anlam “(meyve vesaire) kabuk bağlamak, kabuk peyda etmek” ile TS’de 1. anlam “kabuk oluşmak, kabuk bağlamak” birbiriyle eşleşmektedir.

2.4.2. ANLAMBİRİMCİK-ANLAMBİRİMCİK EŞLEŞMESİ

İki farklı sözlükte birbirleriyle karşılaştırılan sözlükbirimlerin anlamlarının eşleşmesi halinde bu anlamların içerdiği anlambirimciklerin de eşleşmesidir.

Bu çalışmada ele alınan eylemlerden **kabuklanmak** sözlükbiriminin KT’de ve TS’de birer anlamı vardır ve bu anlamlar birbirleriyle eşleşmektedir. Eşleşen bu anlamların içerdiği anlambirimcikler de birbiriyle eşleşmektedir. Bu sözlükbirimin eşleşen anlamlarındaki anlambirimcik eşleşmeleri şöyle gösterilmiştir:

1→1: KT1.1. “(meyve vesaire) kabuk bağlamak”→TS1.2. “kabuk bağlamak”;

KT1.2. “kabuk peyda etmek”→TS1.1. “kabuk oluşmak” şeklindedir.

KÂMÛS-I TÜRKÎ'DEN TÜRKÇE SÖZLÜK'E ANLAM DEĞİŞMELERİ- EYLEMLER

1. acıklamak

Her iki sözlükte de birer anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.1. “açlık hiss olunmak”→TS1.1. “acı kma işine konu olmak” şeklindedir.

2. açıklamak

KT’de 2, TS’de 5 anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→4, 1→5, 2→4 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→4: KT1.3. “ilan etmek”→TS4.2. “ifşa etmek”⇒“*gizli bir şeyi ortaya dökmek, açığa vurmak, yaymak, ilan etmek, afişe etmek, reklam etmek*”;

1→5: KT1.1. “meydana çıkarmak”→TS5.3. “açığa vurmak”⇒1. “*belli etmek ortaya çıkarmak*”;

KT1.2. “izhar etmek”→TS5.4. “izhar etmek”;

2→4: KT2.1. “açıktan ve aşikâre söylemek”→TS4.1. “açıkça söylemek” şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik olayları ve değışmeleri:

KT2.2. “açıktan ve aşikâre yapmak” *eksilme* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

TS5.1. “belirtmek” ve TS5.2. “göstermek” *eklenme* yoluyla *anlam genişlemesi* olmuştur.

Anlam olayları ve değişimleri:

KT’de 1. anlamda “meydana çıkarmak, izhar ve ilan etmek” *anlam ayrışması* yoluyla sözlükbirimde sayısal olarak *anlam genişlemesi* olmuştur.

TS’de 1. anlamda “bir konuyla ilgili gerekli bilgileri vermek, izah etmek”, 2. anlamda “bir sorunla ilgili aydınlatıcı bilgi vermek, tavzih etmek” ve 3. anlamda “bir sözün, bir yazının ne anlatmak istediğini belirtmek, yorumlamak” *benzetme* yoluyla *yakın anlama* geçerek *anlam genişlemesi* olmuştur.

3. adamak

KT’de 1, TS’de 5 anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.1. “mukaddes bir şahıs ve makama bir şey ahit etmek”→TS1.1. “bir dileğin gerçekleşmesi amacıyla kutsal olduğuna inanılan bir güce niyette bulunmak”;

KT1.2. “nezretmek”→TS1.2. “nezretmek” şeklindedir.

Anlam olayları ve değişimleri:

TS’de 2. anlamda “*mec.* kutsal saydığı bir şey uğruna kendini feda etmek üzere söz vermek” *mecazlaşma* yoluyla *yakın anlama* geçerek *anlam genişlemesi* olmuştur.

TS’de 3. anlamda “*mec.* bir şeyle yoğun olarak ilgilenmek”, 4. anlamda “*mec.* ayırmak, tahsis etmek” ve 5. anlamda “*mec.* ithaf etmek” *mecazlaşma* yoluyla *başka anlama* geçerek *anlam genişlemesi* olmuştur.

4. afatlamak

KT'de 3, TS'de ϕ anlam vardır.

Anlam eşleşmesi yoktur.

Anlam olayları ve değişimleri:

KT'de 1. anlamda “gürültü patırtı etmek, kıyameti koparmak”, 2. anlamda “istemeyerek mühim bir sır ifşa etmek” ve 3. anlamda “ağzını bozmak, sövüp saymak” *kaybolma* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

MBTS'de 2 anlam vardır. Bu sözlükbirime TS'de yer verilmemiş, TS'de *sözlükbirim kaybolması* olmuştur.

5. ağalanmak

Her iki sözlükte de birer anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.1. “ağalık tavrını takınıp avurt satmak”→TS1.1. “ağa tavrı takınarak çalım yapmak” şeklindedir.

6. ağlamak

Her iki sözlükte de dörder anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1, 3→3 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.2. “gözyaşı dökerek sesle veya sessiz bükâ ve girye etmek”→TS1.1. “üzüntü, acı, sevinç, pişmalık vb.nin etkisiyle gözyaşı dökmek”;

3→3: KT3.1. “tazallüm etmek”→TS3.1. “sızlanmak”⇒“*kendine yapılan bir haksızlığı, kendisini tedirgin eden bir durumu, çare bulması veya sadece sıkıntısına ortak olması için karşısındakine anlatmak, yakınmak, şikâyet etmek, şekva etmek, tazallüm etmek*”;

KT3.2. “şikâyet etmek”→TS3.2. “yakınmak”⇒“*sızlanmak, sızlanarak anlatmak, şikâyet etmek*” şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik olayları ve değişimleri:

KT1.1. “gülmenin zıddı olan fi’l-i ma’lûmu icra etmek” *eksilme* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

Anlam olayları ve değişimleri:

KT’de 1. anlamda “gülmenin zıddı olan fi’l-i ma’lûmu icra etmek, gözyaşı dökerek sesle veya sessiz bükâ ve girye etmek”, 2. anlamda “yas ve matem etmek” ve 4. anlamda “yalvararak istemek, tazarru ve niyaz etmek” *kaybolma* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

TS’de 1. anlamda “üzüntü, acı, sevinç, pişmanlık vb.nin etkisiyle gözyaşı dökmek” *benzetme* yoluyla *yakın anlama* geçerek *anlam genişlemesi* olmuştur.

TS’de 2. anlamda “ağaç budağında kesilen yerlerden besi suyu veya öz su akmak” *insandan doğaya deyim aktarması* yoluyla *uzak anlama* geçerek *anlam genişlemesi* olmuştur.

TS’de 4. anlamda “*mec.* bir duruma üzülmek” *mecazlaşma* yoluyla *uzak anlama* geçerek *anlam genişlemesi* olmuştur.

7. ahırlamak

Her iki sözlükte de birer anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.1. “(hayvan) ahırda çok yatıp hamlamak”→TS1.1. “hayvan ahırda uzun süre kalıp hamlaşmak” şeklindedir.

8. akıtmak

Her iki sözlükte de birer anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.1. “akmasına sebep olmak”→TS1.2. “akmasına yol açmak”;

KT1.2. “cereyan ettirmek”→TS1.1. “akmasını sağlamak”;

KT1.3. “isâle etmek”→TS1.3. “dökmek” şeklindedir.

9. aksamak

Her iki sözlükte de ikişer anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, fl.1→1, mc.1→2 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

fl.1→1: KTfl.1.2. “topallamak”→TS1.1. “hafifçe topallamak”;

mc.1→2: KTmc.1.2. “ilerlememek”→TS2.2. “geri kalmak”;

KTmc.1.3. “iyi gitmemek”→TS2.1. “bir işi gereği gibi yürümemek” şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik olayları ve değişimleri:

KTfl.1.1. “bir ayağın kısa veya malûl olmasından sekerek yürümek” ve KTmc.1.1. “nakıs ve natamam kalmak” *eksilme* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

10. alacalanmak

KT'de 1, TS'de 3 anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.2. “renk renk olmak”→TS1.1. “alaca bir duruma gelmek”⇒*alaca*:
1. “bir çok rengin karışımından oluşan renk, ala” şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik olayları ve değişimleri:

KT1.1. “muhtelif renklerde leke ve pul peyda etmek” *eksilme* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

Anlam olayları ve değişimleri:

TS'de 2. anlamda “*mec.* herhangi bir heyecan dolayısıyla rengi kızarıp bozarmak, renkten renge girmek” *mecazlaşma* yoluyla *uzak anlama* geçerek *anlam genişlemesi* olmuştur.

TS'de 3. anlamda “*hlk.* eriyen karlar arasından yer yer toprak görünmek” *halk ağzına geçiş* yoluyla *uzak anlama* geçerek *anlam genişlemesi* olmuştur.

11. alevlendirmek

KT'de 1, TS'de 2 anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.1. “alev çıkarır hâle getirmek”→TS1.1. “alevlenmesini sağlamak”;

KT1.2. “tutuşturmak”→TS1.2. “tutuşturmak” şeklindeğer.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik olayları ve değişmeleri:

KT1.3. “iştial ettirmek” *eksilme* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

Anlam olayları ve değişmeleri:

TS’de 2. anlamda “*mec.* etkisini, şiddetini arttırmak, çoğaltmak” *mecazlaşma* yoluyla *başka anlama geçerek anlam genişlemesi* olmuştur.

12. alkışlamak

KT’de 1, TS’de 2 anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1 şeklindeğer.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.1. “el çırparak bulend avaz ile takdir ve tahsn etmek”→TS1.1. “bir şeyin beğenildiğini, onaylandığını anlatmak için el çırpmak” şeklindeğer.

Anlam olayları ve değişmeleri:

TS’de 2. anlamda “*mec.* beğenmek, takdir etmek” *mecazlaşma* yoluyla *uzak anlama geçerek anlam genişlemesi* olmuştur.

13. andırmak

KT’de 3, TS’de 1 anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 3→1 şeklindeğer.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

3→1: KT3.1. “müşebbehün-bihi hatıra getirecek surette çok benzemek”→TS1.1. “benzer yanları bulunmak” şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik olayları ve değişimleri:

TS1.2. “çağrıştırmak” *eklenme* yoluyla *anlam genişlemesi* olmuştur.

Anlam olayları ve değişimleri:

KT’de 1. anlamda “birinin hatırına getirmek, derhatır etmek” ve 2. anlamda “bir şeyi hatıra getirmek, unutturmamak” *kaybolma* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

14. aralanmak

KT’de 2, TS’de 3 anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 2→1 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

2→1: KT2.1. “seyrekleşmek”→TS1.1. “biraz açılmak, aralık olmak” şeklindedir.

Anlam olayları ve değişimleri:

KT’de 1. anlamda “tek ve تنها olmak” *kaybolma* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

TS’de 2. anlamda “araya zaman girmek” ve 3. anlamda “gitmek, uzaklaşmak, yanından ayrılmak” *benzetme* yoluyla *yakın anlama* geçerek *anlam genişlemesi* olmuştur.

15. argaçlamak

KT'de 2, TS'de 1 anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.2. “atkılamak”→TS1.1. “atkılamak” şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik olayları ve değişimleri:

KT1.1. “argaç atmak” *eksilme* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

Anlam olayları ve değişimleri:

KT'de 2. anlamda “sarmak” *kaybolma* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

16. arpalamak

KT'de 1, TS'de 0 anlam vardır.

Anlam eşleşmesi yoktur.

Anlam olayları ve değişimleri:

KT'de 1. anlamda “(hayvan) yemden hastalanmak” *kaybolma* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

MBTS'de de 1 anlam vardır. Bu sözlükbirime TS'de yer verilmemiş, TS'de *sözlükbirim kaybolması* olmuştur.

17. arzulamak

KT'de 2, TS'de 1 anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1, 2→1 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.1. “cân u yürekten istemek”→TS1.3. “istemek”;

2→1: KT2.2. “özlemek”→TS1.2. “özlemek” şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik olayları ve değişimleri:

KT1.2. “temenni etmek” *eksilme* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

TS1.1. “istek duymak”, TS2.1. “göreceği gelmek” ve TS2.3. “müşâkı olmak” *eklenme* yoluyla *anlam genişlemesi* olmuştur.

Anlam olayları ve değişimleri:

KT’de 1. anlamda “cân u yürekten istemek, temenni etmek” ve 2. anlamda “göreceği gelmek, özlemek, müşâkı olmak” *anlam birleşmesi* yoluyla sözlükbirimde sayısal olarak *anlam daralması* olmuştur.

18. asılanmak

Her iki sözlükte de birer anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.2. “faydalanmak”→TS1.2. “intifa etmek”⇒“*yararlanma, faydalanma, asılanma*”;

KT1.3. “müstefit olmak”⇒“*yararlanma*”→TS1.1. “bir şeyden yarar sağlamak” şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik olayları ve değişimleri:

KT1.1. “kâr ve temettü etmek” *eksilme* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

19. atılmak

KT’de 4, TS’de 7 anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1, 3→2 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.1. “tarh olunmak”⇒“*atma, koyma, bırakma*” ve KT1.2. “remy olunmak”⇒“*atma, endâht, tüfek boşaltma*”→TS1.1. “atma işine konu olmak”;

3→2: KT3.2. “tehevvürle müdahale etmek” →TS3.2. “hücum etmek” şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik olayları ve değişimleri:

KT3.1. “ileriye varmak” *eksilme* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

TS2.1. “saldırmak” *eklenme* yoluyla *anlam genişlemesi* olmuştur.

Anlam olayları ve değişimleri:

KT’de 2. anlamda “itibardan düşmek, nazarıtibara alınmamak” ve 4. anlamda “tahta gibi çarpılıp bükülmek” *kaybolma* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

TS’de 3. anlamda “bir şeye doğru birden gitmek, birden bir davranışta bulunmak”, 4. anlamda “başlamak” ve 5. anlamda “bir işe girişmek” *çatı değiştirme* ve *benzetme* yoluyla *uzak anlama* geçerek *anlam genişlemesi* olmuştur.

TS’de 6. anlamda “patlatılmak” ve 7. anlamda “bir yerden, görevden veya işten uzaklaştırılmak” *benzetme* yoluyla *uzak anlama* geçerek *anlam genişlemesi* olmuştur.

20. ayarmak

KT’de 1, TS’de ϕ anlam vardır.

Anlam eşleşmesi yoktur.

Anlam olayları ve değişimleri:

KT’de 1. anlamda “yoldan şaşmak, azmak” *kaybolma* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

MBTS’de de 1 anlam vardır. Bu sözlükbirime TS’de yer verilmemiş, TS’de *sözlükbirim kaybolması* olmuştur.

21. aylamak

KT’de 2, TS’de ϕ anlam vardır.

Anlam eşleşmesi yoktur.

Anlam olayları ve değişimleri:

KT’de 1. anlamda “dolaşmak, devretmek” ve 2. anlamda “yukarıdan aşağıya kaymak, düşmek” *kaybolma* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

Bu sözlükbirime TS’de yer verilmemiş, TS’de *sözlükbirim kaybolması* olmuştur. TS’de bulunan “aylamak” sözlükbirimi KT’deki sözlükbirimin *eşadlısıdır*.

22. azalmak

KT’de 1, TS’de 3 anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.1. “miktarı tenzil etmek”→TS1.1. “az denecek bir miktara inmek” şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik olayları ve değişimleri:

KT1.2. “eksilmek” ve KT1.3. “tenakus etmek” *eksilme* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

Anlam olayları ve değişimleri:

TS’de 2. anlamda “eskisinden az bir duruma gelmek” ve 3. anlamda “etkisini yitirmek, hafiflemek” *benzetme* yoluyla *yakın anlama* geçerek *anlam genişlemesi* olmuştur.

23. azmak

KT’de 9, TS’de 7 anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri: 1→1, 2→2, 5→4, 6→3, 8→5, 9→6 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.3. “şımarmak”→TS1.1. “taşkınlıkta ileri gitmek”;

2→2: KT2.1. “taşmak, feyezana gelmek”→TS2.1. “deniz, ırmak vb. kabarmak, taşmak”;

5→4: KT5.1. “şehveti galebe etmek”→TS4.1. “cinsel duyguları artmak”;

6→3: KT6.1. “fenalaşmak, iltihap peyda etmek”→TS3.1. “yara, hastalık etkili, tehlikeli duruma gelmek”;

8→5: KT8.1. “sarıp temizlenmeyecek bir hale gelmek”→TS5.1. “çamaşır artık ağartılamaz bir duruma gelmek”;

9→6: KT9.1. “muhtelüfü’l cins iki hayvandan tevellüt ve tahassül etmek”→TS6.1. “hayvanlar iki ayrı ırktan doğmak” şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik olayları ve değişimleri:

KT1.1. “coşmak” ve KT1.2. “tehevvür ve heyecana gelmek” *eksilme* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

Anlam olayları ve değişimleri:

KT’de 3. anlamda “doğru yoldan çıkmak, tuğyan etmek”, 4. anlamda “kesb-i şiddet etmek” ve 7. anlamda “kudurmak” *kaybolma* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

TS’de 7. anlamda “bitkiler, aşırı büyüme” *benzetme* yoluyla *uzak anlama* geçerek *anlam genişlemesi* olmuştur.

24. badanalamak

Her iki sözlükte de birer anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.1. “duvarlara kireç veya aşı boya şerbeti çekmek”→TS1.1. “duvarları boyamak için sulandırılmış kireç veya plastik boya sürmek” şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik olayları ve değişimleri:

KT1.2. “badana vurmak” *eksilme* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

25. bağdamak

KT’de 1, TS’de 2 anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.1. “birbirine geçirerek bağlamak”→TS1.1. “birkaç şeyi birbirine geçirerek bağlamak” şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik olayları ve değişimleri:

KT1.2. “ta’kîd etmek” ve KT1.3. “telif etmek” *eksilme* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

Anlam olayları ve değişimleri:

TS’de 2. anlamda “*mec.* içinden çıkılmayacak bir duruma getirmek, kördüğüm etmek” *mecazlaşma* yoluyla *başka anlama geçerek anlam genişlemesi* olmuştur.

26. bakışmak

KT’de 1, TS’de 2 anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.1. “birbirine bakmak”→TS1.1. “iki veya daha çok kimse birbirine bakmak” şeklindedir.

Anlam olayları ve değişimleri:

TS’de 2. anlamda “kaçamak ve gizli olarak birbirine bakmak” *eklenimsel bütünleyiciliğe dayalı eylem aktarması* yoluyla *yakın anlama geçerek anlam genişlemesi* olmuştur.

27. bandırmak

KT’de 1, TS’de 2 anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.1. “sulu şeyin içinde bırakıp ıslatarak yumuşatmak”→TS1.1. “banmak”⇒“*kati bir şeyi sulu veya tuz, biber vb. toz durumundaki maddelerin içine batırıp çıkarmak, bandırmak*” şeklindedir.

Anlam olayları ve değişimleri:

TS’de 2. anlamda “üzüm salkımlarını, inciri çabuk kuruması ve renginin parlak olması için küllü veya potaslı ılık suya daldırıp çıkarmak” *eklenimsel bütünleyiciliğe dayalı eylem aktarması* yoluyla *yakın anlama geçerek anlam genişlemesi* olmuştur.

28. bastırılmak

KT’de 3, TS’de 1 anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.1. “baskı altına konmak”→TS1.1. “bastırma işine konu olmak” şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik olayları ve değişimleri:

KT1.2. “ezdirilmek” *eksilme* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

Anlam olayları ve değişmeleri:

KT’de 2. anlamda “tabettirilmek” ve 3. anlam “söndürölmek” *kaybolma* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

29. başarılmak

Her iki sözlükte de birer anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.2. “becerilmek”⇒“*becerme işine konu olmak*”→TS1.1. “başarma işine konu olmak” şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik olayları ve değişmeleri:

KT1.1. “başa çıkarılmak” ve KT1.3. “tesviye olunmak” *eksilme* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

30. batmak

KT’de 11, TS’de 12 anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1, 4→2, 5→1, 6→8, 7→3, 8→11, 9→8, 10→1, 11→12 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.3. “dalmak”→TS1.1. “bir sıvının üstüdeyken içine gömölmek”;

4→2: KT4.1. “ufuktan aşağı gitmek”→TS2.1. “Dünya’nın dönüşü dolayısıyla Güneş Ay ve yıldız ufkun altına inmek”;

5→1: KT5.1. “gark olmak”⇒1. “gömülmek, batmak”→TS1.1. “bir sıvının üstündeyken içine gömülmek”;

6→8: KT6.1. “mahıv ve nâ-bûd olmak”⇒mahvolmak: 1. “yok olmak”→TS8.1. “yok olmak”;

7→3: KT7.1. “iflas etmek”→TS3.1. “iflas etmek”;

8→11: KT8.1. “inhizâma uğrayıp mahıv ve müzmahil olmak”⇒inhizâm: “bozulma, mağlup olma, yenilme”→TS11.1. “yıkılmak”;

9→8: KT9.2. “eseri kalmamak” →TS8.1. “yok olmak”;

10→1: KT10.1. “dalmak” →TS1.1. “bir sıvının üstündeyken içine gömülmek”;

11→12: KT11.2. “dokunmak”→TS12.1. “dokunmak” şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik olayları ve değişimleri:

KT1.1. “bir şeyin içine sokulmak”, KT1.2. “aşağıya gitmek”, KT4.2. “gurup, uful etmek”, KT5.2. “denizin dibine çökmek”, KT6.2. “kaybolmak”, KT7.2. “müflis olmak”, KT7.3. “bir şeyisi kalmamak”, KT9.1. “görünmez ve işitilmez olmak”, KT10.2. “müstağrak olmak” ve KT11.1. “fena tesir etmek” *eksilme* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

TS12.2. “incitmek” ve TS11.2. egemenliği sona ermek” *eklenme* yoluyla *anlam genişlemesi* olmuştur.

Anlam olayları ve değişimleri:

KT’de 1. anlamda “bir şeyin içine sokulmak, aşağıya gitmek, dalmak”, 5. anlamda “gark olmak, denizin dibine çökmek” ve 10. anlamda “dalmak, müstağrak olmak”; KT’de 6. anlamda “mahıv ve nâ-bûd olmak, kaybolmak” ve 9. anlamda “görülmez ve işitilmez olmak, eseri kalmamak” *anlam birleşmesi* yoluyla sözlükbirimde sayısal olarak *anlam daralması* olmuştur.

KT'de 2. anlamda “girmek, hulûl ve nüfuz etmek” ve 3. anlamda “girer gibi hiss olunmak, acıtmak” *kaybolma* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

TS'de 4. anlamda “kirlenmek” *söz eksiltme (kire batmak→batmak)* yoluyla *uzak anlama* geçerek *anlam genişlemesi* olmuştur.

TS'de 5. anlamda “saplanmak” ve 9. anlamda “çökmek” *benzetme* yoluyla *yakın anlama* geçerek *anlam genişlemesi* olmuştur.

TS'de 6. anlamda “tedirgin etmemesi gereken şeyler tedirgin etmek”, TS'de 7. anlamda “hoşa gitmeyen bir duruma uğramak” ve 10. anlamda “*mec.* daha kötü bir duruma uğramak” *doğadan insana deyim aktarması* yoluyla *başka anlama* geçerek *anlam genişlemesi* olmuştur.

31. bayramlaşmak

KT'de 2, TS'de 1 anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.1. “birbirine bayram tebriki etmek”→TS1.1. “birbirinin bayramını kutlamak” şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik olayları ve değişimleri:

KT1.2. “muayede eylemek” *eksilme* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

Anlam olayları ve değişimleri:

KT'de 2. anlamda “tebrîk-i îd makamında öpüşmek” *kaybolma* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

32. beklemek

KT'de 9, TS'de 7 anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→3, 2→1, 3→4 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→3: KT1.1. “korumak”→TS3.2. “korumak”;

KT1.2. “muhafaza ve sıyanet etmek”→TS3.3. “muhafaza etmek”;

KT1.3. “yanında durup nezaret eylemek”→TS3.1. “bir şeyi, bir kimseyi gözetmek”;

2→1: KT2.1. “intizar etmek”⇒1. “beklemek, gözlemek”→TS1.1. “bir iş oluncaya, biri gelinceye kadar bir yerde kalmak”;

KT2.2. “muntazır ve muterassıd olmak”→TS1.2. “durmak”;

3→4: KT3.1. “ummak”→TS4.1. “ummak” şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik olayları ve değişimleri:

KT3.2. “memul etmek” *eksilme* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

Anlam olayları ve değişimleri:

TS'de 2. anlamda “süre tanımak, acele etmemek” *benzetme* yoluyla *yakın anlama* geçerek *anlam genişlemesi* olmuştur.

TS'de 5. anlamda “karşılaşma ihtimali bulunmak”, 6. anlamda “aramak, istemek” ve 7. anlamda “oyalanmak” *benzetme* yoluyla *uzak anlama* geçerek *anlam genişlemesi* olmuştur.

33. belinlemek

KT'de 2, TS'de 1 anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 2→1 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

2→1: KT2.1. “uykudan sıçrayarak kalkıp etrafa şaşkın şaşkın bakmak”→TS1.1. “birden uyanarak çevresine korku ile şaşkın şaşkın bakmak” şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik olayları ve değişimleri:

TS1.2. “irkilmek” *eklenme* yoluyla *anlam genişlemesi* olmuştur.

Anlam olayları ve değişimleri:

KT’de 1. anlamda “gözlerini açıp şaşkın şaşkın bakmak, şaşakalmak” *kaybolma* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

34. beneklenmek

Her iki sözlükte de birer anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.1. “benekler peyda etmek”→TS1.1. “benek oluşmak” şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik olayları ve değişimleri:

KT1.2. “lekelenmek” ve KT1.3. “pul pul olmak” *eksilme* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

35. berelemek

KT’de 2, TS’de 1 anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.2. “bere hâsıl olacak surette vurmak”→TS1.1. “bereli duruma getirmek” şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik olayları ve değişimleri:

KT1.2. “vurup çürütmek” *eksilme* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

Anlam olayları ve değişimleri:

KT’de 2. anlamda “(meyve vesaireyi) vurmak, zedelemek, çürütmek” *kaybolma* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

36. beslemek

KT’de 4, TS’de 8 anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1, 2→3, 3→6, 4→5 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.1. “yiyip içeceğini tedarik etmek”→TS1.1. “yiyecek ve içeceğini sağlamak”;

2→3: KT2.1. “semirtmek”→TS3.1. “semirtmek”;

3→6: KT3.1. “yetiştirmek”→TS6.1. “yetiştirmek”;

4→5: KT4.3. “altını doldurmak”→TS5.1. “bir şeyi korumak veya sağlamca durmasını sağlamak için çevresini veya altını doldurmak” şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik olayları ve değişimleri:

KT1.2. “iaşe ve infak etmek”, KT2.2. “tavlandırmak”, KT2.3. “temsîn etmek”, KT3.2. “idare etmek”, KT4.1. “kalınlaştırmak” ve KT4.2. “kabartmak” *eksilme* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

TS5.2. “desteklemek” ve TS5.3. “pekiştirmek” *eklenme* yoluyla *anlam genişlemesi* olmuştur.

Anlam olayları ve değişimleri:

TS’de 2. anlamda “yedirmek” ve 4. anlamda “eklemek, katmak, çoğaltmak” *benzetme* yoluyla *yakın anlama* geçerek *anlam genişlemesi* olmuştur.

TS’de 7. anlamda “*mec.* bir duyguyu gönülde yaşatmak” *mecazlaşma* yoluyla *başka anlama* geçerek *anlam genişlemesi* olmuştur.

TS’de 8. anlamda “*mec.* maddi yardım yapmak” *mecazlaşma* yoluyla *uzak anlama* geçerek *anlam genişlemesi* olmuştur.

37. beyazlanmak

Her iki sözlükte de birer anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.1. “ağarmak”→TS1.2. “ağarmak” şeklindedir.

KT1.2. “beyaz olmak”→TS1.1. “beyaz duruma gelmek” şeklindedir.

38. bezdirmek

Her iki sözlükte de birer anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.1. “bıktırmak”→TS1.1. “bıktırmak” şeklindedir.

KT1.2. “usandırmak”→TS1.2. “usandırmak” şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik olayları ve değişimleri:

KT1.3. “tasdi (can sıkma, baş ağrıma, tedirgin etme) ve tenfir etmek” *eksilme* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

TS1.3. “bıkkınlık vermek” *eklenme* yoluyla *anlam genişlemesi* olmuştur.

39. bıyıklanmak

Her iki sözlükte de birer anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.1. “bıyığı gelmek”→TS1.2. “bıyığı çıkmak”;

KT1.2. “bıyıklı olmak”→TS1.1. “bıyıklı duruma gelmek” şeklindedir.

40. bilişmek

KT’de 1, TS’de 2 anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.2. “tanışmak”→TS1.1. “birbirini tanımak”;

KT1.3. “muarefeli çıkmak veya muarefe peyda etmek”→TS1.2. “muarefesi olmak” şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik olayları ve değişimleri:

KT1.1. “birbirini bilmek veya öğrenmek” *eksilme* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

Anlam olayları ve değişimleri:

TS’de 2. anlamda “*hlk.* öğrenmek” *halk ağzına geçiş* yoluyla *uzak anlama* geçerek *anlam genişlemesi* olmuştur.

41. bocalamak

KT’de 1, TS’de 2 anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.1. “gemiye sağa döndürüp rüzgârı kıça yakın almak”→TS1.1. “gemi rüzgâra karşı gidemeyerek sürüklenmek” şeklindedir.

Anlam olayları ve değişimleri:

TS’de 2. anlamda “*mec.* birden çevirip boşaltmak, dökmek” *mecazlaşma* yoluyla *başka anlama* geçerek *anlam genişlemesi* olmuştur.

42. bollanmak

KT’de 2, TS’de 1 anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.1. “genişlenmek”→TS1.2. “genişlemek” şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik olayları ve değişimleri:

KT1.2. “enlenmek” ve KT1.3. “tevessü etmek” *eksilme* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

TS1.1. “bol duruma gelmek” *eklenme* yoluyla *anlam genişlemesi* olmuştur.

Anlam olayları ve değişimleri:

KT’de 2. anlamda “mebzul ve feyz ü bereketli olmak” *kaybolma* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

43. boşamak

Her iki sözlükte de birer anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.1. “(karıyı) bırakmak”→TS1.2. “kanunlara göre eşlerden biri aile ilişkisini kesmek” şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik olayları ve değişimleri:

KT1.2. “tatlık etmek” *eksilme* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

44. bozarmak

KT'de 1, TS'de 2 anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.1. “boz rengini almak”→TS1.1. “boz renge girmek” şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik olayları ve değişimleri:

KT1.2. “boz renginde görünmek” *eksilme* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

Anlam olayları ve değişimleri:

TS'de 2. anlamda “renk değiştirmek, rengi atmak” *benzetme* yoluyla *yakın anlama* geçerek *anlam genişlemesi* olmuştur.

45. bölmek

KT'de 4, TS'de 3 anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.1. “parçalara ve hisselerine ayırmak”→TS1.1. “bir bütünü iki veya daha çok parçaya ayırmak”;

KT1.2. “taksim etmek”→TS1.2. “taksim etmek” şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik olayları ve değişimleri:

KT1.3. “bölük bölük etmek” *eksilme* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

Anlam olayları ve değişmeleri:

KT’de 2. anlamda “kesmek, ayırmak, fasılalandırmak”, 3. anlamda “ayırmak, tefrik etmek” ve 4. anlamda “kesmek, biçmek, iki parça etmek” *kaybolma* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

TS’de 2. anlamda “*mec.* birliğin bozulmasına yol açmak, parçalamak” *mecazlaşma* yoluyla *uzak anlama* geçerek *anlam genişlemesi* olmuştur.

TS’de 3. anlamda “*mat.* bir niceliği iki veya daha çok eşit parçaya ayırmak” *terimleşme* yoluyla *yakın anlama* geçerek *anlam genişlemesi* olmuştur.

46. budanmak

KT’de 2, TS’de 1 anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.1. “budakları kesilmek”→TS1.1. “budanma işine konu olmak” şeklindedir.

Anlam olayları ve değişmeleri:

KT’de fl.1. anlamda “bir işe itina ile sarılmak, ehemmiyetle girişmek” *kaybolma* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

47. buldurmak

KT’de 2, TS’de 1 anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.1. “bulmaya sevk ve icbar veya müsaade etmek”→TS1.1. “bulma işini yaptırmak” şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik olayları ve değişimleri:

KT1.2. “bilvasıta bulmak” ve KT1.3. “arattırıp ele geçirmek” *eksilme* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

Anlam olayları ve değişimleri:

KT’de 2. anlamda “tedarik ettirmek” *kaybolma* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

48. burdurmak

Her iki sözlükte de birer anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.1. “(erkek hayvanı) enetmek” ve KT1.2. “(erkek hayvanı) iğdiş ettirmek”→TS1.1. “burma işini yaptırmak” şeklindedir.

49. bükmek

KT’de 4, TS’de 5 anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1, 2→5, 3→4 ve 4→3 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.1. “kıvırmak”→TS1.1. “kıvırmak”;

2→5: KT2.1. “çevirip devşirmek”⇒çevirmek: 3.“döndürerek hareket ettirmek”→TS1.1. “sertçe çevirmek” ve TS5.1. “döndürmek”;

3→4: KT3.1. “katlamak”→TS4.1. “katlamak”;

4→3: KT4.1. “eğmek”→TS3.1. “eğmek” şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik olayları ve değişimleri:

KT1.2. “eğritmek”, KT1.3. “teftil etmek”, KT3.2. “kırmak”, KT4.2. “eğriltmek” ve KT4.3. “mukavves ve münhani etmek” *eksilme* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

Anlam olayları ve değişimleri:

TS’de 2. anlamda “birkaç tel ipliği burarak sarmak” *benzetme* yoluyla *yakın anlama* geçerek *anlam genişlemesi* olmuştur.

50. büyükenmek

Her iki sözlükte de birer anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.1. “kendini büyük göstermek”→TS1.1. “kendini büyük göstermek”;

KT1.2. “azamet satmak”→TS1.2. “büyüklük taslamak” şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik olayları ve değişimleri:

TS1.3. “kibirilenmek” ve TS1.4. “heyheylenecek” *eklenme* yoluyla *anlam genişlemesi* olmuştur.

51. cenkleşmek

KT'de 1, TS'de 2 anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.1. “cenk etmeye, muharabeye girişmek”→TS1.1. “savaşmak” şeklindedir.

Anlam olayları ve değişimleri:

TS'de 2. anlamda “*mec.* atışmak, çekişmek, münakaşa etmek” *mecazlaşma* yoluyla *uzak anlama* geçerek *anlam genişlemesi* olmuştur.

52. cesaretlenmek

Her iki sözlükte de birer anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.1. “cesaret almak”→TS1.3. “yiğitlenmek”⇒“*yiğitlik etmek, cesaret göstermek*”;

KT1.2. “cür'et peyda etmek”→TS1.2. “yüreklenmek”;

KT1.3. “korku ve ihtiras zail olup serbestlik gelmek”→TS1.1. “yılgnlığı gitmek” şeklindedir.

53. cezalandırmak

Her iki sözlükte de birer anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.1. “ceza vermek”→TS1.1. “bir kimseye veya varlığa ceza vermek” şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik olayları ve değişimleri:

KT1.2. “mücazata uğratmak” ve KT1.3. “mahkemece cezasını tayin etmek” *eksilme* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

54. cırıldamak

Her iki sözlükte de birer anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri: Anlam eşleşmesi yoktur.

Anlam olayları ve değişimleri:

KT’de 1. anlam “gevezelik etmek” *kaybolma* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

TS’de 1. anlam “‘cır cır’ diye ses çıkarmak” *anlam dirilmesi/uyarılması* yoluyla *anlam genişlemesi* olmuştur.

55. çakmak

KT’de 8, TS’de 12 anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, ft.1→1, ft.2→3, ft.4→12, fl.1→5, fl.3→8 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

ft.1→1: KTft.1.2. “kakarak sokmak”→TS1.1. “vurarak sokup yerleştirmek”;

ft.2→3: KTft.2.1. “kazık kakıp hayvanı ona bağlamak”→TS3.1. “kazık çakıp hayvan bağlamak”;

ft.4→12: KTft.4.1. “kabul ettirmek”→TS12.1. “kabul etmeyeceği bir şeyi kurnazlıkla kabul etmesini sağlamak”;

fl.1→5: KTfl.1.1. “parlamak”→TS5.1. “parıldamak”;

KTfl.1.2. “birdenbire leme’ân etmek”→TS5.2. “ışık vermek”;

fl.3→8: KTfl.3.1. “içip keyif yetiştirmek”→TS8.1. “içki içmek” şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik olayları ve değişimleri:

KTft.1.1. “kakmak”, KTft.4.2. “geçirmek” ve KTft.4.3. “vermek” *eksilme* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

Anlam olayları ve değişimleri:

KT’de ft.3. anlamda “zembereği çekip çakmağı çakmak taşına vurmak”, ft.5. anlamda “ısırmak, (diş) geçirmek” ve fl.2. anlamda “birbirine geçmek, çitişmek” *kaybolma* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

TS’de 2. anlamda “çivi ile tutturmak” ve 4. anlamda “bir şeyi başka bir şeye sürtmek, vurmak veya çarpmak” *benzetme* yoluyla *yakın anlama* geçerek *anlam genişlemesi* olmuştur.

TS’de 6. anlamda “*mec.* saplamak” *benzetme* yoluyla *uzak anlama* geçerek *anlam genişlemesi* olmuştur.

TS’de 7. anlamda “*tkz.* sezinlemek, anlamak, farkına varmak” *doğadan insana deyim aktarması* yoluyla *başka anlama* geçerek *anlam genişlemesi* olmuştur.

TS’de 9. anlamda “*argo* anlamak, bilmek”, 10. anlamda “*argo* vurmak” ve 11. anlamda “*argo* sınavda başarısız olmak” *argolaşma* yoluyla *başka anlama* geçerek *anlam genişlemesi* olmuştur.

56. çalmak

KT'de 14, TS'de 12 anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→5, 2→5, 3→8, 4→2, 4→4, 5→3, 8→1, 12→12 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→5: KT1.1. “vurmak”→TS5.3. “vurmak”;

KT1.2. “çarpmak”→TS5.2. “çarpmak”;

2→5: KT2.2. “atmak”→TS5.1. “atmak”;

3→8: KT3.1. “bir şeyin bir parçasını kesmek”→TS8.1. “kumaşın bir parçasını kesmek”;

4→2: KT4.1. “davul ve dümbelek gibi bir şeye vurup ses çıkarmak”→TS2.1. “vurarak veya sürterek ses çıkarmak”;

4→4: KT4.1. “davul ve dümbelek gibi bir şeye vurup ses çıkarmak”→TS4.1. “ses çıkarmak, ses vermek”;

5→3: KT5.1. “alehlîlâk çalgı oynamak”→TS3.1. “bir müziği dinlemeyi sağlayan aleti çalıştırmak”;

8→1: KT8.1. “uğrulamak”⇒“hırsızlıkla ele geçirmek, çalmak, sirkat etmek”→TS1.1. “başkasının malını gizlice almak”;

KT8.2. “çarpmak”⇒4. “el çabukluğu ile çalmak, dolandırarak elde etmek”→TS1.3. “aşırmaq”;

KT8.3. “sirkat etmek”⇒“çalma, hırsızlık”→TS1.2. “hırsızlık etmek”;

12→12:KT12.1. “süpürmek”→TS12.1. “süpürmek”;

KT12.2. “temizlemek”→TS12.2. “temizlemek” şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik olayları ve değişimleri:

KT2.1. “yere düşürmek” ve KT3.2. “çelmek” *eksilme* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

Anlam olayları ve değişmeleri:

KT’de 1. anlamda “vurmak, çarpmak” ve 2. anlamda “yere düşürmek, atmak” *anlam birleşmesi* yoluyla sözlükbirimde sayısal olarak *anlam daralması* olmuştur.

KT’de 4. anlamda “davul ve dümbelek gibi bir şeye vurup ses çıkarmak” *anlam ayrışması* yoluyla sözlükbirimde sayısal olarak *anlam genişlemesi* olmuştur.

KT’de 6. anlamda “birbirine vurmak, çırpmak”, 7. anlamda “vurmak dakketmek”, 9. anlamda “almak, kapmak”, 10. anlamda “bir mayie cüz’î tuz veya çorbaya un katmak”, 11. anlamda “tattırmak, lezzetini duyurmak”, 13. anlamda “oynatmak, sallamak, tahrik etmek, kullanmak” ve 14. anlamda “buruşturmak” *kaybolma* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

TS’de 6. anlamda “üzerine sürmek” *benzetme* yoluyla *uzak anlama* geçerek *anlam genişlemesi* olmuştur.

TS’de 7. anlamda “bozmak, zarar vermek” *nedensel bütünleyiciliğe dayalı eylem aktarması* yoluyla *uzak anlama* geçerek *anlam genişlemesi* olmuştur.

TS’de 9. anlamda “madeni oymak, kalemle işlemek” *terimleşme* yoluyla *uzak anlama* geçerek *anlam genişlemesi* olmuştur. TS’de bu anlamın terim olduğu ayrıca belirtilmemiştir.

TS’de 10. anlamda “benzemek, andırmak” ve 11. anlamda “*mec.* zamanı boşa harcatmak, ziyan edilmesine yol açmak” *mecazlaşma* yoluyla *başka anlama* geçerek *anlam genişlemesi* olmuştur. TS’de 10. anlamın mecaz olduğu ayrıca belirtilmemiştir.

57. çapaklanmak

Her iki sözlükte de birer anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.1. “(göz) çapak tutmak”→TS1.1. “çapak oluşmak” şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik olayları ve değişimleri:

KT1.2. “gözden akan su akıp kenarlarında ve kirpiklerde kurumak” *eksilme* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

58. çarpılmak

KT’de 4, TS’de 6 anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1, 2→2 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.1. “eğrilip bükülmek”→ TS1.1. “çarpma işine konu olmak”;

2→2: KT2.2. “mütegayyir olmak”⇒KT1. “*değişmiş, başkalaşmış diğer-gûn*” 2. “*bozulmuş, bozuk, hael-pezîr*”→TS2.1. “çarpık duruma gelmek”⇒1. “*düzensizliğini yitirerek eğrilmiş, doğru karşıtı*” şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik olayları ve değişimleri:

KT2.1. “yüzünü buruşturup münfail olmak”⇒*münfail*: 1. “*gücenmiş, alınmış, kırgın*” *eksilme* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

Anlam olayları ve değişimleri:

KT’de 3. anlamda “cin tutmak, cin şerrine uğramak” ve 4. anlamda “nüzulden olduğu gibi a’zâ-yı bedenden biri eğrilmek, yerinden oynamak, tutmaz olmak” *kaybolma* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

TS’de 3. anlamda “*mec.* bir yankesici tarafından eşyaları el çabukluğuyla çalınmak, soyulmak”, 4. anlamda “*mec.* aldatılmak” ve 5. anlamda “*mec.* çekiciliğine kapılmak,

etkilenmek” *mecazlaşma* yoluyla *başka anlama geçerek anlam genişlemesi* olmuştur.

TS’de 6. anlamda “*argo* bir şeye değerinden fazla para ödemek” *argolaşma* yoluyla *başka anlama geçerek anlam genişlemesi* olmuştur.

59. çatılmak

KT’de 3, TS’de 1 anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.1. “kurulmak”→ TS1.1. “çatma işine konu olmak” şeklindedir.

Anlam olayları ve değişimleri:

KT’de 2. anlamda “apışıp kalakalmak” ve 3. anlamda “hayvanın bacakları ayrılıp helâk olmak” *kaybolma* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

60. çekilmek

KT’de 8, TS’de 12 anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, fc.1→1, fc.2→9, fl.1→2, fl.2→1, fl.3→1, fl.4→7, fl.5→5, fl.6→6 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

fc.1→1: KTfc.1.1. “sürüklenmek”, KT1.2. “taşınmak” ve KT1.3. “cer olunmak”→ TS1.1. “çekme işi yapılmak”⇒5. “*bir yerden başka bir yere taşımak*”;

fc.2→9: KTfc.1.1. “tahammül olunmak”→ TS9.3. “tahammül etmek”;

- fl.1→2: KTfl.1.1. “bir kenara gitmek”→ TS2.1. “kendini geriye veya bir yana çekmek”;
- fl.2→1: KTfl.2.1. “toplanmak”, KTfl.2.2. “büzülme” ve KTfl.2.3. “takabbuz etmek”→TS1.1. “çekme işi yapılmak”⇒35. “*daralıp kısaltılmak*”;
- fl.3→1: KTfl.3.1. “gerilmek” ve KTfl.3.2. “tevettür etmek” → TS1.1. “çekme işi yapılmak”⇒3. “*germek*”;
- fl.4→7: KTfl.4.1. “gerilemek”→ TS7.1. “geri gitmek”;
- KTfl.4.2. “geriye doğru ric’at etmek”→ TS7.2. “ricat etmek”;
- fl.5→5: KTfl.5.1. “defolmak”→ TS5.1. “yok olmak”;
- fl.6→6: KTfl.6.1. “dağılmak”→ TS6.1. “bir yerden uzaklaşmak” şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik olayları ve değişimleri:

KTfc.2.2. “başa gelmek”, KTfl.1.2. “inziva, ihtiyâr-ı uzlet etmek”, KTfl.1.2. “bir şeye karışmamak”, KTfl.4.3. “dönüp gelinen tarafa doğru gitmek”, KTfl.6.2. “her biri bir tarafa gitmek” ve KTfl.6.3. “insırâf etmek” *eksilme* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

TS9.1. “katlanmak”, TS9.2. “üstlenmek”, TS6.2. “bir yere uğramamak” *eklenme* yoluyla *anlam genişlemesi* olmuştur.

Anlam olayları ve değişimleri:

KT’de fc.1. anlamda “sürüklenmek, taşınmak, cer olunmak”, fl.2. anlamda “toplanmak, büzülme, takabbuz etmek” ve fl.3. anlamda “gerilmek, tevettür etmek” *anlam birleşmesi* yoluyla sözlükbirimde sayısal olarak *anlam daralması* olmuştur.

TS’de 3. anlamda “bir işten, bir görevden kendi isteğiyle ayrılmak, istifa etmek” ve 8. anlamda “katılmamak, vazgeçmek” *doğadan insana deyim aktarması* yoluyla *uzak anlama* geçerek *anlam genişlemesi* olmuştur.

TS’de 4. anlamda “azalmak”, 10. anlamda “tartılmak” ve 11. anlamda “parça hâlindeki et kıyma biçimine getirilmek” *benzetme* yoluyla *uzak anlama* geçerek *anlam genişlemesi* olmuştur.

TS’de 12. anlamda “*mec.* uzaklaşmak, araya mesafe koymak” *mecazlaşma* yoluyla *başka anlama* geçerek *anlam genişlemesi* olmuştur.

61. çektirmek

KT’de 5, TS’de 2 anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1, 2→1, 4→1, 5→2 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.1. “naklettirmek” ve KT1.2. “taşımak”→ TS1.1. “çekme işini yaptırmak”⇒5. “*bir yerden başka bir yere taşımak*”;

2→1: KT2.1. “sürükletmek” ve KT2.2. “çekerek yürütmek”→TS1.1. “çekme işini yaptırmak”⇒28. “*yürütmek, sürmek*”;

4→1: KT4.2. “kürekle yürütmek” →TS1.1. “çekme işini yaptırmak”⇒28. “*yürütmek, sürmek*”;

5→2: KT5.3. “eziyet etmek”→TS2.1. “birini sıkıntılı bir duruma sokmak, içinden çıkılmaz bir duruma düşürmek” şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik olayları ve değişimleri:

KT4.1. “kürek oynatmak”, KT5.1 “tahammül ettirmek” ve KT5.2. “tahammül etmek” *eksilme* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

Anlam olayları ve değişimleri:

KT’de 1. anlamda “naklettirmek, taşımak”, 2. anlamda “sürükletmek, çekerek yürütmek” ve 4. anlamda “kürek oynatmak, kürekle yürütmek” *anlam birleşmesi* yoluyla sözlükbirimde sayısal olarak *anlam daralması* olmuştur.

KT'de 3. anlamda “çıkartmak, çekerek söktürmek” *kaybolma* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

62. çerezlenmek

KT'de 1, TS'de 2 anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.1. “vakitsiz az şey yiyip iştahı kestirmek”→TS1.1. “çerez türünden bir şeyler yemek” şeklindedir.

Anlam olayları ve değişimleri:

TS'de 2. anlamda “*mec.* bir şeyden biraz yararlanmak, çimlenmek” *mecazlaşma* yoluyla *başka anlama* geçerek *anlam genişlemesi* olmuştur.

63. çıkıştırmak

KT'de 3, TS'de 1 anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.3. “ıblâğ etmek”⇒2. “*bir şeyin miktarını tamamlamak*”→ TS1.1. “bir şeyi gereken miktara ulaştırmak” şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik olayları ve değişimleri:

KT1.1. “yetiştirmek” ve KT1.2. “ısal etmek” *eksilme* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

Anlam olayları ve değişmeleri:

KT’de 2. anlamda “çaresini bulmak, tedarik etmek, istihsal eylemek” ve 3. anlamda “hitama erdirmek, encama isal etmek” *kaybolma* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

64. çiftleşmek

Her iki sözlükte de ikişer anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1, 2→2 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.1. “(bir tek) eşini bulup çift olmak”→ TS1.1. “bir şey tekken bir tanesinin daha katılmasıyla iki olmak”;

2→2: KT2.1. “(hayvanat) izdivaç etmek” ve KT2.2. “sifâda girmek”→TS2.1. “erkek ve dişi hayvan veya bitki hücreleri döllenmek için bir araya gelmek” şeklindedir.

65. çimdiklemek

KT’de 1, TS’de 2 anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.1. “parmak uçlarıyla birinin etini sıkmak”→ TS1.1. “bir kimsenin etini baş parmakla işaret parmağı arasında kıştırarak sıkıp acıtmak” şeklindedir.

Anlam olayları ve değişmeleri:

TS’de 2. anlamda “bir bütünden küçük küçük parçalar koparmak” *eklenimsel bütünleyiciliğe dayalı eylem aktarması* yoluyla *yakın anlama geçerek anlam genişlemesi* olmuştur.

66. çitişmek

KT'de 1, TS'de ϕ anlam vardır.

Anlam eşleşmesi yoktur.

Anlam olayları ve değişimleri:

KT'de 1. anlamda “birbirine geçip pekişmek, kilitlenmek, çit gibi sarmaşmak” *kaybolma* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

MBTS'de de 1 anlam vardır. Bu sözlükbirime TS'de yer verilmemiş, TS'de *sözlükbirim kaybolması* olmuştur.

67. çokramak

KT'de 1, TS'de ϕ anlam vardır.

Anlam eşleşmesi yoktur.

Anlam olayları ve değişimleri:

KT'de 1. anlamda “kaynayan kazan gibi çokur çokur etmek, takırdamak” *kaybolma* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

MBTS'de de 1 anlam vardır. Bu sözlükbirime TS'de yer verilmemiş, TS'de *sözlükbirim kaybolması* olmuştur.

68. çörekenmek

KT'de 1, TS'de 5 anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.1. “çörek gibi kıvrılıp kangal olmak”→TS1.1. “yılan halka durumunda kıvrılıp toplanmak” şeklindedir.

Anlam olayları ve değişmeleri:

TS’de 2. anlamda “çökmek, çömelmek” *benzetme* yoluyla *yakın anlama* geçerek *anlam genişlemesi* olmuştur.

TS’de 3. anlamda “alay rahat bir biçimde yayılıp oturmak” *şaka yollu ifade* yoluyla *uzak anlama* geçerek *anlam genişlemesi* olmuştur.

TS’de 4. anlamda “*mec.* bir yerde, orada yaşayanları rahatsız etme pahasına sürekli kalmak, yerleşmek” ve 5. anlamda “*mec.* bir duyguyu güçlü ve sürekli olarak duymak” *mecazlaşma* yoluyla *başka anlama* geçerek *anlam genişlemesi* olmuştur.

69. çürüme

KT’de 6, TS’de 5 anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1, 2→3, 3→5, 4→4 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.1. “yaş yerde durmaktan elyafı bozulup tutmaz olmak ve yumuşayıp taaffün etmek” ve KT1.2. “tefessüh etmek”⇒1. “çürüme, kokuşma”→TS1.1. “genellikle mikroorganizmaların etkisiyle, kimyasal değişikliğe uğrayarak bozulup dağılmak”;

2→3: KT2.1. “berelenmek”→TS3.1. “vurulma veya sıkışma yüzünden vücutta lekeler oluşmak”;

3→5: KT3.1. “iltizama gayr-i sâlih, mecruh ve merdûd olmak”→TS5.1. “bir düşünce temelsiz ve kanıtsız kalmak”;

4→4: KT4.1. “sıkıntılı bir yerde çoktan mahıv ve harap olmak”→TS4.1. “yıpranmak” ve TS4.2. “çökmek” şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik olayları ve değişmeleri:

KT2.2. “morarmak” ve KT2.3. “zedelenmek” *eksilme* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

Anlam olayları ve değişmeleri:

KT’de 5. anlamda “itibardan düşmek” ve 6. anlamda “tahsil ve istirdadı gayr-i me’mul olmak, batmak” *kaybolma* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

TS’de 2. anlamda “sağlamlığını, dayanıklılığını yitirmek” *benzetme* yoluyla *yakın anlama* geçerek *anlam genişlemesi* olmuştur.

70. dağılmak

KT’de 4, TS’de 7 anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1, 2→2, 4→3 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.1. “saçılmak”→TS1.1. “toplu durumdayken ayrılıp birbirinden uzaklaşmak”;

2→2: KT2.1. “tevzi olunmak”⇒“*dağıtmak, üleştirmek*” ve KT2.2. “taksim olunmak”⇒1. “*bölmek, bölüştürmek, pay etmek*”→TS2.1. “değer ve birimler belli etkenlerle, oranlı olarak bölünmek”;

4→3: KT4.1. “kırılıp parçaları ayrı ayrı düşmek”→TS3.1. “parçalanarak yayılmak” şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik olayları ve değişmeleri:

KT1.2. “perakende olmak”, KT1.3. “perişan olmak”, KT2.3. “münteşir olmak” ve KT4.2. “teferruk etmek” *eksilme* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

TS1.1. “ufalanmak” *eklenme* yoluyla *anlam genişlemesi* olmuştur.

Anlam olayları ve değişmeleri:

KT’de 3. anlamda “tart ve defolunmak” *kaybolma* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

TS’de 4. anlamda “karışık duruma gelmek, düzeni bozulmak” *benzetme* yoluyla *yakın anlama* geçerek *anlam genişlemesi* olmuştur.

TS’de 5. anlamda “*mec.* birliği, beraberliği bozulmak”, 6. anlamda “*mec.* bir topluluğun, kuruluşun varlığı son bulmak, fesholunmak, münfesihi olmak” ve 7. anlamda “*mec.* yavaş yavaş kaybolmak, yok olmak” *mecazlaşma* yoluyla *uzak anlama* geçerek *anlam genişlemesi* olmuştur.

71. daldırmak

Her iki sözlükte de ikişer anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirincik eşleşmeleri:

1→1: KT1.1. “toprak ve su vesaire içine sokmak”→TS1.1. “dalma işini yaptırmak”;
KT1.2. “batırmak”⇒1. “*bir şeyin sıvı veya yumuşak bir maddenin içine gömülmesine yol açmak, batmasını sağlamak*”→TS1.2. “dalmasına sebep olmak” şeklindedir.

Anlam olayları ve değişimleri:

KT’de 2. anlamda “ağaç veya bağ kütüğü dalını yeniden kök tutup müstakil bir ağaç veya bağ kütüğü olmak üzere toprağın içine batırmak” *kaybolma* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

TS’de 2. anlamda “*mec.* dalmak” *mecazlaşma* ve *çatı değiştirme* yoluyla *başka anlama* geçerek ve *anlam genişlemesi* olmuştur.

72. damgalamak

KT’de 1, TS’de 3 anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.1. “damga vurmak”→TS1.2. “damga vurmak”;

KT1.2. “damga ile nişan etmek”→TS1.1. “bir şeyin üzerine damga ile işaret yapmak” şeklindedir.

Anlam olayları ve değişimleri:

TS’de 2. anlamda “*mec.* bir kimseye, gerçeğe dayanmadan herhangi bir özellik veya nitelik yüklemek” ve 3. anlamda “*mec.* birine yüz kızartıcı bir suç yüklemek” *mecazlaşma* yoluyla *başka anlama geçerek anlam genişlemesi* olmuştur.

73. daralmak

KT’de 3, TS’de 6 anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1, 1→5, 2→2 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.1. “bolluğu azalıp dar olmak”→TS1.1. “dar duruma gelmek”;

KT1.2. “kısılmak”→TS1.2. “küçülmek”;

1→5: KT1.3. “tazyik etmek”⇒2. “*sıkışmak*”→TS5.1. “sıkışmak”;

2→2: KT2.1. “azalmak”→TS2.1. “azalmak” şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik olayları ve değişimleri:

KT2.2. “az kalmak” *eksilme* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

Anlam olayları ve değişmeleri:

KT’de 1. anlamda “bolluğu azalıp dar olmak, kısılmak, tazyik etmek” *anlam ayrışması* yoluyla sözlükbirimde sayısal olarak *anlam genişlemesi* olmuştur.

KT’de 3. anlamda “zaruret ve ihtiyaç hasıl etmek” *kaybolma* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

TS’de 3. anlamda “zayıflamak” *benzetme* yoluyla *yakın anlama geçerek anlam genişlemesi* olmuştur.

TS’de 4. anlamda “*mec.* güçleşmek, zorlaşmak” ve 6. anlamda “*mec.* başı dara gelmek, bunalmak” *mecazlaşma* yoluyla *başka anlama geçerek anlam genişlemesi* olmuştur.

74. davrandırmak

KT’de 3, TS’de 1 anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1, 2→1, 3→1 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.1. “ayağa kaldırmak” ve KT1.2. “durdurmak”→TS1.1. “birinin davranmasını sağlamak”;

2→1: KT2.1. “karşı durdurmak” ve KT2.2. “dayandırmak”→TS1.1. “birinin davranmasını sağlamak”;

3→1: KT3.1. “cesaret vermek” ve KT3.2. “teşci ve teşvik etmek”→TS1.1. “birinin davranmasını sağlamak” şeklindedir.

Anlam olayları ve değişmeleri:

KT’de 1. anlamda “ayağa kaldırmak, durdurmak”, 2. anlamda “karşı durdurmak, dayandırmak” ve 3. anlamda “cesaret vermek, teşci ve teşvik etmek” *anlam birleşmesi* yoluyla sözlükbirimde sayısal olarak *anlam daralması* olmuştur.

75. değdirmek

KT'de 4, TS'de 1 anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1, 2→1 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.1. “dokundurmak” ve KT1.2. “temas ettirmek”→TS1.1. “değmesini sağlamak, değmesine yol açmak”⇒1. “*aralık kalmayıncaya kadar birbirine yaklaşmak, dokunmak, temas etmek*”;

2→1: KT2.1. “ulaştırmak”, KT2.2. “vardırmak” ve KT2.3. “isal ettirmek”⇒“ulaştırmak”→TS1.1. “değmesini sağlamak, değmesine yol açmak”⇒2. “*ulaşmak, erişmek*” şeklindedir.

Anlam olayları ve değişmeleri:

KT'de 1. anlamda “dokundurmak, temas ettirmek” ve 2. anlamda “ulaştırmak, vardırmak, isal ettirmek” *anlam birleşmesi* yoluyla sözlükbirimde sayısal olarak *anlam daralması* olmuştur.

KT'de 3. anlamda “kıymetini buldurmak, takdir etmek” ve 4. anlamda “sözü dokundurmak, ima ve tariz etmek” *kaybolma* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

76. deldirmek

KT'de 1, TS'de 2 anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.1. “delmeye sevk ve icbar veya müsaade etmek” ve KT1.2. “sakb ettirmek”⇒1. “*delme, matkapla kemik delme*”→TS1.1. “delme işini yaptırmak” şeklindedir.

Anlam olayları ve değişmeleri:

TS’de 2. anlamda “*mec.* geçersiz duruma getirmek” *mecazlaşma* yoluyla *başka* anlama geçerek *anlam genişlemesi* olmuştur.

77. denkleşmek

Her iki sözlükte de birer anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.1. “denk olmak”→TS1.1. “birbirine denk olmak”;

KT1.3. “te vazün etmek”⇒1. “birbirine denk olma, dengede bulunma”→TS1.2. “denk duruma gelmek” şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik olayları ve değişmeleri:

KT1.2. “muvazene hasıl etmek” *eksilme* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

78. derinleşmek

KT’de 1, TS’de 3 anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.1. “derin ve amik olmak”→TS1.1. “derin duruma gelmek” şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik olayları ve değişimleri:

KT1.2. “derinliği artmak” ve KT1.3. “ta’ammuk etmek” *eksilme* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

Anlam olayları ve değişimleri:

TS’de 2. anlamda “ses kaynağı uzaklaşarak az duyulur duruma gelmek” *işlevsel eylem aktarması* yoluyla *uzak anlama* geçerek *anlam genişlemesi* olmuştur.

TS’de 3. anlamda “*mec.* bir konuda köklü, sağlam bilgi edinmek, bilgisini genişletmek” *mecazlaşma* yoluyla *başka anlama* geçerek *anlam genişlemesi* olmuştur.

79. devirmek

KT’de 1, TS’de 6 anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1, 1→4 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.2. “düşürmek”→TS1.1. “ayakta veya dik duran bir şeyi düşürmek”;

1→4: KT1.3. “bir yana yatırmak”→TS4.1. “bir yana eğmek” şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik olayları ve değişimleri:

KT1.1. “yıkma” ve KT1.4. “baş aşağı çevirmek” *eksilme* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

TS1.2. “ayakta veya dik duran bir şeyi yatay duruma getirmek” *eklenme* yoluyla *anlam genişlemesi* olmuştur.

Anlam olayları ve değişmeleri:

KT’de 1. anlamda “yıkmaq, düşürmek, bir yana yatırmak, baş aşığı çevirmek” *anlam ayrışması* yoluyla sözlükbirimde sayısal olarak *anlam genişlemesi* olmuştur.

TS’de 2. anlamda “*mec.* bir yönetim organının veya başkanının yönetim gücünü zorla elinden almak”, 3. anlamda “*mec.* hepsini kısa sürede içip bitirmek” 5. anlamda “*mec.* belli bir yaş dönemini geride bırakmak” ve 6. anlamda “*mec.* bir kitabı başından sonuna kadar okuyup bitirmek” *mecazlaşma* yoluyla *başka anlama geçerek anlam genişlemesi* olmuştur.

80. didinmek

Her iki sözlükte de birer anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.1. “paralanırcasına cidd ü cehd etmek”→TS1.1. “çok güçlük çekerek sürekli çalışmak” şeklindedir.

81. dilemek

KT’de 2, TS’de 3 anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1, 2→1 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.1. “istemek”→TS1.1. “birinden bir şeyin yapılmasını istemek”;

KT1.2. “arzu etmek”→TS1.3. “arzu etmek”;

2→1: KT2.2. “istemek”→ TS1.1. “birinden bir şeyin yapılmasını istemek” şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik olayları ve değişimleri:

KT2.1. “aramak” ve KT2.3. “talep etmek” *eksilme* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

TS1.2. “rica etmek” *eklenme* yoluyla *anlam genişlemesi* olmuştur.

Anlam olayları ve değişimleri:

KT’de 1. anlamda “istemek, arzu etmek” ve 2. anlamda “aramak, istemek, talep etmek” *anlam birleşmesi* yoluyla sözlükbirimde sayısal olarak *anlam daralması* olmuştur.

TS’de 2. anlamda “biri için bir dilekte bulunmak” *eklenimsel bütünleyiciliğe dayalı eylem aktarması* yoluyla *yakın anlama* geçerek *anlam genişlemesi* olmuştur.

TS’de 3. anlamda “*mec.* kendi düşünce, görüş ve isteğini yapmak” *mecazlaşma* yoluyla *başka anlama* geçerek *anlam genişlemesi* olmuştur.

82. dindirmek

KT’de 3, TS’de 1 anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.1. “durdurmak”→TS1.1. “dinmesini sağlamak”⇒1. “*sona ermek, bitmek, durmak*” şeklindedir.

Anlam olayları ve değişimleri:

KT’de 2. anlamda “teskin etmek, rahatlandırmak, asude etmek” ve 3. anlamda “söndürmek” *kaybolma* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

83. dirilmek

KT'de 3, TS'de 5 anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1, 3→1 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.1. “canlanmak”→TS1.1. “güçlenip canlanmak”;

3→1: KT3.3. “canlanmak”→TS1.1. “güçlenip canlanmak” şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik olayları ve değişimleri:

KT1.2. “hayata gelmek”, KT3.1. “kuvvet ve taravet gelmek”, KT3.2. “cesaret almak” ve KT3.4. “taze hayat bulmak” *eksilme* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

Anlam olayları ve değişimleri:

KT'de 1. anlamda “canlanmak, hayata gelmek” ve 3. anlamda “kuvvet ve taravet gelmek, cesaret almak, canlanmak, taze hayat bulmak” *anlam birleşmesi* yoluyla sözlükbirimde sayısal olarak *anlam daralması* olmuştur.

KT'de 2. anlamda “(sölpük şey) sertleşmek, katılaşmak” *kaybolma* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

TS'de 2. anlamda “bitki solmuş, pörsümüş durumdayken yeniden canlılık kazanmak, diri duruma gelmek”, 3. anlamda “hasta yeniden sağlığını kazanmak, iyileşmek” ve 4. anlamda “öldüğü sanılan şey canlanmak” *doğadaki nesnelere arası deyim aktarması* yoluyla *yakın anlama geçerek anlam genişlemesi* olmuştur.

TS'de 5. anlamda “*mec.* yeniden etkin olmak, geçerli duruma gelmek” *mecazlaşma* yoluyla *başka anlama geçerek anlam genişlemesi* olmuştur.

84. dizdirmek

KT’de 2, TS’de 1 anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.1. “sıraya koydurmak” ve KT1.2. “sıralatmak”→TS1.1. “dizme işini yaptırmak” şeklindedir.

Anlam olayları ve değişimleri:

KT’de 2. anlamda “mürettibe dökme hurufatı sıralatarak yazı tertip ettirmek” *kaybolma* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

85. doğurmak

KT’de 1, TS’de 2 anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.1. “dünyaya getirmek”→TS1.1. “yavru dünyaya getirmek”;

KT1.2. “tevlit etmek”→TS1.2. “doğum yapmak” şeklindedir.

Anlam olayları ve değişimleri:

TS’de 2. anlamda “*mec.* ortaya çıkmasına yol açmak, sebep olmak” *mecazlaşma* yoluyla *başka anlama* geçerek *anlam daralması* olmuştur.

86. dolandırmak

KT'de 2, TS'de 3 anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1, 2→3 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.1. “çevirmek”, KT1.2. “ihata etmek” ve KT1.3. “etrafını almak”→TS1.1. “dolanma işini yaptırmak”;

2→3: KT2.1. “hiyel ü desâyisle aldatıp soymak”→TS3.1. “birisini aldatarak parasını veya malını elinden almak” şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik olayları ve değişimleri:

KT3.2. “aşırıp mağbûn etmek” *eksilme* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

Anlam olayları ve değişimleri:

TS'de 2. anlamda “dolaştırmak” *benzetme* yoluyla *yakın anlama geçerek anlam genişlemesi* olmuştur.

87. doldurtmak

Her iki sözlükte de birer anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.1. “birine imlâ ettirmek” ve KT1.2. “bilvasita doldurmak”→TS1.1. “doldurma işini yaptırmak” şeklindedir.

88. donatılmak

KT’de 3, TS’de 1 anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1, 3→1 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.1. “tezyin edilmek”⇒“*süslemek*” ve KT1.2. “süslendirilmek”→TS1.1. “donatma işine konu olmak veya donatma işi yapılmak”⇒2. “*süslemek*”;

3→1: KT3.1. “takımları ikmal edilmek” ve KT3.2. “teçhiz edilmek”→TS1.1. “donatma işine konu olmak veya donatma işi yapılmak”⇒3. “*bir şeyin iş görebilmesi için gereken nesnelere, gereçleri katmak, teçhiz etmek*” şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik olayları ve değişimleri:

KT1.3. “ziynet verilmek” *eksilme* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

Anlam olayları ve değişimleri:

KT’de 1. anlamda “tezyin edilmek, süslendirilmek, ziynet verilmek” ve 3. anlamda “takımları ikmal edilmek, teçhiz edilmek” *anlam birleşmesi* yoluyla sözlükbirimde sayısal olarak *anlam daralması* olmuştur.

KT’de 2. anlamda “şehrâyîn için kandiller asılıp bayraklar açılmak” *kaybolma* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

89. dökülmek

KT’de 8, TS’de 11 anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1, 2→4, 3→1, 8→9 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.1. “mayi veya hububat kabilinden bir şey bulunduğu kap veya mahalden dışarı çıkıp akmak”→TS1.1. “dökme işi yapılmak veya dökme işine konu olmak”;

2→4: KT2.1. “düşmek”→TS4.1. “düşmek”;

3→1: KT3.1. “nehir müntehî ve munsap olmak”→TS3.1. “akarsular, göl veya denize akmak”;

8→9: KT8.1. “ziyade eskimek”→TS9.1. “çok eskimiş olmak”;

KT8.2. “harap ve viran olmak”→ TS9.2. “değerini ve güzelliğini yitirmek” şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik olayları ve değişimleri:

KT2.2. “sukut etmek” *eksilme* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

Anlam olayları ve değişimleri:

KT’de 4. anlamda “çıkarılmak, sevk ve teşhîd edilmek”, 5. anlamda “tehalükle hücum, muhâceme etmek, üstüne düşmek”, 6. anlamda “munkalip olmak, müncer olmak” ve 7. anlamda “eritilmiş maden vesaire kalıba ifrağ olunmak” *kaybolma* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

TS’de 2. anlamda “kumaş dökümlü olmak”, 5. anlamda “çıkmaq, ortaya konulmak” ve 7. anlamda “salınmak, serbest bırakılmak” *benzetme* yoluyla *yakın anlama* geçerek *anlam genişlemesi* olmuştur.

TS’de 6. anlamda “kaplamak, yayılmak” *nedensel bütünleyiciliğe dayalı deyim aktarması* yoluyla *yakın anlama* geçerek *anlam genişlemesi* olmuştur.

TS’de 3. anlamda “bir işi, bir konuyu ele alış biçiminde değişiklik olmak”, 8. anlamda “*mec.* kır, sokak vb. yerlerde insanlar çokça birikmek” ve 10. anlamda “*mec.* çok yorgun, hasta olmak” *mecazlaşma* yoluyla *başka anlama* geçerek *anlam genişlemesi* olmuştur.

TS’de 11. anlamda “*coğ.* akarsular, göl veya denize akmak” *terimleşme* yoluyla *yakın anlama* geçerek *anlam genişlemesi* olmuştur.

90. döşemek

KT'de 3, TS'de 4 anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→2, 2→1, 3→3 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→2: KT1.3. “yere sermek”→TS2.1. “kumaş, halı vb.ni bir yeri iyice örtecek biçimde sermek”;

2→1: KT2.1. “zemini bir şeyle kaplamak”→TS1.1. “bir tabanı, tahta, karo, mermer vb. yapı gereçleriyle kaplamak”;

3→3: KT3.1. “bir oda veya dairenin döşemesini düzmek” ve KT3.2. “tefriş etmek”⇒“*döşemek*”→ TS3.1. “bir ev veya dairenin oturulabilir duruma gelmesi için gerekli eşyayı oraya yerleştirmek” şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik olayları ve değişimleri:

KT1.1. “yaymak” ve KT1.2. “açmak” *eksilme* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

Anlam olayları ve değişimleri:

TS'de 4. anlamda “boru, kablo vb. yerleştirmek, çekmek” *benzetme* yoluyla *yakın anlama* geçerek *anlam genişlemesi* olmuştur.

91. dumanlamak

KT'de 2, TS'de 3 anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1, 1→2 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.1. “duman vermek”→TS1.1. “dumanlı duruma getirmek”;

1→2: KT1.2. “dumana tutmak ya asmak”→TS2.1. “dumana tutmak” şeklindedir.

Anlam olayları ve değişmeleri:

KT’de 1. anlamda “duman vermek, dumana tutmak ya asmak” *anlam ayrışması* yoluyla sözlükbirimde sayısal olarak *anlam genişlemesi* olmuştur.

KT’de 2. anlamda “bulandırmak, karartmak” *kaybolma* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

TS’de 3. anlamda “*mec.* sarhoş etmek” *mecazlaşma* yoluyla *başka anlama geçerek anlam genişlemesi* olmuştur.

92. durulmak

Her iki sözlükte de üçer anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1, 3→3 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.1. “tortusu dibe vurup saf ve berrak olmak”→TS1.1. “duru duruma gelmek”;

3→3: KT3.1. “uslanmak”→TS3.1. “sakinleşmek” şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik olayları ve değişmeleri:

KT1.2. “süzülmek” ve KT3.2. “yaramazlık geçmek” *eksilme* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

Anlam olayları ve değişmeleri:

KT’de 2. anlamda “dibe durmak, çökmek” *kaybolma* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

TS’de 2. anlamda “gürültü, kımıldanış, karışıklık, yağış, yel dinmek, sükûn bulmak” *benzetme* yoluyla *uzak anlama* geçerek *anlam genişlemesi* olmuştur.

93. dürülmek

KT’de 1 TS’de 4 anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1, 1→3 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.3. “leff ü tay olunmak”⇒*leff*: “*sarma, devşirip toplama*”, *tay*: “*sarma, bükme, dürüp bükme*”→TS1.1. “dürme işine konu olmak veya dürme işi yapılmak”

1→3: KT1.1. “katlanmak”→TS3.2. “katlanmak”;

KT1.2. “sarılmak”→TS3.1. “sarılmak” şeklindedir.

Anlam olayları ve değişimleri:

KT’de 1. anlamda “katlanmak, sarılmak, leff ü tay olunmak” *anlam ayrışması* yoluyla sözlükbirimde sayısal olarak *anlam genişlemesi* olmuştur.

TS’de 2. anlamda “bükülmek” ve 4. anlamda “toplanmak, toparlanmak” *benzetme* yoluyla *yakın anlama* geçerek *anlam genişlemesi* olmuştur.

94. düzelmek

KT’de 3, TS’de 4 anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1, 2→2 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.1. “düz ve müstevi edilmek”→TS1.1. “düz duruma gelmek”;

2→2: KT2.1. “tertip ve tanzim olunmak” ve KT2.2. “yoluna konmak”→TS2.1. “kötü, bozulmuş bir durumdayken düzenli duruma gelmek” şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik olayları ve değişimleri:

KT1.2. “tesviye olunmak” *eksilme* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

TS1.2. “düzleşmek” *eklenme* yoluyla *anlam genişlemesi* olmuştur.

Anlam olayları ve değişimleri:

KT’de 3. anlamda “ıslâh ve tashih ve tamir olunmak” *kaybolma* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

TS’de 3. anlamda “soğuk ve yağış azalmak” ve 4. anlamda “hasta iyileşmek” *mecazlaşma* yoluyla *başka anlama geçerek anlam genişlemesi* olmuştur. TS’de 3. ve 4. anlamın mecaz olduğu ayrıca belirtilmemiştir.

95. ebrulamak

Her iki sözlükte de birer anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.1. “mermer gibi hareli veya damalı olarak boyamak”→TS1.1. “ebru yaparak boyamak” şeklindedir.

96. edeplenmek

Her iki sözlükte de birer anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.1. “edep ve terbiye kazanmak”→TS1.2. “ince ve terbiyeli olmak” şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik olayları ve değişimleri:

KT1.2. “terbiye olunmak” *eksilme* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

TS1.1. “uslanmak” *eklenme* yoluyla *anlam genişlemesi* olmuştur.

97. efsunlamak

Her iki sözlükte de birer anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.1. “rukye okuyarak veya diğer bir surette büyü etmek”→TS1.1. “büyülemek” şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik olayları ve değişimleri:

KT1.2. “okumak” *eksilme* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

98. eğirmek

KT’de 1, TS’de φ anlam vardır.

Anlam eşleşmesi yoktur.

Anlam olayları ve değişimleri:

KT’de 1. anlamda “iğ ile bükülmek, iğden çekilip iplik yapılmak” *kaybolma* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

MBTS'de de 1 anlam vardır. Bu sözlükbirime TS'de yer verilmemiş, TS'de *sözlükbirim kaybolması* olmuştur.

99. eletmek

Her iki sözlükte de birer anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.1. “(un vesaireyi) elekten geçirtmek” ve KT1.2. “(un vesaireyi) bilvasıta etmek”→TS1.1. “eleme işini yaptırmak” şeklindedir.

100. emişmek

KT'de 1, TS'de 2 anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→2 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→2: KT1.1. “(kuzular) dine dine süt emmek”→TS2.1. “sağılmadan önce koyunlar kuzular tarafından gizlice emilmek” şeklindedir.

Anlam olayları ve değişimleri:

TS'de 1. anlamda “karşılıklı olarak emmek” *eklenimsel bütünleyiciliğe dayalı eylem aktarması* yoluyla *yakın anlama* geçerek *anlam genişlemesi* olmuştur.

101. endazelemek

KT'de 2, TS'de 1 anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.1. “endaze ile ölçmek”→TS1.1. “endaze ile ölçmek” şeklindedir.

Anlam olayları ve değişimleri:

KT’de 2. anlamda “tahmin ve hesap etmek, tasarlamak” *kaybolma* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

102. erdirmek

Her iki sözlükte de birer anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.1. “ermesine sebep olmak” →TS1.2. “ermesine yol açmak”;

KT1.2. “ermesini icap etmek” →TS1.1. “ermesini sağlamak” şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik olayları ve değişimleri:

KT1.3. “vusul ettirmek” ve KT1.4. “ısal, tebliğ etmek” *eksilme* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

103. ermek

KT’de 4, TS’de 6 anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→3, 2→2, 3→5, 4→6 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→3: KT1.1. “yetişmek” ve KT1.2. “vasıl olmak”⇒1. “ulaşmak, varmak”→
TS3.1. “yetişip dokunmak”;

2→2: KT2.1. “nail ve mazhar ve dest-res olmak”→TS2.1. “kavuşmak”;

3→5: KT3.1. “olmak” ve KT3.2. “kemal bulmak”→TS5.1. “ürün olgunlaşmak”;

4→6: KT4.1. “velâyet mertebesine vasıl olmak”→TS6.1. “kendini Tanrı yoluna vermiş kimse insanüstü kutsal bir aşamaya erişmek” şeklindedir.

Anlam olayları ve değişimleri:

TS’de 1. anlamda “erişmek” ve 4. anlamda “insan veya bitki büyüyüp gelişmek, yetişmek” *benzetme* yoluyla *yakın anlama* geçerek *anlam genişlemesi* olmuştur.

104. esenlemek

KT’de 1, TS’de 2 anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→2 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→2: KT1.1. “veda etmek”→TS2.2. “veda etmek”;

KT1.2. “afiyyette kalın deyip bırakmak”→TS2.1. “birine esenlik dileyerek ayrılmak” şeklindedir.

Anlam olayları ve değişimleri:

TS’de 1. anlamda “selamlamak” *ilişkisel karşıtlık* yoluyla *karşıt anlama* geçerek *anlam genişlemesi* olmuştur.

105. esmek

KT’de 4, TS’de 2 anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.1. “(hava) oynamak”→ TS1.1. “hava bir yönden bir yöne akmak”;

KT1.2. “(yel) hareket etmek”→TS1.2. “rüzgâr olmak” şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik olayları ve değişimleri:

KT1.3. “hübûb etmek” ve KT1.4. “vezân olmak” *eksilme* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

Anlam olayları ve değişimleri:

KT’de 2. anlamda “ansızın hatıra gelmek, hutûr, sünûh etmek”, 3. anlamda “birden zuhur etmek, çıkıvermek” ve 4. anlamda “nasip, kısmet olmak, isabet etmek” *kaybolma* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

TS’de 2. anlamda “*mec.* yapılması önce düşünülmüş olmayan veya beklenmeyen bir şeyi yapmaya birdenbire karar vermek” *mecazlaşma* yoluyla *başka anlama geçerek anlam genişlemesi* olmuştur.

106. eşeklenmek

KT’de 2, TS’de φ anlam vardır.

Anlam eşleşmesi yoktur.

Anlam olayları ve değişimleri:

KT’de 1. anlamda “merkep tedarik edip binmek, merkepli olmak” ve 2. Anlamda “eşekçe fiil ve harekette bulunmak, eşeklik etmek” *kaybolma* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

MBTS’de 1 anlam vardır. Bu sözlükbirime TS’de yer verilmemiş, TS’de *sözlükbirim kaybolması* olmuştur.

107. eteklemek

KT’de 3, TS’de 2 anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.2. “eteğini öperek resm-i hoş-âmedî veya tebrik etmek resm-i dâmen-bûs ifa etmek”→ TS1.1. “birinin eteğini saygı göstermek amacıyla öpmek veya öper gibi yapmak” şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik olayları ve değişimleri:

KT1.1. “birinin eteğine varmak” *eksilme* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

Anlam olayları ve değişimleri:

KT’de 2. anlamda “etekle yellemek, eteği yelpaze gibi kullanarak havalandırmak” ve 3. anlamda “bol bol eteğe doldurmak, etek etek alıp götürmek” *kaybolma* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

TS’de 2. anlamda “*mec.* yaranmaya çalışmak, dalkavukluk etmek” *mecazlaşma* yoluyla *başka anlama* geçerek *anlam genişlemesi* olmuştur.

108. evermek

Her iki sözlükte de birer anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.1. “evlendirmek”→TS1.1. “evlendirmek” şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik olayları ve değişimleri:

KT1.2. “tezvîc etmek” *eksilme* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

109. eyerlemek

Her iki sözlükte de birer anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.1. “(ata) eyer ve takım vurmak”→TS1.2. “eyer vurmak” şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik olayları ve değişimleri:

TS1.1. “at üzerine eyeri koyup bağlamak” *eklenme* yoluyla *anlam genişlemesi* olmuştur.

110. ezmek

KT’de 4, TS’de 7 anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 2→1, 3→3, 4→4 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

2→1: KT2.1. “basıp veya sıkıp yassılatmak”→TS1.1. “üstüne basarak veya bir şey arasına sıkıştırarak yassılaştırmak”;

KT2.2. “şeklini bozmak”→TS1.2. “biçimini değiştirmek”;

3→3: KT3.1. “suyun içinde tanelerini kırarak karıştırmak”→TS3.1. “sıvı içinde bastırıp karıştırarak eritmek”;

4→4: KT4.1. “kahr ve tedmîr etmek”⇒2. “çok üzmemek”→TS4.1. “üzmemek”;
 KT4.2. “çok zahmet ve eziyet vermek”→TS4.2. “sıkıntıya sokmak” şeklindedir.

Anlam olayları ve değişimleri:

KT’de 1. anlamda “dövüp toza tahvil etmek, kırmak, ufalatmak, sahk etmek” *kaybolma* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

TS’de 2. anlamda “ağır bir şey, başka bir şeyin üzerinden geçmek, çiğnemek” *benzetme* yoluyla *yakın anlama* geçerek *anlam genişlemesi* olmuştur.

TS’de 5. anlamda “*mec.* dayanıklılığını aşacak derecede çalıştırarak yormak” ve 6. anlamda “*mec.* yenmek, sindirmek” *mecazlaşma* yoluyla *başka anlama* geçerek *anlam genişlemesi* olmuştur.

TS’de 7. anlamda “*argo* harcamak” *argolaşma* yoluyla *başka anlama* geçerek *anlam genişlemesi* olmuştur.

111. fenalaşmak

Her iki sözlükte de üçer anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1, 2→2, 3→3 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.1. “kötüleşmek”→TS1.1. “kötü bir duruma girmek”;

2→2: KT2.1. “(hasta) ağırlaşmak”→TS2.1. “hastanın durumu ağırlaşmak”;

3→3: KT3.1. “ansızın bir maraz ve illete duçar olmak”→TS3.1. “ansızın bayılacak gibi olmak” şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik olayları ve değişimleri:

KT1.2. “kötü olmak”, KT1.3. “beter olmak”, KT1.4. “bozulmak” ve KT2.2. “marazı istidâd etmek” *eksilme* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

112. ferahlandırmak

KT’de 2, TS’de 1 anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri: 1→1, 2→1 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.1. “açmak”→TS1.1. “ferahlanmasını sağlamak”⇒1. “genişlemek, açılmak”;

KT1.2. “tevsî ederek dil-küşâ etmek”→TS1.1. “ferahlanmasını sağlamak”⇒3. “iç açıcı duruma gelmek”;

2→1: KT2.1. “mesrur ve şâdân etmek”→TS1.1. “ferahlanmasını sağlamak”⇒4. “sıkıntısı, tasası dağılmak” şeklindedir.

Anlam olayları ve değişimleri:

KT’de 1. anlamda “açmak, tevsî ederek dil-küşâ etmek ” ve 2. anlamda “mesrur ve şâdân etmek” *anlam birleşmesi* yoluyla sözlükbirimde sayısal olarak *anlam daralması* olmuştur.

113. fıkırdamak

KT’de 3, TS’de 2 anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.1. “fıkır fıkır ederek sesle kaynamak”→TS1.1. “fıkır fıkır kaynamak” şeklindedir.

Anlam olayları ve değişmeleri:

KT’de 2. anlamda “süratle ve her taraftan oynamak” ve 3. anlamda “göz alacak surette parıldamak” *kaybolma* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

TS’de 2. anlam “*mec. cilvelenmek*” *mecazlaşma* yoluyla *başka anlama* geçerek *anlam genişlemesi* olmuştur.

114. fııldamak

Her iki sözlükte de birer anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.1. “ipek kumaşın hışirtısı gibi hışirtı etmek” ve KT1.2. “hışirdamak”→TS1.1. “fışır fışır ses çıkarmak” şeklindedir.

115. galamak

KT’de 1, TS’de 3 anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→2 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→2: KT1.1. “(kuş) gagasıyla vurmak”→TS2.1. “kuş, gaga ile vurup ısırarak” şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik olayları ve değişmeleri:

KT1.2. “kakmak” *eksilme* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

Anlam olayları ve değişmeleri:

TS’de 1. anlamda “kuş, gagasıyla yemi toplamak” *benzetme* yoluyla *yakın anlama* geçerek *anlam genişlemesi* olmuştur.

TS’de 3. anlam “*mec.* azarlamak, hırpalamak” *mecazlaşma* yoluyla *başka anlama* geçerek *anlam genişlemesi* olmuştur.

116. garipsemek

KT’de 1, TS’de 2 anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri: 1→1 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.1. “kendini bir yerde yapayalnız, hamiden ahbaptan mahrum görüp müteessir olmak”→TS1.1. “kendini gurbette veya kimsesiz gibi düşünerek içlenmek” şeklindedir.

Anlam olayları ve değişmeleri:

TS’de 2. anlamda “bir şeyi garip, tuhaf ve uygunsuz bulmak, alışmamak, yadırgamak” *benzetme* yoluyla *yakın anlama* geçerek *anlam genişlemesi* olmuştur.

117. gayretlenmek

KT’de 3, TS’de 1 anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri: 1→1 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.1. “gayrete gelmek” ve KT1.2. “sa’y ve himmet etmek”⇒*say*: 1.“çalışma, çabalama, emek, ceht”⇒*himm*: 2.“ceht, sa’y, gayret”→TS1.1. “çalışma isteği duymak veya çalışma isteği artmak” şeklindedir.

Anlam olayları ve değişmeleri:

KT’de 2. anlamda “kıskanmak” ve 3. anlamda “hamiyet göstermek” *kaybolma* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

118. gebermek

Her iki sözlükte de ikişer anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 2→1 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

2→1: KT2.1. “mahıv ve telef olmak”→TS1.1. “sevilmeyen bir kişi ölmek” şeklindedir.

Anlam olayları ve değişmeleri:

KT’de 1. anlamda “(hayvan) ölmek, telef olmak, mürt olmak” *kaybolma* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

TS’de 2. anlamda “bir kimseye aşırı ilgi, istek ve yakınlık duymak” *mecazlaşma* yoluyla *başka anlama* geçerek *anlam genişlemesi* olmuştur. TS’de 2. anlamın mecaz olduğu ayrıca belirtilmemiştir.

119. geçirmek

KT’de 13, TS’de 17 anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1, 2→2, 3→3, 10→5 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.1. “mürur ve ubûr ettirmek”⇒*mürur*: “geçme, bir mahalın bir tarafından girip öbür tarafından çıkma, güzer” *ubûr*: “geçme, atlama, bir suyun öte yakasına geçme”→TS1.1. “geçme işini yaptırmak”;

KT1.2. “imrâr etmek”⇒“geçirmek”→TS1.2. “geçmesini sağlamak;

2→2: KT2.2. “öbür tarafa nakletmek”→TS2.1. “bir şeyi bir yandan öbür yana götürmek”;

3→3: KT3.1. “nakletmek”→TS3.2. “nakletmek”;

KT3.2. “yer değiştirmek”→TS3.1. “bir şeyi bir yerden başka yere taşımak”;

10→5: KT10.1. “takmak”→TS5.2. “takmak” şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirincik olayları ve değişimleri:

KT2.1. “atlatmak”, KT10.2 “koymak” ve KT10.3. “vazı ve ilkâ etmek” *eksilme* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

TS5.1. “bir şeyi kendisine ayrılmış olan yere yerleştirmek” *eklenme* yoluyla *anlam genişlemesi* olmuştur.

Anlam olayları ve değişimleri:

KT’de 4. anlamda “tecavüz ettirmek”, 5. anlamda “durdurmak, def ve teskin etmek, iyi etmek”, 6. anlamda “nüfuz ettirmek, dinletmek”, 7. anlamda “tedavül ettirmek”, 8. anlamda “ferâğ, sarfinazar ettirmek”, 9. anlamda “bir yandan sokup öbür yandan çıkarmak”, 11. anlamda “kaplamak, yapıştırmak, çevirmek, örtmek”, 12. anlamda “sürmek, tılâ etmek” ve 13. anlamda “sokmak, ithal etmek” *kaybolma* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

TS’de 4. anlamda “tespit etmek, yazmak, kaydetmek”, 6. anlamda “yola çıkan birini uğurlamaya gitmek, selametlemek, teşyi etmek”, 8. anlamda “giymek, giyinmek”, 9. anlamda “bir işi birden çok kişi üzerinde uygulamak”, 12. anlamda “hastalık bulaştırmak” ve 15. anlamda “vurmak” *benzetme* yoluyla *yakın anlama* geçerek *anlam genişlemesi* olmuştur.

TS’de 7. anlamda “bir süre yaşamak, oturmak, kalmak”, 10. anlamda “herhangi bir durumu yaşamış olmak”, 13. anlamda “zaman harcamak” ve 14. anlamda “bir

gereksinimi eldeki imkânla karşılamak” *çatı değiştirme* yoluyla *uzak anlama* geçerek *anlam genişlemesi* olmuştur.

TS’de 11. anlamda “etmek, yapmak” *söz eksiltme* yoluyla *uzak anlama* geçerek *anlam genişlemesi* olmuştur.

TS’de 16. anlamda “*mec.* alışverişte aldatmak, kötü mal satmak, kazıklamak” *mecazlaşma* yoluyla *başka anlama* geçerek *anlam genişlemesi* olmuştur.

TS’de 17. anlamda “*argo* birine kötü söz söylemek” *argolaşma* yoluyla *başka anlama* geçerek *anlam genişlemesi* olmuştur.

120. gedilmek

Her iki sözlükte de ikişer anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.2. “gedik olmak”→TS1.1. “gedik olmak”;

KT1.4. “rahne açılmak”⇒*rahne*: “gedik” →TS1.2. “gedik açılmak” şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik olayları ve değişimleri:

KT1.1. “oyulmak” ve KT1.3 “çentilmek” *eksilme* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

Anlam olayları ve değişimleri:

KT’de 2. anlamda “kaşınmak, gicişmek” *kaybolma* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

TS’de 2. anlamda “*hlk.* bıçak, keser vb.nin ağızları aşınmak” *halk ağzına geçiş* yoluyla *yakın anlama* geçerek *anlam genişlemesi* olmuştur.

121. germek

KT'de 2, TS'de 4 anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1, 2→1 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirincik eşleşmeleri:

1→1: KT1.1. “çekip uzatarak kurmak”→TS1.1. “bir şeyin uçlarından veya kenarlarından çekerek gergin duruma getirmek”;

2→1: KT2.1. “çekip uzatarak asmak”→TS1.1. “bir şeyin uçlarından veya kenarlarından çekerek gergin duruma getirmek” şeklindedir.

Anlam olayları ve değişimleri:

KT'de 1. anlamda “çekip uzatarak kurmak” ve 2. anlamda “çekip uzatarak asmak” *anlam birleşmesi* yoluyla sözlükbirimde sayısal olarak *anlam daralması* olmuştur.

TS'de 2. anlamda “gergin bir şeyle örtmek” *işlevsel eylem aktarması* yoluyla *uzak anlama* geçerek *anlam genişlemesi* olmuştur.

TS'de 3. anlamda “kol, bacak, uzatmak” *benzetme* yoluyla *yakın anlama* geçerek *anlam genişlemesi* olmuştur.

TS'de 4. anlamda “*mec.* gergin duruma getirmek, gerginlik yaratmak, sinirlendirmek” *mecazlaşma* yoluyla *başka anlama* geçerek *anlam genişlemesi* olmuştur.

122. gevşetilmek

KT'de 2, TS'de 1 anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.1. “gerginliği azaltmak”→TS1.1. “bir şeyin gevşemesini sağlamak”;

KT1.2. “irhâ ve istirhâ olunmak”⇒*irhâ*: “koyuverme, gevşetme, bırakma, salıverme” *istirhâ*: “gevşeme, gevşeklik ve sölpüklük peyda etme”→TS1.2. “bir şeyi gevşek duruma getirmek” şeklindedir.

Anlam olayları ve değişimleri:

KT’de 2. anlamda “şiddet ve ikdam ve germîye hâle getirilmek” *kaybolma* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

123. gıdıklamak

KT’de 3, TS’de 2 anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, ft.1→1 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

ft.1→1: KTft.1.1. “birinin bazı yerlerine parmakla dokunup gayriihtiyarî gülmesini ve bir nevi sinir rahatsızlığını mucip olmak”→TS1.1. “vücudun bazı yerlerine dokunarak ürperme veya gülere kaçınma ile beliren bir sinir tepkisi uyandırmak” şeklindedir.

Anlam olayları ve değişimleri:

KT’de fl.1. anlamda “(tavuk) yumurtlayacağı vakit bağırarak, gıdıdak etmek” ve KT’de ft.2. anlamda “teşvik ve tegîb etmek” *kaybolma* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

TS’de 2. anlamda “*mec.* eğlendirici, hoş giden sözler söylemek” *mecazlaşma* yoluyla *başka anlama geçerek anlam genişlemesi* olmuştur.

124. gidişmek

KT’de 2, TS’de 1 anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, fl.1→1 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

fl.1→1: KT1.1. “galat olarak gidişmek ve gicişmek yerine kullanılır”→TS1.3. “gicişmek” şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik olayları ve değişimleri:

TS1.1. “kaşıntı duymak” ve TS1.2. “kaşınmak” *eklenme* yoluyla *anlam genişlemesi* olmuştur.

Anlam olayları ve değişimleri:

KT’de fş.1. anlamda “birbirine gitmek, ziyaretleşmek, müvârede etmek” *kaybolma* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

125. gitmek

KT’de 12, TS’de 22 anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→3, 2→2, 4→14, 5→7, 6→12, 7→21, 8→10, 9→12 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→3: KT1.2. “varmak”→TS3.2. “ulaşmak”;

2→2: KT2.1. “bir yerden ayrılıp uzaklaşmak”→TS2.1. “bir yerden veya bir işten ayrılmak”;

4→14: KT4.1. “yok olmak”→TS14.1. “yok olmak”;

- 5→7: KT5.1. “sarf olunmak”⇒I. “tüketmek, harcamak”→TS7.2. “harcanmak”;
 KT5.2. “istihlâk edinmek”⇒“tüketmek”→TS7.1. “tüketilmek”;
 6→12: KT6.1. “geçmek”→TS12.1. “geçmek”;
 7→21: KT7.1. “müncer ve müntehi olmak”⇒“-e dökülmek, -e varmak”→TS21.1.
 “bir duruma, bir sonuca ulaşmak”;
 KT7.2. “varmak”→TS21.2. “varmak”;
 8→10: KT8.1. “yürümek”→TS10.1. “yürümek”;
 KT8.2. “meşy eylemek” “yürüme, reftâr”→TS10.2. “yol almak”;
 9→12: KT9.1. “geçmek”→TS12.1. “geçmek” şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik olayları ve değişimleri:

KT1.1. “yakından uzağa intikal etmek”, KT.1.3. “zehâb, rihlet eylemek”, KT2.2. “hareket etmek”, KT2.3. “azimet etmek”, KT2.4. “rihlet etmek”, KT4.2. “kayıp ve nâ-bedîd olmak”, KT6.2. “savuşmak”, KT6.3. “def ve zail olmak”, KT9.2. “bitmek” ve KT9.3. “münkazî olmak” *eksilme* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

TS3.1. “çıkılmak” ve TS14.2. “elden çıkmak” *eklenme* yoluyla *anlam genişlemesi* olmuştur.

Anlam olayları ve değişimleri:

KT’de 6. anlamda “geçmek, savuşmak, def ve zail olmak” ve 9. anlamda “geçmek, bitmek, münkazî olmak” *anlam birleşmesi* yoluyla sözlükbirimde sayısal olarak *anlam daralması* olmuştur.

KT’de 3. anlamda “kaçmak, bırakıp ayrılmak”, 10. anlamda “ayak yoluna taşınmak, def’-i tabî’î etmek, ishali olmak”, 11. anlamda “mücâma’at etmek” ve 12. anlamda “götürülmek, sevk olunmak” *kaybolma* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

TS’de 1. anlamda “bir yere doğru yönelmek” ve 5. anlamda “sürmek, devam etmek” *benzetme* yoluyla *yakın anlama geçerek anlam genişlemesi* olmuştur.

TS’de 9. anlamda “yeter olmak, yetmek, yetişmek”, 11. anlamda “dayanmak” ve 13. anlamda “herhangi bir durumda olmak”, 17. anlamda “bir şey zarar görmüş olmak”, 18. anlamda “makine işlemek, çalışmak” ve 19. anlamda “satılmak” *benzetme* yoluyla *uzak anlama* geçerek *anlam genişlemesi* olmuştur.

TS’de 4. anlamda “belli bir amaçla bir yere devam etmek veya bir işle uğraşmak” ve 16. anlamda “başvurmak, yapmak” *eklenimsel bütünleyiciliğe dayalı eylem aktarması* yoluyla *anlam genişlemesi* olmuştur.

TS’de 6. anlamda “yakışmak, yaraşmak” *mecazlaşma* yoluyla *başka anlama* geçerek *anlam genişlemesi* olmuştur. TS’de 6. anlamın mecaz olduğu ayrıca belirtilmemiştir.

TS’de 15. anlamda “ölmek” *örtmeceselliğe yönelik eylem aktarması* yoluyla *uzak anlama* geçerek *anlam genişlemesi* olmuştur.

TS’de 20. anlamda “yapmak” *çatı değiştirme* yoluyla *başka anlama* geçerek *anlam genişlemesi* olmuştur.

TS’de 22. anlamda “(yar) değerlendirmek, saymak, karşılamak” *sözcük türü değiştirme* (eylem→yardımcı eylem) yoluyla *dilbilgisel anlama* geçerek *anlam genişlemesi* olmuştur.

126. göbeklenmek

KT’de 1, TS’de 2 anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→2 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→2: KT1.1. “lâhana ve salata gibi şeyler göbek bağlamak”→TS2.1. “marul, lahana yaprakları büyüyüp sıklaşmak” şeklindedir.

Anlam olayları ve değişimleri:

TS’de 1. anlamda “karnı yağlanıp şişmanlamak” *doğadan insana deyim aktarması* yoluyla *yakın anlama* geçerek *anlam genişlemesi* olmuştur.

127. gölgelenmek

KT'de 2, TS'de 3 anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.1. “gölge altına girmek”, KT1.2. “gölgelikte oturmak” ve KT1.3. “tazallül etmek”→TS1.1. “gölgeli duruma girmek” şeklindedir.

Anlam olayları ve değişimleri:

KT'de 2. anlamda “(resim ve yazı) gölge makamında leke peyda etmek” *kaybolma* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

TS'de 2. anlam “*mec.* buğulanmak” ve 3. anlam “*mec.* değerinin bilinmesini engellemek” *mecazlaşma* yoluyla *başka anlama geçerek anlam genişlemesi* olmuştur.

128. görmek

KT'de 16, TS'de 20 anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1, 3→2, 4→4, 5→14, 6→13, 7→6, 8→11, 9→9, 11→18, 12→8, 15→16 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.1. “kuvve-i bâsıra istimaliyle bir şeyin şekil ve hey'et-i hâriciyyesini hissetmek”→TS1.1. “göz yardımıyla bir şeyin varlığını algılamak”;

3→2: KT3.1. “anlamak”→TS2.1. “anlamak”;

- 4→4: KT4.3. “muhakeme eylemek”→TS4.2. “değerlendirmek”;
- 5→14: KT5.1. “rast gelmek”→TS14.2. “rastlaşmak”;
- KT5.2. “tesadüf etmek”→TS14.1. “karşılaşmak”;
- 6→13: KT6.1. “ziyaret etmek”→TS13.1. “ziyaret etmek”;
- 7→6: KT7.2. “yapmak”→TS6.1. “yapmak”;
- 8→11: KT8.1. “uğramak”→TS11.1. “bir işleme uğramak”;
- 9→9: KT9.1. “nail olmak”→TS9.1. “bir şeye erişmek”;
- 11→18: KT11.1. “gezmek”→TS18.1. “gezmek”;
- 12→8: KT12.1. “almak”→TS8.1. “almak”;
- 15→16: KT15.1. “geçirmek”→TS16.2. “geçirmek” şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirincik olayları ve değişimleri:

KT1.2. “rüyet, müşahede eylemek”, KT.4.1. “mütalâa ve mülâhaza etmek”, KT4.2. “bulmak”, KT5.3. “buluşmak”, KT5.4. “mülâkat etmek”, KT6.2. “ziyaretine gitmek”, KT7.1. “eda ve ifa etmek”, KT7.3. “tesviye eylemek”, KT8.2. “düçar ve giriftar olmak”, KT8.3. “çekmek”, KT9.2. “dest-res olmak”, KT11.2. “bulunmak”, KT11.3. “yaşamak” *eksilme* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

TS1.2. “seçmek”, TS2.3.“sezmek”, TS4.1. “bir şey hakkında bir yargıya varmak”, TS6.2. “etmek” ve TS16.1. “sahne olmak” *eklenme* yoluyla *anlam genişlemesi* olmuştur.

Anlam olayları ve değişimleri:

KT’de 2. anlamda “kuvve-i bâsıraya malik olmak, bînâ olmak”, 10. anlamda “denemek, tecrübe etmek, geçirmek”, 13. anlamda “hazırlamak, tehyi’e etmek”, 14. anlamda “düşünmek, tedbir etmek, bulmak” ve 16. anlamda “sîga-i iltizâmiyyeye iltihak edip iştilal ve müdâvemeti beyan eder” *kaybolma* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

TS’de 3. anlamda “yanına gidip konuşmak”, 5. anlamda “belirli bir zamanın içinde bir olaya tanık olmak, yaşamak” ve 7. anlamda “kendisine yapılmak, bir davranışla karşılaşmak, maruz kalmak” *eklenimsel bütünleyiciliğe dayalı eylem aktarması* yoluyla *uzak anlama* geçerek *anlam genişlemesi* olmuştur.

TS’de 10. anlamda “çok değer vermek”, TS’de 17. anlamda “saymak, herhangi bir şey gibi görmek” ve TS’de 19. anlamda “*tkz.* vermek” *mecazlaşma* yoluyla *başka anlama* geçerek *anlam genişlemesi* olmuştur. TS’de bu anlamın mecaz olduğu ayrıca belirtilmemiştir.

TS’de 12. anlamda “yüzü bir yöne doğru olmak, bakmak” *benzetme* yoluyla yakın anlama geçerek *anlam genişlemesi* olmuştur.

TS’de 15. anlamda “gözlerin görmediği durumlarda başka duyu organlarıyla algılamak” *duyular arası deyim aktarması* yoluyla *uzak anlama* geçerek *anlam genişlemesi* olmuştur.

TS’de 20. anlamda “*sp.* takım arkadaşlarından en uygun olanına pas atmak” *terimleşme* yoluyla *başka anlama* geçerek *anlam genişlemesi* olmuştur.

129. göstermek

KT’de 13, TS’de 12 anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1, 2→3, 2→6, 3→2, 6→5, 8→4, 10→8, 12→10 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.1. “gördürmek”→TS1.1. “birini veya bir şeyi işaretle belirtmek”;

2→6: KT2.1. “öğretmek”→TS6.1. “öğretmek”;

2→3: KT2.2. “anlatmak”→TS3.2. “anlatmak”;

3→2: KT3.2. “gözükürtmek”→TS2.1. “görülmesini sağlamak”;

6→5: KT6.1. “ispat etmek”→TS5.1. “kanıtla inandırmak”;

8→4: KT8.1. “karşısında tutmak”→TS4.1. “bir şeyin etkisi altında tutulmak”;

10→8: KT10.1. “güzellik ve yakışıklılığını meydana çıkarmak veya arttırmak”→TS8.1. “güzelliğini ortaya çıkarmak”;

12→10: KT12.1. “olduğundan genç görünmek”→TS10.1. “görünmek” şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik olayları ve değişimleri:

KT1.2. “izhar, ibraz etmek”, KT2.3. “ilâm etmek”, KT3.1. “çıkarmak”, KT5.3. “takdim etmek”, KT3.4. “kaçırmamak” ve KT6.2. “teslim ve takdir etmek” *eksilme* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

TS2.2. “görülmesine yol açmak”, TS3.1. “belirtmek”, TS6.2. “açıklamak”, TS8.2. “temsil etmek” ve TS10.2. “benzemek” *eklenme* yoluyla *anlam genişlemesi* olmuştur.

Anlam olayları ve değişimleri:

KT’de 2. anlamda “öğretmek, anlatmak, ilâm eylemek” *anlam ayrışması* yoluyla sözlükbirimde sayısal olarak *anlam genişlemesi* olmuştur.

KT’de 4. anlamda “yalandan izhar ve ibraz etmek”, 5. anlamda “delâlet etmek, delil olmak”, 7. anlamda “tayin etmek”, 9. anlamda “saklamamak, meydana koymak”, 11. anlamda “vermek, hasıl etmek, ika eylemek” ve 13. anlamda “ibraz etmek, suret ve aksini irâ’e eylemek” *kaybolma* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

TS’de 7. anlamda “yapmasını söylemek, görevlendirmek” ve 9. anlamda “herhangi bir biçimde değerlendirmeye yol açmak” *benzetme* yoluyla *uzak anlama* geçerek *anlam genişlemesi* olmuştur.

TS’de 11. anlamda “(yar) etmek” *sözcük türü değiştirme* (eylem→yardımcı eylem) yoluyla *dilbilgisel anlama* geçerek *anlam genişlemesi* olmuştur.

TS’de 12. anlamda “*mec.* sert bir biçimde karşılık vermek” *mecazlaşma* yoluyla *başka anlama* geçerek *anlam genişlemesi* olmuştur.

130. gözemek

Her iki sözlükte de ikişer anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 2→1 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

2→1: KT2.1. “nakşı iplikle örtmek”→TS1.1. “kumaştaki deliği örerek kapatmak” şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik olayları ve değişimleri:

KT2.2. “iki kat etmek” *eksilme* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

Anlam olayları ve değişimleri:

KT’de 1. anlamda “örü örer gibi bir tarz-ı mahsûsta dikmek” *kaybolma* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

TS’de 2. anlamda “dikilen bitkilerin seyrek yerlerini sıklaştırmak” *benzetme* yoluyla *yakın anlama* geçerek *anlam genişlemesi* olmuştur.

131. gurklamak

KT’de 1, TS’de 2 anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→2 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

KT1.1. “[tavuk ve hindi] kabarıp kızmak”→TS2.1. “erkek hindi kabarmak” şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik olayları ve değişimleri:

KT1.2. “kudurmak” *eksilme* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

Anlam olayları ve değişimleri:

TS’de 1. anlamda “kuluçka olmak” *eklenimsel bütünleyiciliğe dayalı eylem aktarması* yoluyla *yakın anlama* geçerek *anlam genişlemesi* olmuştur.

132. güçlendirmek

KT’de 1, TS’de ϕ anlam vardır.

Anlam eşleşmesi yoktur.

Anlam olayları ve değişimleri:

KT’de 1. anlamda “zor hâle koymak, tas’ib etmek” *kaybolma* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

Bu sözlükbirime TS’de yer verilmemiş, TS’de *sözlükbirim kaybolması* olmuştur. TS’de bulunan “güçlendirmek” sözlükbirimi KT’deki sözlükbirimin *eşadlısıdır*.

133. gülmek

KT’de 4, TS’de 3 anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1, 2→2, 3→3 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.1. “insana mahsus olan bir hisle kah kah diyerek sesle veya sessiz ve ekseriya ağzı açarak ve dişleri göstererek bir hareket-i mahsûsada bulunmak”→TS1.1. “insan, hoşuna veya tuhafına giden olaylar, durumlar karşısında, genellikle sesli bir biçimde duygusunu açığa vurmak”;

2→2: KT2.1. “sevinmek”→TS2.1. “mutlu, sevinçli zaman geçirmek”;

KT2.2. “eğlenmek”→TS2.2. “eğlenmek”;

KT2.3. “cümbüş etmek”→TS2.3. “hoşça vakit geçirmek”;

3→3: KT3.1. “istihza etmek”→TS3.1. “biriyle alay etmek” şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik olayları ve değişimleri:

KT1.2. “dihk”, KT1.3. “hande etmek”, KT3.2. “biriyle eğlenmek” ve KT3.3. “birini maskaraya almak” *eksilme* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

Anlam olayları ve değişimleri:

KT’de 4. anlamda “memnun ve mesrur olmak, teselli bulmak” *kaybolma* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

134. gürllemek

KT’de 3, TS’de 2 anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.1. “gürültü etmek”→TS1.1. “kalın ve gür ses çıkarmak” şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik olayları ve değişimleri:

KT1.2. “şamata etmek” *eksilme* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

Anlam olayları ve değişimleri:

KT’de 2. anlamda “(gök) yıldırım çakıp dehşetli ses çıkarmak, ra’d olmak” ve 3. anlamda “ölmek, vefat etmek, nalları atmak” *kaybolma* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

TS’de 2. anlamda “*mec.* kuvvetli ve etkili bir biçimde varlığını göstermek” *mecazlaşma* yoluyla *başka anlama geçerek anlam genişlemesi* olmuştur.

135. güzellenmek

KT’de 1, TS’de ϕ anlam vardır.

Anlam eşleşmesi yoktur.

Anlam olayları ve değişimleri:

KT’de 1. anlamda “güzel olmak, güzellik peyda etmek, güzelleşmek” *kaybolma* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

MBTS’de de 1 anlam vardır. Bu sözlükbirime TS’de yer verilmemiş, TS’de *sözlükbirim kaybolması* olmuştur.

136. haberleşmek

Her iki sözlükte de birer anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirincik eşleşmeleri:

1→1: KT1.1. “birbirine haber göndermek”→TS1.2. “karşılıklı olarak haber alıp vermek”;

KT1.2. “birbirine malûmat vermek”→TS1.1. “bir durumu karşılıklı olarak iletmek” şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirincik olayları ve değişimleri:

TS1.3. “iletişmek” ve TS1.4. “muhabere etmek” *eklenme* yoluyla *anlam genişlemesi* olmuştur.

137. haçlamak

Her iki sözlükte de birer anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.1. “çarmıha germek”→TS1.1. “çarmıha germek” şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik olayları ve değişimleri:

KT1.2. “haç şeklinde bir tahtaya mıhlıyarak salb etmek” *eksilme* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

138. haklaşmak

Her iki sözlükte de birer anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.1. “birbirine hakkını vererek alacak verecek kalmamak”→TS1.1. “iki taraf birbirine hakkını verip alacak verecekleri kalmamak” şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik olayları ve değişimleri:

TS1.2. “ödeşmek” *eklenme* yoluyla *anlam genişlemesi* olmuştur.

139. hamlamak

Her iki sözlükte de birer anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.1. “tûl-i müddet rahata alışmaktan zahmete dayanmaz olmak”→TS1.1. “uzun süre idman yapmama, hareket etmeme yüzünden gücünü ve çevikliğini yitirmek” şeklindedir.

140. harelenmek

Her iki sözlükte de birer anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.1. “hare gibi dalgalı ve mütemevvic olmak”→TS1.2. “dalgalanmak” şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik olayları ve değişimleri:

TS1.1. “kıvılcıkça üzerinde parlak çizgiler görünmek” *eklenme* yoluyla *anlam genişlemesi* olmuştur.

141. harmanlamak

KT’de 1, TS’de 3 anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.2. “harman etmek”→TS1.1. “harman etmek” şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik olayları ve değişimleri:

KT1.1. “her birinden birer tane alıp takım yapmak üzere bir şeyin eczasını takım takım eylemek” *eksilme* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

Anlam olayları ve değişimleri:

TS’de 3. anlamda “*den.* gemi az bir dümen açısıyla büyük bir eğri çizerek yürümek” *terimleşme* yoluyla *uzak anlama* geçerek *anlam genişlemesi* olmuştur.

TS’de 2. anlam “bir çember oluşturacak biçimde dolaşmak” KT’de yer almamaktadır. Ancak KT’nin çağdaşı olan YTL’de bu anlama 1. anlamda “birçok şeyleri karıştırarak maksada göre tertip etmek; bir daire üzerinde dönüp koşmak” şeklinde yer verilmiştir. Bu anlam ile TS’deki 2. anlam eşleşmektedir. Bu durumda bu anlam yeni bir anlam değildir.

142. hastalandırmak

Her iki sözlükte de birer anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.1. “hasta etmek”→TS1.1. “hasta etmek”;

KT1.2. “hastalığı mucip olmak”→TS1.2. “hastalanmasına sebep olmak” şeklindedir.

143. hatırlamak

Her iki sözlükte de birer anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.1. “hatırda tutmak”→TS1.1. “anımsamak” şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik olayları ve değişimleri:

KT1.2. “unutmamak” *eksilme* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

144. havalandırmak

Her iki sözlükte de ikişer anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1, 2→2 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.1. “hava aldirmek”→TS1.1. “kapalı bir yerin pencere ve kapılarını açarak havalanmasını sağlamak”;

2→2: KT2.1. “cevv-i havâya kaldirmek”→TS2.1. “havaya kaldirmek” şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik olayları ve değişimleri:

KT1.2. “havasını tecdid etmek” ve KT2.2. “uçurmak” *eksilme* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

145. havlamak

Her iki sözlükte de birer anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.1. “(köpek) bağirmek”→TS1.1. “köpek bağirmek”;

KT1.2. “hav hav etmek”→TS1.2. “ürümek” şeklindedir.

146. haydalamak

Her iki sözlükte de birer anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.1. “hay huy ile (hayvanları) yürütmek”→TS1.1. “hayvanı hızlandırmak için ‘hayda’ diye seslenmek” şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik olayları ve değişimleri:

KT1.2. “yürütmeye çabalamak” *eksilme* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

147. hazırlatmak

Her iki sözlükte de birer anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.1. “hazır ettirmek”→TS1.1. “hazır duruma getirmek” şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik olayları ve değişimleri:

KT1.2. “tehyi’e ettirmek” *eksilme* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

148. helâlleşmek

Her iki sözlükte de birer anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.1. “birbirine hakkını helâl etmek” ve KT1.2. “edebiyen müfâratat etmek üzere birbirine geçmiş hak var ise helâl eylemek”→TS1.1. “alışverişte veya ayrılma sırasında hakkını birbirine bağışlamak” şeklindedir.

149. hesaplamak

KT’de 1, TS’de 2 anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→2 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→2: KT1.2. “mülâhaza etmek”⇒“düşünmek”→TS2.1. “bir şeyi, bir durumu ayrıntılı bir biçimde düşünmek” şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik olayları ve değişimleri:

KT1.1. “takdir ve tahmin etmek” *eksilme* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

TS2.2. “hesap etmek” *eklenme* yoluyla *anlam genişlemesi* olmuştur.

Anlam olayları ve değişimleri:

TS’de 1. anlamda “hesap işlemini yapmak, hesap etmek” *çokanlamlı kökten türeme* yoluyla *yakın anlama* geçerek *anlam genişlemesi* olmuştur. Çokanlamlı bir sözlükbirim olan “hesap” adından {+1A} ekini alarak türeyen “hesaplamak” sözlükbiriminin KT’de 1. anlamı, “hesap” sözlükbiriminin 2. anlamından tüerken TS’de 1. anlamı, “hesap” sözlükbiriminin 1. anlamından türemiş ve bu yolla yeni bir anlam oluşmuştur.

150. hıçkırık

KT'de 1, TS'de 2 anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→2 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→2: KT1.1. “boğaz tıkanarak ve derinden iç çekerek ağlamak”→TS2.1. “içini çekerek ağlamak” şeklindedir.

Anlam olayları ve değişimleri:

TS'de 1. anlamda “boğazdan hıçkırık sesi çıkarmak” *anlam dirilmesi/uyarılması* yoluyla *anlam genişlemesi* olmuştur. Bu anlamın kökeni “hıçkırık sesi” olarak verilmiştir (nisanyansozluk.com, 14.05.2012). Dolayısıyla sözlükbirimin sahip olduğu eski anlam tekrar canlanmış ve sözlükte bu anlama yeniden yer verilmiştir.

151. hışıldamak

Her iki sözlükte de birer anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.1. “sert ve kısık bir ses çıkarmak”→TS1.1. “hışiltılı ses çıkarmak”⇒*hışiltılı*: “*sert ve sürekli çıkan ses*” şeklindedir.

152. hiddetlendirmek

Her iki sözlükte de birer anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.1. “öfkelenmek”→TS1.2. “öfkelenmek”;
 KT1.2. “gazaba getirmek”→TS1.1. “kızdırmak” şeklindedir.

153. hoşlandırmak

KT’de 2, TS’de 1 anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.1. “memnun ve hoşnut etmek”→TS1.1. “hoşlanmasına yol açmak” şeklindedir.

Anlam olayları ve değişimleri:

KT’de 2. anlamda “hazzettirmek” *kaybolma* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

154. hüngürdemek

Her iki sözlükte de birer anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.1. “hüngür hüngür ağlamak”→TS1.2. “hıçkırarak ağlamak”;
 KT1.2. “sesle ve bir nevi asabî helecanla ağlamak”→TS1.1. “yüksek sesle ağlamak” şeklindedir.

155. ılmak

Her iki sözlükte de birer anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.1. “ılık olmak”→TS1.1. “ılınmak”⇒“ılık duruma gelmek, ılmak” şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik olayları ve değişimleri:

KT1.2. “soğuğu kırılmak” ve KT1.3. “az sıcak kalacak surette soğumak” *eksilme* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

156. ıslamak

Her iki sözlükte de birer anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.1. “ıslatmak”→TS1.1. “ıslatmak” şeklindedir.

157. içmek

Her iki sözlükte de dörder anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1, 2→4, 3→2, 4→3 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.1. “(mayi bir şeyi) ağızdan içeriye çekmek”→TS1.1. “bir sıvıyı ağza alıp yutmak”;

2→4: KT2.1. “müskirat içmek”⇒*müskirat*: “*sarhoş eden şeyler, alkollü içkiler*” ve
KT2.2. “işret etmek”⇒“*içki içmek*”→TS4.1. “içki kullanmak”;

3→2: KT3.1. “tütün ve tönbeği yakıp dumanını çekmek”→TS2.1. “sigara, nargile
vb.nin dumanını içe çekmek”;

4→3: KT4.2. “bel’ etmek”⇒2. “*emmek, cezb ve massetmek*”→TS3.2. “emmek”;

KT4.3. “çekip yutmak” TS3.1. “bir şey, bir sıvıyı içine çekmek” şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik olayları ve değişimleri:

KT1.2. “şurb, nûş etmek” ve TS4.1. “cezp etmek”⇒“*kendine çekme, celp, nefesle çekme*” *eksilme* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

158. iğnelemek

KT’de 3, TS’de 2 anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 3→1 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

3→1: KT3.1. “toplu iğneyle iliştiirmek”→TS1.1. “iğne ile tutturmak” şeklindedir.

Anlam olayları ve değişimleri:

KT’de 1. anlamda “iğne ile delmek” ve 2. anlam “kalıbını almak üzere kenarlarını
iğneyle delerek işaret etmek” *kaybolma* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

TS’de 2. anlamda “*mec.* üstü kapalı olarak onur kırıcı, üzüntü verici söz söylemek”
mecazlaşma yoluyla *başka anlama geçerek anlam genişlemesi* olmuştur.

159. ihtiyarlamak

KT’de 1, TS’de 2 anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.1. “kocamak”→TS1.2. “kocamak”;

KT1.2. “ihtiyar ve pîr-i nâ-tüvân olmak”→TS1.1. “yaşı ilerlemek, yaşlanmak” şeklindedir.

Anlam olayları ve değişimleri:

TS’de 2. anlamda “ihtiyar görünüşü almak, ihtiyar görünmek” *benzetme* yoluyla *yakın anlama* geçerek *anlam genişlemesi* olmuştur.

160. ikilemek

KT’de 1, TS’de 3 anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.1. “iki yapmak”→TS1.1. “bir şeyin sayısını ikiye çıkarmak” şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik olayları ve değişimleri:

KT1.2. “işini tedarik etmek” *eksilme* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

Anlam olayları ve değişimleri:

TS’de 2. anlamda “tekrarlamak, yinelemek” *benzetme* yoluyla *yakın anlama* geçerek *anlam genişlemesi* olmuştur.

TS’de 3. anlamda “*hık.* tarlayı iki kez sürmek” *halk ağzına geçiş* yoluyla *yakın anlama* geçerek *anlam genişlemesi* olmuştur.

161. ilikleme

Her iki sözlükte de birer anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.1. “düğmeyi iliğe geçirerek esvabı tutturmak”→TS1.1. “bir şeyin düğmesini iliğine geçirmek” şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik olayları ve değişimleri:

KT1.2. “kavuşturmak” *eksilme* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

162. imrendirmek

Her iki sözlükte de birer anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.1. “arzu ettirmek” ve KT1.2. “güzel ve leziz bir şey gösterip birinin iştahını uyandırmak”→TS1.1. “imrenmesine yol açmak” şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik olayları ve değişimleri:

KT1.3. “rağbet ettirmek” *eksilme* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

163. imzalamak

KT’de 1, TS’de 3 anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.1. “(bir yazılı kâğıdın) altına kendi ismini yazmak”→TS1.1. “bir yazı veya belgeye imzasını yazmak”;

KT1.2. “ismini yazarak kabul ve tasdik etmek”→TS1.2. “imza atmak” şeklindedir.

Anlam olayları ve değişimleri:

TS’de 2. anlamda “eserin yazarı, yapımcısı olduğunu imza veya işaretle belirtmek” ve 3. anlamda “bir kimseye, hatıra olarak sunulan esere imza atmak” *eklenimsel bütünleyiciliğe dayalı eylem aktarması* yoluyla *yakın anlama* geçerek *anlam genişlemesi* olmuştur.

164. incitmek

KT’de 5, TS’de 2 anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 3→2, 4→1, 5→1 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

3→2: KT3.1. “hatır kırmak”→TS2.1. “kötü söz veya davranışla birini kırmak”;

KT3.2. “dil-gîr etmek”⇒1. “*kalpte yerleşip çabuk unutulmaz, müessir*”→TS2.2. “üzmek”;

4→1: KT4.1. “ağrılı veya yaralı bir uzva dokunup ağrıtmak”→TS1.1. “incinmesine yol açmak”⇒1. “*çarpma, sıkışma, burkulma vb. etkenlerle vücudun bir yeri ağrı verir duruma gelmek*”;

5→1: KT5.2. “yara ve bere olmadığı hâlde ağrıtmak” ve KT5.3. “ağrıyacak bir hâle getirmek”→TS1.1. “incinmesine yol açmak”⇒1. “*çarpma, sıkışma, burkulma vb. etkenlerle vücudun bir yeri ağrı verir duruma gelmek*” şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik olayları ve değişimleri:

KT5.1. “vurmak” *eksilme* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

Anlam olayları ve değişimleri:

KT’de 4. anlamda “ağrılı veya yaralı bir uzva dokunup ağrıtmak” ve 5. anlamda “vurmak, ağrıyacak bir hâle getirmek, yara ve bere olmadığı hâlde ağrıtmak” *anlam birleşmesi* yoluyla sözlükbirimde sayısal olarak *anlam daralması* olmuştur.

KT’de 1. anlamda “dokunmak, ilişmek” ve 2. anlamda “can acıtmak, elem vermek, eza ve cefa etmek” *kaybolma* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

165. inletmek

KT’de 3, TS’de 2 anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1, 2→2, 3→1 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.2. “zâr ve nâlân etmek”→TS1.1. “inlemesine yol açmak”⇒1. “*acı, üzüntü belirten kesik sesler çıkarmak, inildemek*”;

2→2: KT2.1. “mahzun ve mükedder etmek”→TS2.1. “çok eziyet vermek, eziyet çektirmek”;

3→1: KT3.1. “aksisedayla çınlatmak” TS1.1. “inlemesine yol açmak”⇒2. “*gür, uğultulu, yankılı ses çıkarmak*” şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik olayları ve değişimleri:

KT1.1. “inlemesini mucip olmak” *eksilme* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

Anlam olayları ve değişimleri:

KT’de 1. anlamda “inlemesini mucip olmak, zâr ve nâlân etmek” ve 3. anlamda “aksisedayla çınlatmak” *anlam birleşmesi* yoluyla sözlükbirimde sayısal olarak *anlam daralması* olmuştur.

166. iplemek

Her iki sözlükte de birer anlam vardır.

Anlam eşleşmesi yoktur.

Anlam olayları ve değişimleri:

KT’de 1. anlamda “ip sarmak, iple bağlamak” *kaybolma* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

TS’de 1. anlamda “*argo* saygı göstermek, değer vermek” *argolaşma* yoluyla *başka anlama* geçerek *anlam genişlemesi* olmuştur.

167. irileşmek

Her iki sözlükte de birer anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.1. “büyüme” ve KT1.2. “cüsseli ve kocaman olmak”→TS1.1. “iri bir duruma gelmek” şeklindedir.

168. işlemek

KT'de 2, TS'de 1 anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.1. "ise tutup karartmak"→TS1.1. "ise tutup karartmak" şeklindedir.

Anlam olayları ve değişimleri:

KT'de 2. anlam "(muhallebi vesaireyi) is kokutmak" *kaybolma* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

169. istemek

KT'de 6, TS'de 5 anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→2, 2→1, 6→4 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→2: KT1.1. "dilemek"→TS2.2. "dilemek";

KT1.2. "talep etmek"→TS2.1. "bir şeyin kendisine verilmesini veya yapılmasını söylemek";

2→1: KT2.1. "arzu etmek"→TS1.2. "arzulamak";

KT2.2. "hâhişlisi olmak"⇒"istek, isteyiş, arzu"→TS1.1. "istek duymak";

6→4: KT6.2. "lüzum ve ihtiyacını hissetmek"→TS4.1. "gerek olmak" şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik olayları ve değişimleri:

KT6.1. "muhtaç olmak" *eksilme* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

Anlam olayları ve değişmeleri:

KT’de 3. anlamda “aramak, cüst u cû etmek”, 4. anlamda “çağırarak, celp ve davet etmek” ve 5. anlamda “kasıt ve niyet etmek” *kaybolma* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

TS’de 3. anlamda “görmek istediğini bildirmek” ve 5. anlamda “evlenmek dileğinde bulunmak” *eklenimsel bütünleyiciliğe dayalı eylem aktarması* yoluyla *yakın anlama* geçerek *anlam genişlemesi* olmuştur.

170. işkillenmek

Her iki sözlükte de birer anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.1. “şüphe ve vehme düşmek”→TS1.1. “işkilli duruma gelmek”;

KT1.2. “şüphelenmek”→TS1.2. “pirelenmek”⇒3. “*işkillenmek, huyulanmak, kuşkulanmak*” şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik olayları ve değişmeleri:

KT1.3. “vesvese etmek” *eksilme* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

171. ittirmek

Her iki sözlükte de birer anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.3. “ileriye sürdürmek”→TS1.1. “itmesini sağlamak” şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik olayları ve değişimleri:

KT1.1. “bilvasıta itmek” ve KT1.2. “kakmak” *eksilme* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

172. kabalaşmak

KT’de 1, TS’de 2 anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→2 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→2: KT1.1. “kaba olmak”→TS2.1. “kabalık etmek”;

KT1.2. “zarafeti kaybetmek” TS2.2. “görgü ve incelikten yoksun söz söylemek” şeklindedir.

Anlam olayları ve değişimleri:

TS’de 1. anlamda “kaba bir duruma gelmek, irileşmek” *çokanlamlı kökten türeme* yoluyla *uzak anlama* geçerek *anlam genişlemesi* olmuştur. Çokanlamlı bir sözlükbirim olan “kaba” adından +IAş ekini alarak türeyen kabalaşmak sözlükbiriminin KT’de 1. anlamı kaba sözlükbiriminin 3. anlamından tüerken TS’de 1. anlamı kaba sözlükbiriminin 1. anlamından türemiş ve bu yolla yeni bir anlam oluşmuştur.

173. kabuklanmak

Her iki sözlükte de birer anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.1. “(meyve vesaire) kabuk bağlamak”→TS1.2. “kabuk bağlamak”;

KT1.2. “kabuk peyda etmek”→TS1.1. “kabuk oluşmak” şeklindedir.

174. kaçmak

KT’de 8, TS’de 17 anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→2, 1→9, 2→9, 3→10, 4→4, 5→13, 6→11, 7→7, 8→8 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→2: KT1.1. “firar etmek”→TS2.2. “firar etmek”;

KT1.2. “gizliden gitmek”→TS2.1. “kimseye bildirmeden bulunduğu yerden ayrılmak”;

1→9: KT1.2. “gizliden gitmek”→TS9.1. “görünmeden gitmek”;

2→9: KT2.1. “habersiz savuşup gitmek”→TS9.2. “savuşmak” ve TS9.3. “sıvışmak”;

3→10: KT3.1. “koşup süratle gitmek”→TS10.1. “hızla koşmak”;

4→4: KT4.1. “çekinmek”→TS4.1. “kaçınmak”;

5→13: KT5.1. “namahreme görünmemek”→TS13.1. “kaçgöçe uymak”;

6→11: KT6.1. “zail olmak”⇒“yok olmak, ortadan kalkmak”→TS11.1. “yok olmak”;

7→7: KT7.1. “girmek”→TS7.1. “girmek”;

8→8: KT8.1. “biraz bir tarafa gelmek”→TS8.1. “bir yana doğru kaymak” şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik olayları ve değişimleri:

KT4.2. “içtinap etmek”, KT4.3. “dirîğ-i himmet edip karışmak istememek”, KT5.2. “örtünmek”, KT5.3. “tesettür etmek” ve KT7.2. “nüfuz etmek” *eksilme* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

Anlam olayları ve değişimleri:

KT’de 1. anlamda “firar etmek, gizliden gitmek” *anlam ayrışması* yoluyla sözlükbirimde sayısal olarak *anlam genişlemesi* olmuştur.

TS’de 1. anlamda “hızla koşup bir yere saklanmak”, 3. anlamda “kendini göstermemek, rastlaşmamaya çalışmak” ve 14. anlamda “kız veya kadın yasalara ve aile isteklerine karşı gelerek evlenmek için evinden ayrılmak” *eklenimsel bütünleyiciliğe dayalı eylem aktarması* yoluyla *yakın anlama* geçerek *anlam genişlemesi* olmuştur.

TS’de 5. anlamda “gaz, sıvı vb. şeyler sızmak”, 6. anlamda “ipi kopmak” ve 15. anlamda “rengi ağarmak, uçmak” *doğadaki nesnelere arası deyim aktarması* yoluyla *uzak anlama* geçerek *anlam genişlemesi* olmuştur.

TS’de 12. anlamda “benzemek, andırmak” *mecazlaşma* yoluyla *başka anlama* geçerek *anlam genişlemesi* olmuştur. TS’de bu anlamın mecaz olduğu ayrıca belirtilmemiştir.

TS’de 16. anlamda “*sp.* yarışçı diğerlerinden hızla ayrılıp arayı açmak” ve 17. anlamda “*sp.* futbolda ve basketbolda engelleyen adamdan kurtulmak veya pas alabilmek için boş alana koşmak” *terimleşme* yoluyla *başka anlama* geçerek *anlam genişlemesi* olmuştur.

175. kalburlamak

Her iki sözlükte de birer anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.1. “kalburdan geçirip tasfiye etmek”→TS1.1. “kalburdan geçirmek” şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik olayları ve değişimleri:

TS1.2. “kalbur kullanmak” *eksilme* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

176. kalgımak

KT’de 1, TS’de 3 anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.1. “sıçramak”→TS1.1. “sıçramak”;

KT1.2. “fırlamak”→TS1.2. “fırlamak”;

KT1.4. “şaha kalkmak”→TS1.3. “şaha kalkmak” şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik olayları ve değişimleri:

KT1.3. “hoplamak” *eksilme* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

Anlam olayları ve değişimleri:

TS’de 2. anlamda “öfkeyle kalkmak” *eklenimsel bütünleyiciliğe dayalı eylem aktarması* yoluyla *yakın anlama* geçerek *anlam genişlemesi* olmuştur.

TS’de 3. anlamda “çapkınlık, serserilik yapmak” *mecazlaşma* yoluyla *başka anlama* geçerek *anlam genişlemesi* olmuştur. TS’de bu anlamın mecaz olduğu ayrıca belirtilmemiştir.

177. kamamak

KT'de 1, TS'de ϕ anlam vardır.

Anlam eşleşmesi yoktur.

Anlam olayları ve değişimleri:

KT'de 1. anlamda “ekserin ucunu perçin etmek” *kaybolma* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

MBTS'de de 1 anlam vardır. Bu sözlükbirime TS'de yer verilmemiş, TS'de *sözlükbirim kaybolması* olmuştur.

178. kanatlanmak

KT'de 1, TS'de 2 anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.3. “uçacak hale gelmek”→TS1.1. “uçmaya başlamak” şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik olayları ve değişimleri:

KT1.1. “kanat peyda etmek” ve KT1.2. “(küçük kuşların) kanadı çıkmak” *eksilme* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

Anlam olayları ve değişimleri:

TS'de 2. anlamda “*mec.* çok sevinmek” *mecazlaşma* yoluyla *başka anlama geçerek anlam genişlemesi* olmuştur.

179. kanırmak

KT’de 2, TS’de 1 anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 2→1 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

2→1: KT2.3. “koparmak”→TS1.1. “bir şeyi eğip zorlayarak yerinden çıkarmak veya çıkarmaya çalışmak” şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik olayları ve değişimleri:

KT2.1. “toplamak” ve KT2.2. “kasmak” *eksilme* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

Anlam olayları ve değişimleri:

KT’de 1. anlamda “döndürüp çevirmek, toplamak” *kaybolma* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

180. kapılandırmak

Her iki sözlükte de birer anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.1. “açıkta bulunan hizmete vesaireye kapı bulup yerleştirmek”→TS1.1. “kapılanmasını sağlamak”⇒1. “bir işe girmek ve o işte devam etmek” şeklindedir.

181. kapmak

KT’de 5, TS’de 6 anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1, 3→1, 5→2 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.1. “birden bire elini uzatıp şiddetle almak”→TS1.1. “birdenbire yakalayarak, çekerek almak”;

3→1: KT3.1. “uzaktan çekip almak”→TS1.1. “birdenbire yakalayarak, çekerek almak”;

5→2: KT5.1. “ısırmak”→TS2.1. “ısıırıp parçalamak” şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik olayları ve değişimleri:

KT1.2. “çarpmak”, KT1.3. “kavramak”, KT1.4. “alıp götürmek”, KT3.2. “cezp ve celbetmek”, KT3.3. “cüzî temas ve takarrüple hemen çekmek” ve KT3.4. “yakalamak” *eksilme* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

Anlam olayları ve değişimleri:

KT’de 1. anlam “birden bire elini uzatıp şiddetle almak, çarpmak, kavramak, alıp götürmek” ve 3. anlam “uzaktan çekip almak, cezp ve celbetmek, cüzî temas ve takarrüple hemen çekmek, yakalamak” *anlam birleşmesi* yoluyla sözlükbirimde sayısal olarak *anlam daralması* olmuştur.

KT’de 2. anlamda “zorla almak, cebren ahz, gasp, yağma, nehb etmek” ve 4. anlamda “kelepir bulup hemen yakalamak” *kaybolma* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

TS’de 3. anlamda “koparmak, kıstırmak” *nedensel bütünleyiciliğe dayalı eylem aktarması* yoluyla *uzak anlama* geçerek *anlam genişlemesi* olmuştur.

TS’de 4. anlamda “iştirir işitmez veya görür görmez bellek ve öğrenmek” *somutlayıcı deyim aktarması* yoluyla *uzak anlama* geçerek *anlam genişlemesi* olmuştur.

TS’de 5. anlamda “yer ayırmak, yer tutmak” *benzetme* yoluyla *yakın anlama* geçerek *anlam genişlemesi* olmuştur.

TS’de 6. anlamda “bulaşmış olmak, geçmek” *işlevsel eylem aktarması* yoluyla *uzak anlama* geçerek *anlam genişlemesi* olmuştur.

182. karalamak

KT’de 2, TS’de 5 anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 2→3 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

2→3: KT2.1. “yazı öğrenmek için meşk yazmak”→TS3.1. “taslak olarak yazmak veya çizmek” şeklindedir.

Anlam olayları ve değişimleri:

KT’de 1. anlamda “siyahlatmak, siyah etmek, tesvit” *kaybolma* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

TS’de 1. anlamda “boya veya kalemle birtakım şekiller çizerek bir yeri kirletmek”, 2. anlamda “bir yazının üzerini çizerek onu geçersiz kılmak” ve 4. anlamda “hızlı ve acele olarak yazmak” *benzetme* yoluyla *yakın anlama* geçerek *anlam genişlemesi* olmuştur.

TS’de 5. anlamda “*mec.* leke sürmek, kötülük yüklemek, iftira etmek” *mecazlaşma* yoluyla *başka anlama* geçerek *anlam genişlemesi* olmuştur.

183. karartmak

KT’de 2, TS’de 4 anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.1. “siyahlatmak”→TS1.3. “siyahlaştırmak”;

KT1.2. “siyah etmek”→TS1.1. “rengini karaya çevirmek” şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik olayları ve değişimleri:

TS1.2. “esmerleştirmek” *eklenme* yoluyla *anlam genişlemesi* olmuştur.

Anlam olayları ve değişimleri:

KT’de 2. anlam “bulandırmak, safiliğini ref’ ü zâ’il etmek” *kaybolma* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

TS’de 2. anlamda “karanlık duruma getirmek” ve 3. anlamda “ışığı kısmak veya örtmek” *eklenimsel bütünleyiciliğe dayalı eylem aktarması* yoluyla *yakın anlama* geçerek *anlam genişlemesi* olmuştur.

TS’de 4. anlamda “*mec.* kötü bir duruma getirmek” *mecazlaşma* yoluyla *başka anlama* geçerek *anlam genişlemesi* olmuştur.

184. karımak

KT’de 1, TS’de φ anlam vardır.

Anlam eşleşmesi yoktur.

Anlam olayları ve değişimleri:

KT’de 1. anlamda “hayvanın karnını yoklayıp semizliğine bakmak” *kaybolma* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

Bu sözlükbirime TS’de yer verilmemiş, TS’de *sözlükbirim kaybolması* olmuştur.

TS’de bulunan “karımak” sözlükbirimi KT’deki sözlükbirimin *eşadlısıdır*.

185. karmak

Her iki sözlükte de ikişer anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.2. “girdirmek”→TS1.2. “birbirine katmak” şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik olayları ve değişimleri:

KT1.1. “sokmak”, KT1.3. “daldırmak” ve KT1.4. “batırmak” *eksilme* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

TS1.1. “karıştırmak” *eklenme* yoluyla *anlam genişlemesi* olmuştur.

Anlam olayları ve değişimleri:

KT’de 2. anlamda “dökmek, irâka etmek” *kaybolma* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

TS’de 2. anlamda “toz durumundaki bir şeyi sıvı ile karıştırarak çamur veya hamur durumuna getirmek” *eklenimsel bütünleyiciliğe dayalı eylem aktarması* yoluyla *yakın anlama* geçerek *anlam genişlemesi* olmuştur.

186. karşılaştırmak

KT’de 2, TS’de 3 anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→2 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→2: KT1.1. “mukabele etmek”⇒4. “*karşılaştırma, karşılıklı yapılan okuma*”→TS2.1. “kişi ve nesnelerin benzer ve ayrı yanlarını incelemek için kıyaslamak” şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirincik olayları ve değişimleri:

TS2.2. “mukayese etmek” *eklenme* yoluyla *anlam genişlemesi* olmuştur.

Anlam olayları ve değişimleri:

KT’de 2. anlamda “muvazene etmek” \Rightarrow “dengelemek” *kaybolma* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

TS’de 1. anlamda “karşılaştırma işini yaptırmak” *çatı değiştirme* yoluyla *yakın anlama* geçerek *anlam genişlemesi* olmuştur.

TS’de 3. anlamda “dikişte giysinin bir yanına yapılan işlemi, eşitlik sağlamak amacıyla öbür yanında uygulamak” *terimleşme* yoluyla *başka anlama* geçerek *anlam genişlemesi* olmuştur. TS’de bu anlamın terim olduğu ayrıca belirtilmemiştir.

187. kasılmak

KT’de 2, TS’de 3 anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1 \rightarrow 1 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirincik eşleşmeleri:

1 \rightarrow 1: KT1.1. “çekilip daralmak” ve KT1.2. “kısalmak” \rightarrow TS1.1. “kasma işi yapılmak” şeklindedir.

Anlam olayları ve değişimleri:

KT’de 2. anlamda “eksilmek, noksan kabul etmek” *kaybolma* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

TS’de 2. anlamda “*ıtp.* kas, büzülüp toplanmak, büzüşmek, takallüs etmek” *terimleşme* yoluyla *yakın anlama* geçerek *anlam genişlemesi* olmuştur.

TS’de 3. anlamda “*mec.* büyüklenmek, kurumlanmak, gururlanmak” *mecazlaşma* yoluyla *başka anlama geçerek anlam genişlemesi* olmuştur.

188. kaşandırmak

Her iki sözlükte de birer anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.1. “atı durdurup iştirmek”→TS1.1. “hayvanı durdurup iştirmek” şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik olayları ve değişimleri:

KT1.2. “tebevül ettirmek” *eksilme* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

189. katmak

KT’de 5, TS’de 4 anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1, 3→1, 3→2 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.2. “ilave etmek”→TS1.1. “bir şeyin içine, üstüne veya yanına niteliğini değiştirmek veya niceliğini arttırmak için başka bir şey eklemek”;

3→1: KT3.1. “karıştırmak”→TS1.2. “karıştırmak”;

3→2: KT3.2. “mezc, halt etmek”⇒“birbirine katmak, karıştırmak”→TS2.1. “bir araya getirmek” şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik olayları ve değişimleri:

KT1.1. “ilhak etmek” \Rightarrow 1. “katmak, bağlamak”, KT1.3. “zammetmek” \Rightarrow “katmak” ve KT3.3. “koymak” *eksilme* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

Anlam olayları ve değişimleri:

KT’de 1. anlamda “ilhak, ilâve, zammetmek” ve 3. anlamda “karıştırmak, mezc, halt etmek, koymak” *anlam birleşmesi* yoluyla sözlükbirimde sayısal olarak *anlam daralması* olmuştur.

KT’de 3. anlamda “karıştırmak, mezc, halt etmek, koymak” *anlam ayrışması* yoluyla sözlükbirimde sayısal olarak *anlam genişlemesi* olmuştur.

KT’de 2. anlamda “alt tarafına, arkasından getirmek, terdîf, terfîk etmek”, 4. anlamda “karıştırmak, karmakarış etmek, fesada düşürmek” ve 5. anlamda “önüne koyup takip etmek” *kaybolma* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

TS’de 3. anlamda “birlikte göndermek” *işlevsel eylem aktarması* yoluyla *yakın anlama* geçerek *anlam genişlemesi* olmuştur.

TS’de 4. anlamda “*hlk.* döllenmeyi sağlamak için erkek hayvanı dişinin yanına salmak” *halk ağzına geçiş* yoluyla *başka anlama* geçerek *anlam genişlemesi* olmuştur.

190. kavlamak

Her iki sözlükte de birer anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1 \rightarrow 1 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1 \rightarrow 1: KT1.1. “kabarıp parça parça dökülmek” \rightarrow TS1.1. “kabarıp dökülmek”;

KT1.2. “şişip etinden ayrılarak düşmek” \rightarrow TS1.2. “soyulmak” şeklindedir.

191. kaymaklanmak

Her iki sözlükte de birer anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.1. “üstünde kaymak bağlamak”→TS1.1. “kaymak bağlamak” ve TS1.2. “kaymak tutmak” şeklindedir.

192. kazandırmak

KT’de 2, TS’de 1 anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1, 2→1 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.1. “kâr ettirmek” ve KT1.2. “kazanmasını mucip olmak”→TS1.1. “kazanmasını sağlamak”;

2→1: KT2.1. “ihtisal ve iktisap ettirmek” ve KT2.2. “aldırmak”→TS1.1. “kazanmasını sağlamak” şeklindedir.

Anlam olayları ve değişimleri:

KT’de 1. anlamda “kâr ettirmek, kazanmasını mucip olmak” ve 2. anlamda “ihtisal ve iktisap ettirmek, aldırmak” *anlam birleşmesi* yoluyla sözlükbirimde sayısal olarak *anlam daralması* olmuştur.

193. kazmak

KT’de 2, TS’de 3 anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1, 2→3 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.1. “kazma vesair aletle toprağı eşmek, açmak”→TS1.1. “herhangi bir araçla toprağı açmak”;

2→3: KT2.2. “hak ve nakşetmek”→TS3.1. “hakk etmek” şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik olayları ve değışmeleri:

KT1.2. “hafr etmek” ve KT2.1. “çelik kalem vesaire ile oymak” *eksilme* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

TS1.2. “oymak” *eklenme* yoluyla *anlam genişlemesi* olmuştur.

Anlam olayları ve değışmeleri:

TS’de 2. anlamda “bu yolla çukur, kuyu, yol vb. oluşturmak” *nedensel bütünleyiciliğe dayalı eylem aktarması* yoluyla *yakın anlama geçerek anlam genişlemesi* olmuştur.

194. kefelemek

KT’de 2, TS’de 1 anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1, 2→1 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.1. “(atı) kese ile silmek”→TS1.1. “atı kefe (II) ile silip tüylerini parlatmak”;

2→1: KT2.1. “(atın tüylerini) parlatmak”→TS1.1. “atı kefe (II) ile silip tüylerini parlatmak” şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik olayları ve değişimleri:

KT1.2. “tumar etmek” *eksilme* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

Anlam olayları ve değişimleri:

KT’de 1. anlamda “(atı) kese ile silmek, tumar etmek” ve 2. anlamda “(atın tüylerini) parlatmak” *anlam birleşmesi* yoluyla sözlükbirimde sayısal olarak *anlam daralması* olmuştur.

195. kenetlemek

KT’de 1, TS’de 3 anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.1. “kenet etmek”→TS1.1. “kenetle tutturmak”;

KT1.2. “kenet denilen demir veya tel rabita ile bağlayıp yapıştırmak”→TS1.2. “kenetle birbirine yapıştırmak” şeklindedir.

Anlam olayları ve değişimleri:

TS’de 2. anlamda “birbirine geçirerek bağlamak” ve 3. anlamda “sıkıca birbirinin üzerine kapamak” *benzetme* yoluyla *yakın anlama* geçerek *anlam genişlemesi* olmuştur.

TS’de 2. ve 3. anlamların mecaz olduğu belirtilmiştir ancak bu anlamların mecaz olmadığı açıktır. MBTS’de 2. anlamda “birbirine geçirerek bağlamak” verilmiş, bu anlamın mecaz olduğu belirtilmemiştir.

196. kerkinmek

KT’de 2, TS’de 1 anlam vardır.

Anlam eşleşmesi yoktur.

Anlam olayları ve değişimleri:

KT’de 1. anlamda “şiddetle basmak” ve 2. anlamda “sıkı sıkı sarılmak” *kaybolma* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

TS’de 1. anlamda “taşıtlarda kalabalıktan yararlanarak başkalarına sürtünmek, sarkıntılık etmek” *benzetme* yoluyla *uzak anlama* geçerek *anlam genişlemesi* olmuştur.

197. keselemek

Her iki sözlükte de birer anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.2. “kese sürerek vücudun kirini çıkarmak”→TS1.1. “kir çıkarmak için vücudu kese ile ovmak” şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik olayları ve değişimleri:

KT1.1. “hamamda kese sürmek” *eksilme* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

198. kesmek

KT’de 15, TS’de 26 anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1, 3→10, 4→8, 5→11, 7→6, 8→25, 9→5, 13→12 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.1. “bir âlet-i kâtî’ a ile ayırmak”→TS1.1. “bıçak, makas vb. bir araçlabir şeyi ikiye ayırmak”;

3→10: KT3.1. “durdurmak”→TS10.1. “akımı durdurmak”;

4→8: KT4.1. “aralık vermek”→TS8.1. “ara vermek”;

5→11: KT5.1. “kararlaştırmak”→TS11.2. “kararlaştırmak”;

KT5.4. “katiyen beyan etmek”→TS11.1. “belirtmek”;

7→6: KT7.1. “boğazlamak”→TS6.2. “boğazlamak”;

8→25: KT8.1. “kılıçla ve diğer âlet-i kâtî’ a ile katil veya idam etmek”→TS25.1. “vahşice öldürmek”;

9→5: KT9.1. “yonmak”→TS5.1. “ucunu almak”;

13→12:KT13.2. “tediye olunacak bir meblâğın bir miktarını alıkoymak”→TS12.1. “verilecek bir şeyin bir bölümünü alıkoyup vermemek” şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik olayları ve değişimleri:

KT1.2. “katetmek”⇒I. “kesmek, bölmek”, KT3.2. “dindirmek”, KT3.3. “geçirmek”, KT4.2. “fasıla vermek”, KT5.2. “karar vermek”, KT5.3. “hükmetmek”, KT5.5. “tayin eylemek”, KT7.2. “zebh etmek”, KT13.1. “tenzil etmek” *eksilme* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

TS1.2. “parçalamak”, TS1.3. “doğramak”, TS6.1. “hayvanın başını gövdesinden ayırmak” *eklenme* yoluyla *anlam genişlemesi* olmuştur.

Anlam olayları ve değişimleri:

KT’de 2. anlamda “biçmek”, 6. anlamda “kaldırmak, ref’ etmek, yok eylemek”, 10. anlamda “enemek, iğdiş etmek, ihsâ eylemek”, 11. anlamda “paralamak”, 12. anlamda “tayin ve tahsis etmek”, 14. anlamda “tutmak, çıkmak, mal olmak” ve 15.

anlamda “taklit etmek, eğlenmek, maskaraya almak” *kaybolma* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

TS’de 2. anlamda “dibinden ayırmak”, 3. anlamda “düzgün parçalara ayırmak”, 4. anlamda “kesici bir araçla yaralamak”, 13. anlamda “para basmak” ve 18. anlamda “hasta organı ameliyatla almak” *eklenimsel bütünleyiciliğe dayalı eylem aktarması* yoluyla *yakın anlama* geçerek *anlam genişlemesi* olmuştur.

TS’de 7. anlamda “son vermek, gidermek” ve 9. anlamda “bir şeyden yoksun bırakmak, vermemek” *somutlayıcı deyim aktarması* yoluyla *uzak anlama* geçerek *anlam genişlemesi* olmuştur.

TS’de 14. anlamda “azaltmak, güçleştirmek” *nedensel bütünleyiciliğe dayalı eylem aktarması* yoluyla *uzak anlama* geçerek *anlam genişlemesi* olmuştur.

TS’de 15. anlamda “iskambil kâğıtlarında destenin üzerinden bir bölümünü kaldırıp öte yana koymak”, 16. anlamda “geçişi önlemek”, 19. anlamda “bölmek, ayırmak” ve 20. anlamda “yazıyı, filmi kısaltmak” *benzetme* yoluyla *yakın anlama* geçerek *anlam genişlemesi* olmuştur.

TS’de 17. anlamda “susmak” (*konuşmayı kesmek*→*kesmek*) *söz eksiltme* yoluyla *yakın anlama* geçerek *anlam genişlemesi* olmuştur.

TS’de 21. anlamda “*argo* uydurmak, yalan söylemek” *argolaşma* yoluyla *başka anlama* geçerek *anlam genişlemesi* olmuştur.

TS’de 22. anlamda “rüzgâr, soğuk vb. çok etkili olmak” *doğadaki nesnelere arası deyim aktarması* yoluyla *uzak anlama* geçerek *anlam genişlemesi* olmuştur.

TS’de 23. anlamda “*mec.* birini yermek, kötülemek” ve 24. anlamda “*mec.* karşı cinsten birisini sürekli olarak süzmek, dikkatli bir biçimde bakmak” *mecazlaşma* yoluyla *başka anlama* geçerek *anlam genişlemesi* olmuştur.

TS’de 26. anlamda “*sp.* oyuncuyu takım kadrosuna almamak” *terimleşme* yoluyla *başka anlama* geçerek *anlam genişlemesi* olmuştur.

199. keyiflenmek

KT'de 2, TS'de 1 anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.1. “sevinmek”→TS1.2. “neşelenmek”;

KT1.2. “inşirâh ve inbisât kesbetmek”⇒“iç açılmak, ferahlamak”→TS1.1. “keyifli duruma gelmek” şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik olayları ve değişimleri:

KT1.3. “haz eylemek” *eksilme* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

Anlam olayları ve değişimleri:

KT'de 2. anlamda “hafif surette sarhoş olmak, neşelenmek” *kaybolma* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

200. kığıştamak

KT'de 2, TS'de \emptyset anlam vardır.

Anlam eşleşmesi yoktur.

Anlam olayları ve değişimleri:

KT'de 1. anlamda “ipekli şeyler hış-hış etmek” ve 2. anlamda “esliha birbirine dokunarak şakırtı etmek” *kaybolma* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

MBTS'de 1 anlam vardır. Bu sözlükbirime TS'de yer verilmemiş, TS'de *sözlükbirim kaybolması* olmuştur.

201. kımıldanmak

Her iki sözlükte de birer anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.2. “hareket etmek”→TS1.1. “kımıldamak”⇒“*yerinde hafifçe hareketlenmek*” şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik olayları ve değişimleri:

KT1.1. “az oynamak” ve KT1.3. “harekette bulunmak” *eksilme* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

202. kırdırmak

KT’de 4, TS’de 1 anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.1. “başkası vasıtasıyla kırmak”→TS1.1. “kırma işini yaptırmak” şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik olayları ve değişimleri:

KT1.2. “kesr ettirmek” *eksilme* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

Anlam olayları ve değişmeleri:

KT’de 2. anlamda “iskonto ettirmek, mühletle ödenecek bir senet ve poliçe ve maaş sureti vesairenin bir miktarından vazgeçerek bakiyesini peşin ödetmek”, 3. anlamda “tehlikeye koyup helâkine sebep olmak” ve 4. anlamda “indirtmek, tenzil ettirmek” *kaybolma* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

203. kısırganmak

Her iki sözlükte de birer anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.1. “esirgemek”→TS1.1. “esirgeyip bir şeyi vermekten çekinmek” şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik olayları ve değişmeleri:

KT1.2. “diriğ etmek”⇒“*esirgemek*” *eksilme* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

204. kıtırdamak

Her iki sözlükte de birer anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.1. “kıtır kıtır diye gevrek bir ses çıkarmak”→TS1.1. “‘kıtır’ diye ses çıkmak” şeklindedir.

205. kıydırmak

KT'de 2, TS'de 1 anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.1. “ince ince doğratmak” ve KT1.2. “bıçak veya satırla ince rîzeler hâline koydurmak”→TS1.1. “kıyma işini yaptırmak”⇒1. “*çok ince ve küçük parçalar biçiminde doğramak*” şeklindedir.

Anlam olayları ve değişimleri:

KT'de 2. anlamda “nikâh ve paha vesaire akdettirmek” *kaybolma* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

206. kızarmak

Her iki sözlükte de dörder anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1, 2→2, 3→3, 4→4 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.2. “kırmızılaşmak”→TS1.1. “kırmızı veya ona yakın bir renk almak”;

2→2: KT2.1. “(meyve) olmak”→TS2.1. “bazı sebze ve meyveler olgunlaşmaya başlamak”;

KT2.2. “kemal bulmak”→TS2.2. “olgunlaşmak”;

3→3: KT3.3. “hacâletten kan yüze fırlayıp çehre kırmızı olmak”→TS3.1. “utanç, öfke vb. duyguların etkisiyle, kanın yüze hücumu sonucu yüz kırmızı bir renk almak”;

4→4: KT4.1. “(et ve balık vesaire) tava veya tencerede kırmızı oluncaya kadar kavrulup pişmek”→TS4.1. “yiyecekler tavada kızgın yağ içinde veya ateşte kırmızılaşarak pişmek” şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik olayları ve değişimleri:

KT1.1. “kızıl, kırmızı olmak”, KT3.1. “utanmak” ve KT3.2. “mahcup ve hacil olmak” *eksilme* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

207. kibarlaşmak

KT’de 2, TS’de 1 anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.1. “büyükler sırasına geçmek”→TS1.1. “kibar duruma gelmek”⇒*kibar*:
3. “büyükler, ulular” şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik olayları ve değişimleri:

KT1.2. “büyük adam olmak” *eksilme* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

TS1.2. “kibarlık kazanmak” *eklenme* yoluyla *anlam genişlemesi* olmuştur.

Anlam olayları ve değişimleri:

KT’de 2. anlamda “mütekebbir ve müte’azzım olmak, kibirlenmek” *kaybolma* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

208. kirışlemek

KT’de 1, TS’de 2 anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.1. “(yayın) kirişini çekmek” ve KT1.2. “germek”→TS1.1. “kirişi çekip germek” şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik olayları ve değişimleri:

KT1.3. “zih etmek” *eksilme* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

Anlam olayları ve değişimleri:

TS’de 2. anlamda “kiriş olarak kullanılan keresteyi döşemek” *çokanlamlı kökten türeme* yoluyla *uzak anlama* geçerek *anlam genişlemesi* olmuştur. Çokanlamlı bir sözlükbirim olan “kiriş” adından {+1A} ekini alarak türeyen “kirişlemek” sözlükbiriminin KT’de 1. anlamı, “kiriş” sözlükbiriminin 1. anlamından tüerken TS’de 2. anlamı, “kiriş” sözlükbiriminin 3. anlamından türemiş ve bu yolla yeni bir anlam oluşmuştur.

209. koklamak

KT’de 1, TS’de 2 anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.3. “buruna götürüp kokusunu çekmek”→TS1.1. “kokusunu duymak için bir şeyi burna yaklaştırmak” şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik olayları ve değişimleri:

KT1.1. “burunla nefes çekerek bir şeyin kokusunu almak”, KT1.2. “kokusunu duymaya çalışmak” ve KT1.4. “istişmâm etmek” *eksilme* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

TS1.2. “bir yerin havasını içine çekmek” *eklenme* yoluyla *anlam genişlemesi* olmuştur.

Anlam olayları ve değişimleri:

TS’de 2. anlamda “*mec.* çok az kullanma, çok azıyla yetinmek” *mecazlaşma* yoluyla *başka anlama geçerek anlam genişlemesi* olmuştur.

210. kolalamak

KT’de 2, TS’de 1 anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.1. “gömlek vesaireyi kolaya yatırıp ütölemek”→TS1.1. “gömlek, örtü vb. şeyleri, sert ve parlak olması için kolalı suya batırıp ütölemek” şeklindedir.

Anlam olayları ve değişimleri:

KT’de 2. anlamda “kola veya tutkal ile yapıştırmak” *kaybolma* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

211. kondurmak

KT’de 2, TS’de 4 anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1, 2→1 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.1. “yolcu ve misafire konak yapmak”→TS1.1. “konma işini yaptırmak”⇒2. “*yolculukta geceyi geçirmek için bir yerde kalmak, konuk olmak*”;

2→1: KT2.1. “yerleştirmek”, KT2.2. “yer tutturmak” ve KT2.3. “oturtmak”→TS1.1. “konma işini yaptırmak”⇒3. “*kısa bir süre için bir yere yerleşmek, bir yeri yurt edinmek*” şeklindedir.

Anlam olayları ve değişimleri:

KT’de 1. anlamda “yolcu ve misafire konak yapmak” ve 2. anlamda “yerleştirmek, yer tutturmak, oturtmak” *anlam birleşmesi* yoluyla sözlükbirimde sayısal olarak *anlam daralması* olmuştur.

TS’de 2. anlamda “gelişigüzel takmak, iliştiirmek” *benzetme* ve *çatı değiştirme* yoluyla *yakın anlama* geçerek *anlam genişlemesi* olmuştur.

TS’de 3. anlamda “birden yapıvermek veya söyleyivermek” *çatı değiştirme* yoluyla *uzak anlama* geçerek *anlam genişlemesi* olmuştur.

TS’de 4. anlamda “*mec.* yakıştırmak, haksız yere birtakım eksiklikler isnat etmek, üzerine yormak” *mecazlaşma* yoluyla *başka anlama* geçerek *anlam genişlemesi* olmuştur.

212. konuşmak

KT’de 3, TS’de 14 anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 3→3 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

3→3: KT3.2. “mükâleme etmek”⇒“*karşılıklı konuşma*”→TS3.1. “bir konuda karşılıklı söz etmek”

KT3.3. “musâhabet etmek”⇒“*konuşma, görüşme, söyleşi*”→TS3.2. “sohbet etmek”
şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik olayları ve değişimleri:

KT3.1. “söyleşmek” *eksilme* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

Anlam olayları ve değişimleri:

KT’de 1. anlamda “komşu ve mücavir olmak” ve 2. anlamda “görüşmek, ihtilat etmek, muarefe peyda eylemek, danışmak” *kaybolma* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

TS’de 1. anlamda “bir dilin kelimeleriyle düşüncesini sözlü olarak anlatmak” *çatı değiştirme* yoluyla *yakın anlama* geçerek *anlam genişlemesi* olmuştur.

TS’de 2. anlamda “belli bir konudan söz etmek” ve 4. anlamda “söylev vermek, konuşma yapmak” *eklenimsel bütünleyiciliğe dayalı eylem aktarması* yoluyla *yakın anlama* geçerek *anlam genişlemesi* olmuştur.

TS’de 6. anlamda “düşüncesini herhangi bir araç kullanarak anlatmak” *nedensel bütünleyiciliğe dayalı eylem aktarması* yoluyla *yakın anlama* geçerek *anlam genişlemesi* olmuştur.

TS’de 7. anlamda “ilişki kurmak veya ilişkiyi sürdürmek”, 8. anlamda “flört etmek” ve 9. anlamda “dargın bulunmamak” *örtmeceselliğe yönelik eylem aktarması* yoluyla *uzak anlama* geçerek *anlam genişlemesi* olmuştur.

TS’de 10. anlamda “oyuncak, hayvan vb. konuşmaya benzeyen birtakım sesler çıkarmak” *insandan doğaya deyim aktarması* yoluyla *uzak anlama* geçerek *anlam genişlemesi* olmuştur.

TS’de 11. anlamda “gizli bir şeyi açığa vurmak, ele vermek” *eklenimsel bütünleyiciliğe dayalı eylem aktarması* yoluyla *yakın anlama* geçerek *anlam genişlemesi* olmuştur.

TS’de 12. anlamda “*mec.* becermek, uzman gibi yapabilmek” ve 13. anlamda “*mec.* geçerli olmak, etkin olmak” *mecazlaşma* yoluyla *başka anlama geçerek anlam genişlemesi* olmuştur.

TS’de 14. anlamda “*tkz.* şık ve zarif görünmek” *mecazlaşma* yoluyla *başka anlama geçerek anlam genişlemesi* olmuştur. TS’de bu anlamın mecaz olduğu ayrıca belirtilmemiştir. Bu anlam MBTS’de “konuşmak” sözlükbiriminin anlamları içinde değil, hemen bu sözlükbirimden sonra verilen “konuşuyor” sözlükbiriminde “(saç baş, giyim kuşam için) çok şık, çok güzel görünüyor” şeklinde verilmiştir.

213. korkutmak

Her iki sözlükte de üçer anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1, 2→3 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.1. “korkmasını mucip olmak”→TS1.1. “korkmasına yol açmak”;

2→3: KT2.2. “tahvîf, tehdit etmek”→TS3.1. “gözdağı vermek” şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik olayları ve değişimleri:

KT1.2. “korku vermek”, KT1.3. “ihâfe etmek” ve KT2.1. “önden bir ceza ve azap göstererek havfa düşürmek” *eksilme* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

Anlam olayları ve değişimleri:

KT’de 3. anlamda “ürkütüp kaçırmak” *kaybolma* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

TS’de 2. anlamda “kaygıya düşürmek” *benzetme* yoluyla *yakın anlama geçerek anlam genişlemesi* olmuştur.

214. koşuşmak

KT’de 1, TS’de 2 anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1, 1→2 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.1. “hep birlikte ve birden koşuşmak”→TS1.1. “birlikte ve birden koşmak”;

1→2: KT1.3. “tekâpû etmek”⇒“öteye beriye koşarak taharri ve cüst ü cû etme, sa’y ve ta’ab”→TS2.1. “koşuşturmak” şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik olayları ve değişimleri:

KT1.2. “üşüşmek” *eksilme* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

Anlam olayları ve değişimleri:

KT’de 1. anlamda “hep birlikte ve birden koşuşmak, üşüşmek, tekâpû etmek” *anlam ayrışması* yoluyla sözlükbirimde sayısal olarak *anlam genişlemesi* olmuştur.

215. koyuvmek (koyuvermek)

KT’de 4, TS’de 3 anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1, 2→1 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.3. “salıvmek”→TS1.1. “salmak”;

2→1: KT2.2. “serbest bırakmak”→TS1.2. “serbest bırakmak” şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik olayları ve değişimleri:

KT1.1. “artık tutmamak”, KT1.2. “bırakmak”, KT1.4. “mani olmamak”, KT2.1. “hapisten veya diğer bir mahsûriyyetten çıkarmak” ve KT2.3. “ıtlâk, tehliye-i sebîl etmek” *eksilme* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

Anlam olayları ve değişimleri:

KT’de 1. anlamda “artık tutmamak, bırakmak, salıvermek, mani olmamak” ve 2. anlamda “hapisten veya diğer bir mahsûriyyetten çıkarmak, serbest bırakmak, ıtlâk, tehliye-i sebîl etmek” *anlam birleşmesi* yoluyla sözlükbirimde sayısal olarak *anlam daralması* olmuştur.

KT’de 3. anlamda “izin vermek, gitmeye müsaade etmek, bırakmak” ve 4. anlamda “tutmayıp ve zapt etmeyip serbest bırakmak, koparmak” *kaybolma* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

TS’de 2. anlamda “oluruna bırakmak” ve 3. anlamda “bir yere bırakmak, koymak” *benzetme* yoluyla *yakın anlama geçerek anlam genişlemesi* olmuştur.

216. köpeklemek

KT’de 1, TS’de 2 anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1, 1→2 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.1. “yorgunluk veya korku ve pişmanlıktan köpek gibi solumak”→TS1.1. “çok yorulmak”;

1→2: KT1.2. “zebûnlemek”⇒“güçsüz duruma düşmek”→TS2.1. “varlık, güç ve sağlık yönünden düşkünleşmek” şeklindedir.

Anlam olayları ve değişmeleri:

KT’de 1. anlamda “yorgunluk veya korku ve pişmanlıktan köpek gibi solumak veya zebûnlamak” *anlam ayrışması* yoluyla sözlükbirimde sayısal olarak *anlam genişlemesi* olmuştur.

217. körüklemek

KT’de 2, TS’de 4 anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1, 2→2 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.1. “körükle üfleme”→TS1.1. “körükle hava vermek”;

2→2: KT2.1. “kızıştırmak”→TS2.1. “kızıştırmak”;

KT2.2. “teşdit etmek”→TS2.2. “şiddetlendirmek” şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik olayları ve değişmeleri:

KT1.2. “tutuşturmak” *eksilme* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

Anlam olayları ve değişmeleri:

TS’de 3. anlamda “*mec.* çıkar sağlamak için kendini acındırmak, ajite etmek” ve 4. anlamda “*mec.* harekete geçirmek, ajite etmek” *mecazlaşma* yoluyla *başka anlama geçerek anlam genişlemesi* olmuştur.

218. kulaçlamak

KT’de 1, TS’de 2 anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.1. “kulaçla ölçmek”→TS1.1. “kaç kulaç olduğunu ölçmek” şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik olayları ve değişimleri:

KT1.2. “misâha etmek” *eksilme* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

Anlam olayları ve değişimleri:

TS’de 2. anlamda “kulaç atarak yüzmek” *işlevsel eylem aktarması* ve *çatı değiştirme* yoluyla *yakın anlama* geçerek *anlam genişlemesi* olmuştur.

219. kullandırmak

KT’de 2, TS’de 1 anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.1. “istimâl ettirmek”⇒“*kullanmak*”→TS1.1. “kullanma işini yaptırmak” şeklindedir.

Anlam olayları ve değişimleri:

KT’de 2. anlamda “bir iş veya memuriyette istihdam ettirmek, hizmette bulundurmak” *kaybolma* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

220. kurcalamak

KT’de 3, TS’de 5 anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→3, 2→1 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→3: KT1.2. “tahriş etmek”→TS3.2. “tahriş etmek”;

2→1: KT2.1. “ellemek”→TS1.1. “ellemek”;

KT2.2. “karıştırarak bakmak”→TS1.2. “karıştırarak bakmak” şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik olayları ve değişimleri:

KT1.1. “kaşımak” ve KT2.3. “ötesine berisine dokunmak” *eksilme* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

TS3.1. “karıştırıp azdırmak” *eklenme* yoluyla *anlam genişlemesi* olmuştur.

Anlam olayları ve değişimleri:

KT’de 3. anlamda “arttırmak, tahrik etmek” *kaybolma* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

TS’de 2. anlamda “sivri bir şey sokup karıştırarak zorlamak” *benzetme* yoluyla *yakın anlama* geçerek *anlam genişlemesi* olmuştur.

TS’de 4. anlamda “*mec.* meşgul ve rahatsız etmek” ve 5. anlamda “*mec.* bir konuyu araştırmak, üstünde durmak, eşelemek” *mecazlaşma* yoluyla *başka anlama* geçerek *anlam genişlemesi* olmuştur.

221. kurşunlamak

KT’de 2, TS’de 3 anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1, 2→2 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.1. “kurşunla kaplamak”→TS1.1. “kurşunla kaplamak”;

2→2: KT2.1. “kurşunla damgalamak”→TS2.1. “kurşunla mühürlemek” şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik olayları ve değişimleri:

KT1.2. “kurşunla örtmek” *eksilme* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

Anlam olayları ve değişimleri:

TS’de 3. anlamda “içinde kurşun bulunan silahla ateş etmek, vurmak” *çokanlamlı kökten türeme* yoluyla *başka anlama geçerek anlam genişlemesi* olmuştur. Çokanlamlı bir sözlükbirim olan “kurşun” adından {+IA} ekini alarak türeyen kurşunlamak sözlükbiriminin KT’de 1. ve 2. anlamı kurşun sözlükbiriminin 1. anlamından tüerken TS’de 3. anlamı kurşun sözlükbiriminin 2. anlamından türemiş ve bu yolla yeni bir anlam oluşmuştur.

222. kurulmak

KT’de 5, TS’de 3 anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1, 2→1, 3→1, 5→3 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.1. “rekz ve tesis olunmak”⇒*rekzetmek*: “*dikmek, saplamak, kurmak*”→TS1.1. “kurma işine konu olmak veya kurma işi yapılmak”⇒5. “*etkisi ve önemi geniş şeyler meydana getirmek, tesis etmek*”;

2→1: KT2.1. “in’ikâd ve içtima etmek”⇒“*toplanmak*” ve KT2.2. “*toplanmak*”→TS1.1. “kurma işine konu olmak veya kurma işi yapılmak”⇒10. “*bir araya getirmek, toplamak*”;

3→1: KT3.1. “(saat veya diğer bir makine) işleyecek surette zembereği devşirilmek”→TS1.1. “kurma işine konu olmak veya kurma işi yapılmak”⇒“*yaylı, zemberekli şeylerde yayı veya zembereği germek*”;

5→3: KT5.1. “tekebbür ve tefahhür göstermek”⇒“*kibirleşme, büyükleme, çalım, kurum*” ve “*övünme*”→TS3.2. “kasılmak”⇒3. “*büyükleme, kurumlanmak, gururlanmak*”;

KT5.2. “övünmek”→TS3.1. “övünür biçimde davranışlarda bulunmak” şeklindedir.

Anlam olayları ve değişimleri:

KT’de 1. anlamda “rekz ve tesis olunmak”, 2. anlamda “in’ikâd ve içtima etmek, toplanmak” ve 3. anlamda “(saat veya diğer bir makine) işleyecek surette zembereği devşirilmek” *anlam birleşmesi* yoluyla sözlükbirimde sayısal olarak *anlam daralması* olmuştur.

KT’de 4. anlamda “azametli ve mütekebbirâne bir tarzla sadra geçip oturmak” *kaybolma* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

TS’de 2. anlamda “rahatça oturmak, yerleşmek” *doğadan insana deyim aktarması* ve *çatı değiştirme* yoluyla *uzak anlama* geçerek *anlam genişlemesi* olmuştur.

223. kuşaklamak

Her iki sözlükte de birer anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.2. “sağlamlaştırmak”→TS1.1. “kuşaklarla sağlamlaştırmak” şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik olayları ve değişimleri:

KT1.1. “kuşakla kuşanır gibi bağlamak” *eksilme* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

224. kuvvetlendirmek

KT’de 2, TS’de 1 anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.1. “kuvvet vermek”→TS1.1. “güçlenmesini sağlamak”;

KT1.3. “kuvvetini arttırmak” TS1.2. “gücünü arttırmak” şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik olayları ve değişimleri:

KT1.2. “kavi etmek” ve KT1.4. “takviye etmek” *eksilme* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

Anlam olayları ve değişimleri:

KT’de 2. anlamda “daha müessir hale koymak, tekit tahkim eylemek” *kaybolma* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

225. kuzulamak

KT’de 3, TS’de 2 anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.1. “koyun yavrulamak”→TS1.1. “koyun yavrulamak” şeklindedir.

Anlam olayları ve değişmeleri:

KT’de 2. anlamda “meyve yanında kendi cinsinden bir küçük tane peyda etmek” ve 3. anlamda “cetvel çizisinin yanında bir ince çizik veya gölge peyda olmak” *kaybolma* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

TS’de 2. anlamda “çocuk ellerini yere dayayarak dizleri üstünde emeklemek” *işlevsel eylem aktarması* yoluyla *başka anlama geçerek anlam genişlemesi* olmuştur.

226. küremek

Her iki sözlükte de birer anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.1. “yerde bulunan toprak vesaireyi kürekle sürüp temizlemek”→TS1.1. “kürekle atıp temizlemek” şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik olayları ve değişmeleri:

KT1.2. “kürelemek” ve KT1.3. “kürüme” *eksilme* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

227. küstürmek

Her iki sözlükte de birer anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.1. “güçendirmek”, KT1.2. “darılmak” ve KT1.3. “muğber etmek”⇒“*gücenmek, küsmek*”→TS1.1. “küsmesine yol açmak” şeklindedir.

228. lehimlemek

KT'de 1, TS'de 2 anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.1. “madenî şeyleri kalay vesaire ile yapıştırmak”→TS1.1. “lehimle yapıştırmak” şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik olayları ve değişimleri:

TS1.2. “lehimle tutturmak” *eklenme* yoluyla *anlam genişlemesi* olmuştur.

Anlam olayları ve değişimleri:

TS'de 2. anlamda “*mec.* bağlamak” *mecazlaşma* yoluyla *başka anlama* geçerek *anlam genişlemesi* olmuştur.

229. malalamak

Her iki sözlükte de birer anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.1. “mala sürmek” ve KT1.2. “mala ile cilâ etmek”→TS1.1. “çimento veya alçı sürülmüş bir yüzeyi mala ile düzeltmek” şeklindedir.

230. markalamak

Her iki sözlükte de birer anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.2. “nişan koymak”→TS1.1. “bir nesneyi tanıtmak veya benzerlerinden ayırmak için işaret koymak” şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik olayları ve değişimleri:

KT1.1. “marka vazetmek” *eksilme* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

231. maskaralanmak

KT’de 3, TS’de 2 anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1, 2→2 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.1. “maskaralık etmek”→TS1.1. “maskaralık etmek”;

2→2: KT2.1. “gülünç olmak”→TS2.1. “şerefsiz, haysiyetsiz ve gülünç davranışlarda bulunup herkesin eğlencesi olmak” şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik olayları ve değişimleri:

TS1.2. “rezîlâne dalkavukluk etmek” *eksilme* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

Anlam olayları ve değişimleri:

KT’de 3. anlamda “tuhafliklar yapmak” *kaybolma* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

232. melemek

Her iki sözlükte de birer anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.1. “(koyun ve kuzu ve keçi) bağırarak”→TS1.1. “koyun, kuzu veya keçi bağırarak” şeklindedir.

233. menevişlenmek

Her iki sözlükte de birer anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.1. “dalgalanmak”→TS1.2. “harelenmek”⇒“*kımıldadıkça üzerinde parlak çizgiler görünmek, dalgalanmak*”;

KT1.2. “dalgalı olmak”→TS1.1. “bir yüzeyde renk dalgalanmaları oluşmak” şeklindedir.

234. mıhlamak

KT’de 2, TS’de 4 anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.1. “çivi ve enser kakmak”→TS1.2. “çakmak”;

KT1.2. “çivi veya enserle yapıştırmak”→TS1.1. “mihla tutturmak”;

KT1.3. “çivilemek”→TS1.3. “çivilemek” şeklindedir.

Anlam olayları ve değişimleri:

KT’de 2. anlamda “kökleme dikişle dikmek, kökleme yapmak” *kaybolma* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

TS’de 2. anlamda “altın, gümüş vb. taşları metal yuvalara işlemek” *benzetme* yoluyla *yakın anlama* geçerek *anlam genişlemesi* olmuştur.

TS’de 3. anlamda “*mec.* birini silahla yaralamak veya öldürmek” ve 4. anlamda “*mec.* birini veya bir şeyi bir yerden ayıramaz, kıpırdıyamaz duruma getirmek” *mecazlaşma* yoluyla *başka anlama* geçerek *anlam genişlemesi* olmuştur.

235. minelemek

Her iki sözlükte de birer anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.1. “mine yapmak”→TS1.1. “mine ile süslemek” şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik olayları ve değişimleri:

KT1.2. “minekârî nakşetmek” *eksilme* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

236. nallamak

KT’de 1, TS’de 2 anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.1. “nal takmak”→TS1.1. “hayvanın ayağına nal çakmak” şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik olayları ve değişimleri:

KT1.2. “nal geçirmek” *eksilme* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

Anlam olayları ve değişimleri:

TS’de 2. anlamda “*argo öldürmek*” *argolaşma* yoluyla *başka anlama geçerek anlam genişlemesi* olmuştur.

237. nasırlanmak

Her iki sözlükte de birer anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.1. “nasır peyda etmek” ve KT1.2. “nasır olmak”→TS1.1. “nasırlaşmak” şeklindedir.

238. nemlenmek

Her iki sözlükte de birer anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.1. “nemli olmak”→TS1.1. “nemli duruma gelmek”;

KT1.3. “hafif surette ıslanmak”→TS1.2. “rutubetlenmek”⇒“*nemlenmek, ıslanmak*”
şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik olayları ve değişimleri:

KT1.2. “nem kapmak” *eksilme* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

239. neticelenmek

Her iki sözlükte de birer anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.1. “netice bulmak”, KT1.2. “sona ve maksada varmak” ve KT1.3.
“nefice-pezîr olmak”⇒“*neticelenen, maksada mukârin olarak hitam bulan*”→TS1.1.
“sonuçlanmak” şeklindedir.

240. nişanlamak

Her iki sözlükte de üçer anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→3, 2→2, 3→1 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→3: KT1.1. “nişan koymak”→TS3.3. “nişan koymak”;

KT1.2. “işaret etmek”→TS3.2. “işaret etmek”;

2→2: KT2.1. “nişana atmak” ve KT2.2. “hedefe vurmak”→TS2.1. “bir hedefi
vurmak için silah, taş vb.ne belli bir doğrultu vermek”;

3→1: KT3.1. “tehhülünü kararlaştırıp namzet etmek”→TS1.2. “bir çiftin evlenme
işinin kararlaştığına belirti olarak parmaklarına yüzük takmak” şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik olayları ve değişimleri:

KT1.3. “bir alâmetifarika vazetmek” *eksilme* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

TS1.2. “yavuklamak” ve TS3.1. “bir şeyin yerini belirtmek” *eklenme* yoluyla *anlam genişlemesi* olmuştur.

241. noktalamak

KT’de 2, TS’de 3 anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.1. “nokta koymak”→TS1.1. “nokta koymak” şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik olayları ve değişimleri:

KT1.2. “noktalı etmek” *eksilme* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

Anlam olayları ve değişimleri:

KT’de 2. anlamda “işaret etmek” *kaybolma* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

TS’de 2. anlamda “yazıda noktalama işaretlerini yerli yerinde kullanmak” *terimleşme* yoluyla *yakın anlama* geçerek *anlam genişlemesi* olmuştur. TS’de bu anlamın terim olduğu ayrıca belirtilmemiştir.

TS’de 3. anlamda “*mec.* sona erdirmek, bitirmek” *mecazlaşma* yoluyla *başka anlama* geçerek *anlam genişlemesi* olmuştur.

242. okramak

Her iki sözlükte de birer anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.1. “(at) su için kişnemek”→TS1.1. “acıkmış, susamış olan at yiyecek veya su gördüğü zaman kişnemek” şeklindedir.

243. omuzlamak

KT’de 2, TS’de 5 anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1, 2→2, 2→3 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.1. “omza vurmak”→TS1.1. “omzuna almak”;

2→2: KT2.1. “omuz verip dayanmak”→TS1.1. “omzuyla dayayıp itmek”;

2→3: KT2.2. “yardım etmek”→TS3.1. “destek vermek” şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik olayları ve değişimleri:

KT1.2. “kaldırıp omuzda taşımak” *eksilme* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

Anlam olayları ve değişimleri:

KT’de 2. anlamda “omuz verip dayanmak, yardım etmek” *anlam ayrışması* yoluyla sözlükbirimde sayısal olarak *anlam genişlemesi* olmuştur.

TS’de 4. anlamda “*mec.* bir iş veya görevi yüklenmek, sorumluluk almak” *mecazlaşma* yoluyla *başka anlama* geçerek *anlam genişlemesi* olmuştur.

TS’de 5. anlamda “*argo* alıp götürmek, sırtlayıp kaçırmak, aşırmaq” *argolaşma* yoluyla *başka anlama* geçerek *anlam genişlemesi* olmuştur.

244. otarmak

Her iki sözlükte de birer anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.1. “(çocuk) kuzu gezdirip otlatmak” →TS1.1. “otlatmak” şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik olayları ve değişimleri:

KT1.1. “otlanmak”, KT1.2. “ra’y etmek” ve KT1.4. “beslemek” *eksilme* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

245. oturtulmak

KT’de 2, TS’de 1 anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.1. “oturmaya sevk ve icbar edilmek” →TS1.1. “oturtma işine konu olmak” şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik olayları ve değişimleri:

KT1.2. “ik’âd olunmak” *eksilme* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

Anlam olayları ve değişimleri:

KT’de 2. anlamda “yerleştirilmek, vazolunmak” *kaybolma* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

246. ölçermek

Her iki sözlükte de birer anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.1. “(ateşi) ölçer ile karıştırıp parlatmak”→TS1.1. “sönmekte olan ateşi, lambayı canlandırmak” şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik olayları ve değişimleri:

KT1.2. “igvâ ve ifsat etmek”⇒“*bozma, halel verme*” *eksilme* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

247. örtmek

KT’de 2, TS’de 4 anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1, 2→2 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.1. “üstüne bir şey çekip görünmez etmek”→TS1.1. “korumak, görünmez duruma getirmek veya gizlemek için üstüne bir şey koymak”;

2→2: KT2.1. “kapamak”→TS2.1. “kapamak” şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik olayları ve değişimleri:

KT1.2. “setretmek” *eksilme* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

Anlam olayları ve değişmeleri:

TS’de 3. anlamda “kaplamak” *benzetme* yoluyla *yakın anlama* geçerek *anlam genişlemesi* olmuştur.

TS’de 4. anlamda “*mec.* kötü bir durumu belli etmemek, gizlemek, saklamak” *mecazlaşma* yoluyla *başka anlama* geçerek *anlam genişlemesi* olmuştur.

248. pahalalanmak

Her iki sözlükte de birer anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.1. “kıymet ve fiyatı çıkmak”→TS1.2. “fiyatı artmak” şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik olayları ve değişmeleri:

KT1.2. “terakki etmek” eksilme yoluyla anlam daralması olmuştur.

TS1.1. “pahalı duruma gelmek” ve TS1.3. “pahallılaşmak” *eklenme* yoluyla *anlam genişlemesi* olmuştur.

249. parçalamak

KT’de 1, TS’de 2 anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.2. “doğramak”→TS1.1. “parçalara ayırmak”;

KT1.3. “parça parça etmek”→TS1.3. “parça parça etmek” şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik olayları ve değişimleri:

KT1.1. “kırıp paralamak” ve KT1.4. “ufak ufak kesmek” *eksilme* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

TS1.2. “bütünlüğünü bozmak” *eklenme* yoluyla *anlam genişlemesi* olmuştur.

Anlam olayları ve değişimleri:

TS’de 2. anlamda “*mec.* birliği bozmak amacıyla bölmek” *mecazlaşma* yoluyla *başka anlama* geçerek *anlam genişlemesi* olmuştur.

250. pekişmek

KT’de 2, TS’de 3 anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1, 2→2 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.1. “sertleşmek”→TS1.1. “sertleşmek”;

KT1.2. “katılaşmak”→TS1.2. “katılaşmak”;

KT2.1. “sıkışmak”→TS2.1. “sıkışmak”;

KT2.2. “tıkanmak”→TS2.2. “tıkanmak” şeklindedir.

Anlam olayları ve değişimleri:

TS’de 3. anlamda “*mec.* güçlenmek, artmak, çoğalmak, kuvvetlenmek” *mecazlaşma* yoluyla *başka anlama* geçerek *anlam genişlemesi* olmuştur.

251. pırlamak

KT’de 1, TS’de 2 anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.1. “(küçük kuş) ürküp kaçmak”→TS1.1. “kuş, herhangi bir şeyden ürküp kaçmak” şeklindedir.

Anlam olayları ve değişimleri:

TS’de 2. anlamda “insan, bulunduğu yerden hemen koşarak uzaklaşmak” *doğadan insana deyim aktarması* yoluyla *yakın anlama geçerek anlam genişlemesi* olmuştur.

252. pislemek

KT’de 1, TS’de 2 anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.1. “kirletmek”→TS1.2. “kirletmek” şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik olayları ve değişimleri:

KT1.2. “pis ve berbat etmek” *eksilme* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

TS1.1. “büyük veya küçük abdestini etmek” *eklenme* yoluyla *anlam genişlemesi* olmuştur.

Anlam olayları ve değişmeleri:

TS’de 2. anlamda “pisletmek”⇒2. “*kötü bir duruma sokmak*” mecazlaşma yoluyla başka anlama geçerek anlam genişlemesi olmuştur. TS’de bu anlamın mecaz olduğu ayrıca belirtilmemiştir.

253. püfkürmek

Her iki sözlükte de birer anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.3. “üfleyerek püskürmek”→TS1.1. “üfleyerek püskürmek” şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik olayları ve değişmeleri:

KT1.1. “püfleme” ve KT1.2. “sesle su üfleme” *eksilme* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

254. renklenmek

KT’de 1, TS’de 2 anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.1. “renk almak” ve KT1.2. “bir renge girmek”→TS1.1. “renkli duruma gelmek” şeklindedir.

Anlam olayları ve değişmeleri:

TS'de 2. anlamda “*mec.* canlılık, hareket kazanmak” *mecazlaşma* yoluyla *başka* anlama geçerek *anlam genişlemesi* olmuştur.

255. sabahlamak

KT'de 1, TS'de 2 anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→2 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→2: KT1.2. “bütün gece uykusuz kalıp sabahı bulmak”→TS2.1. “herhangi bir sebeple bütün geceyi uyumadan geçirmek” şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik olayları ve değişmeleri:

TS1.1. “sabaha kadar uyumamak” *eklenme* yoluyla *anlam genişlemesi* olmuştur.

Anlam olayları ve değişmeleri:

TS'de 1. anlamda “bir yerde sabaha kadar kalmak” *eklenimsel bütünleyiciliğe dayalı eylem aktarması* yoluyla *yakın anlama* geçerek *anlam genişlemesi* olmuştur.

256. sabunlamak

KT'de 1, TS'de 2 anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.1. “sabun sürmek” ve KT1.2. “sabunla yıkamak”→TS1.1. “herhangi bir şeyi sabun sürerek yıkamak” şeklindedir.

Anlam olayları ve değişmeleri:

TS’de 2. anlamda “bir nesneyi sabun sürerek kaygan duruma getirmek” *benzetme* yoluyla *yakın anlama* geçerek *anlam genişlemesi* olmuştur.

257. sağılmak

KT’de 2, TS’de 3 anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.1. “memeleri parmakların ucuyla sıkıştırılarak sütü alınmak”→TS1.1. “sağma işine konu olmak” şeklindedir.

Anlam olayları ve değişmeleri:

KT’de 2. anlamda “iğfal edilerek söylettirilmek yahut soyulmak” *kaybolma* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

TS’de 2. anlamda “kumaş, kilim vb. bir yerinden iplik çıkıp sökülme” *doğadaki nesnelere arası deyim aktarması* yoluyla *uzak anlama* geçerek *anlam genişlemesi* olmuştur.

TS’de 3. anlamda “akmak, kaymak, aşığıya doğru hızla inmek” *nedensel bütünleyiciliğe dayalı eylem aktarması* yoluyla *yakın anlama* geçerek *anlam genişlemesi* olmuştur.

258. sakatlamak

Her iki sözlükte de ikişer anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1, 2→2 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.1. “birinin bir uzvunu veya uzvun kendisini alil ve işlemez etmek”→TS1.1. “sakat bir duruma getirmek”;

2→2: KT2.1. “bozmak”→TS2.1. “bozmak” şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik olayları ve değişimleri:

KT2.2. “yanlış etmek” ve KT2.3. “dürüstlüğüne halel getirmek” *eksilme* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

TS1.2. “sakat etmek” *eklenme* yoluyla *anlam genişlemesi* olmuştur.

259. saklanmak

KT’de 2, TS’de 3 anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1, 2→3 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.1. “gizlenmek”→TS1.2. “gizlenmek”;

KT1.2. “ihtifâ etmek”⇒“*gizlenme, saklanma*”→TS1.1. “kendini saklamak”;

2→3: KT2.1. “hıfz olunup dayanmak”→TS3.1. “niteliğini yitirmemesi için korumak” şeklindedir.

Anlam olayları ve değişimleri:

TS’de 2. anlamda “saklama işi yapılmak” *çatı değiştirme* yoluyla *yakın anlama* geçerek *anlam genişlemesi* olmuştur.

260. saldırmak

KT'de 2, TS'de 5 anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, ft.1→2, fl.1→1 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

ft.1→2: KTft.1.1. “hücum ettirmek”→TS2.1. “bir şey veya kimse üzerine saldırı yapılmasına sebep olmak”;

fl.1→1: KTfl.1.2. “hücum etmek”→TS1.3. “hücum etmek” şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik olayları ve değişimleri:

KTft.1.2. “teslîm etmek”⇒“*musallat etme, sataştırma*”, KTfl.1.1. “atılmak” ve KTfl.1.3. “savlet göstermek”⇒“*şiddetli saldırı*” *eksilme* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

TS1.1. “bir kimseye veya bir şeye saldırı yöneltmek” ve TS1.2. “zarar verici bir davranışta bulunmak” *eklenme* yoluyla *anlam genişlemesi* olmuştur.

Anlam olayları ve değişimleri:

TS'de 3. anlamda “gemi, kalkmak için yelken açıp başını gideceği yola çevirmek” ve 5. anlamda “*kim.* etkisiyle eritmek” *terimleşme* yoluyla *uzak anlama* geçerek *anlam genişlemesi* olmuştur. TS'de 3. anlamın terim olduğu ayrıca belirtilmemiştir.

TS'de 4. anlamda “*mec.* yıkıcı ve sert eleştiriler yapmak” *mecazlaşma* yoluyla *başka anlama* geçerek *anlam genişlemesi* olmuştur.

261. salkımak

Her iki sözlükte de birer anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.1. “(etler) gevşeyip sarmak”→TS1.1. “gevşeyip sarmak” şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik olayları ve değişimleri:

TS1.2. “pörsümek” *eklenme* yoluyla *anlam genişlemesi* olmuştur.

262. sancılanmak

Her iki sözlükte de birer anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.1. “sancıya uğramak”→TS1.1. “sancıya tutulmak” şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik olayları ve değişimleri:

KT1.2. “karın ağrısına tutulmak” *eksilme* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

263. sapılmak

Her iki sözlükte de birer anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.1. “dönülmek” ve KT1.2. “diğer bir istikamet ve teveccüh alınmak”→TS1.1. “sapma işi yapılmak” şeklindedir.

264. satılmak

Her iki sözlükte de ikişer anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.1. “bey’ ve fûrûht edilmek”⇒*bey*’: “*satma, fûrûht*”, *fûrûht*: “*satma, satış, bey*’”→TS1.1. “satma işi yapılmak” şeklindedir.

Anlam olayları ve değişimleri:

KT’de 2. anlamda “revacı olmak, kolay müşterisi bulunmak, sürülmek” *kaybolma* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

TS’de 2. anlamda “*mec.* para veya çıkar karşılığı, gizlice karşı tarafa hizmet etmek” *mecazlaşma* yoluyla *başka anlama geçerek anlam genişlemesi* olmuştur.

265. savrulmak

KT’de 4, TS’de 2 anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1, 3→1 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.1. “karıştırılmak” ve KT1.2. “altüst edilmek”→TS1.1. “savurma işi yapılmak”;

3→1: KT3.1. “rüzgârla havaya kalkmak” ve KT3.2. “uçurulmak”→TS1.1. “savurma işi yapılmak” şeklindedir.

Anlam olayları ve değişmeleri:

KT’de 2. anlamda “harmanda dövölüp ince saman kırıntısıyla karışık kalan hububat havaya atılıp ayrılmak” ve 4. anlamda “dağılıp mahvolmak, ortadan kalkmak” *kaybolma* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

TS’de 2. anlamda “dağılmak, saçılmak” *eklenimsel bütünlüğe dayalı eylem aktarması* yoluyla *yakın anlama* geçerek *anlam genişlemesi* olmuştur.

266. sayışmak

Her iki sözlükte de ikişer anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KTfş.1.2. “hesaplaşmak”→TS1.2. “hesaplaşmak”;

KTft.1.2. “hesaba geçirmek”→TS1.3. “hesabına saymak” şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik olayları ve değişmeleri:

KTfş.1.1. “arada hesap görmek” ve KTft.1.1. “mahsûb etmek” *eksilme* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

TS1.1. “ödeşmek” ve TS1.4. “takas etmek” *eklenme* yoluyla *anlam genişlemesi* olmuştur.

Anlam olayları ve değişmeleri:

TS’de 2. anlamda “çocuk oyunlarında sayı sayarak ebeyi belirlemek” *işlevsel eylem aktarması* yoluyla *yakın anlama* geçerek *anlam genişlemesi* olmuştur.

267. seğirmek

Her iki sözlükte de birer anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.3. “sinir gayriihtiyarî ve hafif surette oynamak”→TS1.1. “genellikle vücudun bir yerinde deri ile birlikte derinin hemen altındaki kaslar hafifçe oynamak” şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik olayları ve değişimleri:

KT1.1. “az oynamak” ve KT1.2. “kıyımdanmak” *eksilme* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

268. sektirmek

KT’de 2, TS’de 1 anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1, 2→1 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.1. “bir ayak üzere koşturmak” ve KT1.2. “sıçratmak”→TS1.1. “sekmesine sebep olmak”⇒1. “*tek veya iki ayak üzerinde sıçramak*”;

2→1: KT2.1. “(bir taş ve gülle vesaireyi) defaatle yere dokunup sıçrayacak surette atmak” ve KT2.2. “bu suretle yuvarlatmak”→TS1.1. “sekmesine sebep olmak”⇒3. “*atılan bir nesne bir yere dokunduktan sonra sıçrayarak gitmek*” şeklindedir.

Anlam olayları ve değişmeleri:

KT’de 1. anlamda “bir ayak üzere koşturmak, sıçratmak” ve 2. anlamda “(bir taş ve gülle vesaireyi) defaatle yere dokunup sıçrayacak surette atmak, bu suretle yuvarlatmak” *anlam birleşmesi* yoluyla sözlükbirimde sayısal olarak *anlam daralması* olmuştur.

269. sendelemek

KT’de 1, TS’de 2 anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.1. “ayakta duramayıp sarsılmak”→TS1.1. “dengesi bozularak düşecek gibi olmak” şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik olayları ve değişmeleri:

TS1.2. “adımlarını şaşırarak” *eklenme* yoluyla *anlam genişlemesi* olmuştur.

Anlam olayları ve değişmeleri:

TS’de 2. anlamda “*mec.* herhangi bir olay karşısında ne yapacağını şaşırarak kadar sarsılmak” *mecazlaşma* yoluyla *başka anlama* geçerek *anlam genişlemesi* olmuştur.

270. serilmek

KT’de 3, TS’de 2 anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1, 2→2 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.1. “yayılmak” ve KT1.2. “döşenmek”→TS1.2. “serme işi yapılmak”⇒4. “açarak yaymak veya döşemek”;

2→2: KT2.1. “yatmak”→TS2.1. “bir yere uzanıp yatmak” şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik olayları ve değişimleri:

KT1.3. “inbisât etmek” ve KT2.2. “hastalanıp yatağa düşmek” *eksilme* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

Anlam olayları ve değişimleri:

KT’de 3. anlamda “düşmek, dökülmek” *kaybolma* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

271. serpilmek

KT’de 4, TS’de 3 anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, fc.1→1, fl.1→3, fl.2→2 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

fc.1→1: KTfc.1.1. “azar azar saçılmak” ve KTfc.1.2. “dağılmak”→TS1.1. “serpme işine konu olmak”;

fl.1→3: KTfl.1.1. “(yorgun adam) kendini atıp yayılmak”→TS3.1. “yayılmak”;

fl.2→2: KTfl.2.2. “birden boy atıp büyüme”→TS2.2. “büyüme” şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik olayları ve değişimleri:

KTfl.1.2. “saçılıp uzanmak” ve KTfl.2.1. “(çocuk) neşvünema bulmak” *eksilme* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

TS2.1. “gelişmek” *eklenme* yoluyla *anlam genişlemesi* olmuştur.

Anlam olayları ve değişimleri:

KT’de fc.2. anlamda “öte beri dağıtılmak, israf olunmak” *kaybolma* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

272. sevdirmek

KT’de 2, TS’de 1 anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.1. “sevmeye sevk ve icbar etmek” ve KT1.2. “birinin sevmesini icap edecek harekette bulunmak”→TS1.1. “sevmesini sağlamak” şeklindedir.

Anlam olayları ve değişimleri:

KT’de 2. anlamda “okşatmak, okşamasına müsaade etmek veya mecal vermek” *kaybolma* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

273. sıkılmak

Her iki sözlükte de dörder anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1, 2→2, 3→3, 4→4 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.1. “daralmak” ve KT1.3. “tazyik olunmak”⇒1. “zorlamak, baskı yapmak”→TS1.1. “sıkma işi yapılmak”;

2→2: KT2.3. “sıkıntı çekmek”→TS2.1. “can sıkıntısı duymak”;

3→3: KT3.1. “utanmak” ve KT3.2. “mahcup olmak” →TS3.1. “utanıp çekinmek”;

4→4: KT4.2. “sıkıntıda olmak”→TS4.1. “sıkıntıya düşmek” şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik olayları ve değişimleri:

KT1.2. “darlaşmak”, KT2.1. “mustarip olmak”, KT2.2. “munkabız olmak” ve KT4.1. “zaruret çekmek” *eksilme* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

274. sımak

KT’de 1, TS’de 2 anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.1. “bozmak”→TS1.2. “bozmak”;

KT1.2. “kırmak”→TS1.1. “kırmak” şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik olayları ve değişimleri:

KT1.3. “kesmek” ve KT1.4. “basıp mahvetmek” *eksilme* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

Anlam olayları ve değişmeleri:

TS’de 2. anlamda “yenmek, mağlup etmek” *mecazlaşma* yoluyla *başka anlama* geçerek yoluyla *anlam genişlemesi* olmuştur. TS’de bu anlamın mecaz olduğu ayrıca belirtilmemiştir.

275. sırtmak

Her iki sözlükte de dörder anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1, 4→3 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.2. “yalandan ve tatsız surette gülmek”→TS1.1. “dişlerini göstererek aptallık, şaşkınlık, kurnazlık veya alay belirtir biçimde gülmek”;

4→3: KT4.1. “noksan ve ayıp bir uçtan gözükme”→TS3.1. “bütün çirkinliği ve kusuru ortaya çıkmak” şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik olayları ve değişmeleri:

KT1.1. “dudakları ayırıp dişleri göstermek” *eksilme* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

TS1.2. “sırtarmak (I)” *eklenme* yoluyla *anlam genişlemesi* olmuştur.

Anlam olayları ve değişmeleri:

KT’de 2. anlamda “ölmek veya soğuktan donmak” ve 3. anlamda “bir kumaşa uymaz renkte iplikle vurulan dikiş bed görülmek” *kaybolma* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

TS’de 2. anlamda “yorgan, şilte vb.ni iri ve aralıklı diktirmek” *insandan doğaya deyim aktarması* yoluyla *uzak anlama* geçerek *anlam genişlemesi* olmuştur.

TS’de 4. anlamda “*mec. göze batmak*” *mecazlaşma* yoluyla *başka anlama geçerek anlam genişlemesi* olmuştur.

276. sıvanmak

Her iki sözlükte de birer anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.1. “sıva sürülmek” ve KT1.2. “sıva ile kaplanmak”→TS1.1. “sıvama (I) işi yapılmak”⇒1. “*sıva ile kaplamak, sıva vurmak*” şeklindedir.

277. silktirmek

Her iki sözlükte de birer anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

KT1.1. “bir şeyi sallamakla üstündeki şeyleri veya tozunu düşürmek”→TS1.1. “silme işini yaptırmak” şeklindedir.

278. sinirlemek

KT’de 2, TS’de 3 anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1, 2→2 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.1. “etin sinirlerini çıkarıp temizlemek”→TS1.1. “etin içindeki kas kırımlarını ve kalın zarları ayıklamak”;

2→2: KT2.1. “muharebede mecruh ve hasta atın bacağı sinirlerini kesip itlâf etmek”→TS2.1. “savaşlarda, hasmın altındaki atın art ayak kirişlerini kılıçla kesmek” şeklindedir.

Anlam olayları ve değişmeleri:

TS’de 3. anlamda “*hlk.* sindirmek, hazmetmek” *halk ağızına geçiş* yoluyla *başka anlama* geçerek *anlam genişlemesi* olmuştur.

279. siymek

KT’de 2, TS’de 1 anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

KT1.1. “(hayvan) yerin gayrı şeye, duvara işemek”→ TS1.1. “kedi, köpek işemek” şeklindedir.

Anlam olayları ve değişmeleri:

KT’de 2. anlamda “kızmak, azmak” *kaybolma* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

280. soğuklamak

Her iki sözlükte de birer anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.1. “soğuk almak”→TS1.2. “soğuk almak”;

KT1.2. “soğuktan üşüyüp hastalanmak”→TS1.1. “üşüterek hastalanmak” şeklindedir.

281. somurdamak

KT’de 1, TS’de ϕ anlam vardır.

Anlam eşleşmesi yoktur.

Anlam olayları ve değişimleri:

KT’de 1. anlamda “homurdamak, söylenmek, mırıldanmak” *kaybolma* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

MBTS’de de 1 anlam vardır. Bu sözlükbirime TS’de yer verilmemiş, TS’de *sözlükbirim kaybolması* olmuştur.

282. soyulmak

KT’de 3, TS’de 1 anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1, 2→1, 3→1 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirincik eşleşmeleri:

1→1: KT1.1. “esvabı çıkarılmak” ve KT1.2. “ta’riye edilmek”→TS1.1. “soyma işine konu olmak”⇒2. “birinin giysilerini çıkarmak”;

2→1: KT2.1. “deri veya kabuğu çıkarılmak” ve KT2.2. “ayıklanmak”→TS1.1. “soyma işine konu olmak”⇒1. “bir şeyin üzerinden kabuk, deri, zar vb.ni çıkarmak”;

3→1: KT3.1. “esvap ve eşyası ve üstünde nesi varsa çalınmak” →TS1.1. “soyma işine konu olmak”⇒3. “birinin üstünde, yanında veya bir yerde bulunan şeyleri çalarak alıp götürmek” şeklindedir.

Anlam olayları ve değişmeleri:

KT’de 1. anlamda “esvabı çıkarılmak, ta’riye edilmek”, 2. anlamda “deri veya kabuğu çıkarılmak, ayıklanmak” ve 3. anlamda “esvap ve eşyası ve üstünde nesi varsa çalınmak” *anlam birleşmesi* yoluyla sözlükbirimde sayısal olarak *anlam daralması* olmuştur.

283. sözleşmek

Her iki sözlükte de ikişer anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→2 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→2: KT1.2. “ittifak edip karar vermek”→TS2.1. “belli bir yerde, belli bir saatte buluşmayı kararlaştırmak” şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik olayları ve değişmeleri:

KT1.1. “söz etmek” *eksilme* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

Anlam olayları ve değişmeleri:

KT’de 2. anlamda “söz etmek, muaraza eylemek, birbirine sert ve nâ-sezâ söz söylemek” *kaybolma* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

TS’de 1. anlamda “herhangi bir iş konusunda birbirine karşılıklı söz vermek” *eklenimsel bütünleyiciliğe dayalı eylem aktarması* yoluyla *yakın anlama geçerek anlam genişlemesi* olmuştur.

284. susamak

Her iki sözlükte de ikişer anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1, 2→2 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.1. “su içeceği gelmek”→TS1.1. “su iç gereksinimi duymak”;

2→2: KT2.1. “pek teşne ve ârzû-keş o gibi harekette bulunmak”→TS2.1. “çok istemek” şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik olayları ve değişimleri:

KT1.2. “susuzluğa duçar olmak” ve KT1.3. “teşne ve atşân olmak” *eksilme* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

TS2.2. “özlemek” *eklenme* yoluyla *anlam genişlemesi* olmuştur.

285. süngülemek

KT’de 1, TS’de 2 anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.1. “süngü ile vurmak”→TS1.1. “süngü batırmak” şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik olayları ve değişimleri:

KT1.2. “süngü istimal ederek üstüne hücum etmek” *eksilme* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

Anlam olayları ve değişmeleri:

TS’de 2. anlamda “sümgü ile ateşini karıştırdı külin ızgaradan aşağı dökülmesini sağlamak” *çokanlamlı kökten türeme* yoluyla *yakın anlama* geçerek *anlam genişlemesi* olmuştur. Çokanlamlı bir sözlükbirim olan “sümgü” adından +IA ekini alarak türeyen sümgülemek sözlükbiriminin KT’de 1. anlamı sümgü sözlükbiriminin 1. anlamından tüerken TS’de 2. anlamı sümgü sözlükbiriminin TS’de yeni kazandığı 3. anlamından tüemiş ve bu yolla yeni bir anlam oluşmuştur.

286. sümgülemek

KT’de 4, TS’de 2 anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1, 3→2, 4→2 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.1. “(kapının arkasına) sümgü ve tıkağı sürmek” ve KT1.2. “sümgü ile sağlam kapamak”→TS1.1. “sümgü sürerek kapamak”;

3→2: KT3.1. “(şoseyi veya çimento vesaireyi) üstüvane ile bastırıp düzeltmek”→TS2.1. “sümgü ile bastırarak düzeltmek”;

4→2: “(sıvayı) büyük mala ile tesviye edip düzeltmek”→TS2.1. “sümgü ile bastırarak düzeltmek” şeklindedir.

Anlam olayları ve değişmeleri:

KT’de 3. anlamda “(şoseyi veya çimento vesaireyi) üstüvane ile bastırıp düzeltmek” ve 4. anlamda “(sıvayı) büyük mala ile tesviye edip düzeltmek” *anlam birleşmesi* yoluyla sözlükbirimde sayısal olarak *anlam daralması* olmuştur.

KT’de 2. anlamda “(tarlaya) sümgü denilen üstüvaneyi sürmek” *kaybolma* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

287. sürükletmek

Her iki sözlükte de birer anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.1. “kaldırmaksızın yerde çekerek götürmek” ve KT1.2. “cer ettirmek”⇒“çekme, sürükleyerek götürme”→TS1.1. “sürükleme işini yaptırmak” şeklindedir.

288. süzdürmek

Her iki sözlükte de birer anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.1. “(bir mayii) süzgeçten yani menfezleri dar olup tortu vesairenin geçmesine müsait olmayan bir şeyden geçirerek tasfiye ettirmek”→TS1.1. “süzme işini yaptırmak” şeklindedir.

289. şarıldamak

Her iki sözlükte de birer anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.1. “(su) sesle ve bol bol akmak”→TS1.1. “su bol bol akarken ‘şarıltı’ sesi çıkarmak” şeklindedir.

290. şekerlemek

KT'de 1, TS'de 2 anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.1. “şeker koymak”→TS1.1. “içine şeker koymak”;

KT1.2. “şeker şerbetiyle terbiye etmek”→TS1.2. “şekerle tatlandırmak” şeklindedir.

Anlam olayları ve değişimleri:

TS'de 2. anlamda “*mec.* kısa bir süre uyumak” *mecazlaşma* yoluyla *başka anlama* geçerek *anlam genişlemesi* olmuştur.

291. şenlendirmek

KT'de 2, TS'de 1 anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1, 2→1 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.1. “şen ve mesrur etmek” ve KT1.2. “yüzünü güldürmek”→TS1.1. “şenlenmesini sağlamak”⇒1. “*şen duruma gelmek, neşelenmek, gönlü açılmak*”;

2→1: KT2.1. “mamur ve âbâdân etmek” ve KT2.2. “imar eylemek”→TS1.1. “şenlenmesini sağlamak”⇒2. “*bayındır duruma gelmek*” şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik olayları ve değişimleri:

TS1.2. “neşelendirmek” *eklenme* yoluyla *anlam genişlemesi* olmuştur.

Anlam olayları ve değişmeleri:

KT’de 1. anlamda “şen ve mesrur olmak, yüzünü güldürmek” ve 2. anlamda “mamur ve âbâdân etmek, imar eylemek” *anlam birleşmesi* yoluyla sözlükbirimde sayısal olarak *anlam daralması* olmuştur.

292. şereflendirmek

Her iki sözlükte de birer anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.1. “şeref ve itibar kazandırmak”→TS1.2. “onurlandırmak” şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik olayları ve değişmeleri:

TS1.1. “kendisine saygı duyulan bir kimse, bir yere gelerek oradakileri mutlu etmek” *eklenme* yoluyla *anlam genişlemesi* olmuştur.

293. şırlamak

Her iki sözlükte de birer anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.1. “şarıl şarıl akmak”→TS1.1. “şırıl şırıl ses çıkararak akmak” şeklindedir.

294. şişirmek

Her iki sözlükte de birer anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.1. “kabartılmak” ve KT1.2. “şişkin hâline koyulmak”→TS1.1. “şişirme işine konu olmak” şeklindedir.

295. şümullendirmek

Her iki sözlükte de birer anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.1. “şümulü olacak hâle getirmek”⇒*şümul: 1. “içine alma, kaplama, kapsam”*→TS1.1. “etkisini, çevresini, kapsamını genişletmek” şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik olayları ve değişimleri:

KT1.2. “umumî etmek” *eksilme* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

TS1.2. “yaymak” *eklenme* yoluyla *anlam genişlemesi* olmuştur.

296. takırdamak

Her iki sözlükte de birer anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.1. “takırtı etmek”→TS1.1. “‘takırtı’ sesi çıkarmak” şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik olayları ve değişimleri:

KT1.2. “kuru ve sert bir gürültü etmek” *eksilme* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

297. taktırmak

KT’de 2, TS’de 1 anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1, 2→1 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.1. “koydurmak”, KT1.2. “ilkâ ve talik ettirmek”⇒1. “*asmak*” ve KT1.3. “yapıştırmak”→TS1.1. “takma işini yaptırmak”⇒1. “*bir şeyi başka bir yere uygun bir biçimde tutturmak, iliştiirmek, geçirmek*”;

2→1: KT2.1. “kuşatmak”, KT2.2. “kuşandırmak” ve KT2.3. “bağlatmak”→TS1.1. “takma işini yaptırmak”⇒4. “*kuşanmak*” şeklindedir.

Anlam olayları ve değişimleri:

KT’de 1. anlamda “koydurmak, ilkâ ve talik ettirmek, yapıştırmak” ve 2. anlamda “kuşatmak, kuşandırmak, bağlatmak” *anlam birleşmesi* yoluyla sözlükbirimde sayısal olarak *anlam daralması* olmuştur.

298. tanelemek

Her iki sözlükte de birer anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.1. “tane tane etmek”→TS1.1. “tanelerini ayırmak” şeklindedir.

299. tapınmak

KT’de 2, TS’de 1 anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1, 2→1 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.1. “ibadet etmek” ve KT1.2. “perestiş eylemek”⇒1. “*tapınma*”→TS1.1. “*tapma işi yapılmak*”⇒1. “*ilah olarak tanınan varlığa karşı inancını ve bağlılığını belirli kurallar çerçevesinde göstermek*”;

2→1: KT2.1. “perestiş derecesinde sevmek” ve KT2.2. “merbut ve meftun olmak”⇒“*tutulmak, gönül vermek, vurulmak*”→TS1.1. “*tapma işi yapılmak*”⇒2. “*tutku ile sevmek, bağlanmak*” şeklindedir.

Anlam olayları ve değişimleri:

KT’de 1. anlamda “ibadet etmek, perestiş eylemek” ve 2. anlamda “perestiş derecesinde sevmek, merbut ve meftun olmak” *anlam birleşmesi* yoluyla sözlükbirimde sayısal olarak *anlam daralması* olmuştur.

300. taramak

KT’de 1, TS’de 3 anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→2 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→2: KT1.1. “kendi kendini, yani kendi başını veya sakalını taramak”→TS2.1. “*kendi başını taramak*” şeklindedir.

Anlam olayları ve değişmeleri:

TS’de 1. anlamda “tarama işi yapılmak” ve 3. anlamda “dikkatlice bir şey aramak” *çatı değiştirme* yoluyla *yakın anlama* geçerek *anlam genişlemesi* olmuştur.

301. tartaklamak

Her iki sözlükte de birer anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.1. “tutup çekerek hırpalamak”→TS1.1. “çekerek ve iterek hırpalamak” şeklindedir.

302. tasalanmak

Her iki sözlükte de birer anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.1. “kaygılanmak”→TS1.3. “kaygılanmak”;

KT1.4. “mükedder olmak”⇒“üzülmek, kederlenmek”→TS1.2. “üzülmek” şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik olayları ve değişmeleri:

KT1.2. “kederlenmek” ve KT1.3. “mağmum olmak” *eksilme* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

TS1.1. “bir şeyi kendine tasa etmek” ve TS1.4. “endişelenmek” *eklenme* yoluyla *anlam genişlemesi* olmuştur.

303. taşırnak

Her iki sözlükte de birer anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, ft.1→1 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

ft.1→1: KTft.1.1. “taşmasını mucip olmak”→TS1.1. “taşmasına yol açmak” şeklindedir.

Anlam olayları ve değişmeleri:

KTfl.1.1. “(hayvan) tırnağı aşınmakla etinin taşmasından topallamak” *kaybolma* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

304. tatmak

KT’de 2, TS’de 3 anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.1. “ağızla bir şeyin lezzetini duymak”→TS1.1. “dilini yardımıyla bir şeyin tadının nasıl olduğunu anlamak” şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik olayları ve değişmeleri:

KT1.2. “lezzetini hissetmek”, KT1.3. “ağza almak” ve KT1.4. “çeşnisine bakmak” *eksilme* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

Anlam olayları ve değişmeleri:

KT’de 2. anlamda “tecrübe etmek, duçar ve giriftar olmak” *kaybolma* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

TS’de 2. anlamda “bir şeyden az miktarda yemek veya içmek” *eklenimsel bütünleyiciliğe dayalı eylem aktarması* yoluyla *yakın anlama* geçerek *anlam genişlemesi* olmuştur.

TS’de 3. anlamda “*mec.* duymak, hissetmek” *mecazlaşma* yoluyla *başka anlama* geçerek *anlam genişlemesi* olmuştur.

305. tazelemek

KT’de 2, TS’de 4 anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 2→1, 2→3 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

2→1: KT2.1. “yeniletmek”→TS1.1. “yenisiyle ve tazesıyla değiştirmek”;

2→3: KT2.3. “bir şeyi tekrar ve yeniden yapmak”→TS3.2. “tekrarlamak” şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik olayları ve değişmeleri:

KT2.2. “tecdit etmek” *eksilme* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

Anlam olayları ve değişmeleri:

KT’de 2. anlamda “yeniletmek, tecdit etmek, bir şeyi tekrar ve yeniden yapmak” *anlam ayrışması* yoluyla sözlükbirimde sayısal olarak *anlam genişlemesi* olmuştur.

KT’de 1. anlamda “taze yapmak, tazelik vermek, kesb-i tarâvet ettirmek” *kaybolma* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

TS’de 2. anlamda “bazı yiyecekleri, bayatlamışken kaynatıp taze duruma getirmek” *çokanlamlı kökten türeme* yoluyla *yakın anlama* geçerek *anlam genişlemesi* olmuştur. Çokanlamlı bir sözlükbirim olan “taze” adından +IA ekini alarak türeyen tazelemek sözlükbiriminin KT’de 1. anlamı taze sözlükbiriminin 1. anlamından türerken TS’de 1. anlamı taze sözlükbiriminin 3. anlamından türemiş ve bu yolla yeni bir anlam oluşmuştur.

TS’de 4. anlamda “*mec.* unutulmuş bir duygu veya bir düşünceyi yeniden canlandırmak” *mecazlaşma* yoluyla *başka anlama* geçerek *anlam genişlemesi* olmuştur.

306. tekrarlamak

Her iki sözlükte de birer anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.1. “bir daha yapmak”→TS1.1. “bir işi bir kez daha yapmak”;

KT1.2. “tekrar etmek”→TS1.3. “tekrar etmek” şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik olayları ve değişimleri:

TS1.2. “yinelemek” *eklenme* yoluyla *anlam genişlemesi* olmuştur.

307. telesimek

KT’de 1, TS’de 2 anlam vardır.

Anlam eşleşmesi yoktur.

Anlam olayları ve değişmeleri:

KT’de 1. anlamda “(kumaş) eskiyip telleri meydana çıkmak, tiftiklenmek” *kaybolma* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

TS’de 1. anlamda “*hık.* yorulmak, güçsüz kalmak, yorgunluktan bayılacak duruma gelmek” *halk ağzına geçiş* yoluyla *başka anlama* geçerek *anlam genişlemesi* olmuştur.

TS’de 2. anlamda “zayıflamak” *doğadan insana deyim aktarması* yoluyla *başka anlama* geçerek *anlam genişlemesi* olmuştur.

308. tembelleşmek

Her iki sözlükte de birer anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.1. “tembel olmak”→TS1.1. “tembel duruma gelmek” şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik olayları ve değişmeleri:

KT1.2. “tembel alışmak” *eksilme* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

309. tenhalaşmak

Her iki sözlükte de ikişer anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1, 2→2 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.1. “yalnız kalmak”→TS1.1. “yalnız kalmak”;

2→2: KT2.1. “hali kalmak”⇒“boş, ıssız, تنها”→TS2.1. “tenha duruma gelmek”;
 KT2.2. “boşalmak”→TS2.2. “boşalmak”;
 KT2.3. “kalabalık çekilip boş kalmak”→TS2.3. “ıssızlaşmak” şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik olayları ve değişimleri:

KT1.2. “münferit olmak” *eksilme* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

310. tepelemek

KT’de 2, TS’de 4 anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 2→3 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

2→3: KT2.1. “iyice dövmek”→TS3.1. “kıyasıya dövmek” şeklindedir.

Anlam olayları ve değişimleri:

KT’de 1. anlamda “ihlâk eylemek [aslı tepesine vurarak öldürmektir]” *kaybolma* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

TS’de 1. anlamda “ayakları altında ezmek” *benzetme* yoluyla *yakın anlama* geçerek *anlam genişlemesi* olmuştur.

TS’de 2. anlamda “*mec.* bozguna uğratmak, hırpalamak” *mecazlaşma* yoluyla *başka anlama* geçerek *anlam genişlemesi* olmuştur.

TS’de 4. anlamda “*argo* öldürmek” *argolaşma* yoluyla *başka anlama* geçerek *anlam genişlemesi* olmuştur.

311. tezgâhlamak

KT’de 1, TS’de 3 anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, ft.1→1, mc.1→2 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

ft.1→1: KTft.1.1. “dokunacak bez vesaireyi tezgâha koymak”→TS1.1. “dokunacak bezi tezgâha yerleştirmek”;

mc.1→2: KTmc.1.1. “hazırlamak”→TS2.1. “bir iş için hazırlık yapmak” şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik olayları ve değişimleri:

KTmc.1.2. “tehyi’e etmek”⇒“*hazırlama, hazır etme, tedarik etme*” *eksilme* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

TS2.2. “işe girişmek” *eklenme* yoluyla *anlam genişlemesi* olmuştur.

Anlam olayları ve değişimleri:

TS’de 3. anlamda “*mec.* yasal olmayan bir işi gerçekleştirmek için plan yapmak” *mecazlaşma* yoluyla *başka anlama geçerek anlam genişlemesi* olmuştur.

312. tığlamak

KT’de 1, TS’de \emptyset anlam vardır.

Anlam eşleşmesi yoktur.

Anlam olayları ve değişimleri:

KT’de 1. anlamda “(yara) keskin keskin bir ağrı ile ağrılamak” *kaybolma* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

MBTS’de 4 anlam vardır. Bu sözlükbirime TS’de yer verilmemiş, TS’de *sözlükbirim kaybolması* olmuştur.

313. tiftiklenmek

Her iki sözlükte de birer anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.1. “ince lif gibi pürüzlenip sökülme”→TS1.3. “tiftik tiftik olmak”⇒“*kumaşın telleri birbirinden ayrılmak, çok eskimek*”;

KT1.2. “iplikleri ayrılmak”→TS1.1. “kumaşın telleri birbirinden ayrılmak” şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik olayları ve değişimleri:

TS1.2. “kabarmak” *eklenme* yoluyla *anlam genişlemesi* olmuştur.

314. titizlenmek

KT’de 1, TS’de 2 anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→2 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→2: KT1.1. “tiz mizaç ve huysuz olmak”→TS2.2. “huysuzlanmak”;

KT1.3. “bir şeyi beğenmez ve bir şeyden memnun olmaz bir hâle gelmek”→TS2.3. “rahatsız olmak” şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik olayları ve değişimleri:

KT1.2. “müşkülpesentlik etmek” *eksilme yoluyla anlam daralması* olmuştur.

TS2.1. “öfkelenmek” *eklenme yoluyla anlam genişlemesi* olmuştur.

Anlam olayları ve değişimleri:

TS’de 1. anlamda “çok dikkat ve özenle davranmak veya böyle davranılmasını istemek, titiz olmak, titizlik göstermek” *benzetme yoluyla yakın anlama geçerek anlam genişlemesi* olmuştur.

315. tomruklanmak

Her iki sözlükte de birer anlam vardır.

Anlam eşleşmesi yoktur.

Anlam olayları ve değişimleri:

KT’de 1. anlamda “(ağaç) tomurcuk peyda etmek, filizlenmek üzere düğümlenmek” *kaybolma yoluyla anlam daralması* olmuştur.

TS’de 1. anlamda “tomruk durumuna gelmek” *çokanlamlı kökten türeme* yoluyla *uzak anlama* geçerek *anlam genişlemesi* olmuştur. Çokanlamlı bir sözlükbirim olan “tomruk” adından +lAn ekini alarak türeyen tomruklamak sözlükbiriminin KT’de 1. anlamı tomruk sözlükbiriminin 1. anlamından tüerken TS’de 1. anlamı tomruk sözlükbiriminin 3. anlamından türemiş ve bu yolla yeni bir anlam oluşmuştur.

316. toplaşmak

KT’de 3, TS’de 2 anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, fş.1→1 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

fş.1→1: KTfş.1.1. “bir yere cemolmak” ve KTfş.1.2. “birlikte içtima etmek”→TS1.1. “toplanmak” şeklindedir.

Anlam olayları ve değişimleri:

KT’de fl.1. anlamda “eşyasını toplayıp hazırlamak” ve fl.2. anlamda “yamru yumru olmak” *kaybolma* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

TS’de 2. anlamda “top durumuna gelmek” *çokanlamlı kökten türeme* yoluyla *yakın anlama* geçerek *anlam genişlemesi* olmuştur. Çokanlamlı bir sözlükbirim olan “top” adından +lAş ekini alarak türeyen toplaşmak sözlükbiriminin KT’de 1. anlamı top sözlükbiriminin 2. anlamından tüerken TS’de 1. anlamı top sözlükbiriminin 3. anlamından türemiş ve bu yolla yeni bir anlam oluşmuştur.

317. tozamak

KT’de 1, TS’de φ anlam vardır.

Anlam eşleşmesi yoktur.

Anlam olayları ve değişimleri:

KT’de 1. anlamda “toz kaldırmak, toz etmek” *kaybolma* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

MBTS’de 2 anlam vardır. Bu sözlükbirime TS’de yer verilmemiş, TS’de *sözlükbirim kaybolması* olmuştur.

318. tutunmak

Her iki sözlükte de dörder vardır.

Anlam eşleşmeleri, ft.2→4, ft.3→4, fl.1→1, şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

ft.2→4: KTft.2.1. “kullanmak”→TS4.2. “kullanmak”;

ft.3→4: KTft.3.1. “kendi üstüne tutmak”→TS4.1. “kendi üzerine koymak”;

fl.1→1: KTfl.1.1. “tutup yapışmak”→TS1.1. “tutup bırakmamak”;

KTfl.1.2. “sarılmak”→TS1.3. “sarılmak”;

KTfl.1.3. “asılmak”→TS1.4. “asılmak” şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik olayları ve değişimleri:

KTft.2.2. “istimal etmek” ve KTfl.1.4. “temessük ve tevessül etmek” *eksilme* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

TS1.2. “dayanmak” *eklenme* yoluyla *anlam genişlemesi* olmuştur.

Anlam olayları ve değişimleri:

KT’de ft.2. anlamda “kullanmak, istimal etmek” ve ft.3. anlamda “kendi üstüne tutmak” *anlam birleşmesi* yoluyla sözlükbirimde sayısal olarak *anlam daralması* olmuştur.

KT’de ft.1. anlamda “kendi vücudu üzerine koymak, örtünmek, sarmak, bağlamak” *kaybolma* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

TS’de 2. anlamda “aynı yerde ve durumda kalmak, direnmek, dayanmak” *benzetme* yoluyla *yakın anlama* geçerek *anlam genişlemesi* olmuştur.

TS’de 3. anlamda “kendini kabul ettirmek, kendine bir yer sağlamak” *mecazlaşma* yoluyla *başka anlama* geçerek *anlam genişlemesi* olmuştur. TS’de bu anlamın mecaz olduğu ayrıca belirtilmemiştir.

319. tükenmek

KT'de 1, TS'de 3 anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.1. “bitmek”→ TS1.1. “bitmek”;

KT1.2. “kalmamak”→ TS1.3. “kalmamak” şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik olayları ve değişimleri:

KT1.3. “tamamıyla sarf ve istihlâk olunmak” *eksilme* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

TS1.2. “sona ermek” *eklenme* yoluyla *anlam genişlemesi* olmuştur.

Anlam olayları ve değişimleri:

TS'de 2. anlamda “*mec.* güçsüzleşmek, bitkinleşmek, yılgınlaşmak” ve 3. anlamda “*mec.* verimliliğini yitirmek, söyleyecek sözü kalmamak” *mecazlaşma* yoluyla *başka anlama geçerek anlam genişlemesi* olmuştur.

320. tütme

KT'de 2, TS'de 4 anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1, 2→2 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.1. “duman çıkarmak”→TS1.1. “duman veya buhar çıkarmak”;

2→2: KT2.1. “(ocak vesaire) dumanı çekmeyip odanın içine neşretmek”→TS2.1. “dumanı geri vermek” şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik olayları ve değişimleri:

KT1.2. “duman veya buhar neşretmek” *eksilme* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

Anlam olayları ve değişimleri:

TS’de 3. anlamda “*mec.* yaşamak, varlığını sürdürmek” *mecazlaşma* yoluyla *başka anlama* geçerek *anlam genişlemesi* olmuştur.

TS’de 4. anlamda “*hlk.* iyi veya kötü kokmak” *halk ağzına geçiş* yoluyla *başka anlama* geçerek *anlam genişlemesi* olmuştur.

321. uçkunmak

KT’de 1, TS’de ϕ anlam vardır.

Anlam eşleşmesi yoktur.

Anlam olayları ve değişimleri:

KT’de 1. anlamda “ürkmek, tevahhuş etmek” *kaybolma* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

MBTS’de de 1 anlam vardır. Bu sözlükbirime TS’de yer verilmemiş, TS’de *sözlükbirim kaybolması* olmuştur.

322. ufunetlendirmek

Her iki sözlükte de ikişer anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.2. “iltihap peyda ettirmek”→TS1.1. “irinlenmesine neden olmak” şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik olayları ve değişimleri:

KT1.1. “yara veya çıbanın etlerini çürütmek” *eksilme* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

Anlam olayları ve değişimleri:

KT’de 2. anlamda “kötü kokutmak, fena bir koku aldırma” *kaybolma* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

TS’de 2. anlamda “düzenini bozmak, illetli hâle getirmek” *benzetme* yoluyla *uzak anlama* geçerek *anlam genişlemesi* olmuştur.

323. ulamak

KT’de 2, TS’de 1 anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.4. “eklemek”→TS1.1. “eklemek” şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik olayları ve değişimleri:

KT1.1. “birleştirmek”, KT1.2. “kavuşturmak” ve KT1.3. “ilsâk etmek” *eksilme* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

TS1.2. “katmak” ve TS1.3. “ilave etmek” *eklenme* yoluyla *anlam genişlemesi* olmuştur.

Anlam olayları ve değişimleri:

KT’de 2. anlamda “dolayarak bağlamak, sarmak” *kaybolma* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

324. uyandırmak

Her iki sözlükte de beşer vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1, 2→5, 4→2 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.1. “ikaz ve bidar etmek”⇒*bidar*: “*uyanık, uyumayan*”→TS1.1. “uyanmasına yol açmak”;

2→5: KT2.1. “gafletten kurtarmak”→TS5.2. “gözünü açmak”;

KT2.2. “irşat ve mütenebbih etmek”⇒“*doğru yolu göstermek, uyarmak*”→TS5.1. “aklını başına toplamasını sağlamak”;

4→2: KT4.2. “tutuşturmak”→TS2.2. “tutuşturmak”;

KT4.4. “yakmak”→TS2.1. “çıra, lamba, soba vb. ışık veren şeyleri yakmak” şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik olayları ve değişimleri:

KT1.1. “uykuyu kaçırmak”, KT4.1. “parlatmak” ve KT4.3. “iş’âl ve tenvir etmek” *eksilme* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

TS5.1. “aklını başına toplamasını sağlamak” *eklenme* yoluyla *anlam genişlemesi* olmuştur.

Anlam olayları ve değişimleri:

KT’de 3. anlamda “ilim ve irfanla tenvîr-i ezhân etmek, zulmet-i cehâletten kurtarmak” ve 5. anlamda “imar etmek, bina ve küşat etmek, mamur bir hâle getirmek, şenlendirmek” *kaybolma* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

TS’de 3. anlamda “üstü küllenmiş ateşi yeniden canlandırmak” *insandan doğaya deyim aktarması* yoluyla *uzak anlama* geçerek *anlam genişlemesi* olmuştur.

TS’de 4. anlamda “herhangi bir sebeple dernekteki üyeliğin dondurulmasından vazgeçerek çalışmalara katılmasına izin vermek” *mecazlaşma(?)* yoluyla *başka anlama* geçerek *anlam genişlemesi* olmuştur. TS’de bu anlamın mecaz olduğu ayrıca belirtilmemiştir. TS’nin çağdaşı olan MBTS’de bu anlama yer verilmemiştir.

325. uyutmak

KT’de 5, TS’de 4 anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1, 3→4 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.1. “uykuya yatırmak”→TS1.1. “uyumasını sağlamak”;

KT1.3. “tenvîm etmek”⇒“uyutma, uykuya vardırma”→TS1.2. “uyur duruma getirmek”;

3→4: KT3.1. “aldatmak”→TS4.1. “aldatmak”;

KT3.2. “iğfal etmek”⇒1. “aldatmak, kandırmak, baştan çıkarmak”→TS4.2. “kandırmak” şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik olayları ve değişimleri:

KT1.2. “uyku getirmek” *eksilme* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

Anlam olayları ve değişimleri:

KT’de 2. anlamda “usandırmak, can sıkmak”, 4. anlamda “(bir işi) tûl-i müddet tehir ve tavik etmek, sürüncemede bırakmak” ve 5. anlamda “manyetizma veya kloroform ile bir marizin hissini iptal edip bayıltmak” *kaybolma* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

TS’de 2. anlamda “*mec.* acı, keder vb.ni hafifletmek” ve 3. anlamda “*mec.* ilgi konusu olmaktan çıkarmak, unutturmak” *mecazlaşma* yoluyla *başka anlama* geçerek *anlam genişlemesi* olmuştur.

326. üflemek

KT’de 6, TS’de 3 anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, ft.1→1, ft.2→2, ft.4→3 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

ft.1→1: KTft.1.1. “ağızla nefes vermek”→TS1.1. “dudakları büzerek soluğu bir şey üzerine hızla vermek”;

KTft.1.2. “üfürmek”→TS1.2. “üfürmek”;

ft.2→2: KTft.2.1. “nefesle söndürmek”→TS2.1. “yanmakta olan bir şeyi söndürmek veya canlandırmak için soluk vermek”;

ft.4→3: KTft.4.1. “nefesle çalınan bir çalgı çalmak”→TS3.1. “nefesli çalgıları çalmak” şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik olayları ve değişimleri:

KTft.2.2. “itfa etmek” *eksilme* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

Anlam olayları ve değişimleri:

KT’de ft.3. anlamda “nefesle veya hava ile şişirmek”, ft.5. anlamda “nefes etmek, okuyup üflemek” ve fl.1. anlamda “zahmetle nefes almak, sesle solumak” *kaybolma* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

327. ünlemek

KT’de 3, TS’de 2 anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.2. “çağırmaq”→TS1.1. “yüksek sesle çağırmaq” şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik olayları ve değişmeleri:

KT1.1. “bağırmak”, KT1.3. “ses çıkarmak” ve KT1.4. “nara atmak” *eksilme* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

Anlam olayları ve değişmeleri:

KT’de 2. anlamda “şarkı söylemek, teganni etmek” ve 3. anlamda “ötmek, terennüm etmek” *kaybolma* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

TS’de 2. anlamda “yüksek sesle bildirmek” *benzetme* yoluyla *yakın anlama* geçerek *anlam genişlemesi* olmuştur.

328. üzme

KT’de 3, TS’de 2 anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→2, 2→1 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→2: KT1.1. “gerip gevşetmek”→TS2.1. “bir şeyi gerip çekerek gevşetmek”;

2→1: KT2.1. “yorup sıkmak”, KT2.2. “can sıkmak” ve KT2.3. “ıstırap vermek”→TS1.1. “üzüntü vermek” şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik olayları ve değişimleri:

KT1.2. “sölpük etmek” \Rightarrow “gevşeyip kendini koyuvermiş” eksilme yoluyla anlam daralması olmuştur.

TS2.2. “sürterek aşındırmak” eklenme yoluyla anlam genişlemesi olmuştur.

Anlam olayları ve değişimleri:

KT’de 3. anlamda “cefa ve eziyet etmek, muazzep eylemek” kaybolma yoluyla anlam daralması olmuştur.

329. varaklamak

Her iki sözlükte de birer anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1 \rightarrow 1 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1 \rightarrow 1: KT1.1. “altın veya yıldız yaprağıyla yıldızlamak” \rightarrow TS1.1. “varak yapıştırarak süslemek” şeklindedir.

330. verdirmek

KT’de 3, TS’de 1 anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1 \rightarrow 1, 3 \rightarrow 1 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1 \rightarrow 1: KT1.1. “bilvasıta etmek” ve KT1.2. “ita ve teslim ettirmek” \rightarrow TS1.1. “verme işini yaptırmak” \Rightarrow 1. “üzerinde, elinde veya yakınında olan bir şeyi birisine eriştirmek, iletme”;

3→1: KT3.1. “sattırmak”→TS1.1. “verme işini yaptırmak”⇒7. “satmak” şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik olayları ve değişimleri:

KT3.2. “satmasına müsaade etmek” *eksilme* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

TS1.2. “vermesini sağlamak” *eklenme* yoluyla *anlam genişlemesi* olmuştur.

Anlam olayları ve değişimleri:

KT’de 1. anlamda “bilvasıta etmek, ita ve teslim ettirmek” ve 3. anlamda “sattırmak, satmasına müsaade etmek” *anlam birleşmesi* yoluyla sözlükbirimde sayısal olarak *anlam daralması* olmuştur.

KT’de 2. anlamda “vermeye bırakmak, vermesine müsaade etmek” *kaybolma* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

331. vidalamak

Her iki sözlükte de birer anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.1. “vida ile mıhlamak”→TS1.1. “vida ile tutturmak” şeklindedir.

332. vurulmak

KT’de 8, TS’de 2 anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 2→1, 3→1, 4→1, 5→2, 7→1 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

2→1: KT2.1. “öldürülmek”→TS1.1. “vurma işine konu olmak”⇒17. “*silahla yaralamak, öldürmek*”;

3→1: KT3.1. “yaralanmak”, KT3.2. “kurşun isabet etmek” ve KT3.3. “mecruh olmak”→TS1.1. “vurma işine konu olmak”⇒17. “*silahla yaralamak, öldürmek*”;

4→1: KT4.1. “bir hastalığa tutulmak” ve KT4.2. “musap olmak”→TS1.1. “vurma işine konu olmak”⇒18. “*dokunmak, hasta etmek*”;

5→2: KT5.1. “aşk ve alâkaya giriftar olmak”→TS2.1. “âşık olmak”;

7→1: KT7.1. “çalınmak”, KT7.2. “darp olunmak” ve KT7.3. “dövülmek”→TS1.1. “vurma işine konu olmak”⇒14. “*ses çıkarmak, ses vermek, çalmak*” şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik olayları ve değişimleri:

TS2.2. “gönül kaptırmak” ve TS2.3. “sevdalanmak” *eklenme* yoluyla *anlam genişlemesi* olmuştur.

Anlam olayları ve değişimleri:

KT’de 2. anlamda “öldürülmek”, 3. anlamda “yaralanmak, kurşun isabet etmek, mecruh olmak”, 4. anlamda “bir hastalığa tutulmak, musap olmak” ve 7. anlamda “çalınmak, darp olunmak, dövülmek” *anlam birleşmesi* yoluyla sözlükbirimde sayısal olarak *anlam daralması* olmuştur.

KT’de 1. anlamda “dövülmek, darp olunmak”, 6. anlamda “ezilmek, zedelenmek, berelenmek” ve 8. anlamda “boşanmak, atılmak, endâht edilmek” *kaybolma* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

333. yabalamak

Her iki sözlükte de birer anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.1. “saman veya otu yaba denilen aletle kaldırıp atmak veya savurmak”→TS1.1. “yaba ile atmak veya savurmak” şeklindedir.

334. yağmak

KT’de 3, TS’de 2 anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1, 3→2 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.1. “cevv-i havâdan yere yağmur ve kar gibi şey düşmek”→TS1.1. “yağmur, kar, dolu gökten düşmek”;

3→2: KT2.1. “kesretle vürut etmek”→TS3.1. “üst üste ve çok gelmek” şeklindedir.

Anlam olayları ve değişimleri:

TS’de 2. anlamda “toz, mermi vb. yüksekten çokça düşmek” *doğadaki nesnelere arası deyim aktarması* yoluyla *yakın anlama geçerek anlam genişlemesi* olmuştur.

335. yaklaşmak

KT’de 2, TS’de 4 anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→4, 2→2 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→4: KT1.1. “yakın gelmek”→TS4.1. “yakınlaşmak”;

2→2: KT2.1. “benzemek”→TS4.1. “benzemek” şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik olayları ve değişimleri:

KT1.2. “yanaşmak” ve KT1.3. “takarrüp etmek” *eksilme* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

TS2.2. “andırmak” ve KT2.3. “uygun olmak” *eklenme* yoluyla *anlam genişlemesi* olmuştur.

Anlam olayları ve değişimleri:

TS’de 1. anlamda “arada az bir aralık kalacak biçimde ilerlemek, aradaki uzaklığı azaltmak veya büsbütün ortadan kaldırmak için ileri gitmek” *benzetme* yoluyla *yakın anlama* geçerek *anlam genişlemesi* olmuştur.

TS’de 3. anlamda “bir konuyu, bir sorunu ele alarak değerlendirmek” *mecazlaşma* yoluyla *uzak anlama* geçerek *anlam genişlemesi* olmuştur. TS’de bu anlamın mecaz olduğu ayrıca belirtilmemiştir.

336. yapışmak

KT’de 5, TS’de 7 anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1, 2→2, 3→4, 5→5 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.1. “dokunduğu şeye ilişip ayrılmamak”→TS1.1. “yapışkan bir maddeye bulanmış olan bir şey ayrılmayacak bir biçimde bir yere tutunup kalmak”;

2→2: KT2.1. “dokunmak”→TS2.2. “sokulup değmek”;

3→4: KT3.1. “girişmek”→TS4.1. “bir iş yapmak amacıyla, hevesle bir şeyi eline almak”;

5→5: KT5.1. “koyuvermek üzere tutmak”→TS5.2. “tutmak” şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik olayları ve değişimleri:

KT1.2. “iltisak etmek”, KT2.2. “lems ve temas etmek”, KT3.2. “mübaşeret ve tasaddî etmek” ve KT5.2. “tevessül ve temessük etmek” *eksilme* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

TS2.1. “iyice yaklaşmak”, TS5.1. “sıkıca yakalamak” ve TS5.3. “sarılmak” *eklenme* yoluyla *anlam genişlemesi* olmuştur.

Anlam olayları ve değişimleri:

KT’de 4. anlamda “ayrılmayıp tasdî’ ve taciz etmek, çok oturmak” *kaybolma* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

TS’de 3. anlamda “aralık bırakmayacak biçimde üzerine dokunmak” *benzetme* yoluyla *yakın anlama* geçerek *anlam genişlemesi* olmuştur.

TS’de 6. anlamda “*sp.* başı çeken çok yakından izlemek” *terimleşme* yoluyla *başka anlama* geçerek *anlam genişlemesi* olmuştur.

TS’de 7. anlamda “*mec.* birini rahatsız etmek, sataşmak, peşini bırakmamak, musallat olmak” *mecazlaşma* yoluyla *başka anlama* geçerek *anlam genişlemesi* olmuştur.

337. yaramak

Her iki sözlükte de dörder anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→2, 1→4, 2→1, 3→3 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→2: KT1.2. “iş görebilmek”→TS2.1. “bir iş için uygun olmak”;

KT1.3. “kullanılabilir hâlde olmak”→TS2.2. “kullanılır olmak”;

1→4: KT1.1. “işe gelmek”→TS4.1. “işine gelmek”;

2→1: KT2.1. “faydalı ve nafi olmak”→TS1.1. “bir şeye yararlı olmak”;

KT2.2. “kendisinden istifade olunmak”→TS1.2. “yarar sağlamak”;

3→3: KT3.2. “sıhhate nafi olmak”→TS3.1. “sağlık bakımından elverişli olmak”
şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik olayları ve değişimleri:

KT3.1. “uygun ve muvafık gelmek” *eksilme* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

Anlam olayları ve değişimleri:

KT’de 1. anlamda “işe gelmek, iş görebilmek, kullanılabilir hâlde olmak” *anlam ayrışması* yoluyla sözlükbirimde sayısal olarak *anlam genişlemesi* olmuştur.

KT’de 4. anlamda “lâyük ve şayeste olmak, gerekmek” *kaybolma* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

338. yarmak

KT’de 5, TS’de 6 anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1, 3→5, 4→3, 5→6 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.2. “bölmek”→TS1.1. “uzunlamasına bölüp ayırmak”;

3→5: KT3.1. “kesip açmak”→TS5.1. “kesip açmak”;

4→3: KT4.2. “derin yara açmak”→TS3.1. “derin yara açmak”;

5→6: KT5.1. “ortasından geçmek”→TS6.1. “ortasından, içinden geçmek”
şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik olayları ve değişimleri:

KT1.1. “ortadan kesilmek”, KT4.1. “ziyade paralamak” ve KT5.2. “şakketmek”⇒“yarmak, parçalamak” *eksilme* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

Anlam olayları ve değişimleri:

KT’de 2. anlamda “parça parça kesmek, paralamak” *kaybolma* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

TS’de 2. anlamda “buğday, arpa vb. tahıl tanelerini değirmende kırmak” ve 4. anlamda “yarık açmak” *benzetme* yoluyla *yakın anlama* geçerek *anlam genişlemesi* olmuştur.

339. yatılmak

KT’de 2, TS’de 1 anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1, 2→1 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.1. “uyumak üzere uzanılmak”, KT1.2. “yatağa girilmek” ve KT1.3. “uyunmak”→TS1.1. “yatma işi yapılmak”;

2→1: KT2.1. “beytütet edilmek”⇒“bir yerde geceyi geçirme, gece yatma, gece konup misafir olma”→TS1.1. “yatma işi yapılmak” şeklindedir.

Anlam olayları ve değişimleri:

KT’de 1. anlamda “uyumak üzere uzanılmak, yatağa girilmek, uyunmak” ve 2. anlamda “beytütet edilmek” *anlam birleşmesi* yoluyla sözlükbirimde sayısal olarak *anlam daralması* olmuştur.

340. yavrulamak

Her iki sözlükte de birer anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.1. “[hayvan hakkında] doğurmak”→TS1.1. “hayvan, doğurmak” şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik olayları ve değişimleri:

KT1.2. “yavru yapmak” *eksilme* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

341. yazılmak

Her iki sözlükte de üçer anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1, 2→2 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.1. “tahrir olunmak”→TS1.1. “yazma işi yapılmak”;

2→2: KT2.1. “bir silk ve hizmete kabul olunup ismi kaydolunmak”→TS2.2. “kaydolunmak” şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik olayları ve değişimleri:

TS2.1. “kendini bir yere yazdırmak” *eklenme* yoluyla *anlam genişlemesi* olmuştur.

Anlam olayları ve değişimleri:

KT’de 3. anlamda “[faili müphem olarak] yazmak mümkün olmak” *kaybolma* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

TS’de 3. anlamda “*mec.* birine tutulmak, sevmek” *mecazlaşma* yoluyla *başka anlama geçerek anlam genişlemesi* olmuştur.

342. yedmek

Her iki sözlükte de ikişer anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.1. “(hayvanı) yularından tutup götürmek” ve KT1.2. “çekmek”→TS1.1. “çekerek peşinden götürmek” şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik olayları ve değişimleri:

TS1.2. “yedeğinde götürmek” *eklenme* yoluyla *anlam genişlemesi* olmuştur.

Anlam olayları ve değişimleri:

KT’de 2. anlamda “(kayığı) akıntıya karşı sahilden resenle çekmek” *kaybolma* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

TS’de 2. anlamda “*mec.* yanında, beraberinde götürmek” *mecazlaşma* yoluyla *yakın anlama geçerek anlam genişlemesi* olmuştur.

343. yelpazelemek

KT’de 2, TS’de 1 anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.1. “yelpaze ile hava vermek”→TS1.1. “yelpaze veya bir başka nesneyle yel yapmak” şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik olayları ve değişimleri:

KT1.2. “tervîh etmek” *eksilme* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

Anlam olayları ve değişimleri:

KT’de 2. anlamda “körükleme, tahrik ve teşdit edilmek” *kaybolma* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

344. yerinmek

KT’de 1, TS’de 2 anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1, 1→2 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.1. “teessür, telehhüf etmek”→TS1.1. “acınmak”;

1→2: KT1.2. “pişman olmak”→TS2.1. “pişman olmak” şeklindedir.

Anlam olayları ve değişimleri:

KT’de 1. anlamda “teessür, telehhüf etmek, pişman olmak” *anlam ayrışması* yoluyla sözlükbirimde sayısal olarak *anlam genişlemesi* olmuştur.

345. yetmek

KT’de 3, TS’de 6 anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1, 2→1, 3→5 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.1. “kâfi ve vâfi olmak”→TS1.1. “bir gereksinimi karşılayacak, giderecek nitelikte olmak”;

2→1: KT2.1. “ermek” ve KT2.2. “vasıl olmak”→TS1.1. “bir gereksinimi karşılayacak, giderecek nitelikte olmak”;

3→5: KT3.2. “değmek”→TS5.2. “ulaşmak”;

KT3.3. “baliğ olmak”→TS5.1. “bir yaşa erişmek” şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik olayları ve değişimleri:

KT1.2. “el vermek” ve KT3.1. “bulmak” *eksilme* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

Anlam olayları ve değişimleri:

KT’de 1. anlamda “kâfi ve vâfi olmak, el vermek” ve 2. anlamda “ermek, vasıl olmak” *anlam birleşmesi* yoluyla sözlükbirimde sayısal olarak *anlam daralması* olmuştur.

TS’de 2. anlamda “yeterli sebep olmak” ve 3. anlamda “kötü bir davranış, durum, tutum yeterli olmak, kâfi gelmek” *eklenimsel bütünleyiciliğe dayalı eylem aktarması* yoluyla *yakın anlama* geçerek *anlam genişlemesi* olmuştur.

TS’de 4. anlamda “*mec.* başkasına gereksinim duymamak, kendine yeter olmak” *mecazlaşma* yoluyla *yakın anlama* geçerek *anlam genişlemesi* olmuştur.

TS’de 6. anlamda “*hlk.* olgunlaşmak” *halk ağzına geçiş* yoluyla *başka anlama* geçerek *anlam genişlemesi* olmuştur.

346. yıldırım

KT’de 2, TS’de 1 anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.1. “par par veya aralık aralık parlamak”→TS1.1. “parıldamak” şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik olayları ve değişimleri:

KT1.2. “teşa’şu’, tele’lü’ etmek” *eksilme* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

Anlam olayları ve değişimleri:

KT’de 2. anlamda “şimşek çakmak” *kaybolma* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

347. yitmek

KT’de 1, TS’de 3 anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.1. “kayıp ve zayi olmak”→TS1.3. “kaybolmak”;

KT1.2. “fevt olmak”⇒“*elden çıkmak*”→TS1.2. “ortadan kalkmak”;

KT1.3. “telef ve yazık olmak”→TS1.1. “yok olmak” şeklindedir.

Anlam olayları ve değişimleri:

TS’de 2. anlamda “görünmez olmak” ve 3. anlamda “sahip olunan bir şey elden çıkmak” *benzetme* yoluyla *yakın anlama* geçerek *anlam genişlemesi* olmuştur.

348. yoldurmak

Her iki sözlükte de birer anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.1. “çektirip kopartmak” ve KT1.2. “söktürmek”→TS1.1. “yolma işini yaptırmak” şeklindedir.

349. yumurtlamak

KT’de 1, TS’de 3 anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.1. “(kuş ve böcek emsali hayvanlar) yumurta yapmak”→TS1.1. “tavuk, kuş, balık vb. yumurta yapmak” şeklindedir.

Anlam olayları ve değişimleri:

TS’de 2. anlamda “bazı hayvanlar, üremek” *nedensel bütünleyiciliğe dayalı eylem aktarması* yoluyla *yakın anlama* geçerek *anlam genişlemesi* olmuştur.

TS’de 3. anlamda “*mec.* uydurup söylemek veya söylenmemesi gereken şeyi açığa vurmak” *mecazlaşma* yoluyla *başka anlama* geçerek *anlam genişlemesi* olmuştur.

350. yücelmek

Her iki sözlükte de birer anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.1. “yükselmek”→TS1.1. “yükselmek”;

KT1.2. “irtifa ve itila etmek”→TS1.2. “yüce bir duruma gelmek” şeklindedir.

351. yürünmek

Her iki sözlükte de birer anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.1. “meşy ve hareket olunmak”⇒*meşy*: “*yürüme, reftâr*”→TS1.1. “yürüme işi yapılmak” şeklindedir.

352. zağlamak

Her iki sözlükte de birer anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.1. “kılıç ve bıçağa bilemekle cilâ vermek”→TS1.1. “bilemek” şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik olayları ve değişimleri:

KT1.2. “kılağlamak” *eksilme* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

353. zayıflamak

Her iki sözlükte de birer anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.1. “kuvvetsiz ve nâtüvân olmak yahut arıklamak”→TS1.1. “zayıf duruma gelmek” şeklindedir.

354. zenginlemek

Her iki sözlükte de birer anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.1. “bayırmak”, KT1.2. “mâldâr olmak” ve KT1.3. “istihsâl-i mâl ve servet etmek”→TS1.1. “zengin duruma gelmek” şeklindedir.

355. zevklendirmek

Her iki sözlükte de birer anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.1. “istihza ettirmek” ve KT1.2. “bâ’is-i istihzâ olmak”→TS1.1. “zevklenme işini yaptırmak” şeklindedir.

356. zıngırdamak

Her iki sözlükte de birer anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.1. “şiddet ve sesle titreyip oynamak”→TS1.1. “zangırdamak” şeklindedir.

357. ziyadeleşmek

Her iki sözlükte de birer anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.1. “çoğalmak”→TS1.1. “çoğalmak” şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik olayları ve değişimleri:

KT1.2. “artmak” ve KT1.3. “tezayüt etmek” *eksilme* yoluyla *anlam daralması* olmuştur.

358. züğürtlemek

Her iki sözlükte de birer anlam vardır.

Anlam eşleşmeleri, 1→1 şeklindedir.

Anlam eşleşmelerine bağlı anlambirimcik eşleşmeleri:

1→1: KT1.1. “parayı kaybedip parasız kalmak”→TS1.1. “parasız, meteliksiz kalmak”;

KT1.2. “müflis olmak”→TS1.2. “züğürt duruma gelmek” şeklindedir.

DEĞERLENDİRME

Çalışmamızın esasını teşkil eden **Kâmûs-ı Türkî'den Türkçe Sözlük'e Anlam Değişmeleri-Eylemler** bölümünde elde edilen veriler, aşağıda tablolar halinde düzenlenip değerlendirmeleri yapılmıştır.

1. ANLAM EŞLEŞMELERİ

Tablo 1. KT1'in eşleşmeleri

KT	TS	SAYI	%	
1	1	284	88.75	
	2	22	6.87	
	3	6	1.87	
	4	4	1.25	
	5	3	0.94	
	9	1	0.31	
			320	100

KT'de 1. sırada yer alan 320 anlamın 284'ü %88.75 oranıyla TS1 ile; 22'si %6.87 oranıyla TS2 ile; 6'sı %1.87 oranıyla TS3 ile; 4'ü %1.25 oranıyla TS4 ile; 3'ü %0.94 oranıyla TS5 ile ve 1'i %0.31 oranıyla TS9 ile eşleşmiştir. Bu durumda en yüksek eşleşme oranı TS1 ile, en düşük eşleşme oranı ise TS9 iledir.

Tablo 2. KT2'nin eşleşmeleri

KT	TS	SAYI	%	
2	1	33	39.75	
	2	31	37.35	
	3	11	13.25	
	4	3	3.61	
	5	3	3.61	
	6	1	1.2	
	9	1	1.2	
			83	100

KT'de 2. sırada yer alan 83 anlamın 33'ü %39.75 oranıyla TS1 ile; 31'i %37.35 oranıyla TS2 ile; 11'i %13.25 oranıyla TS3 ile; 3'ü %3.61 oranıyla TS4 ile; 3'ü %3.61 oranıyla TS5 ile; 1'i %1.2 oranıyla TS6 ile ve 1'i %1.2 oranıyla TS9 ile eşleşmiştir. Bu durumda en yüksek eşleşme oranı TS1 ile, en düşük eşleşme oranı ise TS6 ve TS9 iledir.

Tablo 3. KT3'ün eşleşmeleri

KT	TS	SAYI	%	
3	1	17	36.95	
	2	8	17.39	
	3	11	23.91	
	4	4	8.7	
	5	4	8.7	
	6	1	2.1	
	8	1	2.1	
			46	100

KT'de 3. sırada yer alan 46 anlamın 17'si %36.95 oranıyla TS1 ile; 8'i %17.39 oranıyla TS2 ile; 11'i %23.91 oranıyla TS3 ile; 4'ü %8.7 oranıyla TS4 ile; 4'ü %8.7 oranıyla TS5 ile; 1'i %2.1 oranıyla TS6 ile ve 1'i %2.1 oranıyla TS8 ile eşleşmiştir. Bu durumda en yüksek eşleşme oranı TS1 ile, en düşük eşleşme oranı ise TS6 ve TS8 iledir.

Tablo 4. KT4'ün eşleşmeleri

KT	TS	SAYI	%	
4	1	4	17.39	
	2	4	17.39	
	3	5	21.74	
	4	7	30.43	
	5	1	4.34	
	6	1	4.34	
	8	1	4.34	
			23	100

KT'de 4. sırada yer alan 23 anlamın 4'ü %17.39 oranıyla TS1 ile; 4'ü %17.39 oranıyla TS2 ile; 5'i %21.74 oranıyla TS3 ile; 7'si %30.43 oranıyla TS4 ile; 1'i %4.34 oranıyla TS5 ile; 1'i %4.34 oranıyla TS6 ile ve 1'i %4.34 oranıyla TS8 ile eşleşmiştir. Bu durumda en yüksek eşleşme oranı TS4 ile, en düşük eşleşme oranı ise TS5, TS6 ve TS8 iledir.

Tablo 5. KT5'in eşleşmeleri

KT	TS	SAYI	%	
5	1	5	35.7	
	2	3	21.4	
	3	2	14.3	
	4	1	7.14	
	5	1	7.14	
	6	1	7.14	
	7	1	7.14	
			14	100

KT'de 5. sırada yer alan 14 anlamın 5'i %35.7 oranıyla TS1 ile; 3'ü %21.4 oranıyla TS2 ile; 2'si %14.3 oranıyla TS3 ile; 1'i %7.14 oranıyla TS4 ile; 1'i %7.14 oranıyla TS5 ile; 1'i %7.14 oranıyla TS6 ile ve 1'i %0.31 oranıyla TS9 ile eşleşmiştir. Bu durumda en yüksek eşleşme oranı TS1 iledir.

Tablo 6. KT6'nın eşleşmeleri

KT	TS	SAYI	%	
6	1	3	42.85	
	3	1	14.28	
	4	1	14.28	
	5	1	14.28	
	8	1	14.28	
			7	100

KT'de 6. sırada yer alan 7 anlamın 3'ü %42.85 oranıyla TS1 ile; 1'i %14.28 oranıyla TS ile; 1'i %14.28 oranıyla TS4 ile; 1'i %14.28 oranıyla TS5 ile ve 1'i %14.28 oranıyla TS8 ile eşleşmiştir. Bu durumda en yüksek eşleşme oranı TS1 iledir.

Tablo 7. KT7'nin eşleşmeleri

KT	TS	SAYI	%	
7	1	1	16.6	
	2	1	16.6	
	3	1	16.6	
	6	2	33.3	
	7	1	16.6	
			6	100

KT'de 7. sırada yer alan 6 anlamın 1'i %16.6 oranıyla TS1 ile; 1'i %16.6 oranıyla TS2 ile; 1'i %16.6 oranıyla TS3 ile; 2'si %33.3 oranıyla TS6 ile ve 1'i %16.6 oranıyla TS7 ile eşleşmiştir. Bu durumda en yüksek eşleşme oranı TS6 iledir.

Tablo 8. KT8'in eşleşmeleri

KT	TS	SAYI	%	
8	1	4	44.4	
	2	1	11.1	
	4	1	11.1	
	5	1	11.1	
	8	1	11.1	
	9	1	11.1	
		9	100	

KT'de 8. sırada yer alan 9 anlamın 4'ü %44.4 oranıyla TS1 ile; 1'i %11.1 oranıyla TS2 ile; 1'i %11.1 oranıyla TS4 ile; 1'i %11.1 oranıyla TS5 ile; 1'i %11.1 oranıyla TS8 ile ve 1'i %11.1 oranıyla TS9 ile eşleşmiştir. Bu durumda en yüksek eşleşme oranı TS1 iledir.

Tablo 9. KT9'un eşleşmeleri

KT	TS	SAYI	%	
9	1	1	20	
	5	1	20	
	6	1	20	
	8	1	20	
	9	1	20	
		5	100	

KT'de 9. sırada yer alan 5 anlamın 1'i %20 oranıyla TS1 ile; 1'i %20 oranıyla TS5 ile; 1'i %20 oranıyla TS6 ile; 1'i %20 oranıyla TS8 ve 1'i %20 oranıyla TS9 ile eşleşmiştir.

Tablo 10. KT10'un eşleşmeleri

KT	TS	SAYI	%	
10	1	1	33.3	
	5	1	33.3	
	8	1	33.3	
		3	100	TOPLAM

KT'de 10. sırada yer alan 3 anlamın 1'i %33.33 oranıyla TS1 ile; 1'i %33.33 oranıyla TS5 ile ve 1'i %33.33 oranıyla TS8 ile eşleşmiştir.

Tablo 11. KT11'in eşleşmeleri

KT	TS	SAYI	%	
11	12	1	50	
	18	1	50	
		2	100	TOPLAM

KT'de 11. sırada yer alan 2 anlamın 1'i %50 oranıyla TS12 ile ve 1'i de yine %50 oranıyla TS18 ile eşleşmiştir.

Tablo 12. KT12'nin eşleşmeleri

KT	TS	SAYI	%	
12	8	1	33.3	
	10	1	33.3	
	12	1	33.3	
		3	100	TOPLAM

KT'de 12. sırada yer alan 3 anlamın 1'i %33.33 oranıyla TS8 ile; 1'i %33.33 oranıyla TS10 ile ve 1'i %33.33 oranıyla TS12 ile eşleşmiştir.

Tablo 13. KT13'ün eşleşmeleri

KT	TS	SAYI	%	
13	12	1	100	
		1	100	TOPLAM

KT'de 13. sırada yer alan 1 anlamın eşleştiği tek anlam TS12'dir.

Tablo 14. KT15'in eşleşmeleri

KT	TS	SAYI	%	
15	16	1	100	
		1	100	TOPLAM

KT'de 15. sırada yer alan 1 anlamın eşleştiği tek anlam TS16'dır.

Tablo 15. Anlam Eşleşmelerinde Eklenme ve Eksilme Oranları

ANLAM EŞLEŞMELERİ	EKLENME		EKSİLME	
	SAYI	%	SAYI	%
651	95	14.59	349	53.61

651 anlam eşleşmesinde %14.59 oranıyla 95 eklenme ve %53.61 oranıyla 349 eksilme olmuştur. Anlam eşleşmelerinde eksilme oranı daha fazladır. 207 anlam eşleşmesinde eklenme ya da eksilme görülmemiştir.

Tablo 16. Sözlükbirimlerde Anlam Eşleşmeleri/Eşleşmezlikleri

SÖZLÜKBİRİM (358)	ANLAM EŞLEŞMELERİ		ANLAM EŞLEŞMEZLİKLERİ	
	SAYI	%	SAYI	%
	336	93.85	22	6.15

358 sözlükbirimin 336'sında %93.85 oranıyla anlam eşleşmesi; 22'sinde %6.15 oranıyla anlam eşleşmezliği vardır.

2. ANLAM DEĞİŞMELERİ VE OLAYLARI¹

Tablo 17. Anlam Genişlemeleri/1

	DEYİM AKTARMASI									EYLEM AKTARMASI								
	YAG			UAG					B A G	YAG			UAG					B A G
	D N A	D İ	İ D	D N A	D İ	İ D	S	D A	D İ	E B D	N B D	İ	E B D	N B D	Ö Y	S	İ	İ
AG	4	2	4	5	2	4	1	1	5	30	4	2	3	3	4	2	3	1

Deyim aktarmalarında; 4 anlam doğadaki nesnelere arası deyim aktarması, 2 anlam doğadan insana deyim aktarması, 4 anlam insandan doğaya deyim aktarması yoluyla **yakın anlama** geçmiştir; 5 anlam doğadaki nesnelere arası deyim aktarması, 2 anlam doğadan insana deyim aktarması, 4 anlam insandan doğaya deyim aktarması, 1 anlam somutlayıcı deyim aktarması ve 1 anlam da duyular arası deyim aktarması yoluyla **uzak anlama** geçmiştir; 5 anlam da doğadan insana deyim aktarması yoluyla **başka anlama** geçmiştir.

Eylem aktarmalarında; 30 anlam eklenimsel bütünleyiciliğe dayalı eylem aktarması, 4 anlam nedensel bütünleyiciliğe dayalı eylem aktarması ve 2 anlam işlevsel eylem aktarması yoluyla **yakın anlama** geçmiştir; 3 anlam eklenimsel bütünleyiciliğe dayalı eylem aktarması, 3 anlam nedensel bütünleyiciliğe dayalı eylem aktarması, 4 anlam örtmeçeselliğe yönelik eylem aktarması, 2 anlam somutlayıcı eylem aktarması ve 1 anlam da işlevsel eylem aktarması yoluyla **uzak anlama** geçmiştir; 1 anlam da işlevsel eylem aktarması yoluyla **başka anlama** geçmiştir.

¹ Bu bölümde tablolarda kullanılan kısaltmalar: AG: anlam genişlemesi, AD: anlam daralması, YAG: yakın anlama geçiş, UAG: uzak anlama geçiş, KAG: karşıt anlama geçiş, BAG: başka anlama geçiş, DAG: dilbilgisel anlama geçiş, DNA: doğadaki nesnelere arasında, Dİ: doğadan insana, İD: insandan doğaya, DA: duyular arası, S: somutlayıcı, EBD: eklenimsel bütünleyiciliğe dayalı, NBD: nedensel bütünleyiciliğe dayalı, İ: işlevsel, ÖY: örtmeçeselliğe yönelik.

Tablo 18. Anlam Genişlemeleri/2

	BENZETME			SÖZCÜK TÜRÜ DEĞİŞMESİ	SÖZ EKSİLTME		
	YAG	UAG	BAG	DAG (<i>eylem</i> → <i>yardımcı eylem</i>)	YAG	UAG	BAG
AG	73	25	-	2	1	2	-

Bezetme yoluyla 73 anlam yakın anlama, 25 anlam uzak anlama geçmiştir. Başka anlama geçiş görülmemiştir.

Sözcük türü değişmesi yoluyla 2 anlam dilbilgisel anlama geçmiştir.

Söz eksiltme yoluyla 1 anlam yakın anlama, 2 anlam da uzak anlama geçmiştir; başka anlama geçiş görülmemiştir.

Tablo 19. Anlam Genişlemeleri/3

	MECAZLAŞMA			TERİMLEŞME			ARGOLAŞMA		
	YAG	UAG	BAG	YAG	UAG	BAG	YAG	UAG	BAG
AG	3	10	100	4	3	5	-	-	9

Mecazlaşma yoluyla 3 anlam yakın anlama, 10 anlam uzak anlama, 100 anlam da başka anlama geçmiştir.

Terimleşme yoluyla 4 anlam yakın anlama, 3 anlam uzak anlama, 5 anlam da başka anlama geçmiştir.

Argolaşma yoluyla 9 anlam başka anlama geçmiştir. Argolaşma yoluyla yakın anlama geçiş ve uzak anlama geçiş görülmemiştir..

Tablo 20. Anlam Genişlemeleri/4

	HALK AĞZINA GEÇİŞ			ŞAKA YOLLU İFADE			ÇATI DEĞİŞTİRME		
	YAG	UAG	BAG	YAG	UAG	BAG	YAG	UAG	BAG
AG	2	2	5	-	1	-	6	9	2

Halk ağzına geçiş yoluyla 2 anlam yakın anlama, 2 anlam uzak anlama, 5 anlam da başka anlama geçmiştir.

Şaka yollu ifade yoluyla 1 anlam uzak anlama geçmiştir. Şaka yollu ifade yoluyla yakın anlama geçiş ve başka anlama geçiş görülmemiştir.

Çatı değiştirme yoluyla 6 anlam yakın anlama, 9 anlam uzak anlama ve 2 anlam da başka anlama geçmiştir.

Tablo 21. Anlam Genişlemeleri/5

	ÇOK ANLAMLI KÖKTEN TÜREME			İLİŞKİSEL KARŞITLIK
	YAG	UAG	BAG	KAG
AG	4	3	1	1

Çok anlamlı kökten türeme yoluyla 4 anlam yakın anlama, 3 anlam uzak anlama, 1 anlam da başka anlama geçmiştir. İlişkisel karşıtlık yoluyla 1 anlam karşıt anlama geçmiştir.

Tablo 22. Anlam Genişlemeleri/6

	ANLAM DİRİLMESİ/ UYARILMASI	ANLAM AYRIŞMASI (SAYISAL OLARAK AG)
AG	2	15

TS'de 2 anlamda anlam dirilmesi/uyarılması görülmüştür.

KT'deki 15 anlamda anlam ayrışması yoluyla sayısal olarak anlam genişlemesi meydana gelmiştir.

Tablo 23. Anlam Daralmaları

	ANLAM KAYBOLMASI	ANLAM BİRLEŞMESİ (SAYISAL OLARAK AD)
ANLAM DARALMASI	228	33

228 anlamda anlam kaybolması yoluyla anlam daralması olmuştur. 33 anlamda anlam birleşmesi yoluyla sayısal olarak anlam daralması olmuştur. Toplamda 261 anlam daralması meydana gelmiştir.

Tablo 24. Sözlükbirimlerde Anlam Değişmeleri/Değişmezlikleri

	ANLAM DEĞİŞMELERİ		ANLAM DEĞİŞMEZLİKLERİ	
	SAYI	%	SAYI	%
SÖZLÜKBİRİM (358)	237	66.2	121	33.8

358 sözlükbirimin 237'sinde % 66.2 oranıyla anlam değişmesi; 121'inde % 33.8 oranıyla anlam değişmezliği vardır.

SONUÇ

Bu çalışmada elde edilen verilerin değerlendirilmesinden sonra aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır.

Buna göre **anlam eşleşmelerinin** durumu şöyledir.

KT'de 1. sırada yer alan 320 anlamın 284'ü %88.75 oranıyla TS'de 1. sırada bulunan anlamlarla, 22'si %6.87 oranıyla TS'de 2. sırada bulunan anlamlarla eşleşirken diğerleri 3, 4, 5 ve 9. anlamlarla eşleşmiştir. KT'de temel anlam olarak yer alan 320 anlam %88.75 oranıyla yerini korurken %11.25 oranıyla sırası değişmiştir.

KT'de 2. sırada yer alan 83 anlamın 31'i %37.35 oranıyla TS'de 2. sırada bulunan anlamlarla, 33'ü %39.75 oranıyla TS'de 1. sırada bulunan anlamlarla eşleşirken diğerleri 3, 4, 5, 6 ve 9. anlamlarla eşleşmiştir. KT'de 2. sırada yer alan 83 anlam % 37.35 oranıyla sırasını korurken %39.75 oranıyla temel anlama geçmiş; % 22.9 oranıyla başka sıralara geçmiştir.

KT'de 3. sırada yer alan 46 anlamın 11'i % 23.91 oranıyla TS'de 3. sırada bulunan anlamlarla, 17'si %36.95 TS'de 1. sırada bulunan anlamlarla eşleşirken diğerleri 3, 4, 5, 6 ve 8. anlamlarla eşleşmiştir. KT'de 3. sırada yer alan 46 anlam % 23.91 oranıyla sırasını korurken %36.95 oranıyla temel anlama geçmiş; % 39.14 oranıyla başka sıralara geçmiştir.

Anlam eşleşmelerindeki anlambirimcik eksilme sayısı eklenme sayısından fazladır. 651 anlam eşleşmesinde %14.59 oranıyla 95 eklenme ve %53.61 oranıyla 349 eksilme olmuştur.

Anlam eşleşmelerine bakıldığında KT'den TS'ye yüz on yıllık süreç içinde temel anlamın (1. anlamın) %88.75 oranında 1. anlamla eşleştiği ve sırasının değişmediği; % 11.25 oranında da sırasının değiştiği görülmüştür.

Anlam değişmelerinin durumu ise şöyledir:

Çalışmamızda toplam 6 anlam değişmesi ve 16 anlam olayı tespit edilmiştir. Anlam değişmelerinden anlam boşalması, anlam iyileşmesi ve anlam kötüleşmesine; anlam olaylarından da ad aktarması, genelleşme, özelleşme, kırpma ve geri düzenlemeye rastlanmamıştır.

Anlam genişlemeleri arasında en çok (139 anlamda) yakın anlama geçiş daha sonra (123 anlamda) başka anlama geçiş, (83 anlamda) uzak anlama geçiş, (2 anlamda) dilbilgisel anlama geçiş ve (1 anlamda) karşıt anlama geçiş görülmüştür. Anlam olayları arasında ise en çok (113 anlamda) mecazlaşma, daha sonra sırasıyla (98 anlamda) benzetme, (52 anlamda) eylem aktarması, (28 anlamda) deyim aktarması, (17 anlamda) çatı değiştirme, (15 anlamda) anlam ayrışması, (12 anlamda) terimleşme, (9 anlamda) halk ağzına geçiş, (9 anlamda) argolaşma, (8 anlamda) çokanlamlı kökten türeme, (3 anlamda) söz eksiltme, (2 anlamda) sözcük türü değişmesi, (2 anlamda) anlam dirilmesi/uyarılması ve (1 anlamda) şaka yollu ifade görülmüştür.

Anlam daralması, anlam kaybolması ve anlam birleşmesi olmak üzere 2 anlam olayı yoluyla gerçekleşmiştir. Ancak anlam birleşmesi durumunda söz konusu sözlükbirimlerde yalnızca sayısal olarak anlam daralmasından söz edilebilir. 228 anlamda anlam kaybolmasına, 33 anlamda da anlam birleşmesine rastlanmıştır.

Toplamda 348 anlamda %58.1 oranıyla anlam genişlemesi, 251 anlamda da % 41.9 oranıyla anlam daralması görülmüştür.

Anlam değişmelerine bakıldığında KT'den TS'ye yüz on yıllık süreç içinde, ele aldığımız 358 sözlükbirimin 228'inde % 66.2 oranıyla anlam değişmesi; 121'inde % 33.8 oranıyla anlam değişmezliği görülmüştür.

TERİM DİZİNİ

Türkçe-İngilizce

ad aktarması	metonymy
alt anlamlılık	hyponymy
anlam	meaning, sense
anlam belirleyici	semantic marker
anlambilim	semantic
anlambirimcik	seme
anlam daralması	semantic narrowing, restriction
anlam değişmesi	semantic change
anlam genişlemesi	semantic broadening, extension, generalization
anlam iyileşmesi	amelioration, melioration
anlam kötüleşmesi	pejoration
argo	argot, slang
benzetme	simile
çatı	voice
çok anlamlı	polysemic
çok anlamlılık	polysemy
değerlik sözlükleri	valence dictionaries
eşadlılık	homonymy
eş anlamlılık	synonymy
eş işlevlilik	homologue
eşseslilik	homophony
eşyazımlılık	homography
genelleşme	generalisation

geri düzenleme	backformation
işlevdeşlik	homologue
karşıt anlamlılık	antonymy
kavram dizini	thesaurus
kırpma	clipping
kuramsal sözlükbilim	metalexicography
özelleşme	specialisation
sözcük bilimi	lexicology
sözcüksel ayırıcı birimler	lexically items
sözcüksel birim	lexical item
sözcük türü	part of speech
sözlükbilim	lexicography
sözlükbirim	lexeme, entry, headword,
sözlükçe	glossary
temel anlam	denotation
terim	term
üstanlamlı	hyperonym
yan anlam	connotation

İngilizce-Türkçe

amelioration	anlam iyileşmesi
antonymy	karşıt anlamlılık
argot	argo
backformation	geri düzenleme
clipping	kırpma
connotation	yan anlam
denotation	temel anlam
entry	sözlükbirim
generalisation	genelleşme
glossary	sözlükçe
headword	sözlükbirim
homography	eşyazımlılık
homologue	eş işlevlilik, işlevdeşlik
homonymy	eşadlılık
homophony	eşseslilik
hyponymy	alt anlamlılık
hyperonym	üstanlamlarının
lexeme	sözlükbirim
lexical item	sözcüksel birim
lexically items	sözcüksel ayırıcı birimler
lexicography	sözlükbilim
lexicology	sözcükbilim
meaning	anlam

melioration	anlam iyileşmesi
metalexicography	kuramsal sözlükbilim
metonymy	ad aktarması
part of speech	sözcük türü
pejoration	anlam kötüleşmesi
polysemic	çokanlamlı
polysemy	çokanlamlılık
semantic marker	anlam belirleyici
semantic	anlambilim
semantic broadening	anlam genişlemesi
semantic change	anlam değişmesi
semantic extension	anlam genişlemesi
semantic generalization	anlam genişlemesi
semantic narrowing	anlam daralması
semantic restriction	anlam daralması
seme	anlambirimcik
sense	anlam
simile	benzetme
slang	argo
specialisation	özelleşme
synonymy	eşanlamlılık
term	terim
thesaurus	kavram dizini
valence dictionaries	değerlik sözlükleri
voice	çatı

KAYNAKLAR

- Ahmet Vefik Paşa (2000), *Lehce-i Osmânî* (Haz. Recep Toparlı), Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Akalın, Şükrü Halûk (2010), “Sözcük Bilimi ve Sözlükçülük”, *Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi*, S. 698, s.162-169.
- Akçay, Yusuf (2011), “Doğuda ve Batıda Sözlükçülüğün Gelişimi ve Osmanlı Dönemi Sözlük Metinlerine Genel Bir Bakış”, *Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi (Sözlük Özel Sayısı)*, S.4, İstanbul, s.281-333.
- Aksan, Doğan (1998), “Türklerde Sözlükçülük, Bugün Türkiye’de Sözlük”, *Kebikeç*, S. 6, s.115-118.
- Aksan, Doğan (2004), *Dilbilim ve Türkçe Yazıları*, Multilingual Yayınları, İstanbul.
- Aksan, Doğan (2006), *Türkçenin Sözcükçülüğü (4. Baskı)*, Engin Yayınevi, Ankara.
- Aksan, Doğan (2009a), *Anlambilim Konuları ve Türkçenin Anlambilimi*, Engin Yayınevi, Ankara.
- Aksan, Doğan (2009b), *Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dilbilim*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Âlî Nazimâ ve Faik Reşad (2002), *Mükemmel Osmanlı Lûgatı*, (Haz. Necat Birinci, Kazım Yetiş, Fatih Andı vd.), Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Arslan Erol, Hülya (2005), *Eski Türkçeden Eski Anadolu Türkçesine Anlam Değişimleri*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Atalay, Besim (1945), *Ettuhfet-üz-Zekiyye fil-Lûgat-it-Türkiyye*, TDK Yayınları, İstanbul.
- Ayverdi, İlhan (2010), *Misalli Büyük Türkçe Sözlük*, Kubbealtı Yayınları, İstanbul.
- Bilgin, Muhittin (2006), *Anlamdan Anlatıma Türkçemiz*, Arı Yayıncılık, Ankara.
- Boz, Erdoğan (2006), “Sözlük ve Sözcüklük Sorunu”, *Türkçenin Çağdaş Sorunları*, Gazi Kitabevi, Ankara.

- Boz, Erdoğan (2007), *Türkiye Türkçesinde +{A} Durum Biçimbirimi*, Gazi Kitabevi, Ankara.
- Boz, Erdoğan (2009), “Sözlükbirimlerin Tanımlanmasına Anlambilimsel Bir Bakış”, *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 4/4*, s.173-183.
- Boz, Erdoğan (2011a), “Leksikografi Teriminin Tanımı ve Türkçe Karşılığı Üzerine”, *Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi (Sözlük Özel Sayısı)*, S.4, İstanbul, s.9-14.
- Boz, Erdoğan (2011b), *Sözlük Bilimi Yazıları*, Gazi Kitabevi, Ankara.
- Boz, Erdoğan (2012), *Türkiye Türkçesi Biçimsel ve Anlamsal İşlevli Biçimbilgisi (Tasnif Denemesi)*, Gazi Kitabevi, Ankara.
- Brown, Keith (2002), *Encyclopedia of Language & Linguistics 2nd Edition*, Elsevier.
- Bussmann, Hadumod (1998), *Routledge Dictionary of Language and Linguistics*, Routledge, London and New York.
- Caferoğlu, Ahmet (2000), *Türk Dili Tarihi I-II (4. Baskı)*, Enderun Kitabevi, İstanbul.
- Crystal, David (1987), *The Cambridge Encyclopedia of Language*, CUP.
- Crystal, David (2008), *A Dictionary of Linguistics and Phonetics 6th Edition*, Blackwell Publishing.
- Çatıkkaş, Ata (1986), “Türk Dili Lûgatçiliği ve Bazı Türkçe Lûgatler”, *Türk Dünyası Araştırmaları*, S.41, Ankara, s. 207-251.
- Çeri, Bahriye (1998), “XIX. Yüzyıldan Osmanlıca Bir Sözlük Lehçe-i Osmânî” *Kebikeç*, S.6, s.169-174.
- Çetinkaya, Bayram (2009), “Eşdizimli Sözlükler”, *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 4/4*, s.196-206.
- Çiçek, Ali (2009), “Sözlük Bilimi Açısından Kâmûs-ı Türkî Üzerine Bir İnceleme”, *Erzincan Eğitim Fakültesi Dergisi*, C.11, S.2, s.183-193.

- Çolak Bostancı, Gülcan (2009), “Mecaz Anlamı Temel Anlama Dönüşen Kelimeler”, *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 4/4*, s.148-171.
- Demirci, Jale (1998), “Kıpçak Sözlükleri”, *Kebikeç*, S.6, s.145-151.
- Demirci, Jale (2003), “Cumhuriyet’in 80. Yılında Türkiye’de Memlûk-Kıpçak Türkçesi Çalışmaları” *Türkoloji Dergisi*, C:16, S:2, s. 53-63.
- Demiriş, Bedia (2010), “Antikçağda Sözlük Çalışmaları ve Flaccus’tan Diaconus’a De Verborum Significatu”, *Türkiye’de ve Dünya’da Sözlük Yazımı ve Araştırmaları Uluslar Arası Sempozyumu*, Kubbealtı Neşriyat, İstanbul, s.382-391.
- Doğan, Mehmet (1982), *Büyük Türkçe Sözlük*, Birlik Yayınları, Ankara.
- Doğru, Fatih (2011), “Türkçe Sözlüklerde Eşadlı Sözlükbirimlerden Türemiş Sözlükbirimlerin Tanımlanması Sorunu”, *Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi (Sözlük Özel Sayısı)*, S.4. İstanbul, s.133-173.
- Durmuş, İsmail (2010), “Arapça Sözlük Yazımı: Farklı Yöntem ve Türler”, *Türkiye’de ve Dünya’da Sözlük Yazımı ve Araştırmaları Uluslar Arası Sempozyumu*, Kubbealtı Neşriyat, İstanbul, s.334-342.
- El-Cürcânî, Abdülkâhir (2008), *Delâilü’l-İcâz Sözdizimi ve Anlambilim* (Çeviren: Osman Gürman), Litera Yayıncılık, İstanbul.
- Erdağı, Binnur (1998), “Eski Anadolu Türkçesinin Sözcükleri ve Sözlükler”, *Kebikeç*, S.6, s.153-156.
- Erdem Uçar, Filiz Meltem (2011), “Çağatay Türkçesinde Eski Türkçenin İzleri”, *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 6/1*, s.1827-1834.
- Eren, Hasan (1950), “Çağatay Lûgatleri Hakkında Notlar”, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, C.8, S.1-2, s.131-144.
- Erkman-Akerson, Fatma (2005), *Göstergebilime Giriş*, Multilingual Yayınları, İstanbul.

- Erkman-Akerson, Fatma (2008), *Dile Genel Bir Bakış (2. Baskı)*, Multilingual Yayınları, İstanbul.
- Grünberg, Teo (1999), *Anlam, Belirsizlik ve Çok-anlamlılık (2. Baskı)*, Gündoğan Yayınları, Ankara.
- Grünberg, Teo (2006), *Anlam Kavramı Üzerine Bir Deneme*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- Guiraud, Pierre (1999), *Anlambilim La Sémantique* (Çeviren: Berke Vardar), Multilingual Yayınları, İstanbul.
- Hartmann, R.R.K. – James, Gregory (1998), *Dictionary of Lexicography*, Routledge, London.
- Huber, Emel (2008), *Dilbilime Giriş*, Multilingual Yayınları, İstanbul.
- İlhan, Nadir (2007), *Geçmişten Günümüze Sözlükçülük Geleneği ve Türk Dili Sözlükleri*, Manas Yayıncılık, Elazığ.
- İlhan, Nadir (2009), “Sözlük Hazırlama İlkeleri, Çeşitleri ve Özellikleri”, *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 4/4*, s.534-554.
- Kalsın, Şirvan (1998), “Harezmi Türkçesi ve Sözlükleri”, *Kebikeç*, S.6, s.131-135.
- Karaağaç, Günay (2012), *Türkçenin Dil Bilgisi*, Akçağ Yayınları, Ankara.
- Kargı Ölmez, Zuhâl (1998), “Çağatayca Sözlükler”, *Kebikeç*, S.6, s.137-144.
- Kestelli, Raif Necdet (2004), *Resimli Türkçe Kamus* (Haz. Recep Toparlı, Belgin Tezcan Aksu, Canan Selvi Kanoğlu, Seyfullah Türkmen), Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Kılıç, Veysel (2009), *Anlambilime Giriş Temel Kavramlar*, Papatya Yayıncılık, İstanbul.
- Kocaman, Ahmet (1998), “Dilbilim, Sözlük, Sözlükçülük”, *Kebikeç*, S.6, s.111-113.
- Korkmaz, Zeynep (2010), *Grammer Terimleri Sözlüğü (4. Baskı)*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.

- Kültürel, Zühal (2009), “Sözlük Bilimi Açısından Dîvânü Lugâti’t-Türk”, *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 4/4*, C:II., s.797-813.
- Levend, Agâh Sırrı (1957), “Türkçe Sözlük Üzerine”, *Türk Dili*, C:VI., S.67, s.365-367.
- Levend, Agâh Sırrı (1971), “Sözlüklerimiz”, *Türk Dili*, C:XXIV., S.235, s.4-6.
- Malmkjær, Kirsten (2002), *The Linguistics Encyclopedia Second Edition*, Routledge, London and New York.
- Nisanyan, Server, “Sözlerin Soyağacı Çağdaş Türkçenin Etimolojik Sözlüğü”, <http://www.nisanyansozluk.com>, 14.05.2012.
- Oğuz, Ceren (2011), *Kamus-ı Türki'den Türkçe Sözlük'e Anlam Değişmeleri-Adlar (K-Z)*, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Türk Dili Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir.
- Ölmez, Mehmet (1994), “Türk Dillerinin Sözlükleri ve Türk Sözlükçülüğü”, *Uygulamalı Dilbilim Açısından Türkçenin Görünümü*, Dil Derneği Yayınları, Ankara, s.88-100.
- Ölmez, Mehmet (1998a), “Dosya: Tarihi Türk Dillerinin Sözlükleri”, *Kebikeç*, S.6, s.109-110.
- Ölmez, Mehmet (1998b), “Eski Türkçenin Sözlükleri”, *Kebikeç*, S.6, s.119-123.
- Özer, Filiz (1998), “Orta Türkçe Döneminin Eserleri ve Sözlükleri”, *Kebikeç*, S.6, s.125-130.
- Özgür, Can (2012), “Kıpçak Türkçesi ile Yazılmış Kitâbü'l-Hayl'in Yazmalarında Karışık Dil Özelliklerinin Görünümü”, *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 7/1*, s.1781-1792.

- Özşahin, Murat (2011), “Başkurt Türkçesindeki Farsça Alıntılarda Anlam Değişmeleri” *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 6/1*, s.1622-1642.
- Özyetgin, A. Melek (2001), *Ebû Hayyân, Kitâbu'l-İdrâk li Lisâni'l-Etrâk*, KÖKSAV, Ankara.
- Palmer, F.R. (2001), *Semantik Yeni Bir Anlambilim Projesi* (Çeviren: Ramazan Ertürk), Kitâbiyât, Ankara.
- Parlatır, İsmail (1995), “Türkçe Sözlük Çalışmaları ve Sorunlarımız”, *Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi*, C:I., S.517, s.3-19.
- Rifat, Mehmet - Rifat, Sema - Koş, Ayşenaz - Tekgül, Duygu (2010), *Göstergebilim, Dilbilim ve Çeviribilim Terimleri Sözlüğü*, Sel Yayıncılık, İstanbul.
- Sav, Bahattin (2003), “Anlam Değişmeleri Üzerine Artzamanlı Bir İnceleme”, *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, C.23, S.1, s.147-166.
- Savran, Hülya (2010), “Türk Dilinin Kavram ve Anlatım Zenginliği”, *Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi*, C:XCIX, s.492-507.
- SIL International, <http://www.sil.org>, 02.05.2012.
- Svensén, Bo (1993), *Practical Lexicography, Principles and Methods of Dictionary-making* [translated from the Swedish Handbok i lexikografi (1987) by J. Sykes and K. Schofield] Oxford: Oxford University Press.
- Svensén, Bo (2009), *A Handbook of Lexicography: the theory and practice of dictionary-making*, Cambridge University Press, New York.
- Şemseddin Sami (2010), *Kâmûs-ı Türkî* (Haz. Paşa Yavuzarslan), Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Tamba-Mecz, Irène (1998), *Anlambilim* (Çeviren: Necmettin Sevil), İletişim Yayınları, İstanbul.
- Toklu, Osman (2007), *Dilbilime Giriş (2. Baskı)*, Akçağ Yayınları, Ankara.

- Topaloğlu, Ahmet (2010), “Türkçe’de Genel ve Özel Sözlükler ile Sözlük Yazımı”, *Türkiye’de ve Dünya’da Sözlük Yazımı ve Araştırmaları Uluslar Arası Sempozyumu*, Kubbealtı Neşriyat, İstanbul, s.25-27.
- Toparlı, Recep- Çögenli, M.Sadi- Yanık, Nevzat H. (2000), *Kitâb-ı Mecnû-ı Tercümân-ı Türkî ve Acemî ve Mugalî*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Toparlı, Recep (2003a), *Ed-Dürretü’l-Mudiyye fi’l-Lügati’t-Türkiyye*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Toparlı, Recep- Vural, Hanifi- Karaatlı, Recep (2003b), *Kıpçak Türkçesi Sözlüğü*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Toven, Mehmet Bahaeddin (2004), *Yeni Türkçe Lûgat*, (Haz. Abdülkadir Hayber), Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Traugott, E.C. (2006), “Semantic Change: Bleaching, Strengthening, Narrowing, Extension”, Palo Alto, CA, USA.
- Türkçe Sözlük (10. Baskı)* (2005), Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Türkçe Sözlük (11. Baskı)* (2011), Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Uğur, Nizamettin (2007), *Anlambilim Sözcüğün Anlam Açılımı*, Doruk Yayıncılık, İstanbul.
- Uzun, Leyla (1999), “1945’ten Bu Yana Türkçe Sözlükler”, *Kebikeç*, S.7-8, s.53-57.
- Uzun, Nadir Engin (2003), “Modern Dilbilim Bulguları Işığında Türkçe Sözlüğe Bir Bakış”, *Mustafa Canpolat Armağanı*, Ankara, s.281-293.
- Uzun, Nadir Engin (2006), *Biçimbilim Temel Kavramlar*, Papatya Yayıncılık, İstanbul.
- Vardar, Berke (2002), *Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü*, Multilingual Yayınları, İstanbul.
- Wilson, John (2002), *Dil, Anlam ve Doğruluk*, (Çeviren: Abdüllatif Tüzer ve İbrahim Emiroğlu), Ankara Okulu Yayınları, Ankara.
- Yaman, Ertuğrul (2007), *Doğru, Güzel ve Etkili Konuşma Sanatı (Sözlü Anlatım)*, Savaş Yayınevi, Ankara.

- Yavuzarslan, Paşa (2007), “Türk Sözlükçülük Geleneği Açısından Osmanlı Dönemi Sözlükleri ve Şemseddin Sâmî'nin *Kâmûs-ı Türkî'si*”, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, s.185-202.
- Yavuzarslan, Paşa (2009), *Osmanlı Dönemi Türk Sözlükçülüğü*, Tiydem Yayıncılık, Ankara.
- Yavuzarslan, Paşa (2010), “Tarihî ve Çağdaş Türkçe Sözlüklerde Homonymous (Eşadlı) ve Homographic (Eşyazımlı) Sözcükler”, *Türkiye'de ve Dünya'da Sözlük Yazımı ve Araştırmaları Uluslar Arası Sempozyumu*, Kubbealtı Neşriyat, İstanbul, s.66-72.
- Yıldız, Nuray (1998), “Eskiçağın Başvuru Eserleri ve Eskiçağ Sözlükçülüğü ve Sözlükleri”, *Kebikeç*, S.6, s.189-210.
- Yılmaz, Engin (2009), *Türkiye Türkçesi Üzerine Araştırmalar*, Pegem Akademi Yayınları, Ankara.

